

YATIRIM KURULUŞLARI

Ders Kodu: 1005

Sermaye Piyasası Faaliyetleri Düzey 1, Sermaye Piyasası Faaliyetleri Düzey 2,
Sermaye Piyasası Faaliyetleri Düzey 3, Türev Araçlar Sınavı

Lisanslama Sınavları Çalışma Kitapları

YATIRIM KURULUŞLARI

Ders Kodu: 1005

Sermaye Piyasası Faaliyetleri Düzey 1,

Sermaye Piyasası Faaliyetleri Düzey 2,

Sermaye Piyasası Faaliyetleri Düzey 3,

Türev Araçlar Sınavı

Bu çalışma SPK Uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Bu kitabın tüm yayın hakları Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş.'ye aittir. Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş.'nin izni olmadan hiç bir amaçla çoğaltılamaz, kopya edilemez, dijital ortama (bilgisayar, CD, disket vb) aktarılamaz.

Ekim 2014

SINAV ALT KONU BAŞLIKLARI

1. Yatırım Kuruluşları

- 1.1. Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ III-37.1
- 1.2. Yatırım Kuruluşlarının Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Tebliğ III-39.1 (1-8'inci ve 10'uncu Bölümler)
- 1.3. Aracılık Faaliyetinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ Seri: V, No: 6
- 1.4. Aracı Kuruluşların Türev Araçların Alım Satımına Aracılık Faaliyetlerinde Düzenleyecekleri Belgeler ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ Seri: V, No: 51
- 1.5. Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alımı, Açığa Satış ve Ödünç Alma ve Verme İşlemleri Hakkında Tebliğ Seri: V, No: 65

İÇİNDEKİLER

I.I. III-37. 1 SAYILI YATIRIM HİZMETLERİ VE FAALİYETLERİ İLE YAN HİZMETLERE İLİŞKİN ESASLAR HAKKINDA TEBLİĞ	9
1.1.1. Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri Hakkında Genel Bilgiler	9
1.1.2. Alım Satım Aracılık Faaliyetinin Sınıflandırılması.....	13
1.1.2.1. Emir İletimine Aracılık Faaliyeti	13
1.1.2.2. Emir İletimine Aracılık Faaliyetinde Bulunabilecek Kuruluşlar	15
1.1.2.3. Emir İletimine Aracılık Faaliyetinde Bulunmak İçin Aranılan Şartlar ve Faaliyetin Yürütülme Esasları	15
1.1.2.4. Yurtdışında Yerleşik Kuruluşlarla Emir İletimine Aracılık Faaliyetinin Yürütülmesi	16
1.1.3. İşlem Aracılığı Faaliyeti	17
1.1.3.1. İşlem Aracılığı Faaliyetinde Bulunabilecek Kuruluşlar	18
1.1.3.2. İşlem Aracılığı Faaliyetinde Bulunmak İçin Aranılan Şartlar	20
1.1.3.3. İşlem Aracılığı Faaliyetinin Yürütülme Esasları	20
1.1.3.4. Yurtdışı Piyasalarda İşlem Aracılığı Faaliyeti.....	22
1.1.4. Portföy Aracılığı Faaliyeti.....	23
1.1.4.1. Portföy Aracılığı Faaliyetinde Bulunabilecek Kuruluşlar	23
1.1.4.2. Portföy Aracılığı Faaliyetinde Bulunmak İçin Aranılan Şartlar	24
1.1.4.3. Portföy Aracılığı Faaliyetinin Yürütülme Esasları	25
1.1.5. İzin ve Bildirim Zorunluluğu.....	26
1.1.6. Aracı Kurumların Gruplandırılması.....	27
1.1.7. Yurtdışındaki Yerleşik Kuruluşların Faaliyetleri	27
1.1.8. Türev Araç İşlemlerine İlişkin Genel Hükümler.....	28
1.1.9. Kaldıraçlı İşlemlere İlişkin Özel Hükümler.....	29
1.1.10. Alım Satım Aracılığı Faaliyetleri Sırasında Sorumluluk.....	32
1.1.11. Elektronik Ortamda Alım Satım Emirlerinin İletimi	32
1.1.12. Bireysel Portföy Yöneticiliği Faaliyeti	34
1.1.12.1. Bireysel Portföy Yöneticiliğinde Bulunabilecek Kuruluşlar	34
1.1.12.2. Bireysel Portföy Yöneticiliği Faaliyetinin Yürütülme Esasları.....	35
1.1.12.3. Bireysel Portföy Yöneticiliği Çerçeve Sözleşmesi.....	37
1.1.13. Yerindelik Testi.....	38
1.1.14. Yatırım Danışmanlığı Faaliyeti	40
1.1.14.1. Yatırım Danışmanlığı Faaliyetinde Bulunabilecek Kuruluşlar	43
1.1.14.2. Yatırım Danışmanlığı Faaliyetinin Yürütülme Esasları.....	43

1.1.15. Halka Arza Aracılık Faaliyeti	45
1.1.15.1. Halka Arza Aracılık Faaliyetinde Bulunabilecek Yatırım Kuruluşları.....	47
1.1.15.2. Halka Arza Aracılık Faaliyetinin Yürütülmesine İlişkin İlke ve Esaslar	48
1.1.16. Saklama Hizmeti.....	49
1.1.16.1. Saklama Hizmetinde Bulunabilecek Yatırım Kuruluşları	50
1.1.16.2. Müşteri Hesaplarının İzlenmesine ve Müşteriye Bildirime İlişkin Esaslar	52
1.1.16.3. Müşteri Varlıklarına İlişkin Yapılması Gereken İşlemler	53
1.1.16.4. Müşteri Hesaplarındaki Nakit Alacak Bakiyelerinin Kullanım Esasları.....	54
1.1.16.5. Bireysel Portföylere İlişkin Özel Hükümler.....	56
1.1.17. Yan Hizmetler	57
1.1.17.1. Sermaye Piyasaları ile İlgili Danışmanlık Hizmetleri Sunulması	58
1.1.17.2. Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri ile Sınırlı Olarak Kredi ya da Ödünç Verilmesi ve Döviz Hizmetleri Sunulması.....	59
1.1.17.3. Aracılık Yüklenimi ile İlgili Hizmetlerin Sunulması.....	61
1.1.17.4. Finansman Sağlanmasına Aracılık Hizmeti Sunulması.....	61
1.1.17.5. Servet Yönetimi ve Finansal Planlama Yapılması.....	61
1.1.17.6. Genel Yatırım Tavsiyesi Sunulması.....	62
I.2. III-39-1 YATIRIM KURULUŞLARININ KURULUŞ VE FAALİYET ESASLARI HAKKINDA TEBLİĞ	64
1.2.1. Aracı Kurumların Kuruluşu	66
1.2.2. Kuruculara İlişkin Şartlar.....	69
1.2.3. Ticaret Unvanı ve İşletme Adı Kullanımı	71
1.2.4. Aracı Kurumların Kuruluş ve Faaliyet İzni	72
1.2.5. Faaliyete Geçmek İçin Aranılan Şartlar	72
1.2.5.1. Organizasyon Yapısı	73
1.2.5.1.1. Portföy Aracılığı Birimi.....	74
1.2.5.1.2. Risk Yönetim Birimi	75
1.2.5.1.3. İç Kontrol Elemanı	77
1.2.5.1.4. Çıkar Çatışması Politikası ve Çıkar Çatışmasının Önlenmesi	78
1.2.5.2. Personele İlişkin Genel Şartlar	80
1.2.5.3. Aracı Kurum Genel Müdür ve Yardımcıları	80
1.2.5.4. Aracı Kurum Yönetim Kurulu	81
1.2.5.5. Aracı Kurumların Bilgi İşlem Altyapısı.....	82
1.2.6. Yatırım Kuruluşu Personeli ve Personele İlişkin İlkeler.....	82
1.2.6.1. Personel ile İlgili İlkeler	85
1.2.7. Yatırım Kuruluşlarının Faaliyet İlke ve Esasları.....	86

1.2.7.1. Genel İlke ve Esaslar	86
1.2.7.2. Müşteriye Risklerin Bildirilmesi Yükümlülüğü	86
1.2.7.3. Çerçeve Sözleşme İmzalama Yükümlülüğü	88
1.2.7.4. Müşteri Numarası ve Müşteri Hesapları	88
1.2.7.5. Yatırım Kuruluşlarının İnternet Siteleri	89
1.2.8. Müşteri Sınıflandırması	90
1.2.8.1. Profesyonel Müşteri ve Genel Müşteri	91
1.2.8.2. Talebe Dayalı Olarak Profesyonel Müşteri Kabul Edilecek Müşteriler	92
1.2.8.3. Profesyonel Müşterilerin Yararlanamayacakları Mevzuat Hükümleri	92
1.2.9. Uygunluk Testi	94
1.2.10. Yatırım Kuruluşlarının Yükümlülükleri	97
1.2.10.1. Ortaklık Yapısı Değişikliklerine İlişkin Yükümlülükler	97
1.2.10.2. Tescil ve İlan Yükümlülüğü	99
1.2.10.3. Birliğe ve Lisanslama ve Eğitim Şirketine Yapılacak Bildirimler	100
1.2.10.4. İzinsiz Sermaye Piyasası Faaliyetlerini Takip ve Bildirim Yükümlülüğü	101
1.2.10.5. İştirak Sınırları	102
1.2.11. Aracı Kurumların Merkez Dışı Örgütleri	102
1.2.11.1. Aracı Kurum Şubeleri	103
1.2.11.2. Aracı Kurum İrtibat Büroları	103
1.2.11.3. Aracı Kurumların Yurt Dışındaki Faaliyetleri	104
1.2.12. Yatırım Kuruluşlarının Yapamayacakları İş ve İşlemler	105
I.3. SERİ: V, NO: 6 SAYILI ARACILIK FAALİYETİNDE BELGE VE KAYIT DÜZENİ HAKKINDA TEBLİĞ	107
1.3.1. Genel Bilgiler ve Uygulama Esasları	108
1.3.2. Aracı Kuruluşlar Tarafından Düzenlenecek Belgeler	109
1.3.3. Hisse Senedi İşlemlerinde Belge ve Kayıt Düzeni	111
1.3.3.1. Müşteri Emirlerinin Alınması ve İzlenmesi	111
1.3.3.2. Sözlü Emirlerde İspat Yükü	112
1.3.3.3. Kesinleşen İşlemlerin Hak Sahiplerine Dağıtılması Sırasında Düzenlenecek Belgeler	113
1.3.3.4. Hisse Senedi Satış İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	113
1.3.3.5. Hisse Senedi Alış İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	114
1.3.3.6. Borsa Dışı Hisse Senedi Alım Satım İşlemleri	116
1.3.3.7. Rüçhan Hakkı Kullanımı ve Bedelsiz Hisse Senetlerinin Muhasebeleştirilmesi	117
1.3.3.8. Temettü Farkları	117
1.3.3.9. Hisse Senetlerinin Temettü Gelirleri	118

1.3.4. Borçlanmayı İfade Eden Menkul Kıymet İşlemlerinin Belge ve Kayıt Düzeni	120
1.3.4.1. Müşteri Emirlerinin Alınması, Yerine Getirilmesi ve Hak Sahiplerine Dağıtılması	120
1.3.4.2. Borçlanmayı İfade Eden Alım Satım İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi	120
1.3.4.3. Anapara Faiz Kupon ve Gelir Paylarının Muhasebeleştirilmesi	122
1.3.5. Repo Ters Repo İşlemlerinin Belge ve Kayıt Düzeni	123
1.3.5.1. Repo Ters Repo İşlemlerine İlişkin Muhasebeleştirme Uygulaması	123
1.3.5.2. Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	123
1.3.5.2.1. Aracı Kuruluşların Borsa'da Kendi Namına Başkaları Hesabına Yaptıkları Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	123
1.3.5.2.2. Aracı Kuruluşların Kendi Nam ve Hesabına Yaptıkları Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	124
1.3.5.3. Ters Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	126
1.3.5.3.1. Aracı Kuruluşların Borsa'da Kendi Namına Başkaları Hesabına Gerçekleştirdikleri Ters Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	126
1.3.5.3.2. Aracı Kuruluşların Kendi Nam ve Hesaplarına Yaptıkları Ters Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	128
1.3.6. Kredili Menkul Kıymet İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	130
1.3.7. Açığa Satış İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	131
1.3.8. Ödünç İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	133
1.3.9. Bankaların Belge ve Kayıt Düzeni	134
1.4. SERİ: V, NO:51 SAYILI ARACI KURULUŞLARIN TÜREV ARAÇLARININ ALIM SATIMINA ARACILIK FAALİYETLERİNDE DÜZENLEYECEKLERİ BELGELER VE KAYIT DÜZENİ HAKKINDA TEBLİĞ	144
1.4.1. İşlemlerin Yapılmasına İlişkin Esaslar	146
1.4.1.1. Emirlerin Alınması ve Emir Formu	146
1.4.1.2. Telefon ile Emir Alınması	147
1.4.1.3. Emirlerin Borsaya İletilmesi ve Emir Takip Formu	147
1.4.1.4. İşlemlerin Gerçekleştirilmesi ve İşlem Dağıtım Listesi	148
1.4.2. İşlemlerin Muhasebede İzlenmesine Dair Hükümler	148
1.4.2.1. Sözleşme Tutarları	148
1.4.2.2. Hesapların İsimlendirilmesi	149
1.4.2.3. Muhasebede İzlemede İşlem Tarihi	150
1.4.2.4. Borsada İşlem Görmeyen Sözleşmeler	150
1.4.2.5. Piyasaya Göre Değerleme ve Değerleme Zamanı	150
1.4.2.6. Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinde Verilecek Teminatların Kaydı	151
1.4.2.7. Vadeli İşlemlerde Kısa ve Uzun Pozisyon Alınması	151

1.4.2.8. Vadeli İşlem Sözleşmelerinde Verilen Teminatlar	152
1.4.2.9. Vadeli İşlem Sözleşmelerinde Değerleme Farkları.....	154
1.4.2.10. Müşteri İçin Opsiyon Sözleşmesi Alım Satımı	155
1.4.2.11. Portföy İçin Opsiyon Sözleşmesi Alım-Satımı	157
1.4.2.12. Müşteriler İçin Opsiyon Primi, Kâr ve Zarar	157
1.4.2.13. Müşterilere Ait Opsiyon Sözleşmeleri İçin Teminat Verilmesi.....	159
1.4.2.14. Portföye Ait Opsiyon Primleri, Kâr ve Zararları.....	160
1.4.2.15. Portföye Ait Opsiyon Sözleşmeleri İçin Teminat Verilmesi	162
1.4.2.16. Müşteriye Ait Diğer Gelir ve Giderler.....	163
1.4.2.17. Portföy Teminatlı Hesaplar	163
1.4.2.18. Yabancı Para Cinsinden Düzenlenen Sözleşmelere İlişkin Özel Hükümler	163
1.4.3. Fiziki Teslimata İlişkin Özel Hükümler	164
1.4.3.1. Genel Esaslar.....	164
1.4.3.2. Teslim Taleplerinin Müşterilere Tahsisi	164
1.4.3.3. Standart Varlıkların İzlenmesi.....	165
1.4.3.4. Teslimata İlişkin Hükümler.....	165
1.4.4. Düzenlenecek Belge ve Raporlar	166
1.4.4.1. Türev Piyasalar Teminat Durumu Raporu.....	167
1.4.4.2. Pozisyon Limit Aşımı Raporu	168
1.4.4.3. Türev Piyasalar Hesap Ekstresi	169
1.4.4.4. Türev Piyasalar Açık Pozisyon Raporu.....	170
1.4.4.5. Türev Piyasalar Müşteri Kâr Zarar Raporu	170
1.4.4.6. Türev Piyasalar Gayrinakdi Teminatlar Raporu.....	170
1.4.4.7. Türev Araçlara Konu Standart Varlıklar Ekstresi.....	171
1.4.4.8. Türev Araçlar Nakit Hareketleri Ekstresi	171
1.4.5. Çeşitli Hükümler.....	171
1.4.5.1. Global Hesaplara İlişkin Özel Hükümler.....	171
1.4.5.2. Hesap Mutabakatları	172
1.4.5.3. Gerekli Muhasebe Bilgi Sistemleri.....	172
1.5. SERİ: V, NO: 65 SAYILI SERMAYE PİYASASI ARAÇLARININ KREDİLİ ALIM AÇIĞA SATIŞ VE ÖDÜNCÜ ALMA VE VERME İŞLEMLERİ HAKKINDA TEBLİĞ.....	184
1.5.1. Yetkili Kuruluşlar.....	185
1.5.2. Aracı Kurum ve Bankaların Sağlamaları Gereken Genel Şartlar	186
1.5.3. İşleme Konu Olabilecek Sermaye Piyasası Araçları	187
1.5.4. Genel İşlem Sınırları	188

1.5.5. Özel İşlem Sınırı.....	189
1.5.6. Kredi Hesabı ve Hesapların Ayrılması	190
1.5.7. Çerçeve Sözleşmeler	190
1.5.8. Özkaynak Olarak Kabul Edilebilecek Kıymetler.....	191
1.5.9. Sermaye Piyasası Araçlarının Değerlemesi.....	193
1.5.10. İşlemlere Konu Olan Sermaye Piyasası Araçlarının Korunması	194
1.5.11. Halka Arzda İşlem Yasağı	194
1.5.12. Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım İşlemi	195
1.5.12.1. Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım İşlemlerinde Özkaynak ve Özkaynağın Korunması.....	196
1.5.12.2. Özkaynak Tamamlama Bildirimi	198
1.5.12.3. Sermaye Piyasası Araçlarının Sağladığı Hakların Kullanımı.....	199
1.5.12.4. Aracı Kurumların Müşterilerine Kullandırmak Amacı ile Kredi Alması.....	200
1.5.12.5. Kredinin Muacceliyeti	200
1.5.12.6. Kredili İşlemlere Konu Sermaye Piyasası Araçlarının Saklanması	201
1.5.13. Sermaye Piyasasında Açığa Satış İşlemleri	201
1.5.13.1. Açığa Satış İşlemlerinde Özkaynak ve Özkaynağın Korunması.....	204
1.5.13.2. Açığa Satışta Özkaynak Tamamlama Bildirimi	205
1.5.13.3. Açığa Satış Emrinin Bildirilmesi.....	207
1.5.13.4. Açığa Satış İşlemlerinde Fiyat Sınırı	207
1.5.13.5. Açığa Satış İşlemi Yapma Yasağı.....	208
1.5.14. Sermaye Piyasası Aracı Ödünç Alma ve Verme İşlemleri.....	208
1.5.14.1. Ödünç Alınan Sermaye Piyasası Araçlarından Doğan Hakların Kullanımı ...	209
1.5.14.2. Ödünç Alınan Sermaye Piyasası Araçları Karşılığında Özkaynak Verilmesi.	209
1.5.14.3. Ödünç Alma ve Verme İşleminin Muacceliyeti	210
1.5.15. Takas Süresi İçinde Yapılan İşlemlerin Teminatlandırılması	210
1.5.16. Müşterilerin Özkaynak Tamamlama ve/veya Takas Yükümlülüğünü Yerine Getirmemesine İlişkin Bildirim.....	211

I.I. III-37. 1 SAYILI YATIRIM HİZMETLERİ VE FAALİYETLERİ İLE YAN HİZMETLERE İLİŞKİN ESASLAR HAKKINDA TEBLİĞ

1.1.1. Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri Hakkında Genel Bilgiler

Mülga 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun (Mülga 2499 sayılı Kanun, Mülga Kanun) 30'uncu maddesinde sermaye piyasası faaliyetleri

- a) Kurul kaydına alınacak sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık,
- b) Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık amacıyla alım satımı,
- c) Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri dahil her türlü türev araçların alım satımının yapılmasına aracılık,
- d) Sermaye piyasası araçlarının geri alım veya satım taahhüdü ile alım satımı,
- e) Yatırım danışmanlığı,
- f) Portföy işletmeciliği ve yöneticiliği,
- g) Döviz, mal, kıymetli maden veya Kurulca belirlenecek diğer varlıkların kaldıraçlı alım satımı, alım satımına aracılık ve bu işlemlere yönelik hizmetlerin yerine getirilmesi,
- h) Diğer sermaye piyasası kurumlarının faaliyetleri olarak sayılmıştır.

Aracılık ise Mülga Kanun'da sermaye piyasası araçlarının yetkili kuruluşlar tarafından kendi nam ve hesabına, başkası nam ve hesabına, kendi namına başkası hesabına alım satımı olarak ifade edilmiştir.

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun (Kanun, SPKn) 34'üncü maddesinde sermaye piyasası faaliyetleri

- Sermaye piyasası kurumlarının bu Kanun kapsamındaki faaliyetleri,
- Kanun kapsamına giren yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile
- Bunlara ek olarak sunulan yan hizmetler

şeklinde tanımlanmıştır.

III-37.1 sayılı Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Yatırım Hizmetleri Tebliği, Tebliğ) sermaye piyasası faaliyetlerinin ikinci ve üçüncü kısmı olarak nitelendirebileceğimiz yatırım hizmet ve faaliyetleri ile yan hizmetleri

düzenlemektedir. Sermaye piyasası faaliyetlerinin üçüncü kısmını oluşturan sermaye piyasası kurumlarının faaliyetleri ise ya ilgili kurumlarla ilgili düzenlemelerde (İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.'ye ilişkin düzenlemeler, Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş.'ye ilişkin düzenlemeler gibi) ya da bu kurumların faaliyeti bazında (sermaye piyasasında merkezi karşı taraf uygulaması ya da kaydıleştirme uygulaması gibi) düzenlenmiştir.

Yatırım Hizmetleri Tebliği'nin 4'üncü maddesinde yatırım hizmetleri ve faaliyetleri

- “a) Sermaye piyasası araçlarıyla ilgili emirlerin alınması ve iletilmesi,
 - b) Sermaye piyasası araçlarıyla ilgili emirlerin müşteri adına ve hesabına veya kendi adına ve müşteri hesabına gerçekleştirilmesi,
 - c) Sermaye piyasası araçlarının kendi hesabından alım ve satımı,
 - ç) Bireysel portföy yöneticiliği,
 - d) Yatırım danışmanlığı,
 - e) Sermaye piyasası araçlarının halka arzında yüklenimde bulunularak satışa aracılık edilmesi,
 - f) Sermaye piyasası araçlarının halka arzında yüklenimde bulunmaksızın satışa aracılık edilmesi,
 - g) Çok taraflı alım satım sistemlerinin ve borsa dışı diğer teşkilatlanmış pazar yerlerinin işletilmesi,
 - ğ) Sermaye piyasası araçlarının müşteri namına saklanması ve yönetimi,
 - h) Kurulca belirlenecek diğer hizmet ve faaliyetlerde bulunulması.”
- şeklinde sayılmıştır.

Kanun'un 37'nci maddesinde de benzer şekilde yatırım hizmetleri tek tek sayılmış olmakla birlikte, 2 noktada Tebliğ'de farklılaşmaya veya ayrıntılandırmaya gidilmiştir. Bunlardan ilki 4'üncü maddenin (ç) bendinde yer alan “bireysel portföy yöneticiliği” faaliyeti Kanun'da “portföy yöneticiliği” faaliyeti olarak tanımlanmıştır. Bu şekilde Sermaye Piyasası Kurulu (Kurul) tebliğleri ile portföy yöneticiliği faaliyeti kurumsal ve bireysel portföy yöneticiliği olarak ayrılmıştır. Benzer şekilde (ğ) bendinin sonunda yer alan “portföy saklaması” ibaresi de Yatırım Hizmetleri Tebliği ile düzenlenmemiştir. Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde bireysel portföy saklama hizmeti düzenlenmiş olup, kurumsal portföylerin saklanması ayrı bir Tebliğ ile düzenlenmiştir.

Mülga 2499 sayılı Kanunu'nun 30'uncu maddesinde aracılık faaliyeti “Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık amacıyla alım satımı” şeklinde ifade edilmişken, gerek yeni Kanun gerek Tebliğ'de aracılık faaliyeti üçlü bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bunlar “Müşteri emirlerin yetkili yatırım kuruluşlarına iletimi (emir iletimine

aracılık)", "kendi nam ve hesabına ya da müşteri nam veya hesabına müşteri emirlerinin Borsa'ya ya da yetkili kuruluşlara iletilmesi suretiyle gerçekleştirilmesi (işlem aracılığı)" ve "Müşteri emirlerinin kendi hesabından alım satım yapılmak suretiyle karşılanması (portföy aracılığı)"dır.

Mülga 2499 sayılı Kanun'da birer sermaye piyasası faaliyeti olarak yer almayan "çok taraflı alım satım sistemlerinin ve borsa dışı diğer teşkilatlanmış pazar yerlerinin işletilmesi" ve "sermaye piyasası araçlarının müşteri namına saklanması ve yönetimi" hizmetleri de yeni Kanun ile yatırım hizmet ve faaliyeti olarak sermaye piyasalarımızda yerini almıştır.

Esasında bu ayırım ve yatırım hizmet ve faaliyetlerinin bu şekilde sınıflandırılması Avrupa Birliği'nin 2004/39/EC sayılı Finansal Araçlar Piyasası Direktifinin (MiFID) 1 no'lu ekinde yer alan sınıflandırma örnek alınmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Ancak MiFID sınıflandırmasında "sermaye piyasası araçlarının saklanması" ilerleyen bölümlerde açıklanacak olan yan hizmetler arasında sayılırken Kanun'da taşıdığı risk ve öneme binaen yatırım hizmet ve faaliyeti olarak kabul edilmiştir.

Diğer taraftan 6362 sayılı Kanun'da yatırım hizmet ve faaliyetleri arasında repo-ters repo işlemleri bir hizmet türü olarak belirtilmemiştir. Mülga 2499 sayılı Kanun'un "Sermaye piyasası faaliyetleri" başlıklı 30'uncu maddesinde repo-ters repo işlemleri "Sermaye piyasası araçlarının geri alım veya satım taahhüdü ile alım satımı" şeklinde yer bulmuştu. Yan hizmetler arasında da sayılmayan repo-ters repo işlemleri bu değişiklik ile bir sermaye piyasası faaliyeti olmaktan çıkarılmıştır.

6362 sayılı Kanun ile getirilen yatırım hizmetleri anlamındaki diğer bir yenilik ise türev araçlara ilişkindir. Mülga 2499 sayılı Kanun'da sermaye piyasası araçları "menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçları" olarak belirlenmiş, tanımda geçen diğer sermaye piyasası aracı ise "menkul kıymet dışında kalan ve şartları Kurulca belirlenen nukut ile bono, poliçe, çek ve mevduat sertifikası dışında kalan evrak" olarak tanımlanmıştır.

Mülga 2499 sayılı Kanun'un 30'uncu maddesinde ise vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin alım satımına aracılık ile kaldıraçlı işlemlere konu varlıkların alım satımı ile alım satımına aracılık sermaye piyasası faaliyeti olarak düzenlenmiştir.

6362 sayılı Kanun'da sermaye piyasası aracı tanımı içerisine türev araç da dahil edilmiş, türev araçlar ise

1) Menkul kıymetleri satın alma veya satma veya birbirleri ile değiştirme hakkı veren türev araçları,

2) Değeri, bir menkul kıymet fiyatına veya getirisine; bir döviz fiyatına veya fiyat değişikliğine; faiz oranına veya orandaki değişikliğe; bir kıymetli maden veya kıymetli taş

fiyatına veya fiyat değişikliğine; bir mal fiyatına veya fiyat değişikliğine; Kurulca uygun görülen kurumlarca yayınlanan istatistiklere veya bunlardaki değişikliğe; kredi riski transferi sağlayan, enerji fiyatları ve iklim değişkenleri gibi ölçüm değerleri olan ve bu sayılanlardan oluşturulan bir endeks seviyesine veya seviyedeki değişikliğe bağlı olan türev araçları, bu araçların türevlerini ve sayılan dayanak varlıkları birbirleri ile değiştirme hakkı veren türevleri,

3) Döviz ve kıymetli madenler ile Kurulca belirlenecek diğer varlıklar üzerine yapılacak kaldıraçlı işlemleri,

şeklinde tanımlanmıştır. Bu şekilde finansal piyasalarımızda daha çok bankalar tarafından gerçekleştirilmekte olan tezgahüstü türev işlemleri de sermaye piyasası aracı olarak tanımlanmış ve sermaye piyasası mevzuatının kapsamına alınmıştır.

Yatırım Hizmetleri Tebliği'nin 4'üncü maddesinde bir yatırım hizmet ve faaliyeti olarak tanımlanmış olan "Çok taraflı alım satım sistemlerinin ve borsa dışı diğer teşkilatlanmış pazar yerlerinin işletilmesi" faaliyetine ilişkin olarak Tebliğ'de ayrıntılı düzenleme yapılmamıştır. Dolayısıyla bu faaliyetin kimler tarafından, hangi şartlarda ve hangi esas ve ilkeler dikkate alınarak gerçekleştirileceği hususunda Tebliğ'de bir düzenleme bulunmamaktadır.

Son olarak 6362 sayılı Kanun'da sermaye piyasası kurumları

"a) Yatırım kuruluşları

b) Kolektif yatırım kuruluşları

c) Sermaye piyasasında faaliyette bulunacak bağımsız denetim, değerlendirme ve derecelendirme kuruluşları

ç) Portföy yönetim şirketleri

d) İpotek finansmanı kuruluşları

e) Konut finansmanı ve varlık finansmanı fonları

f) Varlık kiralama şirketleri

g) Merkezî takas kuruluşları

ğ) Merkezî saklama kuruluşları

h) Veri depolama kuruluşları

ı) Kuruluş ve faaliyet esasları Kurulca belirlenen diğer sermaye piyasası kurumları"

olarak sayılmış, borsalar ise sermaye piyasası kurumları arasında sayılmamıştır.

Kanun'un 35'inci maddesinde yer alan ve Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde de kullanılan yatırım kuruluşu terimi sermaye piyasası mevzuatına 6326 sayılı Kanun ile girmiş olup, aracı kurumlar ile yatırım hizmet ve faaliyetinde bulunmak üzere kuruluş ve faaliyet esasları Kurulca belirlenen diğer sermaye piyasası kurumlarını ve bankaları ifade eder şeklinde

tanımlanmıştır. Bu şekilde bankaları ve aracı kurumları da içine alacak bir üst yapı oluşturulmuş, ancak bu yapının içine yatırım hizmet ve faaliyetinde bulunabilecek portföy yönetim şirketleri veya kolektif yatırım kuruluşları dahil edilmemiştir. Kanun'un lafzında geçen "*kuruluş ve faaliyet esasları Kurulca belirlenen diğer sermaye piyasası kurumların*" mevcut yapıda olan kuruluşlardan ziyade finansal ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak kurulabilecek ve bu hizmetleri yerine getirecek kuruluşlar olarak anlaşılmalıdır.

1.1.2. Alım Satıma Aracılık Faaliyetinin Sınıflandırılması

Mülga 2499 sayılı Kanun da aracılık, "sermaye piyasası araçlarının yetkili kuruluşlar tarafından kendi nam ve hesabına, başkası nam ve hesabına, kendi namına başkası hesabına alım satımı" şeklinde tanımlanmış olup, bu faaliyetler aracı kurum ve bankalar tarafından yapılmaktaydı. Ancak farklı finansal araçlar için kurumlar bazında bazı kısıtlamalar ve düzenlemeler söz konusuydu. Örneğin foreks işlemleri dediğimiz kaldıraçlı alım satım işlemleri ve hisse senedi alım satımına aracılık işlemleri sadece aracı kurumlar tarafından yapılabilirken, tezgahüstü türev işlemler ise aracı kurumlar tarafından yapılmayan bir faaliyetti.

6362 sayılı Kanun ile tek bir hizmet türü olarak görülmekte olan alım satıma aracılık faaliyeti 3'e ayrılmış olup, finansal araç bazlı düzenlemelere son verilmiş bulunmaktadır. Aşağıda alım satıma aracılık faaliyetinde getirilen bu üçlü ayırım hakkında ayrıntılı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

1.1.2.1. Emir İletimine Aracılık Faaliyeti

Emir iletimine aracılık faaliyeti müşterilerden sermaye piyasası araçlarına ilişkin alım satım emirlerinin alınması ve bilanço içi hiçbir işleme tabi tutmadan emri gerçekleştirecek diğer aracı kurum ya da bankalara veya ilgili yabancı ülkenin yetkili otoritesinden faaliyet izni almış bir kuruluşa iletilmesi olarak ifade edilebilir.

Bu faaliyette emir iletimine aracılık işlemi yapmak isteyen banka veya aracı kurum Borsa'ya ulaşım yetkisi olan ya da doğrudan kendi portföyünden alım satım yaparak işlem gerçekleştirebilen banka ve aracı kurumlarla bir sözleşme imzalamak suretiyle bu kurumlar lehine faaliyet göstermektedir.

Esasında bu faaliyet türü 6362 sayılı Kanun öncesi Seri: V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: V, No. 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği) ve Kurul İlke Kararları ile hisse senedi ve borsada işlem gören hisse senedine ya da hisse senedi endekslerine dayalı türev araçlar için uygulanmakta olan bir

sistemdi. Zira bankaların bu üç sermaye piyasası aracı için doğrudan Borsa'ya emir iletme yetkisi bulunmamaktaydı. Bu kısıtlamaları çözmek adına sermaye piyasasında Seri: V, No: 46 sayılı Tebliği ile bankalar ile bankaların sahibi oldukları aracı kurumlar (banka aracı kurumu) arasında acentelik tesisine izin verilmişti. Bankalar yatırımcılardan hisse senedi ya da hisse senedine ya da hisse senedi endekslerine dayalı vadeli işlem emirlerini alıp işlem yapmak üzere yetkisi olan banka aracı kurumlarına iletiyorlar, onlarda bu emirleri gerçekleştirmek üzere Borsa'ya iletiyorlardı. Ancak eski sistem de bankalar emirlerini ilettikleri yatırımcıların varlıklarını da kendi bünyelerinde saklama yetkisine sahip oldukları için, aracı kurumlar sadece aldıkları emirleri Borsa'ya iletip, gerçekleşen emirleri de bankaya bildiren ve yatırımcı varlıkları üzerinde tasarruf imkanları olmayan kurumlar şeklindeydi.

Yatırım Hizmetleri Tebliği ile getirilen sistemde ise emir iletimine aracılık yapacak kuruluşların (banka ya da aracı kurumların) emirlerini ilettikleri yatırımcı varlıklarını saklama yetkileri olmayacağı için bu yatırımcıların varlıkları üzerinde de tasarruf hakları olmaması beklenmelidir. Bu durum mevcut yapıda sürdürülen banka-banka aracı kurumu ilişkisindeki acente yapısının ötesinde bir yapılanmayı gerektirmekte, yatırım hesapları üzerinde emir iletimine aracılık edecek kurumların tasarruf imkânını ortadan kaldırmaktadır. Bu yapının özellikle bankaların kurucusu oldukları aracı kurumların yatırımcı sayılarında ve saklama hesaplarında yüksek tutarda artışlar olması beklenmelidir.

Yukarıda kısaca açıklanan emir iletimine aracılık tanımı ve yapısı ile Mülga 2499 sayılı Kanun ve Seri: V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği ile uygulama alanı bulan sermaye piyasalarında acentelik uygulamasına da son verilmiş bulunmaktadır. Sermaye piyasasında acentelik uygulaması Seri: V, No: 46 sayılı Tebliğin 24-29'uncu maddelerinde düzenlemiş ve temelde aracı kurum ile bankalar arasındaki ilişkinin hukuki altyapısını kurmuştu. Emir iletimine aracılık yapısı ile emirleri alıp borsalara ya da emri gerçekleştirme yetkisine sahip yatırım kuruluşlarına iletecek kurumlar sadece bankalar değil aynı zamanda bu yetkiye sahip aracı kurumlar da olabileceklerdir.

Yatırım Hizmetleri Tebliği ile getirilen emir iletimine aracılık faaliyeti ile Mülga 2499 sayılı Kanun döneminde oluşturulan acentelik yapısında olmayan aracı kurum- aracı kurum ilişkisinin de önü açılmıştır. Yeni sistemde aracı kurumlar da emir iletimine aracılık yetkisine sahip olacaklar ve yatırımcılardan aldıkları emirleri işlem aracılığı ya da portföy aracılığı faaliyet izni olan diğer aracı kurumlara iletebileceklerdir.

Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde yatırımcı emirlerinin alınıp yetkili kurumlara iletilmesi dışında aşağıdaki işlemlerin de emir iletimine aracılık faaliyeti kapsamında olduğu belirtilmiştir.

a) Halka arz, tahsisli satış veya nitelikli yatırımcılara satış sırasında taleplerin toplanmasıyla ilgili olarak taleplerin ilgili yatırım kuruluşuna iletilmesi ve müşteriler tarafından ilgili sermaye piyasası aracının bedeli olarak tevdi edilen nakdin tahsili veya geri ödenmesi gibi işlemleri kapsamak üzere gişe hizmeti verilmesi,

b) Lehine faaliyet gösterilen işlem ve/veya portföy aracılığına yetkili kuruluşun sunabileceği yatırım hizmetleri ve faaliyetlerinin yatırımcılara tanıtılması, sözleşme akdedilmesine aracı olunması.

c) Sözleşme yapmak isteyen tarafların komisyon karşılığında bir araya getirilmesi.

1.1.2.2. Emir İletimine Aracılık Faaliyetinde Bulunabilecek Kuruluşlar

Emir iletimine aracılık faaliyeti Kuruldan izin almak kaydıyla aracı kurumlar ve kaldıraçlı işlemler hariç olmak üzere bankalar tarafından yapılabilir. Kaldıraçlı işlem Yatırım Hizmetleri Tebliğinde yatırılan teminat tutarı karşılığında, döviz ve kıymetli madenler ile Kurulca belirlenecek diğer varlıkların kaldıraçlı olarak elektronik ortamda oluşturulmuş bir platformda alım-satımı olarak tanımlanmıştır. Özü itibarıyla tezgahüstü bir işlem niteliğinde olan ve yüksek kaldıraç oranı kullanılabilmesi nedeniyle oldukça riskli olan bu işlemlerde bankalar işlem yapamayacakları gibi yatırımcılarına bu nitelikte bir tanıtım veya emirlerini alıp işlemlerini yapmak üzere başka kurumlara da iletemeyeceklerdir. Esasında Kurul bu düzenleme ile finansal piyasalarda en yaygın dağıtım kanalına sahip olan bankaları bu işlemlerin dışında tutarak, foreks işlemlerinin geniş halk kitlelerine ulaşmasına bir nevi engel koymuş bulunmaktadır.

1.1.2.3. Emir İletimine Aracılık Faaliyetinde Bulunmak İçin Aranılan Şartlar ve Faaliyetin Yürütülme Esasları

Emir iletimine aracılık faaliyetinde bulunulmasına izin verilebilmesi için Kurulun yatırım kuruluşlarının kuruluş ve faaliyet esasları ile ilgili düzenlemelerinde faaliyete geçmek için aranan genel şartlara uyulmasına ek olarak yatırım kuruluşlarının,

- a) Bu faaliyet için öngörülen asgari özsermaye yükümlülüğünü yerine getirmiş olması,
- b) Emir iletimine aracılık faaliyetlerinin yürütülmesinden sorumlu olacak birimi de içeren organizasyon yapısını oluşturmuş ve birim yöneticisini istihdam etmiş olması,
- c) Emir iletimine aracılık faaliyetlerinin yürütüleceği merkez veya merkez dışı örgütlerinde çalışacak yeterli sayıda ihtisas personelinin istihdam etmiş olması,
- ç) Emirlerin iletileceği işlem veya portföy araçlarının listesi ile bu sürecin nasıl işleyeceğine ilişkin şirket politikasını belirlemiş olması

zorunludur.

Bankaların emir iletimine aracılık faaliyeti başvurularında (a) bendi hükmü aranmaz. Aracı kurumlar için (a) bendinde belirtilen özsermaye şartı Kurul tarafından 2014 yılı için 2.000.000 TL olarak belirlenmiştir.

Emir iletimine aracılık faaliyetinin yürütülmesi sırasında yatırım kuruluşlarının aşağıdaki ilke ve esaslara uymaları zorunludur.

a) Emir iletimine aracılık yapacak yetkili kuruluş ile lehine faaliyet gösterilecek her bir kuruluş arasında tarafların hak ve yükümlülüklerinin belirlendiği bir sözleşme imzalanması şarttır.

b) Hem emir iletimine aracılığa yetkili kuruluşun hem lehine faaliyet gösterilen yetkili kuruluşun işlemlere başlamadan önce müşteri ile ayrı ayrı çerçeve sözleşme imzalaması esastır. Ancak her iki yetkili kuruluşun mutabakatı ve yetkilendirmesiyle emir iletimine aracılık ve işlem aracılığı faaliyetlerine ilişkin esaslara aynı sözleşmede yer verilmesi halinde tek çerçeve sözleşme yapılması mümkündür.

c) Müşterilere ait hesap ve işlemlerin lehine faaliyet gösterilen kuruluş nezdinde müşteri bazında izlenmesi gerekir.

d) Çerçeve sözleşmeler ile risk bildirimleri dâhil lehine faaliyet gösterilen yetkili kuruluşa iletilen emirlere ilişkin belgeler ile kayıtların birer örneğinin emir iletimine aracılık faaliyetine yetkili kuruluş nezdinde saklanması gerekir.

e) Kurulun belge ve kayıt düzenlemeleri uyarınca müşteriye yapılacak bildirimleri lehine faaliyet gösterilen kuruluş yapmakla yükümlüdür. Ancak müşterilerin talep etmesi halinde, hesapların açılması ve emirlerin iletilmesiyle sınırlı olarak ilgili bilgi ve belgelerin emir iletimine aracılık etmeye yetkili kuruluş tarafından da ibraz edilmesi zorunludur.

f) Hem emir iletimine aracılığa yetkili kuruluş hem de lehine faaliyet gösterilen yetkili kuruluş, müşterilerine ait emirlerin gizliliğini korumakla yükümlüdür. Müşteriye ait emir bilgileri herhangi bir üçüncü şahsa, müşteri aleyhine ve üçüncü şahıs lehine müşterinin bilgisi olmaksızın aktarılamaz ve kullanılamaz.

Emir iletimine aracılık faaliyeti kapsamında yetkili bir yatırım kuruluşu ile emir aracısı arasında tesis edilecek her yeni sözleşme ayrıca Kurula bildirilmelidir. Emir iletimine aracılık faaliyeti yürüten bir aracı kurumun birden fazla kurum lehine faaliyet göstermesi mümkündür.

1.1.2.4. Yurtdışında Yerleşik Kuruluşlarla Emir İletimine Aracılık Faaliyetinin Yürütülmesi

Emir iletimine aracılık faaliyetinin yurt dışında yerleşik kuruluşlarla yürütülmesi durumunda işlemlere başlamadan önce Kurula bildirimde bulunulması zorunludur. Kurul

yurtdışı kuruluşun ilgili otoritesi ve ilgili ülke ile olan ilişkileri dikkate alarak bildirimi değerlendirir ve 20 işgünü içinde olumsuz cevap verilmezse faaliyete başlanabilir. Bu değerlendirmede ilgili ülke otoritesinin Uluslararası Menkul Kıymet Otoriteleri Birliği (International Organization of Securities Commissions- IOSCO) Çok Taraflı Mutabakat Zaptı üyesi olup olmadıkları, Kurul ile ilgili ülke otoritesinin ikili işbirliği anlaşması bulunup bulunmadığı ve ilgili ülkenin sermaye piyasaları gelişmişlik düzeyi, yatırımcının korunması ilkeleri ile bilgi paylaşım geçmişi gibi hususlar dikkate alınır.

Emir iletimine aracılık faaliyetinin yurt dışında yerleşik kuruluşlarla yapılması halinde;

a) İşlemlerin yürütüleceği ülkenin yetkili otoritesinden faaliyet izni almış kuruluşlar ile yazılı sözleşme yapılması,

b) Hem emir iletimine aracılığa yetkili kuruluşun hem lehine faaliyet gösterilen yurtdışında yerleşik yetkili kuruluşun işlemlere başlamadan önce müşteri ile ayrı ayrı çerçeve sözleşme imzalaması,

c) Kurulun yatırım kuruluşlarının kuruluş ve faaliyet esasları ile ilgili düzenlemeleri uyarınca müşteriye gerekli risk bildiriminin yapılmış olması,

ç) Çerçeve sözleşmeler ile risk bildirimleri dâhil lehine faaliyet gösterilen yetkili kuruluşa iletilen emirlere ilişkin tüm bilgi ve belgelerin birer örneğinin emir iletimine aracılık faaliyetine yetkili kuruluş nezdinde saklanması ve bu bilgilerin talebi halinde müşteriye ibrazı zorunludur.

Kaldıraçlı alım satım işlemlerine yönelik olarak yurt dışında yerleşik kuruluşlarla emir iletimine aracılık faaliyeti yürütülemez. Kaldıraçlı alım satım işlemlerinde bankaların hiçbir şekilde faaliyet gösteremeyeceğine ilişkin düzenlemeye ilave olarak, bu araçlara ilişkin emirlerin yurtdışına iletilmesinin engellenmesi de Kurulun bu işlemlerin genele yayılmaması yönündeki diğer bir stratejisi olarak değerlendirilebilir.

1.1.3. İşlem Aracılığı Faaliyeti

İşlem aracılığı faaliyeti yatırımcıların sermaye piyasası araçlarıyla ilgili alım-satım emirlerini yatırımcılar adına ve hesabına ya da kendi adına ve müşteri hesabına,

- Borsalar veya teşkilatlanmış diğer Pazar yerlerine,
- Kendi portföyünden müşteri alım satım emirlerini karşılamak üzere yetkilendirilmiş banka ve aracı kurumlara
- Kaldıraçlı işlemler hariç olmak üzere ilgili ülkenin yetkili otoritesinden faaliyet izni almış yurtdışında yerleşik bir kuruluşa iletmek suretiyle gerçekleştirilmesi faaliyetidir.

İşlem aracılığı faaliyetinde yetkili kuruluşlar aldıkları emirleri gerçekleştirme (execute) yetkisine sahiptirler. Bu yetkiyi müşteri emirlerini ya borsalara ileterek ya da kendi portföylerinden sermaye piyasası aracı alıp-satma yetkisine sahip kuruluşlara ileterek yaparlar. Burada dikkat çeken husus, bu faaliyetin yapılabilmesi için aynı zamanda bu kurumların yatırımcı varlıklarını uhdelelerinde bulundurmalarının da zorunlu olduğudur. Bundan dolayı işlem aracılığı yetkisine sahip olan tüm kurumların mutlaka müşterisi olan yatırımcılarının varlıkları üzerinde de tasarruf etme ve bu varlıklara ulaşabilme yetkilerinin olması gerekmektedir. Bunun istisnası ise işlem aracılığı yetkisine sahip kurumların genel saklamacı bir kuruluş ile anlaşma yaparak müşteri varlıklarına hiç dokunmamasıdır ki, Tebliğ’de uygulamasın izin verilmiş ancak pratikte uygulaması oldukça zor ve yabancı müşteriler için uygulanan ve yatırım kuruluşu açısından büyük riskler taşıyan bir işlem şeklidir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesini teminen tanımda yer alan bazı kavramların açıklanmasında fayda görülmektedir.

Bir işlemin üçüncü bir kişi adına yapılması, emrin verilişi sırasında emri verenin kimliğinin karşı tarafa bildirilmesidir. Bu şekilde emri alan taraf emri verenin aslında yatırım kuruluşu değil de onun “x” adlı yatırımcısı olduğu bilebilecek durumda olacaktır. Yatırım kuruluşunun bir işlemi kendi adına ancak üçüncü bir kişi hesabına yapması ise, emrin kendi adına verilmesi ancak emre konu sermaye piyasası aracı ya da bunun karşılığında tevdi edilecek ya da teslim alınacak nakdin yatırımcı hesabından yapıldığını göstermektedir. Piyasamızda aracı kurum ve bankalar tarafından Borsa’ya iletilen emirler, her ne kadar yatırımcılarının kimlik bilgileri görülüyor olsa da yatırım kuruluşlarının kendi adlarına ve müşterileri hesaplarına yaptıkları işlemlerdir.

Kaldıraçlı sermaye piyasası aracı alım satım işlemlerinin gerek banka gerek aracı kurumlar tarafından işlem aracıları sıfatıyla yurtdışında yerleşik kuruluşlara iletilmesi mümkün bulunmamaktadır.

1.1.3.1. İşlem Aracılığı Faaliyetinde Bulunabilecek Kuruluşlar

İşlem aracılığı faaliyeti bankalar ve aracı kurumlar tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Ancak Kanun’un 39’uncu maddesinin ilk fıkrası uyarınca Kurul, belirli sermaye piyasası araçlarında belirli kurumlar tarafından işlem yapılmasını veya kurumları da kendi içinde sınıflandırarak, bu kurumlardan bazılarının işlem yapması şeklinde bir uygulama belirlemiştir.

Kurulun bu yönde bir düzenleme yapması

- Her bir aracın taşıdığı riskin farklı olması,

- İşlemlerin gerektirdiği öz sermaye ve teknolojik altyapı yatırımlarının büyüklükleri,
- Sermaye piyasalarında belirli sermaye piyasası araçlarında uzmanlaşmış kurumlar oluşturma isteği,
- Belirli sermaye piyasası araçlarının taşıdıkları riskler de dikkate alınarak alıcısının sınırlandırılması, sunumunun zorlaştırılması ve bu şekilde piyasaya olan güven unsurunun korunması gibi gerekçelerle açıklanabilecektir.

Aşağıdaki tabloda hangi sermaye piyasası aracında hangi yatırım kuruluşunun işlem aracılığı yapabileceği verilmektedir. Aracı kurumlar tüm sermaye piyasası araçlarına ilişkin işlem aracılığı yapabilirken, gerek mevduat ve katılım, gerek kalkınma ve yatırım bankaları kaldıraçlı sermaye piyasası araçlarında işlem aracılığı yapamayacaklardır. Kaldıraçlı sermaye piyasası aracı dışındaki türev araçlarda tüm bankalar tarafından işlem aracılığı yapılabilecektir, ancak bunun istisnası paylar ile pay endekslerine dayalı olan türev araçlardır. Kurul pay piyasasında uzmanlaşmış kurumlar oluşturma istek ve eğilimini Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde de korumuş ve bankaların paylar ve paylara dayalı türev araçlarda işlem aracılığı faaliyeti yapamaması yönünde bir düzenleme yapmıştır.

Tablo 1: İşlem Aracılığı Faaliyet Tablosu

Kuruluş/Sermaye Piyasası Aracı	Menkul kıymet		Türev araç	
	Pay	Diğer	Kaldıraçlı işlemler hariç türev araçlar (Borsaya veya portföy aracısına iletmek üzere)	Kaldıraçlı işlemler
Aracı Kurum	Yapabilir	Yapabilir	Yapabilir	Yapabilir
Mevduat ve Katılım Bankası	Yapamaz	Yapabilir	Yapabilir (pay endekslerine ya da paya dayalı olanlar hariç)	Yapamaz
Kalkınma ve Yatırım Bankası	Yapamaz	Yapabilir	Yapabilir (pay endekslerine ya da paya dayalı olanlar hariç)	Yapamaz

1.1.3.2. İşlem Aracılığı Faaliyetinde Bulunmak İçin Aranılan Şartlar

Yukarıdaki bölümde açıklanan sermaye piyasası araçları üzerinde işlem aracılığı faaliyetinde bulunacak yatırım kuruluşlarının

- a) Sınırlı saklama hizmeti vermek üzere faaliyet izni almış veya bu izni almak üzere Kurula başvurmuş olması,
- b) Kurulca öngörülen asgari öz sermaye yükümlülüğünü yerine getirmiş olması,
- c) İşlemlerin gerçekleştirileceği piyasalar ile varsa birlikte çalışacağı emir iletimine aracılığa ve portföy aracılığına yetkili kuruluşların listesi ile bu sürecin nasıl işleyeceğine ilişkin emir gerçekleştirme politikasını belirlemiş olması,
- ç) Türev araç işlemleri yapacak yatırım kuruluşlarının ayrıca yeterli sayıda türev araçlar müşteri temsilcisi ile muhasebe ve operasyon sorumlusunu görevlendirmiş olması, gerekir.

Özel şartlarda dikkat çeken husus türev araçların diğer finansal araçlardan ayrılarak, yatırım kuruluşu emri kendi hesabından gerçekleştirmese dahi bu konuda çalışacak yeterlikte ve sayıda eleman istihdamının zorunlu tutulmuş olmasıdır.

Kurulca öngörülen sermaye şartı 2014 yılı için 10.000.000 TL.'dir.

1.1.3.3. İşlem Aracılığı Faaliyetinin Yürütülme Esasları

İşlem aracılığı faaliyetinin yürütülmesi sırasında yatırım kuruluşlarının aşağıdaki esaslara uymaları zorunludur.

- a) Yatırım kuruluşları müşteri emirlerini, emir gerçekleştirme politikası, çerçeve sözleşmede belirtilen esaslar, müşteri emrini en iyi şekilde gerçekleştirme yükümlülüğü, özen ve sadakat borcu çerçevesinde kabul ederek yerine getirir.
- b) Borsada işlem yapmayı gerektiren emirler ayrıca ilgili mevzuatta belirlenen esaslar çerçevesinde alınır ve yerine getirilir.
- c) İşlem aracılığına yetkili kuruluşların, emirleri portföy aracılığı faaliyetine yetkili bir kuruluşa iletmek suretiyle gerçekleştirmeleri halinde;
 - İşlemlere başlamadan önce bu kuruluşla tarafların karşılıklı hak ve yükümlülüklerini içeren yazılı bir sözleşme imzalaması,
 - Müşterilere ait hesap ve işlemleri kendi nezdinde müşteri bazında izlemesi,
 - Müşteri emirlerini kendi hesabına veya ilişkili kişilerin hesabına verilen aynı fiyatlı emirlerden öncelikli olarak yerine getirmesi,gerekir.

ç) Tezgahüstü türev araç işlemleriyle ilgili olarak müşterilerin kesinleşmiş nakit alacaklarının müşteri talebi üzerine en geç 3 iş günü içinde tam ve nakden ödenmesi gerekir.

d) Kaldıraçlı işlemlerle ilgili olarak yatırılan teminat tutarlarının üzerinde bir kayba uğratabilecek şekilde müşterilere işlem yaptırılamaz. Yatırımcının piyasa koşullarından dolayı teminatından daha fazla zarara uğraması halinde söz konusu zarar yatırımcıdan talep edilemez.

e) Yatırım kuruluşları müşteri emirlerinin gizliliğini korumakla yükümlüdür. Müşteriye ait emir bilgileri herhangi bir üçüncü şahsa, müşteri aleyhine ve üçüncü şahıs lehine müşterinin bilgisi olmaksızın aktarılamaz ve kullanılamaz.

Yukarıda yer alan hususlar değerlendirildiğinde,

1. Öncelikli olarak yatırım kuruluşlarının emri yerine getirmeleri konusunda Tebliğ ile bir sınır ve çerçeve çizilmiştir. En geniş anlamıyla basiretli bir tacir gibi davranmaları, yatırımcılarına karşı sadık olmaları ve emirleri olabilecek en iyi şekilde yerine getirmeleri zorunlu tutulmuştur. Daha özelinde ise iki bağlayıcı hususla sınırlandırılmışlardır. Bunlardan ilki yatırım kuruluşlarının yönetim kurulları veya denetim komiteleri tarafından belirlenen emir gerçekleştirme politikalarına uyum, ikincisi ise yatırımcılarla yapılan sözleşmede bu yönde yer alacak hükümlere uyma mecburiyetidir. Emirlerin gerçekleştirilmesine ilişkin bu nitelikteki düzenleme sermaye piyasası mevzuatına Yatırım Hizmetleri Tebliği ile girmiş yeni bir uygulamadır.

2. Müşteri emirlerinin gerçekleştirilmek üzere kendi hesabından alım satım yapmaya yetkili başka bir aracı kurum ya da bankaya (portföy aracı) iletilmesi durumunda ise müşteri varlıklarını takip ve müşteri önceliği kuralları getirilmiştir. Esasında Mülga 2499 sayılı Kanun döneminde de mümkün olan kendi portföyünden alım satım emirlerinin karşılanması hususu, başka kurumların müşterilerine nadiren yapılan bir uygulamaydı. Kurumlar daha çok kendi müşterilerinin emirlerini kendi portföylerinden karşılıyorlar, ancak üçüncü bir kurumun müşterilerinin emirlerinin karşılanması söz konusu olmuyordu. Yeni Tebliğ ile bu nitelikte işlemlerin yapılmasına yönelik bir hukuki alt yapı oluşturulmuştur.

3. Yürürlükten kaldırılan Mülga Seri: V, No: 125 sayılı Kaldıraçlı Alım Satım İşlemleri ve Bu İşlemleri Gerçekleştirebilecek Kurumlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ'in (Kaldıraçlı İşlemler Tebliği) 9'uncu maddesinde 2 işgünü olarak düzenlenen yatırım kuruluşunun nakit teslim yükümlülüğü, tüm tezgahüstü türev araç işlemleri için 3 işgününe çıkarılmıştır.

4. Son olarak Kaldıraçlı İşlemler Tebliği'nin 12'nci maddesinde yer alan "yatırılan teminat tutarının üzerinde bir kayba uğratabilecek şekilde müşterilere işlem yaptırılamaması

esastır” hükmü yatırımcılar lehine genişletilerek, piyasa koşullarından dahi olsa yatırımcılarının teminatından fazla zarara uğratılamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu hüküm ile böyle bir zarardan yetkili kurumlar sorumlu tutulmuş olup, yatırım kuruluşları kendi müşterilerinin hesaplarını ve zarar durdurma pozisyonlarını iyi belirlemeleri ve takip etmeleri için zorlanmıştır. Bu hüküm kaldıraçlı alım satım işlemi yapan yatırımcıların korunması adına yatırım kuruluşlarının aleyhine yapılan ve yatırımcı zararının yatırım kuruluşu tarafından karşılanmasını gerektiren nadir düzenlemeler arasındadır.

1.1.3.4. Yurtdışı Piyasalarda İşlem Aracılığı Faaliyeti

Yurt dışı piyasalarda işlem aracılığı faaliyeti, yurt dışında herhangi bir borsaya veya teşkilatlanmış diğer pazar yerlerine üye olmak suretiyle veya ilgili ülkenin yetkili otoritesinden faaliyet izni almış yurt dışında yerleşik bir kuruluşla sözleşme yapılması vasıtasıyla yürütülebilir. Bu durumda Kurula işlemlere başlamadan önce bildirimde bulunulması zorunludur. Bu fıkra kapsamında tesis edilecek her yeni üyelik ve sözleşme ayrıca bildirimde tabidir. Yurt dışı piyasalarda işlem aracılığı faaliyetinde bulunacak yatırım kuruluşlarının;

a) İşlemleri ilgili ülkenin yetkili otoritesinden faaliyet izni almış yurt dışında yerleşik bir kuruluş vasıtasıyla yürütmesi durumunda, söz konusu kuruluşlarla yazılı sözleşme yapması,

b) Müşteriyle yurt dışı işlemlerle ilgili olarak çerçeve sözleşme imzalamış ve Kurulun yatırım kuruluşlarının kuruluş ve faaliyet esasları ile ilgili düzenlemeleri uyarınca gerekli risk bildirimini yapmış olması,

c) Yurt dışı piyasalarda yapacakları işlemleri müşteri bazında izlemesi, bunu teminen gerekli ve yeterli belge, kayıt, iletişim, muhasebe ve iç kontrol sistemini oluşturması,

ç) İşlemleri yurt dışında herhangi bir borsaya veya teşkilatlanmış diğer pazar yerlerine üye olmak suretiyle yürütmesi durumunda, ilgili otoriteye yapılan raporlamalarda yer alan mali veya hukuki durumu etkileyebilecek hususlar ile ilgili otorite tarafından uygulanan yaptırımları, durumun ortaya çıktığı tarihten itibaren 3 iş günü içerisinde Kurula bildirmesi, gerekir.

Kurula yapılacak faaliyete başlama bildirimleri ilgili ülkenin yetkili otoritesi ile Kurul arasında yeterli bilgi akışı ve ülke mevzuatları arasında uyum olup olmadığı açısından değerlendirilir. Kurula yapılan bildirim takiben 20 iş günü içinde Kurulca aksi yönde görüş bildirilmedikçe, bildirim konusu hizmet ve faaliyet yürütülmeye başlanır. Kurulca istenecek eksik bilgi ve belgelerin tamamlanması için geçen süreler 20 iş günlük sürenin hesabında dikkate alınmaz.

Yatırım kuruluşlarınca kaldıraçlı alım satım işlemlerine yönelik olarak yurt dışı piyasalarda işlem aracılığı faaliyeti yürütülemez.

1.1.4. Portföy Aracılığı Faaliyeti

Portföy aracılığı faaliyeti yatırım kuruluşlarının müşterilerinin alım satım emirlerini karşı taraf olarak yani kendi portföylerinden gerçekleştirmelerini ifade etmektedir. Bu aracılık türünde yatırım kuruluşu müşterisinin emrini Borsa'ya ya da üçüncü bir yatırım kuruluşuna iletmeğiniz kendi varlıkları arasında yer alan sermaye piyasası aracını müşterinin alım talimatını karşılamak için kullanır. Aynı şekilde müşterinin satım talimatına konu sermaye piyasası aracını da parasını kendi varlıklarından ödemek suretiyle doğrudan kendi portföyüne dâhil eder.

Tanımdan ve yapılan işlemde de anlaşılacağı üzere müşteri ile yatırım kuruluşu arasında çıkar çatışmasının emir aracılığı ve işlem aracılığına göre daha yüksek olduğu bir aracılık türüdür ve çıkar çatışmaları politikaları ve emrin en iyi koşullarda gerçekleştirilmesi prensibi bu aracılık türünde büyük önem arz etmektedir.

Kurul'un i-SPK.37.1 (27.06.2014 tarih ve 20/661 s.k.) sayılı İlke Kararı uyarınca Borsa İstanbul A.Ş.'de işlem gören paylar ve paylara dayalı türev araçlar üzerinde portföy aracılığı faaliyeti yapılamayacaktır.

1.1.4.1. Portföy Aracılığı Faaliyetinde Bulunabilecek Kuruluşlar

Portföy aracılığı faaliyeti Kuruldan izin almak kaydıyla,

- a) Aracı kurumlar tarafından sermaye piyasası araçları üzerinde,
- b) Bankalar tarafından paylar, kaldıraçlı işlemler ile paylara dayalı türev araçlar hariç olmak üzere sermaye piyasası araçları üzerinde,

borsa mevzuatı hükümleri saklı kalmak üzere yapılabilir. Ancak, pay endekslerine dayalı türev araç işlemleri Kuruldan izin almak kaydıyla bankalar tarafından da yapılabilir.

Portföy aracılığı faaliyetinde bulunabilecek kuruluşları sermaye piyasası araçları bazında gösterir tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2: Portföy Aracılığı Faaliyet Tablosu

Kuruluş/Sermaye Piyasası Aracı	Menkul kıymet		Türev araç	
	Pay	Diğer	Kaldıraçlı işlemler hariç türev araçlar (tezgahüstü piyasada gerçekleştirilmek üzere)	Kaldıraçlı işlemler
Aracı Kurum	Yapabilir	Yapabilir	Yapabilir	Yapabilir
Mevduat ve Katılım Bankası	Yapamaz	Yapabilir	Yapabilir (paya dayalı olanlar hariç, pay endekslerine dayalı olanlar dâhil)	Yapamaz
Kalkınma ve Yatırım Bankası	Yapamaz	Yapabilir	Yapabilir (paya dayalı olanlar hariç, pay endekslerine dayalı olanlar dâhil)	Yapamaz

Genel olarak tüm bankalar açısından portföy aracılığı ile işlem aracılığı faaliyeti arasındaki fark, pay endekslerine dayalı türev araçlarda ortaya çıkmaktadır. Bankalar pay endekslerine dayalı türev araçlarda işlem aracılığı yapamazken portföy aracılığı yapabileceklerdir. Bankalar işlem aracılığı ve emir aracılığında olduğu gibi kaldıraçlı alım satım işlemlerini kendi portföylerinden dahi olsa gerçekleştiremeyeceklerdir.

1.1.4.2. Portföy Aracılığı Faaliyetinde Bulunmak İçin Aranılan Şartlar

Sermaye piyasası araçları üzerinde portföy aracılığı faaliyetinde bulunacak yatırım kuruluşlarının faaliyete geçmek için aranılan genel şartlara ve işlem aracılığı faaliyetine ilişkin aranılan özel şartlara uyulmasına ek olarak;

a) Sınırlı saklama hizmeti vermek üzere faaliyet izni almış veya bu izni almak üzere Kurula başvurmuş olması,

b) Kurulca belirlenen 25.000.000 TL. tutarındaki asgari özsermaye yükümlülüğünü yerine getirmiş olması,

c) Portföy aracılığı faaliyetine konu işlemlerle ilgili olarak risk yönetim birimini oluşturmuş olması,

ç) Münhasıran istihdam edilmiş ve finans piyasalarında en az 5 yıllık deneyime sahip bir birim yöneticisi ile ona bağlı olarak çalışacak yeterli sayıda ihtisas personelini görevlendirmiş olması,

d) Birim yöneticisi ve ihtisas personelinin yapılacak işlemlerin niteliğine göre Sermaye Piyasası Faaliyetleri İleri Düzey veya Türev Araçlar lisansına sahip olması,

e) İşlemlerin gerçekleştirileceği piyasalar ile varsa birlikte çalışacağı emir iletimine aracılığa, işlem aracılığına ve portföy aracılığına yetkili kuruluşların listesi ile bu sürecin nasıl işleyeceğine ilişkin emir gerçekleştirme politikasını belirlemiş olması

gerekir.

Bankalar için sermaye şartı ile bankaların sahip olduğu risk yönetiminden sorumlu biriminin portföy aracılığı faaliyetine ilişkin riskleri de izlemesi koşuluyla risk yönetim birimi oluşturma şartı aranmaz.

1.1.4.3. Portföy Aracılığı Faaliyetinin Yürütülme Esasları

Portföy aracılığı faaliyetinin yürütülmesi sırasında, işlem aracılığı faaliyetine ilişkin ilke ve esaslara ek olarak;

a) Müşteri emirlerini, emir gerçekleştirme politikası, çerçeve sözleşmede belirtilen esaslar, müşteri emrini en iyi şekilde gerçekleştirme yükümlülüğü, özen ve sadakat borcu çerçevesinde kabul ederek yerine getirmek,

b) İşlemlerin gerçekleştirileceği fiyatların genel piyasa koşulları ve gerçeğe uygun değerleri ile uyumlu olarak nesnel bir biçimde belirlemek,

yatırım kuruluşlarının görevleri arasında sayılmıştır.

İşlem aracılığı faaliyetine ek olarak yatırım kuruluşları portföy aracılığı faaliyetinde fiyat veren konumunda olduğundan, verdiği fiyatların piyasa koşulları ve gerçeğe uygun değerleri ile uyumlu olması zorunluluğu getirilmiştir. Burada yer alan gerçeğe uygun değer uluslararası finansal raporlama standartları ile işlem tarihinde piyasa katılımcıları arasında düzenli olarak gerçekleşen bir işlemde varlığın satışı ile elde edilecek veya bir borcun transfer edilmesi için ödenecek fiyat – çıkış fiyatı olarak tanımlanmıştır.

Son olarak işlem aracılığında olduğu gibi portföy aracılığında da kaldıraçlı işlemlerde yatırılan teminat tutarlarının üzerinde bir kayba uğratabilecek şekilde müşterilere işlem yaptırılamayacağı, yatırımcının piyasa koşullarından dolayı teminatından daha fazla zarara

uğraması halinde söz konusu zararın yatırımcıdan talep edilemeyeceği hususları da düzenlenmiştir.

1.1.5. İzin ve Bildirim Zorunluluğu

Mülga 2499 sayılı Kanun'un 31'inci maddesinde sermaye piyasası faaliyetinde bulunacak kurumların Kuruldan izin almaları zorunluluğu getirilmiş, bu Kanun'a dayanılarak hazırlanan Mülga Seri: V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği'nin 10'uncu maddesinde ise gerçekleştirilecek her bir faaliyet için izin alınması gerektiği düzenlenmiştir. Bu düzenleme çerçevesinde yatırım kuruluşlarına her bir faaliyet bazında ayrı ayrı yetki belgesi verilmiştir.

6362 sayılı Kanun'un 39'uncu maddesinde de benzer bir düzenleme gerçekleştirilmiştir. Yatırım hizmetleri ve faaliyetlerinin düzenli uğraşı, ticari ve mesleki faaliyet olarak icra edilebilmesi için Kuruldan izin alınması zorunluluğu getirilmiş, yan hizmetlerin ise yatırım kuruluşları ile portföy yönetim şirketleri tarafından ayrıca izin alınmaksızın Kurulca belirlenen esaslar çerçevesinde yürütüleceği hüküm altına alınmıştır. 40'ıncı maddesinde ise bir yetki belgesinin birden fazla faaliyeti kapsayabileceği yönünde düzenleme yapılmıştır.

Yan hizmetler arasında sayılan kredili işlem, açığa satış ve ödünç işlemleri için Kanun'un 39'uncu maddesinin 7'nci fıkrasında, yatırım tavsiyeleri için ise 128'inci maddenin 1'inci fıkrasının (g) bendinde, Kurul'a esasları belirleme yetkisi verilerek diğer yan hizmetlerden ayrı şekilde değerlendirilmiş ve ilave düzenlemelere konu olması hususunda Kurul görevlendirilmiştir.

Yatırım Hizmetleri Tebliği'nin 5'inci maddesinde yukarıda yer alan Kanun maddelerine uygun olarak yatırım hizmetleri ve faaliyetlerinin icra edilebilmesi için Kuruldan izin alınması zorunlu tutulmuş, yatırım kuruluşlarının müşterileri dışındaki taraflarla herhangi bir yatırım hizmet ve faaliyeti sunma amacı olmaksızın kendi portföyleri için sermaye piyasası araçlarına ilişkin işlem yapmalarının Kurulun iznine tabi olmadığı konusuna da açıklık getirilmiştir.

Yan hizmetlere ilişkin olarak ise Tebliğin 7'nci maddesinde bu hizmetlerin ayrı bir yetki belgesine ve dolayısıyla da izne tabi olmaksızın yatırım kuruluşları tarafından yerine getirileceği düzenlenmiştir. Ancak yatırım kuruluşlarının sunmayı planladıkları yan hizmetlere ilişkin Kurula bildirimde bulunmaları zorunlu tutulmuştur. Kurula yapılan bildirimi takiben 20 iş günü içinde Kurulca aksi yönde görüş bildirilmedikçe, bildirimde bulunulan yan hizmetler Tebliğde belirtilen esaslara uygun olarak yürütülmeye başlanabilecektir. Aksi yönde bildirim yapılması durumunda ise bu faaliyete başlanılamayacağı aşikârdır.

1.1.6. Aracı Kurumların Gruplandırılması

Yatırım Hizmetleri Tebliği ile aracı kurumlar;

a) Emir iletimine aracılık ve yatırım danışmanlığı faaliyetlerinden herhangi birini veya tamamını yürütecek olanlar “**dar yetkili aracı kurum**”,

b) İşlem aracılığı, en iyi gayret aracılığı, sınırlı saklama ve portföy yöneticiliği faaliyetinden herhangi birini veya tamamını yürütecek olanlar “**kısmi yetkili aracı kurum**”,

c) Portföy aracılığı faaliyeti, genel saklama hizmeti ve aracılık yüklenimi faaliyetinden herhangi birini veya tamamını yürütecek olanlar “**geniş yetkili aracı kurum**” olarak sınıflandırılmıştır.

Sınıflandırmadaki temel kriter verilen hizmetlerin aracı kurumların mali yapısına olan etkisi ve taşıdığı risktir. Bu anlamda aracı kurum tarafından fiyat verildiği ve karşı taraf olarak pozisyon alındığı için en fazla riske maruz kalınacak faaliyet portföy aracılığıdır. Genel saklama hizmeti ise kendi müşterileri ile diğer aracı kurumların müşterilerinin varlıklarının saklanmasını içerdiği için müşteriler adına güvenilir ve yeterli teknolojik altyapı ve personeli olan kurumları gerektirmektedir. Aracılık yüklenimi ise halka arzlarda kısmen de olsa başarısız olunması durumunda kendi özvarlıklarından satışa konu sermaye piyasası araçlarını almayı zorunlu kıldığından aracı kurum açısından en riskli yüklenim türüdür.

Bu çerçevede Seri: V, No: 34 sayılı “Aracı Kurumların Sermayelerine ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Esaslar Tebliği”nin (Seri: V, No: 34 sayılı Tebliğ) aracı kurumların sahip olması gereken asgari özsermayelerini düzenleyen 7’nci maddesinin birinci fıkrası Yatırım Hizmetleri Tebliği’ndeki bu sınıflandırmaya uygun olarak aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Dar yetkili aracı kurumların 2.000.000 TL, kısmi yetkili aracı kurumların 10.000.000 TL ve geniş yetkili aracı kurumların 25.000.000 TL asgari özsermayeye sahip olması gerekir.”

Söz konusu rakamlar Avrupa Birliği uygulaması ile karşılaştırıldığında yüksektir. İşlemlerden kaynaklanan riskler, piyasadaki karlılık oranları ve kurum sayısı düşünüldüğünde Kurul tarafından özsermaye açısından muhafazakâr bir yaklaşımın benimsendiği söylenebilir.

1.1.7. Yurtdışındaki Yerleşik Kuruluşların Faaliyetleri

Türkiye’de yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin tamamen kendi inisiyatifleri doğrultusunda, yurt dışında yerleşik finansal kuruluşlardan aldıkları her türlü yatırım hizmet ve faaliyeti ile bu kuruluşlar nezdinde açtıkları hesaplar, söz konusu hesaplara gönderilen nakit ve diğer

kıymetler Yatırım Hizmetleri Tebliği kapsamı dışındadır. Dolayısıyla bu tür işlemler Kurulun düzenleme, gözetim ve denetim faaliyeti kapsamı dışında tutulmuştur.

Diğer taraftan, yurt dışında yerleşik kuruluşlar tarafından,

- a) Türkiye’de iş yeri açılması,
- b) Türkçe internet sitesi oluşturulması,
- c) Sunulan yatırım hizmet ve faaliyetlerine ilişkin olarak Türkiye’de yerleşik kişi ya da kurumlar aracılığıyla ve/veya doğrudan tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinde bulunulması

durumlarından herhangi birinin varlığı halinde faaliyetlerin Türkiye’de yerleşik kişilere yönelik olduğu kabul edilir ve bu durumlarda Kurulun yatırım hizmetleri ve faaliyetlerine ilişkin düzenlemeleri uygulanmaktadır. Benzer düzenleme Seri V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği’nin 37’nci maddesinde de yer almaktaydı, ancak yeni tebliğ ile faaliyetin hangi şartlarda yerleşiklere yönelik olacağı netleştirilmiştir.

Yurtdışında yerleşik kuruluşlar Yatırım Hizmetleri Tebliği öncesinde özellikle yukarıdaki paragrafın (c) bendinde belirtilen şekilde Türkiye’de yerleşik kişi ve kurumlara hizmet götürebiliyor, ancak Kurulca belirlenen standartlara ve yükümlülöklere uyum sağlamaları gerektiği konusunda açıklık bulunmuyordu. Bu düzenleme ile Türkiye’de yerleşik kuruluşlar ile yabancı kuruluşlar arasındaki rekabetin sağlandığı değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, Yatırım Hizmetleri Tebliği’nde “faaliyetlerin Türkiye’de yerleşik kişilere yönelik olduğunun tespitine ilişkin ilave kıstaslar Kurul tarafından belirlenir” hükmü yer almakla birlikte, çalışmamız tarihi itibarıyla Kurul tarafından bu nitelikte bir düzenleme yapılmamıştır.

1.1.8. Türev Araç İşlemlerine İlişkin Genel Hükümler

Türev araçlar 6362 sayılı Kanun’un 3’üncü maddesinde

1) Menkul kıymetleri satın alma veya satma veya birbirleri ile değıştirme hakkı veren türev araçlar,

2) Değeri, bir menkul kıymet fiyatına veya getirisine; bir döviz fiyatına veya fiyat değışikliğine; faiz oranına veya orandaki değışikliğe; bir kıymetli maden veya kıymetli taş fiyatına veya fiyat değışikliğine; bir mal fiyatına veya fiyat değışikliğine; Kurulca uygun görölen kurumlarca yayınlanan istatistiklere veya bunlardaki değışikliğe; kredi riski transferi sağlayan, enerji fiyatları ve iklim değışkenleri gibi ölçüm değeri olan ve bu sayılanlardan oluşturulan bir endeks seviyesine veya seviyedeki değışikliğe bağı olan türev araçlar, bu araçların türevleri ve sayılan dayanak varlıkları birbirleri ile değıştirme hakkı veren türevler,

3) Döviz ve kıymetli madenler ile Kurulca belirlenecek diğer varlıklar üzerine yapılacak kaldıraçlı işlemler,
şeklinde tanımlanmıştır.

Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde ise nelerin türev araç alım satımına aracılık faaliyeti kapsamına girmeyeceği netleştirilmiştir. Tebliğin 26'ncı maddesinde

a) Döviz, kıymetli maden, kıymetli taş, mal veya diğer varlıkların fiziki olarak alım satımı,

b) Gerçek ve/veya tüzel kişilerin kendi aralarında bir yatırım kuruluşu aracılığı olmaksızın gerçekleştirdiği, ticari veya mesleki faaliyet sayılamayacak nitelikteki türev araç alım satım işlemleri

türev araç alım satımına aracılık faaliyeti kapsamı dışında tutulmuştur.

Yatırım Hizmetleri Tebliği'nin 25'inci maddesinde “kaldıraçlı işlemler dışında kalan türev araçlara ilişkin emir iletimi, işlem ya da portföy aracılığı faaliyetleri, işlemin niteliğine göre;

- İlgili Borsa'ya emir iletmek suretiyle,
- Teşkilatlanmış diğer pazar yerlerine emir iletmek suretiyle,
- Tezgahüstü piyasalarda yapılabilir” hükmü yer almaktadır.

Yukarıda yer alan 3 seçeneğe portföy aracılığının kendi varlıklarının alım-satımı ile de yapılabileceğinden sadece portföy aracılığı faaliyeti için kendi portföyünden şeklinde bir ekleme yapılmasının uygun olduğu değerlendirilmektedir (Tebliğ'de portföy aracılığı faaliyetinin bir nevi tezgahüstü piyasa olarak değerlendirildiği için ifade edilmemiş olabileceği düşünülmektedir).

Maddede dikkat çeken husus kaldıraçlı işlemlerin kapsam dışına çıkarılmasıdır. Zira kaldıraçlı işlemler ya yatırım kuruluşlarınca portföy aracılığı şeklinde işleme karşı taraf olmak suretiyle ya da işlem aracılığı yetkisine sahip aracı kurumlar tarafından portföy aracılığı yapan Türkiye'de yerleşik kuruluşlara emir iletimi yapmak suretiyle gerçekleştirilebilmektedir. Dolayısıyla kaldıraçlı işlemlerde emir iletimi Türkiye'de yerleşik yetkili yatırım kuruluşuna emir iletmek suretiyle gerçekleştirilebilmektedir.

1.1.9. Kaldıraçlı İşlemlere İlişkin Özel Hükümler

Kaldıraçlı işlemler düşük teminatlar ile bu teminatların belirli bir katı kadar işlem yapmaya ve pozisyon almaya olanak veren ve dolayısıyla da yüksek getiri ve risk içeren işlemlerdir. Türkiye'de uzun süre düzenleme dışı kalan bu işlem türü Mülga 2499 sayılı

Kanun'da 6111 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile bir sermaye piyasası faaliyeti olarak tanımlanmış ve Seri: V, No: 125 sayılı Kaldıraçlı İşlemler Tebliği ile düzenlenmiştir.

Yatırım Hizmetleri Tebliği ile Kaldıraçlı İşlemler Tebliği yürürlükten kaldırılmış ve Yatırım Hizmetleri Tebliği'nin değişik maddelerinde bu konuda düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Kaldıraçlı işlemlerde emir aracılığı ve işlem aracılığı yetkilerine sahip aracı kurumlar müşterilerinden aldıkları emirleri gerçekleştirmek üzere portföy aracılığı yetkisine sahip aracı kurumlara iletmekte ve bu emirler söz konusu aracı kurumlar tarafından kendi portföyünden karşılanmaktadır. Portföy aracılığı yetkisine sahip aracı kurumlar ise müşterilerinden aldıkları alım satım emirlerini doğrudan kendi bünyelerinde gerçekleştirebilmekte veya isterlerse başka bir portföy aracısı aracı kuruma iletebilmektedirler. Sistemin işleyişi itibarıyla portföy aracılığı yetkisine sahip aracı kurumlar işlemlerde müşterinin karşı tarafı durumundadırlar ve müşterinin kaybı aracı kurumun kazancı ya da tam tersi durum söz konusu olmaktadır.

Aracı kurumlar müşteri emirlerini gerçekleştirirken bu emirler için fiyat veren konumundadırlar. Bu fiyat rekabetçi, piyasa şartlarına uygun olmalıdır. Fiyat verme ise iki şekilde gerçekleşmektedir.

İlk yöntemde, Türkiye'de yerleşik portföy aracılığı yapan aracı kurumlar ya Türkiye'deki kurumlardan ya da yurtdışı kurumlardan aynı varlıklara ilişkin fiyatlar alarak en iyi alış ve satış fiyatlarına belirli bir komisyon ekleyerek müşteriye yansıtmakta ve aradaki farktan gelir elde etmektedirler.

İkinci yöntemde ise portföy aracısı yatırım kuruluşu tarafından emirlere konu varlıklara ilişkin fiyatların doğrudan yatırım kuruluşu tarafından verilmesi ve gerekli görülmesi durumunda karşı pozisyon alınarak mevcut pozisyonların "hedge" edilmesi şeklinde bir uygulamaya gidilmektedir. Bu yöntem ilk yönteme göre daha karlı ancak daha risklidir

Bankalar kaldıraçlı işlemlerde emir kabul edememektedir.

Kanun'da kaldıraçlı işlemlerin döviz, kıymetli maden ve Kurulca belirlenecek diğer varlıklar üzerine yapılabileceği ifade edilmekte olup, Tebliğ'de aşağıda yer alan işlemlerin kaldıraçlı işlem olarak nitelendirilmeyeceği düzenlenmiştir:

- Kaldıraçlı alım satım işlemlerine konu edilebilecek varlıkların fiziki alım satımı,
- Bankalar arasında yapılan işlemler,
- Bankalar tarafından aracı kurumlara likidite sağlanması amacıyla yapılan işlemler.

Kaldıraçlı işlemlerde bir birim teminat ile kaç birim pozisyon alınabileceğini gösteren kaldıraç oranı 100:1 olarak belirlenmiştir. Yatırımcılar 100 TL. tutarında teminat yatırarak 10.000 TL. tutarında pozisyon alabileceklerdir. Bu oran tüm kaldıraçlı işlemler için

uygulanabilecek azami oran olup, yatırım kuruluşu ile müşterileri arasında yapılacak çerçeve sözleşmede her bir yatırım aracı bazında ya da genel olarak daha düşük kaldıraç oranı uygulanması mümkündür.

Kaldıraçlı işlemlerde teminat olarak Türk Lirası veya Merkez Bankası tarafından günlük alım satım fiyatları ilan edilen döviz kabul edilebilmektedir. Söz konusu teminatlar Takasbank nezdinde müşteri ismine saklanmaktadır. Teminat takibi ise aracı kurumlar tarafından yapılmaktadır.

Kaldıraçlı işlemlerde alım satım fiyatlarının portföy aracısı tarafından verildiği ve işlemlerde de müşterinin karşı tarafı olduğu ve dolayısıyla müşteri zararının aracı kurumun karı olduğu dikkate alındığında gerçekleşen emirlerin iptal edilmesine ilişkin uygulama önem arz etmektedir. Bu çerçevede Yatırım Hizmetleri Tebliği'nin 29'uncu maddesinde gerçekleşen işlemlere ilişkin emirlerin iptaline ilişkin olarak aşağıdaki hüküm yer almaktadır.

“(1) Gerçekleşmiş müşteri emirleri aracı kurumlarca iptal edilemez veya değiştirilemez. Ancak;

- a) İtiraz üzerine müşteri lehine bir iyileştirme yapılması amacıyla,
- b) İşlem platformunda meydana gelen teknik bir sorun nedeniyle ortaya çıkan müşteri mağduriyetinin giderilmesi amacıyla,
- c) Müşteri emrinin alınması sonrasında, aracı kurumun söz konusu emre ilişkin olarak başka bir kuruluş nezdinde korunma amaçlı olarak almış olduğu pozisyonun karşı tarafça iptal edilmesi veya fiyatının değiştirilmesi durumunda, emir iptali veya fiyat değişikliği yapılabilir.

(2) Aracı kurum, birinci fıkranın (b) bendi kapsamında bir işlem tesis etmek isterse, teknik sorundan olumsuz olarak etkilenmiş olan tüm müşteriler için söz konusu uygulama gerçekleştirilir. Birinci fıkranın (c) bendi kapsamında bir emir iptali veya fiyat değişikliği gerçekleştirilmesi halinde ise, ilgili müşterilere gerekçesi ile birlikte en seri iletişim aracıyla bildirim yapılır.

(3) Bekleyen emirlerin hangi koşullar altında iptal edilebileceğine veya fiyatlarının değiştirilebileceğine ve müşteri hesaplarının hangi koşullarda işleme kapatılabileceğine ilişkin hususlar çerçeve sözleşmede belirlenir.”

Yukarıdaki madde de dikkat çeken husus 1'inci fıkranın (c) bendinde yer alan iptal sebebidir. Portföy aracısı tarafından emrin gerçekleştirilmesi, takiben gerçekleştirilen emre konu pozisyon kadar karşı pozisyon alınması ve bu pozisyona konu emrin karşı kurum tarafından iptal edilmesi ya da fiyatın değiştirilmesi durumunda müşteri emirleri iptal edilebilmektedir. Burada amaç kendisini “hedge” etmiş olan aracı kurumun mali durumunda

bir bozulmanın kendisinden kaynaklanmayan nedenlerden dolayı engellenmesidir. Diğer taraftan, emre veren yatırımcının da bu durumdan mağdur olacağı ve muhtemelen elde edeceği kardan mahrum kalacağı aşîkârdır. Ancak, Kurulun yatırımcının korunması ve aracı kurumun mali durumunun bozulmaması seçeneklerinden ikincisini tercih etmiş ve aracı kurumun mali durumunda bozulma olmaksızın faaliyetlerinin devamının tüm müşteriler açısından daha elzem olduğu noktasından hareket etmiş olduğu kanaatindeyiz.

1.1.10. Alım Satım Aracılığı Faaliyetleri Sırasında Sorumluluk

Alım satım aracılığı faaliyetlerinin yürütülmesine birden fazla yatırım kuruluşunun dahil olması durumunda, emir iletimine aracılık, işlem aracılığı ve portföy aracılığı faaliyetini gerçekleştiren yatırım kuruluşlarının her biri yerine getirdikleri işlemlerden dolayı genel hükümler çerçevesinde sorumludur.

Her bir yatırım kuruluşuna ait sorumluluğun sınırları, mevzuatla belirlenen faaliyet ilke ve esaslarına aykırı olmamak kaydıyla bu kuruluşların birbirleriyle akdettikleri sözleşmelerde belirlenir ve bu hususlara müşteriler ile akdedilen çerçeve sözleşmelerde yer verilir.

1.1.11. Elektronik Ortamda Alım Satım Emirlerinin İletimi

Yatırım kuruluşları alım satım emirlerinin tamamına yakın kısmını elektronik ortamda kabul etmekte ve gerçekleştirmektedir. Bu itibarla elektronik ortamda emir iletim sürecine ilişkin her aşamanın netleştirilmesi, güvenlik içerisinde gerçekleştirilmesinin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Borsa veya teşkilatlanmış diğer pazar yerlerine ya da tezgahüstü piyasaya iletilmek veya kendi nezdlerinde gerçekleştirmek üzere elektronik ortamda emir kabul edecek olan yatırım kuruluşları,

a) Elektronik ortamda aldıkları emirler için yazılı veya sözlü olarak kabul ettikleri diğer emirlerin iletilmesinde uyulması gereken öncelik kurallarına riayet ederek, elektronik ortamda emir ileten müşterileri ile diğer yollarla emir ileten müşterileri arasında eşitsizliklerin ortaya çıkmasına engel olmakla,

b) Elektronik ortamda aldıkları emirler için Kurulun belge ve kayıt düzenlemelerinde yer alan yükümlülükleri sağlamakla,

c) Yürütecekleri yatırım hizmet ve faaliyetlerine göre gerekli risk bildirim formlarının birer örneğine elektronik ortamda yer vermekle,

ç) Elektronik ortamda kabul edilen emirlerin izlenmesi, iletilmesi, bu emirlere ilişkin kayıtların tutulması ve müşterilerle iletişimin sağlanması için yeterli sayıda personel istihdam etmekle,

d) Kullanacakları bilgi işlem altyapısının;

1) Tüm emirlerin alınış zamanına göre sıralanmasına imkân verecek nitelikte olmasını sağlamakla,

2) Gerçekleşmeyen, iptal edilen veya değiştirilen emirler de dâhil olmak üzere, gerçekleştirilen tüm işlemlere ilişkin tarih, zaman, miktar, fiyat, kullanılan kaldıraç oranı ve diğer tüm unsurları ve hesap hareketlerini ve zaman bilgisini gösterecek şekilde müşterilere yansıtılan tüm fiyat bilgilerini anlık olarak kaydetmesini sağlamakla,

3) Müşterilerin teminatlarını, alacak ve borçlarını, açık pozisyonlarını ve kar zarar durumlarını anlık olarak takip etmesine ve gerekli risk kontrollerini yapmasına elverişli olmasını sağlamakla,

e) Bilgi işlem altyapısının kapasite ve güvenliği konusunda periyodik kontrollerini yapmakla, herhangi bir sistematik hatada verilerin güvenliğinin ve işlemlerin devamının sağlanması için işlemlerin yapıldığı kurulu alandan farklı bir yerde verilerin depolandığı sunucuların yer aldığı bir sistem kurmakla ve verileri burada yedeklemekle, platforma gelebilecek tehditleri minimum düzeye indirecek tedbirleri almakla,

f) Elektronik işlem platformunun müşteri rızası olmaksızın üçüncü kişilerce kullanımını engellemeye yönelik gerekli güvenlik tedbirlerini almak ve elektronik işlem platformunun üçüncü kişilerce kullanılıp kullanılmadığına yönelik düzenli incelemelerde bulunmakla,

g) Elektronik işlem platformu ile müşteri arasındaki veri iletişiminin yetkisiz kişilerce dinlenmesi veya kesilmesi ile verilerin değiştirilmesinin engellenmesi için gerekli bilgi güvenliği tedbirlerini almakla,

yükümlüdürler.

Ayrıca, Tebliğ hükmünde Kurulun Seri: V, No:6 sayılı “Aracılık Faaliyetinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliği”nde (Seri: V, No:6 sayılı Belge ve Kayıt Tebliği) yer verilen yükümlülöklere uyum sağlanması gerektiğı belirtilmiştir. Seri: V, No:6 sayılı Belge ve Kayıt Tebliğı’nde konuya ilişkin olarak

- 4’üncü maddede elektronik ortamda alınan müşteri emirlerine ilişkin elektronik kayıtların düzenleme tarihinden itibaren 5 yıl süreyle saklanacağı,

- Yine 4 üncü maddede; hesap ekstresini elektronik ortamda erişime açan ve dolayısıyla yukarıda (d) bendinin 3 üncü maddesinde yer alan hususu gerçekleştiren yatırım kuruluşlarının bu durumu ispatla mükellef oldukları,

- 9’uncu maddede internet üzerinden alınan emirlerde tarih, zaman ve müşteri bazında olmak üzere emri ileten müşterilere ilişkin IP (Internet Protokol) numaraları kayıtlarının; her ne türlü olursa olsun elektronik ortamda diğer şekillerde alınan emirlerde emri veren kaynağı gösterecek şekilde gerekli elektronik log kayıtlarının emri alan yatırım kuruluşlarca tutulmasının zorunlu olduğu, ifade edilmiştir.

1.1.12. Bireysel Portföy Yöneticiliği Faaliyeti

Sermaye piyasamızda portföy yöneticiliği faaliyetini kurumsal ve bireysel portföy yöneticiliği olarak ikiye ayırmak mümkündür. Kurumsal ya da kanuni ifadesiyle kolektif portföy yöneticiliği yatırım fonu ve yatırım ortaklıklarının fonlarının yönetilmesi olarak tanımlanabilir. Bireysel portföy yöneticiliği ise gerçek veya tüzel kişilerin varlıkların yönetilmesidir. Burada ifade edilen yönetilmenin belirli kıstaslara tabi olması ise kaçınılmazdır. Bu kıstasları yatırımcıların mali durumu, risk tercihleri, beklenen getiri düzeyleri ile yatırım süreleri olarak belirtebiliriz. Ancak bireysel portföy yöneticiliği bunlara ilave olarak portföyün düzenli olarak takip edilmesi ve müşterilerin bilgilendirilmesini de kapsamaktadır.

Yatırım Hizmetleri Tebliği bireysel portföy yöneticiliğine konu varlıkları tüm finansal varlıklar olarak ifade etmiş olup, bu varlıkların müşteri adına yönetilmesi esastır. Kolektif portföy yöneticiliğinde ise varlıklar müşteriler adına değil, pek çok müşterinin oluşturduğu ortaklık ya da fonlar adına yönetilmektedir.

Bireysel portföy yöneticiliğine konu finansal varlıklar Kurulun saklama hizmetlerine ilişkin düzenlemeleri ve yetkilendirmeleri çerçevesinde bireysel portföy yönetimi yapan yatırım kuruluşları tarafından saklanır. Ancak, müşteri, finansal varlıklarının genel saklama hizmeti kapsamında yetkilendirilmiş başka bir yatırım kuruluşunda saklanmasını da isteyebilir. Bu durumda bireysel portföy yöneticiliğine yetkili kuruluş ile genel saklamaya yetkili kuruluş arasında yönetilen finansal varlıkların saklanması hususunda bir saklama sözleşmesi imzalanması gerekmektedir. Kolektif portföy yöneticiliğinde yönetime konu varlıklar ise portföy yöneticisinden bağımsız portföy saklama kuruluşlarında saklanır.

1.1.12.1. Bireysel Portföy Yöneticiliğinde Bulunabilecek Kuruluşlar

Bireysel portföy yöneticiliği aracı kurumlar, kalkınma ve yatırım bankaları ile portföy yönetim şirketleri tarafından yapılabilir. Bireysel portföy yöneticiliği yapabilecek aracı kurumların “kısmi yetkili” aracı kurum statüsünde olması ve dolayısıyla sınırlı saklama ve

işlem aracılığı yetkilerine sahip olması gerekmektedir. Geniş yetkili aracı kurumlar da bireysel portföy yöneticiliği yapabileceklerdir.

Diğer taraftan, bireysel portföy yöneticiliğine yetkili yukarıda belirtilen kurumların organizasyon yapılarına ilişkin olarak

- Üniversite mezunu ve finans piyasalarında en az 5 yıllık tecrübesi olan yeterli sayıda portföy yöneticisini istihdam etmiş olması,

- Bireysel portföy yöneticiliği faaliyetinin yürütülmesini teminen araştırma birimini oluşturmuş, birim yöneticisini ve ona bağlı olarak çalışacak yeterli sayıda araştırma uzmanını görevlendirmiş olması

zorunludur.

1.1.12.2. Bireysel Portföy Yöneticiliği Faaliyetinin Yürütülme Esasları

Yetkili kuruluşlar bireysel portföy yöneticiliği faaliyetinin yürütülmesi sırasında müşterilerinin çıkarlarını gözetmek ve bu kapsamda aşağıdaki ilke ve esaslara uymakla yükümlüdür:

a) Portföy için yapılan bir alım satım işleminden dolayı herhangi bir ihraççıdan veya yatırım kuruluşundan kendi lehine komisyon, iskonto ve benzeri menfaat sağlıyorsa, bu durumu müşterisine hizmeti sunmadan önce açıklamak zorundadır.

b) Müşterinin yazılı bir talimatı olmadan borsalarda işlem görmeyen varlıklar ile rayiç değerinin üstündeki varlıkları yönettikleri portföye alamaz ve portföyden bu değer altında varlık satamaz.

c) Portföyde yer alan varlıklar üzerinde kendisi veya üçüncü şahıslar lehine herhangi bir hukuki tasarrufta bulunamaz. Müşterinin yazılı talimatı olmadan portföyde yer alan varlıkları, portföy yönetimi amacı dışında bir başka şahsa devir veya teslim edemez.

ç) Müşteri hesabına vereceği emirlerde gerekli özen ve dikkati göstermek zorundadır.

d) Herhangi bir şekilde kendine çıkar sağlamak üzere varlıkların alım satımını yapamaz.

e) Basiretli bir tacir gibi davranmak ve yönettiği portföyleriyle çıkar çatışmasına meydan vermemek koşuluyla kendine ait nakdi, portföy yönetimine konu olan araç ve işlemlerle değerlendirebilir.

f) Birden fazla portföy yönettiğinde objektif iyi niyet kurallarına aykırı olarak portföylerden biri veya birden fazlası lehine, diğerleri aleyhine sonuç verebilecek işlemlerde bulunamaz.

g) Yatırım kararlarını, güvenilir gerekçe, bilgi, belge ve analizlere dayandırmak ve çerçeve sözleşme ile belirlenen yatırım ilkelerine uymak zorundadır. Bu bilgi ve belgeler ile

alım satım kararlarına mesnet teşkil eden araştırma ve raporların Kurulun belge ve kayıt ile ilgili düzenlemelerinde belirtilen süreyle yetkili kuruluş nezdinde saklanması zorunludur.

ğ) Portföyün önceden saptanmış belirli bir getiriye sağlayacağına dair herhangi bir sözlü veya yazılı garanti veremez ve ilan ve reklamlarında bu anlama gelebilecek ifadeleri kullanamaz.

h) Portföyün menfaatleriyle kendi menfaatleri arasında çatışma olan durumlarda portföy lehine davranmak zorundadır.

ı) Müşterinin risk-getiri tercihleri doğrultusunda müşteri ile birlikte Kurulun bireysel ve kurumsal portföylerin performans sunumuna, performansa dayalı ücretlendirme ve sıralama faaliyetleri ile ilgili düzenlemeleri uyarınca karşılaştırma ölçütü veya eşik değeri belirleyebilir.

i) Müşterilerin portföyde yer alan varlıklar ve bu varlıkların işlem gördüğü piyasa hakkındaki bilgisizlik ya da tecrübesizliklerinden yararlanıp müşterilerin alım-satım kararlarını etkileyerek kendi lehlerine kazanç sağlamak amacıyla, müşterilerin gereksiz alım-satım yapmalarına ortam hazırlayamaz ve bu fiilin üçüncü şahıslar tarafından gerçekleştirilmesine herhangi bir şekilde yardımcı olamaz.

j) Portföylere ilişkin olarak portföy yöneticiliği dışında bir faaliyeti çağrıştıracak isim ve ifadeler kullanamaz, belirli bir yönetim dönemi belirleyerek önceden toplanan paralarla ortak bir portföy oluşturamaz ve yönetemez veya tasarruf sahiplerini oluşturulmuş bir portföye iştirak ettiremez ve bu yönde ifadeler içeren ilan ve reklam yapamaz.

k) Yazılı, basılı veya sözlü biçimde müşterilere duyurulacak ve yatırım kararlarını etkileyebilecek nitelikte olan araştırma sonuçlarını, müşterilerine duyurmadan önce kendileri veya üçüncü şahıslar lehine kullanamaz.

l) Portföy yönetimi sırasında elde ettiği bilgileri kendileri veya üçüncü bir tarafın menfaati doğrultusunda kullanamaz.

Yukarıda yer alan ilkelerin ve esasların arkasında aşağıda yer alan 2 temel düşüncenin olduğu değerlendirilmektedir.

Bunlardan ilki **yatırımcının korunmasıdır**. Yatırımcının bilgisizlik ve tecrübesizliğinden yararlanılamaması, rayiç değerin altında varlık alınmaması, müşterinin bilgilendirilmesi, müşteri varlıklarının korunması ve varlıkların saklanması ilişkin özel hükümler bu ilkenin göstergeleri olarak ifade edilebilir.

İkincisi **çıkar çatışmasının önlenmesidir**. İşlemlerden menfaat sağlaması durumunda bunun açıklanması, menfaat temin etmek amacıyla gereksiz alım satım yapılamaması, portföy lehine davranma zorunluluğu, elde edilen bilgilerin yatırım kuruluşu veya üçüncü bir taraf için kullanılamaması bu ilkenin göstergeleri olarak ifade edilebilir.

1.1.12.3. Bireysel Portföy Yöneticiliği Çerçeve Sözleşmesi

Sermaye piyasasında yapılması planlanan faaliyetlere ilişkin olarak müşteriler ile yatırım kuruluşları arasındaki hak ve yükümlülükleri düzenleyen çerçeve sözleşme imzalama yükümlülüğü Yatırım Hizmetleri Tebliği öncesinde yürürlükte olan Seri: V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği'nin 13'üncü maddesi ile düzenlenmişti. Söz konusu maddede alım satım aracılık, portföy yöneticiliği, yatırım danışmanlığı, repo-ters repo, kredili işlem ve açığa satış işlemleri yapmadan önce çerçeve sözleşme düzenleme yükümlülüğü getirilmiş, sözleşmelerde bulunması gereken asgari unsurların neler olacağının Kurul Kararı ile belirleneceği ifade edilmiştir.

Kurul Karar Organı'nın 28.09.2001 tarih ve 45 sayılı toplantısında çerçeve sözleşmelere ilişkin genel hükümler belirlenmiş, ilave olarak da her bir faaliyet için yapılması gereken sözleşmelerde bulunması gereken asgari hususlar belirlenmiştir.

Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde bireysel portföy yönetiminde çerçeve sözleşme imzalama yükümlülüğü düzenlenmiş, ancak aşağıda yer alan hususlar ilaveten önemine binaen Tebliğe işlenmiştir.

“ (1) Çerçeve sözleşmede belirtilen portföy yöneticisinin, yetkili kuruluştan ayrılması veya değiştirilmesi halinde, yetkili kuruluş tarafından söz konusu durumun müşterilere en seri haberleşme aracı vasıtasıyla derhal bildirilmesi zorunludur. Müşteri, değişen portföy yöneticisini uygun görmediği takdirde sözleşmeyi tek taraflı olarak feshedebilir.

(2) Çerçeve sözleşmede portföyde yer alan finansal varlıklara ilişkin olarak yönetsel ve mali hakların kullanımına yönelik hak ve yükümlülüklerin açık ve net olarak yer alması zorunludur.

(3) Portföy yönetim sözleşmesinde müşteri portföylerinin saklanması ile ilişkin usul ve esasların yer alması zorunludur.

(4) Varsa karşılaştırma ölçütü veya eşik değerin oluşturulmasına ilişkin esaslara, ölçüte veya değere ulaşıp ulaşılmadığına ilişkin olarak müşteriye yapılacak bilgilendirme esaslarına ve karşılaştırma ölçütünün getiri taahhüdü anlamına gelmeyeceğine çerçeve sözleşmede yer verilir.

Yukarıda yer alan ayrıntıda bir düzenleme, Kurulun bu konuya eski düzenlemelerine nazaran daha fazla önem verdiği şeklinde yorumlanabilecektir.

1.1.13. Yerindelik Testi

Bireysel portföy yöneticiliği ve yatırım danışmanlığı faaliyetleri yatırım kuruluşları tarafından hizmet sunumu şeklinde yerine getirilmektedir. Bu faaliyetler, alım satım aracılığı ve halka arza aracılık işlemlerinden farklı bir niteliğe sahiptir, zira bu hizmetlerde teklif götürülen ve teklifin devamında da faaliyeti sürdüren ve kararlar alan yatırım kuruluşudur. O nedenle yatırımcının korunması prensibi çerçevesinde, sundukları bu hizmetlerin müşteri için uygun olup olmadığını gözetmeleri, gerek Avrupa Birliği düzenlemelerinde gerek Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde yatırım kuruluşlarına bir ödev ve sorumluluk olarak verilmiştir.

Yerindelik testi yatırım danışmanlığı ve bireysel portföy yöneticiliği hizmeti sunmadan önce uygulanması gerekli olan bir testtir. Testin amacı müşteriye sunulacak hizmet ile

- a) Müşterinin yatırım amaçlarının
- b) Müşterinin mali durumunun
- c) Müşterinin bilgi ve tecrübesinin

uyumlu olup olmadığının yetkili kuruluşlar tarafından değerlendirilmesidir.

Bireysel portföy yöneticiliği veya yatırım danışmanlığı hizmeti yerindelik testinin sonucuna uygun olarak sunulur.

Yerindelik testine ilişkin olarak Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde aşağıda yer alan hususlar düzenleme altına alınmıştır.

1. Yerindelik testinin yapılabilmesi için yetkili kuruluş müşteriden aşağıda yer alan hususlar hakkında yazılı bilgi alır ve buna uygun standart formları geliştirir:

- a) Müşterinin yatırım amaçlarına ilişkin olarak; yatırım süresi ile risk ve getiri tercihleri.
- b) Müşterinin mali durumunun yatırımın risklerini karşılayacak yeterlilikte olup olmadığına ilişkin olarak; gelir düzeyi ve yatırım amaçlı varlığı hakkında bilgi.
- c) Müşterinin portföyünde veya hesabında gerçekleştirilecek işlemlere ilişkin riskleri anlayacak bilgi ve tecrübeye sahip olup olmadığına ilişkin olarak; müşterinin yaşı ve mesleği, eğitim durumu, genel ya da profesyonel müşteri olduğu, geçmişte gerçekleştirdiği işlemlere konu olan sermaye piyasası araçları, söz konusu işlemlerin türü, niteliği, hacmi ve sıklığı.

2. Yetkili kuruluşun müşterinin mali durumunun yatırım risklerini karşılayacak yeterlilikte olup olmadığına ilişkin yapacağı değerlendirme, müşterinin gelir düzeyi ve yatırım amaçlı varlığı hakkında sunduğu bilgilerle sınırlıdır.

3. Talebe dayalı olarak kabul edilenler hariç olmak üzere profesyonel müşteriler ile ilgili olarak 1 inci maddenin (b) ve (c) bendinde yer alan bilgilerin alınması zorunlu değildir.

4. Müşterinin yerindelik testi için verdiği bilgilerin incelenmesi sonucunda, müşteriye yerindelik testinin sonuçlarına uygun olmayan bireysel portföy yöneticiliği veya yatırım danışmanlığı hizmeti **sunulamaz**.

5. Müşterinin yerindelik testi için istenen bilgileri vermemesi veya eksik ya da güncel olmadığı açıkça anlaşılabilen bilgi vermesi durumunda bu müşteriye bireysel portföy yöneticiliği veya yatırım danışmanlığı hizmeti sunulamaz. Bu durumda yetkili kuruluş müşteriye, söz konusu hizmetlerin kendisine verilemeyeceği konusunda yazılı bildirim yapmak zorundadır.

6. Müşteri yerindelik testi için verdiği bilgilerin doğruluğundan sorumludur. Yetkili kuruluş, belirli dönemler itibarıyla söz konusu bilgilerin güncellenmesini müşteriden talep edebilir.

7. Yetkili kuruluş hizmetin sunulması sırasında müşterinin eksik, güncel olmayan ya da gerçeğe aykırı bilgi verdiğini öğrenmesi veya tespit etmesi durumunda sunulan hizmeti sonlandırır.

8. Bilgilerin sunulacak hizmet ve faaliyetlerin yerinde olup olmadığının ölçülmesi amacıyla istendiğinin müşterilere bildirilmesi gerekir. Yetkili kuruluşlar, müşterilerine söz konusu bilgileri vermemeleri hususunda telkinde bulunamaz.

9. Yerindelik testinin yapılması için alınan tevsik edici bilgi ve belgeler ile 5 inci madde uyarınca yapılan uyarıların bir örneği Kurulun belge ve kayıt düzeni ile ilgili düzenlemelerinde belirlenen süreler kapsamında saklanır.

Yukarıda yer alan hususlar kısaca başlıklar halinde özetlenirse.

a) Yerindelik testi için verilen bilgilerin doğruluğundan müşteri sorumludur.

b) Yerindelik testi sonucu müşteriye uygun olan ve olmayan yatırım araçları ortaya çıkarılmalıdır ve müşteriye uygun olmayan yatırım araçları müşteri talep etse dahi sunulmamalıdır.

c) Yerindelik testinde müşterinin mali durumu, geçmiş tecrübesi ve risk-getiri beklentileri dikkate alınır, profesyonel müşteriler için ise yerindelik testinde sadece risk-getiri tercihi sorgulanır.

d) Hizmetin sunumu sırasında yatırım kuruluşu tarafından müşteriyle ilgili daha önce edinilen bilgilerden başka bilgiler elde edilir ya da öğrenilirse durum tekrar değerlendirilir ve hizmet sunumu bu yeni duruma göre durdurulabilir.

Kurul'un 15.05.2014 tarih ve 15 sayılı toplantısında yerindelik testinin Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (Birlik) tarafından hazırlanan asgari içeriği onaylanmıştır. Uygunluk ve yerindelik testlerinde takip eden dönemde Kurul'un 20.06.2014 tarih ve 19/614 sayılı kararı

ile değişikliğe gidilmiştir. Söz konusu testlerin içeriklerine Kurulun ve Birliğin web sayfalarından ulaşılabilir.

Kurulun 27.06.2014 tarihli İlke Kararı'nda yerindelik testine ilişkin olarak

a) İşlem veya portföy aracılığı izni bulunan bir yatırım kuruluşu veya portföy yönetim şirketi ile çalışan emir iletimine aracılık izni bulunan yatırım kuruluşunun, söz konusu kuruluşlar tarafından sunulacak yatırım danışmanlığı hizmeti kapsamında bu kuruluşların hazırladığı yerindelik testini müşterilerine uygulamasının ve müşterilerin bilgilerini toplayıp birlikte çalıştığı diğer yatırım kuruluşlarının veya portföy yönetim şirketinin de erişebileceği bir sisteme girmesinin Yatırım Hizmetleri Tebliği uyarınca mümkün olduğu, ancak yerindelik testinin yatırım danışmanlığı izni bulunan yatırım kuruluşları veya portföy yönetim şirketi tarafından hazırlanmış olmasının ve testin değerlendirmesinin de bu kuruluşlar tarafından yapılmasının gerekli olduğu,

b) Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde yer alan "Müşterinin yerindelik testi için verdiği bilgilerin incelenmesi sonucunda, müşteriye yerindelik testinin sonuçlarına uygun olmayan bireysel portföy yöneticiliği veya yatırım danışmanlığı hizmeti sunulamaz." hükmünü araç bazında anlaşılması gerektiği, dolayısıyla müşteriye sunulacak bireysel portföy yöneticiliği veya yatırım danışmanlığı hizmetleri sırasında yerindelik testi sonucu ile uyumlu olan sermaye piyasası araçlarının hizmetlere konu edilmesi gerektiği, söz konusu hükümle amaçlanan bu hizmetlerin hiçbir şekilde sunulmaması değil, testin sonucuna uygun hizmet sunulması olduğu, şeklinde düzenlemeye gidilmiştir.

1.1.14. Yatırım Danışmanlığı Faaliyeti

Yatırım danışmanlığı faaliyeti Mülga 2499 sayılı Kanun'un 30'uncu maddesinde sermaye piyasası faaliyetleri arasında sayılmıştır. Mülga Kanun'un 22/s maddesinde ise *"Sermaye piyasasında medya ve elektronik ortam da dahil yatırım tavsiyelerinde bulunacak kişi ve kuruluşların uyacakları ilke ve esasları belirlemek"* Kurulun görev ve yetkileri arasında sayılmıştır. Söz konusu Kanun hükümlerine dayalı olarak Mülga Seri: V, No:55 sayılı Yatırım Danışmanlığı Tebliği (Mülga Seri: V, No: 55 sayılı Tebliğ) çıkarılmıştır. Söz konusu Tebliğ'de yatırım danışmanlığı

"Karşılığında herhangi bir maddi menfaat temin etmek suretiyle, müşterilere sermaye piyasası araçları ile bunları ihraç eden ortaklık ve kuruluşlar hakkında ve sermaye piyasası ile ilgili diğer konularda yönlendirici nitelikte yazılı veya sözlü yorum ve yatırım tavsiyelerinde bulunulması faaliyeti"

olarak tanımlanmıştır.

Ayrıca söz konusu Mülga Seri: V, No: 55 sayılı Tebliğ'in 6'ncı maddesinde yatırım danışmanlığı yetki belgesine sahip kuruluşların faaliyette bulunabilecekleri diğer alanlar

a) Kişilerin veya şirketlerin uzun ve kısa vadeli finansal hedefleri, risk tercihleri, nakit gereksinimleri, vergi mevzuatı karşısındaki durumları dikkate alınarak yatırım planlarının oluşturulması.

b) Şirketlerin, aktif-pasif yönetimi çerçevesinde bilançolarının analiz edilmesi, gelir kaynaklarının ayrıştırılması, finansman seçeneklerinin tespit edilmesi, risklerin tanımlanması ve azaltılması veya gelirlerin artırılması yoluyla mali profillerinin geliştirilmesi gibi konularda yazılı veya sözlü yorum ve tavsiyelerde bulunulması.

c) Şirketlerin, yurt içi ve yurt dışı piyasalardan finansman ihtiyaçlarının karşılanması, alternatif finansman stratejilerinin belirlenmesi, mali risklerden korunmaları konularında yazılı veya sözlü yorum ve tavsiyelerde bulunulması ile finansman ihtiyacı olan ve finansman sağlayacak tarafların bir araya getirilmesi konusunda çalışmalar yapılması.

d) Şirketlerin, birleşme, bölünme, ele geçirme ve iş ortaklıklarının kurulması ve benzeri sermaye veya ortaklık yapılarındaki değişikliklerle ilgili yeniden yapılandırılma faaliyetleri ve tasfiye sürecinde yazılı veya sözlü yorum ve tavsiyelerde bulunulması.

olarak sayılmıştır.

Mülga Seri: V, No: 55 sayılı Tebliğin 7'nci maddesinde ise aşağıda sayılan yönlendirici nitelikteki işlem ve faaliyetler; sunulan yorum ve tavsiyelerin tarafsız ve dürüst olması, belli bir kişinin, grubun veya portföyün ihtiyaçlarına yönelik olmaması ve karşılığında doğrudan ya da dolaylı maddi menfaat temin edilmeksizin verilmiş olması kaydıyla yatırım danışmanlığı kapsamı dışında tutulmuştur.

a) Herhangi bir faaliyetin, mesleğin veya işin yürütülmesi sırasında, bu faaliyet, meslek veya işin içerdiği hizmetlerle ilgili olarak, süreklilik arz etmeyen ve istisnai birkaç olaya yönelik olarak yazılı veya sözlü yorum ve tavsiyelerde bulunulması.

b) Aracı kurumların alım satım aracılığı faaliyetlerinin icrası sırasında müşterilerine sermaye piyasası araçları, bunları ihraç eden ortaklık ve kuruluşlar, piyasa eğilimleri hakkında ve sermaye piyasası ile ilgili diğer konularda yazılı veya sözlü yorum ve yatırım tavsiyelerinde bulunulması.

Mülga Seri: V, No: 55 sayılı Tebliğin uygulanmasında belli sermaye piyasası araçlarının alım satımını teşvik edici ifadeler yer verilmesi veya başka bir surette yatırımcı kararları üzerinde etki yaratılması halinde sunulan yorum ve tavsiyenin yönlendirici nitelikte olduğu kabul edilmiştir.

Yukarıda yer alan mevzuat hükümlerinden özellikle aracı kurumların alım satım aracılığı faaliyeti kapsamında müşterilere sundukları genel yatırım tavsiyesinin yatırım danışmanlığı sonucunu doğurduğu, kişilerin mali durumları, risk getiri tercihlerine bağlı olarak genel nitelikte olmayan ve çoğunlukla ciddi araştırma raporlarına dayanmayan yönlendirici nitelikte sözlü tavsiyelerde bulunulduğu ve mağduriyetlere neden olunabildiği tespit ve değerlendirmeleri çerçevesinde Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde bu konuda daha net belirlemeler yapılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Yatırım Hizmetleri Tebliği ile yatırım danışmanlığı faaliyeti olarak adlandırdığımız faaliyet üç temel başlıkta düzenlenmiştir. Bunlar;

- a) Yatırım hizmetleri arasında sayılmış olan yatırım danışmanlığı faaliyeti
- b) Yan hizmetler arasında sayılmış olan sermaye piyasaları ile ilgili danışmanlık hizmetlerinde bulunulması
- c) Yan hizmetler arasında sayılmış olan genel yatırım tavsiyesi sunulması

Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde yatırım danışmanlığı

"Yetkili yatırım kuruluşunun, yatırımcı talebi doğrultusunda veya yatırımcı talebi olmaksızın sermaye piyasası araçları ile bunları ihraç eden ortaklık ve kuruluşlar hakkında, belli bir kişiye veya mali durumları, risk ve getiri tercihleri benzer nitelikteki bir gruba yönelik olarak yönlendirici nitelikte yorum ve tavsiyelerde bulunması faaliyeti"

olarak tanımlanmıştır. Söz konusu tanım dikkatle incelendiğinde mülga mevzuattan önemli bir farklılık oluşturulduğu görülmektedir. Bu farklılık ise yatırım danışmanlığı faaliyeti karşılığında menfaat temin etme zorunluluğunun kaldırılmış olmasıdır. Yatırımcı veya bir yatırımcı grubu dikkate alınarak yönlendirici nitelikte yorum ve tavsiyede bulunulması durumu, karşılığında somut bir menfaat elde edilmese dahi yatırım danışmanlığı kapsamına alınmıştır.

Bu değişikliğin yatırımcının korunması amacıyla getirildiği değerlendirilmekte olup, yatırım kuruluşları tarafından yatırımcıların alım satım aracılığı sırasında objektif veri ve araştırmaya dayanmayan bilgilerin yatırımcılara sunulmasının önüne geçilmesi önlenmeye çalışılmıştır.

Diğer taraftan Kurulun 27.06.2014 tarihli İlke Kararı'nda *"Türkiye Elektronik Fon Dağıtım Platformu'nda işlem gören yatırım fonları ile para piyasası fonları (likit fonlar) ve kısa vadeli tahvil ve bono fonlarının ilgili olarak müşterilerin risk ve getiri tercihlerine göre verilen yönlendirici nitelikteki tavsiyeler yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Ancak her durumda 48 inci maddenin (a) bendi hariç olmak üzere ikinci fıkrası ve 50 nci maddesindeki esaslara uyulması gerekir."* şeklinde bir karar alınmak suretiyle

- a) Kararda bahsi geçen sermaye piyasası araçlarına ilişkin yorum ve tavsiyeler yönlendirici nitelikte olsa ve belirli bir kişi ya da grubun ihtiyaçlarını da karşılasa yatırım danışmanlığı kapsamında çıkarılmıştır.
- b) Bu durumdaki faaliyetler için yerindelik testi uygulaması dışında yatırım danışmanlığı kapsamında uyulması gereken ilke ve esaslara uyulması gerekmektedir.

1.1.14.1. Yatırım Danışmanlığı Faaliyetinde Bulunabilecek Kuruluşlar

Yatırım danışmanlığı faaliyeti, Kuruldan izin almak kaydıyla aracı kurumlar, yatırım ve kalkınma bankaları ile portföy yönetim şirketleri tarafından yapılabilir. Ticari bankalar yatırım danışmanlığı faaliyetinde bulunamazlar.

Yatırım danışmanlığı faaliyetinde bulunacak yatırım kuruluşlarının;

- a) Bu faaliyet için öngörülen asgari öz sermaye yükümlülüğünü yerine getirmiş olması,
 - b) Lisans mezunu ve finans piyasalarında en az 3 yıllık tecrübesi olan yeterli sayıda yatırım danışmanını istihdam etmiş olması,
 - c) Yatırım danışmanlığı faaliyetinin yürütülmesini teminen araştırma birimini oluşturmuş olması,
 - d) Birim yöneticisini ve ona bağlı olarak çalışacak yeterli sayıda araştırma uzmanını görevlendirmiş olması,
- zorunludur.

Ticari bankaların yatırım danışmanlığı faaliyetinde bulunamaması özellikle “Özel Bankacılık” olarak adlandırılan ticari banka şubelerinde yürütülen faaliyetlerin hukuki durumunda soru işaretleri oluşturmuştur. Zira söz konusu bankalarda kişilere yönelik finansal işlem ve araçlar önerilmektedir. Bu şubelerde yapılan faaliyetlerin kişilerin mali durum ve risk getiri tercihlerini dikkate alınarak yürütülmesi durumunda portföy yöneticiliği ya da yatırım danışmanlığı faaliyetlerinden birisi olacağı kabul edilmeli ve bu faaliyetin bir şekilde yetkili kurum elemanları yoluyla yürütülmesine yönelik organizasyon yapısı oluşturulmalıdır.

1.1.14.2. Yatırım Danışmanlığı Faaliyetinin Yürütülme Esasları

Yatırım danışmanlığı faaliyetinin yürütülmesi sırasında yatırım kuruluşları tarafından;

- a) Yatırımcıların yerindelik testi kapsamında elde edinilen bilgiler dikkate alınarak en uygun yatırım kararını almalarını sağlayacak yönde tavsiyede bulunulması,

b) Sunulan yorum ve tavsiyelerde yatırımcıları yanıltıcı, aldatıcı, bilgi ve tecrübe eksikliklerini istismar edici, yanlış, gerçek dışı veya "en sağlam", "en iyi", "en güvenilir" gibi subjektif ve abartılı ifadelerle yer verilmemesi,

c) Yorum ve tavsiyelerin özenle hazırlanması ve objektif olması,

ç) Sunulan yorum ve tavsiyelerin güvenilir kaynak, belge, rapor ve analizlerle desteklenmesi, söz konusu kaynakların kesinliği hakkında şüphelerin bulunması durumunda bu hususa açıkça yer verilmesi,

d) Herhangi bir sermaye piyasası aracının halka arzına ilişkin olarak yapılan yorum ve analizlerde, yatırımcıların doğru ve eksiksiz bilgilendirilmesini teminen, yayımlanmışsa izahname ve satışa ilişkin belgelerde yer alan bilgilerin kullanılması, aksi takdirde söz konusu halka arza ilişkin ayrıntılı bilgilerin yer aldığı izahname ve satışa ilişkin diğer belgelerin yayımlanacağını belirtmesi,

e) Belirli bir getirinin sağlanacağına dair herhangi bir vaat veya taahhütte kesinlikle bulunulmaması,

f) Her türlü öngörü, tahmin ve fiyat hedeflerine, bunların öngörü, tahmin ve fiyat hedefi olduğu açıkça belirtmek suretiyle yer verilmesi ve bunların oluşturulmasında kullanılan tüm önemli varsayımların belirtilmesi,

g) Kurulun faaliyet alanına giren sonuçlanmış ya da sonuçlanmamış konular hakkında yalan, yanlış, yanıltıcı ve mesnetsiz bilgi, haber ve yorum sunulmaması,

ğ) Yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyebilecek nitelikte olan araştırma sonuçlarının, yatırımcılara duyurulmadan önce kendilerinin veya üçüncü şahısların lehine kullanılmaması, zorunludur.

Yatırım danışmanlığı faaliyetinin esaslarını düzenleyen bu ilke ve esasların üç temel düşünceye dayandığı değerlendirilmektedir.

Bunlardan ilki **yatırımcının korunmasıdır**. Sunulan hizmette yerindelik testi uygulaması, yatırımcıları yanıltmaya yönelik yalan yanlış ifadeler kullanılamaması, getiri taahhüdünde bulunulamaması bu ilkenin göstergeleri olarak ifade edilebilir.

İkincisi **objektifliktir**. Güvenilir kaynak ve belgeler kullanılması, mesnetsiz bilgi verilememesi, varsayımların ve kaynakların paylaşılması, izahnamede yer alan bilgilerin kullanılma zorunluluğu bu ilkenin göstergeleri olarak ifade edilebilir.

Üçüncüsü ise **çıkar çatışmasının önlenmesidir**. Araştırma sonuçlarının kendi lehine kullanılamaması bu ilkenin göstergesi olarak ifade edilebilir. Diğer taraftan söz konusu ilkeye ilişkin olarak Yatırım Hizmetleri Tebliği'nin 50'nci maddesinde ayrı bir düzenleme de yapılmıştır. Söz konusu düzenlemede

- a) Yetkili kuruluşların yatırım danışmanlığı faaliyeti sırasında sunulan yorum ve tavsiyelerin objektifliğini etkilemesi muhtemel nitelikteki tüm ilişki ve koşulları, özellikle yorum ve tavsiyenin ilgili olduğu sermaye piyasası aracına ilişkin önemli finansal çıkarlarını veya ihraççı ile olan önemli çıkar çatışmalarını müşteriye açıklamakla yükümlü oldukları,
 - b) Söz konusu yükümlülüğün yetkili kuruluşlar ile istihdam ilişkisi doğuracak bir sözleşme çerçevesinde veya herhangi bir sözleşme olmaksızın çalışan ve tavsiyenin hazırlanmasına katılan tüm gerçek veya tüzel kişiler için de geçerli olduğu,
 - c) Sunulan yorum ve tavsiyelere konu ihraççı ile yetkili kuruluşun karşılıklı olarak ödenmiş sermayelerinde veya oy haklarında %1 veya daha fazla oranda sahip oldukları paylara, sahip oldukları yönetim imtiyazına, aralarındaki kredi sözleşmesi, kira kontratları gibi diğer önemli finansal ilişkiler bulunması durumunda, bunlara ilişkin bilgilerin de müşteriye açıklanmasının zorunlu olduğu,
- hüküm altına alınmıştır.

Ayrıca Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde yetkili kuruluşlar tarafından yürütülen yatırım danışmanlığı faaliyeti kapsamında;

- a) Sermaye piyasası aracı için hedef fiyat belirlenmesinde kullanılan değerlendirme esasları ile yöntemine ilişkin yeterli özet bilgilerin,
 - b) Tavsiyede yer alan yatırım süresi de dahil "al", "sat" veya "tut" gibi ifadelerin anlamları ile yatırıma ilişkin uygun risk uyarıları ve değerlendirmede kullanılan varsayımlara ilişkin duyarlılık analizlerinin,
 - c) Yorum ve tavsiyeleri hazırlayanın kimlik bilgilerinin,
- yorum ve tavsiye sunulan yatırımcılara, talep edilmesi durumunda açıklanmasının zorunlu olduğu hükme bağlanmıştır.

Yukarıda (a) ve (b) bentlerinde yer alan bilgilerin yorum ve tavsiyeye oranla önemli ölçüde uzun olması durumunda, **değerleme ve yöntemlerde herhangi bir değişiklik olmaması kaydıyla**, ilgili kuruluşun internet sitesi gibi, müşteriler tarafından bilgilere kolayca ve doğrudan ulaşılabilecek bir yere açıkça ve dikkat çekici şekilde atıfta bulunulması yeterlidir.

1.1.15. Halka Arza Aracılık Faaliyeti

Mülga 2499 sayılı Kanun'un 30'uncu maddesinde halk arza aracılık faaliyeti "Kurul kaydına alınacak sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık"

olarak tanımlanmış ve konuya ilişkin diğer detaylar Seri: V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği'nde düzenlenmiştir.

6362 sayılı Kanun'un 37'nci maddesinde halka arza aracılık faaliyeti bir yatırım hizmet ve faaliyeti olarak tanımlamış ve

- a) Sermaye piyasası araçlarının halka arzında yüklenimde bulunularak satışa aracılık edilmesi olarak ifade edilen “aracılık yüklenimi” ve
- b) Sermaye piyasası araçlarının halka arzında yüklenimde bulunmaksızın satışa aracılık edilmesi olarak ifade edilen “en iyi gayret aracılığı”

olarak sınıflandırılmıştır.

Kanun düzeyinde yapılan bu ayırım yatırım kuruluşlarının yetkilendirilmesi aşamasında da kullanılmıştır. Buna göre yatırım kuruluşlarına eskiden sadece “halka arza aracılık” yetki belgesi verilip, tüm faaliyetler ve şartlar bu çerçevede değerlendirilirken, yeni dönemde halka arza aracılığa ilişkin yetkiler ikiye ayrılmış, bunlar “en iyi gayret aracılığı” ve “aracılık yüklenimi” faaliyet izinleri olarak sayılmıştır. Bu iki duruma göre de yatırım kuruluşlarının sahip olması gereken sermaye tutarları işlemlerin yatırım kuruluşları için taşıdığı risklere bağlı olarak farklılaştırılmıştır.

Kanun düzeyinde yapılan bu sınıflandırmayı Yatırım Hizmetleri Tebliği 51 ve 58'inci maddeleri arasında ayrıntılandırmıştır. Buna göre **aracılık yüklenimi** aşağıda yer alan 4 alt başlık olarak sınıflandırılmıştır.

a) Bakiyeyi Yüklenim: Sermaye piyasası araçlarının halka arz yoluyla satışa sunulmasının ve satılamayan kısmının tamamının bedeli satış süresi sonunda tam ve nakden ödenerek satın alınmasıdır.

b) Tümüü Yüklenim: Sermaye piyasası araçlarının, bedeli, satışın başlamasından önce tam ve nakden ödenmek suretiyle tamamının satın alınarak halka satılmasıdır.

c) Kısmen Bakiyeyi Yüklenim: Sermaye piyasası araçlarının halka arz yoluyla satışa sunulmasının ve satılamayan kısmın bir bölümünün bedeli satış süresi sonunda tam ve nakden ödenerek satın alınmasıdır.

d) Kısmen Tümüü Yüklenim: Sermaye piyasası araçlarının, bedeli, satışın başlamasından önce tam ve nakden ödenmek suretiyle bir kısmının satın alınarak halka satılmasıdır.

En iyi gayret aracılığı ise “ihraç edilecek sermaye piyasası araçlarının, izahnamede belirtilen satış süresi içinde satışa sunulması, satılamayan kısmın ise satışı yapana iade edilmesi veya bunları daha önce satın almayı taahhüt etmiş üçüncü kişilere satılması” olarak tanımlanmıştır.

Sermaye piyasası araçlarının halka arz edilmesi ile ilgili olarak

- a) İhraççı ve/veya halka arz edenler ile birlikte ihraç fiyatı, miktarı ile halka arz sürecinin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılması,
- b) İzahnamenin onayı için sunulacak diğer bilgi ve belgelerin hazırlanarak Kurula başvuruda bulunulması,
- c) Konsorsiyum oluşturulması,
- d) Talep toplanması,
- e) Halka arz edilecek sermaye piyasası araçlarının satışına yönelik olarak yurt içi ve yurt dışı organizasyonlar düzenlenmesi ve satışın organize edilmesi gibi kurumsal finansman faaliyetlerinin yürütülmesi ve benzeri faaliyetler ile aracılık sözleşmesinde belirlenen diğer yükümlülüklerin yerine getirilmesi,
- f) Sermaye piyasası araçlarının halka arz edilmeksizin satışı sırasında bu ihraçların belli bir grup yatırımcıya tahsisinde aracılık yapılması faaliyetleri de halka arza aracılık faaliyeti kapsamına dâhildir.

Daha önce halka arza aracılık faaliyetleri arasında sayılan gişe hizmetleri ise Yatırım Hizmetleri Tebliği ile halka arza aracılık faaliyeti olmaktan çıkarılarak emir iletimine aracılığın bir unsuru olarak sayılmıştır.

1.1.15.1. Halka Arza Aracılık Faaliyetinde Bulunabilecek Yatırım Kuruluşları

Yukarıda genel olarak açıklamaya çalıştığımız halka arza aracılık faaliyeti Kuruldan gerekli faaliyet iznini almak kaydıyla aracı kurumlar ve kalkınma ve yatırım bankaları tarafından gerçekleştirilebilir. Bu faaliyet en iyi gayret aracılığını da kapsayan aracılık yüklenimi faaliyet izni veya sadece en iyi gayret aracılığı faaliyet izni alınmak suretiyle yapılabilecektir.

Aracı kurumların en iyi gayret aracılığı faaliyet izni için asgari 10.000.000 TL., aracılık yüklenimi faaliyet izni için ise asgari 25.000.000 TL. asgari özsermayeye sahip olması gerekmektedir. Sermaye şartına ilave olarak

- a) Yatırım kuruluşlarının sınırlı saklama hizmeti vermek üzere faaliyet izni almış veya bu izni almak üzere Kurula başvurmuş olması,
- b) Halka arza aracılık faaliyetlerinin yürütülmesini teminen bir birim yöneticisini ve ona bağlı olarak çalışacak yeterli sayıda kurumsal finansman uzmanını görevlendirmiş olması gerekmektedir.

1.1.15.2. Halka Arza Aracılık Faaliyetinin Yürütülmesine İlişkin İlke ve Esaslar

Halka arza aracılık faaliyetinin yürütülmesi sırasında aşağıdaki ilke ve esaslara uyulması zorunludur:

a) Halka arza aracılık işlemleri, izahname ve satışa ilişkin diğer belgelerde, ilan ve reklamlarda ve halka arza aracılık sözleşmesinde belirlenen esaslar çerçevesinde yürütülür.

b) Halka arz işlemleri sırasında piyasa bozucu eylem niteliğinde olabilecek faaliyetlerde bulunulamaz.

c) Yatırım kuruluşları halka arza aracılık faaliyetine ilişkin sunulan hizmetler karşılığında alınan ücretler dışında, kendilerine veya üçüncü şahıslara menfaat sağlanmasına imkân tanıyacak tasarruflarda bulunulamaz.

ç) Sermaye piyasası araçlarının halka arzı ile ilgili olarak, ilgili mevzuat ile belirlenen yükümlülüklerle aykırı işlem ve faaliyetlerde bulunulamaz.

d) Sermaye piyasası aracının halka arzı ile ilgili olarak, ihraççı ve/veya halka arz edenler hakkında detaylı ve dikkatli inceleme yapma konusunda en iyi gayret gösterilir.

e) Halka arz fiyatının sermaye piyasası aracının gerçek değerini en doğru şekilde göstermesi yönünde azami özen gösterilir. Fiyat tespit raporunun hazırlanması sırasında Kurulca belirlenen değerlendirme standartlarına uyulur. Fiyat tespit raporunda, halka arz fiyatının belirlenmesinde kullanılan yöntemlerin neden seçildiği ve bu yöntemler içerisinde fiyatın belirlenmesinde esas alınan yöntem veya yöntemlerin seçilme gerekçeleri açıklanır.

f) Halka arz sürecinde kamuya açıklanmamış bilgilerin kurum dışında ve kurum içinde halka arza aracılık faaliyetini yürüten birim dışındaki diğer birimlerle paylaşılması engellenir.

g) Aracı kurumların halka arza aracılık faaliyetleri esnasında yüklenebilecekleri taahhütlerin tutarı, Kurulun sermaye yeterliliği düzenlemeleri uyarınca belirlenen sınırı aşamaz.

Yukarıda yer alan ilke ve esasların iki temel düşünceye dayandığı değerlendirilmektedir.

Bunlardan ilki **kamunun aydınlatılması yoluyla yatırımcının korunmasıdır**. İzahname ve satışa ilişkin belgelerin hazırlanması ve sürecin buna göre gerçekleştirilmesi, ihraççı hakkında detaylı inceleme yapılması, halka arz fiyatının belirlenmesinde gereken özen ve dikkatin gösterilmesi ve bunun kamuya açıklanması bu husustaki örnekler olarak verilebilir.

İkincisi ise **çıkar çatışmasının önlenmesi ve bilgi suiistimalinin önüne geçilmesidir**. Halka arz sürecinde aracılık ücreti dışında menfaat temin etmeme, piyasa bozucu eylemler

gerçekleştirememe, kamuya açıklanmamış bilgilerin kullanılamaması bu husustaki örnekler olarak verilebilir.

1.1.16. Saklama Hizmeti

Avrupa Birliği düzenlemelerinde yan hizmet olarak yer alırken, 6362 sayılı Kanun'un 37'nci maddesinde "sermaye piyasası araçlarının müşteri namına saklanması ve yönetimi ile portföy saklaması" yatırım hizmet ve faaliyeti olarak sayılmıştır.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere saklama hizmeti Kanun düzeyinde **bireysel (gerçek veya tüzel kişilere ait hesaplar) saklama ve kolektif (portföy) saklama** olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu ayırımı uygun olarak da kolektif saklama hizmeti Kurulun III-56.1 sayılı "Portföy Saklama Hizmetine ve Bu Hizmette Bulunacak Kuruluşlara İlişkin Esaslar Tebliği" ile düzenlenmiş, bireysel saklama faaliyeti ise Yatırım Hizmetleri Tebliği ile düzenlenmiştir.

Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde saklama hizmeti

a) Yatırım hizmet ve faaliyetleri sebebiyle veya emanetçi sıfatıyla veya idare etmek için veya teminat olarak veya her ne nam altında olursa olsun müşteriye ait kayden veya fiziken tevdi veya teslim edilen sermaye piyasası aracının merkezi saklama kuruluşlarında ve/veya yatırım kuruluşunun kendi nezdinde ve/veya işleme konu sermaye piyasası aracının niteliği itibarıyla gerekli olması halinde başka bir yatırım kuruluşu nezdinde müşteri hesabına hak sahibi bazında tutulması ve izlenmesi, her hâlükârda müşteri hesaplarına erişim yetkisi olması,

b) Müşteri hesabına veya müşterinin talimatı ile açılmış alt hesaplarına sermaye piyasası araçlarına ilişkin anapara, faiz, temettü ve benzeri gelirlerin tahsili, ödenmesi, yeni pay ve bedelsiz pay alma haklarının ve paylardan doğan oy haklarının kullanılması ve sermaye piyasası araçlarına ilişkin teminat takibi yapılması gibi hizmetlerin sunulması ile söz konusu işlemlerin yatırım kuruluşu nezdindeki müşteri hesaplarına yansıtılması

olarak tanımlanmıştır. Yatırım Hizmetleri Tebliği düzenlemesinde saklama da en belirgin özellik varlıkların müşteri adına saklanması ve takip edilmesidir.

Yukarıda yer alan tanımlardan saklamanın iki temel işlevi olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki sermaye piyasası araçlarının ve buna bağlı nakdin müşteri adına kendi nezdinde veya başka bir kurum nezdinde tutulmasıdır. İkincisi ise saklamaya konu varlıklara ilişkin yönetsel işlemler diyebileceğimiz temettü, sermaye artırım gibi işlemlerin gerçekleştirilmesidir. Aslında saklama yetkisi yatırım kuruluşu tarafından müşterilerinin sermaye piyasası araçları üzerinde tasarruf edebilme yetkisidir. Bu durum yatırım kuruluşlarının bir güven müessesesi olmalarının da göstergelerinden birisidir.

Bireysel saklama hizmeti sınırlı saklama ve genel saklama olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Sınırlı saklama hizmeti; işlem aracılığı ve portföy aracılığı ile ilgili olarak yetkili olunan ve aracılık hizmetine konu olan sermaye piyasası araçlarının, bireysel portföy yöneticiliğine ilişkin yönetilen portföylerin, aracılık yüklenimi ve en iyi gayret aracılığına ilişkin olarak ise halka arzına aracılık edilen sermaye piyasası araçlarının saklanması ile sınırlıdır.

Yukarıdaki tanımdan anlaşılacağı üzere sınırlı saklama hizmetinde yatırım kuruluşu yetkili olduğu faaliyetlerine bağlı olarak kendi müşterilerine ait varlıkların saklamasını yapmaktadır. İlave olarak belirtmek gerekir ki emir aracılığı faaliyetini sürdüren yatırım kuruluşlarının bu faaliyetleri dolayısıyla müşteri ile kurdukları ilişkilerden dolayı ortaya çıkan sermaye piyasası araçları üzerinde saklama yetkileri bulunmamaktadır.

Genel saklama hizmeti ise yetkili olunan ve işlemi yapılan yatırım hizmet ve faaliyetlerinden bağımsız olarak saklama hizmeti sunulmasıdır. Genel saklama hizmeti yatırım kuruluşları tarafından başka yatırım kuruluşlarının müşterileri için saklama hizmeti verilmesi amacıyla yapılmış bir düzenlemedir. Piyasamızda özellikle yabancı yatırımcıların emirlerinin iletimi ve gerçekleştirilmesi ile varlıklarının saklanması farklı kurumlar tarafından yapılmaktaydı. Bazı yatırım kuruluşlarımızın temel sermaye piyasası faaliyeti başka yatırım kuruluşu müşterilerine saklama hizmeti sunmak şeklindeydi. Piyasada mevcut olan emir iletimi ve gerçekleştirilmesi faaliyeti ile saklama hizmetinin başka kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmesi şeklindeki uygulama düzenleme altına alınmıştır.

Genel saklama faaliyet izni sınırlı saklama faaliyet iznini kapsamamaktadır. Sınırlı saklama faaliyet izni için ayrıca bir başvuru yapılması ve izin alınması gerekmektedir.

1.1.16.1. Saklama Hizmetinde Bulunabilecek Yatırım Kuruluşları

Sınırlı saklama hizmeti işlem aracılığı, portföy aracılığı, portföy yöneticiliği ve halka arza aracılık (aracılık yüklenimi ve en iyi gayret aracılığı) faaliyetlerinden herhangi birisini yapmaya yetkili yatırım kuruluşları tarafından yapılabilmektedir. Bir yatırım kuruluşu tarafından bu işlemlerin *tam olarak yerine getirebilmesi için* sınırlı saklama yetkisinin bulunması zorunludur.

Genel saklama ise bankalar ile işlem aracılığı, portföy aracılığı, portföy yöneticiliği ve halka arza aracılık (aracılık yüklenimi ve en iyi gayret aracılığı) faaliyetlerinden herhangi birisini yapmaya yetkili aracı kurumlar tarafından yapılabilir. Tanımdan da görüleceği üzere bankalar tarafından sadece genel saklama hizmeti verilmesi ve bunun dışında herhangi bir yatırım hizmet ve faaliyetinde bulunulmaması mümkündür.

Bankalar emir iletimine aracılık ettikleri sermaye piyasası araçlarına ilişkin genel saklama hizmeti sunamamaktadırlar.

Bankaların emir iletimine aracılık etmek zorunda oldukları sermaye piyasası araçları paylar (hisse senetleri), Borsa’da işlem gören paya ve pay endekslerine dayalı türev araçlardır. Bunun dışındaki tüm sermaye piyasası araçlarında bankalar işlem aracılığı veya portföy aracılığı yapabilmektedirler (kaldıraçlı alım satım işlemleri hariç). Dolayısıyla Yatırım Hizmetleri Tebliği ile banka-banka aracı kurumu ilişkisinde bankalar pay ve paylar ile pay endekslerine dayalı araçlarda emir iletimine aracılık yapacaklarsa saklama yapamayacakları için bu saklama hesaplarını aracı kurumlara aktarmak durumunda kalacaklardır. Tebliğin tam olarak yürürlüğe girmesi ile birlikte bu hükme bağlı olarak bankaların sahibi oldukları aracı kurumlarının saklama hesaplarında büyük bir artış olacağı gibi, bu hesaplardaki işlemlere ilişkin operasyonel işlemlerde de artışlar beklenmelidir. Bu ise sonuç olarak ilave personel ve teknolojik yatırımı gerektirecektir.

Genel saklama hizmeti faaliyet iznine sahip olan yatırım kuruluşlarının portföy saklayıcısı olması için ayrıca portföy saklayıcısı faaliyet iznini alması gerekecektir. Dolayısıyla portföy saklayıcılığı için genel saklama faaliyet izni olması gerek şart durumundadır.

Genel saklama hizmetine ilişkin bir diğer husus ise, daha önce uygulaması olmayan aracı kurumların bu faaliyet iznini alarak diğer aracı kurumların saklayıcısı konumuna gelebilecek olmalarıdır.

Sınırlı saklama hizmeti vermek isteyen aracı kurumların 10.000.000 TL., genel saklama hizmeti vermek isteyen aracı kurumların ise 25.000.000 TL. asgari özsermayeye sahip olmaları gerekmektedir. Bankalar için sermaye şartı aranmamaktadır.

Buna ilave olarak saklama hizmeti verecek yatırım kuruluşlarının (banka ve aracı kurumların);

a) Genel saklama hizmeti sunacakların münhasıran olmak üzere saklama hizmetinden sorumlu birimi veya birimleri kurmuş ve yeterli sayıda ihtisas personelini istihdam etmiş olması,

b) Saklama hizmetini yerine getirebilmesi için gerekli bilgi işlem sistemlerini ve teknolojik altyapıyı kurması ve işlerliğini sağlaması, buna yönelik gerekli düzenlemeleri yapması ve bilgi işlem altyapısını kötü niyetli yazılımdan koruması ve saklamaya yetkili yatırım kuruluşu nezdinde gerçekleştirilecek suiistimal ve dolandırıcılığın önlenmesi de dahil tüm tedbirleri alması,

c) Nezdlerinde gerçekleştirebilecek personel veya sistemden kaynaklanan suiistimal ve dolandırıcılığın önlenmesi için gerekli tüm önlemleri alması,

d) Saklama hizmeti sunulması sırasında müşteriye ait bilgilerin müşteri çıkarlarına aykırı olarak kurum dışında ve kurum içinde farklı birimler arasında paylaşılmasını engelleyecek iş akış prosedürlerini ve organizasyon yapısını oluşturmuş olması, gerekmektedir.

1.1.16.2. Müşteri Hesaplarının İzlenmesine ve Müşteriye Bildirime İlişkin Esaslar

Finansal piyasalar güven üzerine inşa edilirler. Bu güvenin temel sağlayıcısı ise yatırımcı varlıklarının sui-istimallere karşı korunmasıdır. Müşteri varlıkların korunması ve izlenmesi de yatırımcının korunması ve güven tesisi açısından kritik öneme sahiptir. Bu anlamda sermaye piyasamızda saklama hizmetine ilişkin oluşturulan esas ve ilkeler aşağıda yer almaktadır. Bu ilke ve esasların temelinde **yatırımcı varlıklarının korunması ve müşteri bazında takibi ile yatırımcıların portföyleri hakkında tam ve zamanında bilgilendirilmesi** bulunmaktadır.

a) Saklamada bulunan müşteri varlıkları ve nakit; mülkiyet, miktar ve yer durumunu tam, doğru ve güncel olarak gösterecek şekilde tutulmak zorundadır. Saklama hizmeti alan müşterinin varlıkları ve nakdi, saklama hizmeti veren kurumun ve diğer müşterilerinin nakitlerinden ayrı takip edilmelidir. Bunun tek istisnası yurtdışında yerleşik yatırımcıların nakitleridir. Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde yurtdışında yerleşik müşteriler için nakit, hak sahibi bazında izlenme uygulamasında istisna tutulmuştur. Bunun nedenin ise genel saklama hizmetinde özellikle yurtdışında yerleşik müşterilerde nakitlerin işlemci kuruluş tarafından yönetilmesi, sermaye piyasası araçlarının ise genel saklama hizmetini yerine getiren kuruluş olduğu değerlendirilmektedir.

b) Yatırım kuruluşlarının saklama hizmeti verdikleri müşteri hesaplarına ilişkin bilgilerin gizliliği esastır. Bunun istisnası ise müşterinin bilgilendirilerek mevzuatta yetkili kılınanlara bilgi verilmesidir.

c) Yurt dışı piyasalarda alım satımına aracılık edilen veya saklama hizmeti sunulan sermaye piyasası araçlarının yurt dışında faaliyet gösteren bir kuruluş nezdinde saklanması için, ilgili ülke otoritesinin saklama hizmetine ilişkin düzenlenmelerinin olması ve saklama hizmeti alınan kuruluşun da bu düzenlemelere tabi olması şartı aranır. Ancak, işleme konu sermaye piyasası aracının niteliği itibarıyla ilgili ülke otoritesi tarafından yetkilendirilen bir kuruluş nezdinde saklanamaması durumunda müşterinin yazılı onayı alınarak başka bir

kuruluştan saklama hizmeti alınabilir. **Yurtdışı piyasalarda saklama hizmetinin müşteri bazında olması şartı** bulunmamaktadır.

d) Saklama hizmeti sunulan müşteriler ile saklamaya yetkili yatırım kuruluşunun iç kontrolden sorumlu birimi veya personeli tarafından müşteriye ait sermaye piyasası araçları ve nakde ilişkin **her takvim yılında en az 1 defa yazılı veya elektronik ortamda mutabakat sağlanması zorunludur**. Söz konusu mutabakat işlemlerinin sonucu iç kontrolden sorumlu olmak üzere istihdam edilen en üst düzey personel tarafından aracı kurumun yönetim kuruluna, bankanın iç denetim komitesine ve ihtilaf olması halinde Kurula 3 iş günü içerisinde yazılı olarak bildirilir (Bu uygulama daha önce zorunlu olmamakla birlikte pek çok yatırım kuruluşu tarafından gerçekleştirilmekteydi. Ancak hareketsiz müşteri hesaplarında yaşanan sui-istimallerin önüne geçilmesi amacıyla yılda bir kez de olsa bir zorunluluk olarak düzenlenmiş olması önem arz etmektedir).

e) Profesyonel müşterilerden yazılı onay alınması durumunda müşterilerle mutabakat yapılması zorunlu değildir.

f) Saklamaya yetkili yatırım kuruluşu tarafından müşterilere ait sermaye piyasası araçlarına ve nakde ilişkin olarak müşterilere Kurulun belge kayıt düzenlemelerinde yer alan esaslar çerçevesinde ayda bir bildirim yapılması esastır. Bildirim, müşterilere ait sermaye piyasası araçları ve nakde ilişkin asgari olarak tarih ve sermaye piyasası aracı bazında saklama bakiyelerini içermelidir. Bildirim elektronik ortamda da yapılabilir, ancak bu durumda ispat yükü yatırım kuruluşuna aittir.

g) Müşterilerle sözleşme imzalanması veya bu hususa çerçeve sözleşmede yer verilmesi şartıyla profesyonel müşterilere bildirim yapılmayabilir. Müşteriye sunulan diğer yatırım hizmet ve faaliyetleri dolayısıyla yapılan bildirimin müşterilere ait sermaye piyasası araçları ve nakde ilişkin asgari olarak tarih ve sermaye piyasası aracı bazında saklama bakiyelerini içermesi halinde, müşteriye ayrıca bildirim yapılmayabilir.

1.1.16.3. Müşteri Varlıklarına İlişkin Yapılması Gereken İşlemler

Yukarıda belirtilen yatırımcı varlıkların korunmasına yönelik önemli bir uygulama ise varlıklara ilişkin düzenli mutabakat yapılmasıdır. Bu mutabakat bir kurala bağlı olmaksızın Yatırım Hizmetleri Tebliği öncesinde yatırım kuruluşları tarafından düzenli olarak yapılan bir işlemdir. Bu işlemin temelinde sermaye piyasası araçlarında merkezi saklamanın Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. (MKK) ya da İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (Takasbank) nezdinde yapılması ve bu kurumların kayıtlarının esas alınmasıdır. Bu nedenle bu kurumlardaki müşteri bazında kayıtlar ile yatırım kuruluşları nezdindeki müşteri bazında

kayıtların birbiriyle tutarlı olması büyük önem taşımaktadır. Bunu sağlamak üzere Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde aşağıda yer alan uygulamalar mevzuatımıza alınmıştır.

a) Saklamaya yetkili yatırım kuruluşu müşteriye ait sermaye piyasası araçlarına ilişkin müşteri bazında, nakitlere ilişkin olarak ise toplu olarak veya müşteri bazında kendi nezdindeki hesap ve kayıtlar ile merkezi saklama kuruluşları ve/veya başka bir saklamaya yetkili kuruluş nezdindeki hesap ve kayıtlar arasında günlük mutabakat sağlamak zorundadır.

b) Yönetilen bireysel portföylerin başka bir yatırım kuruluşunda saklanması durumunda portföy yöneten kuruluş ile saklama hizmeti veren kuruluş arasında da bu hüküm uygulanır.

c) Mutabakatlaşma sırasında çıkan uyumsuzluğun bütün önlemlerin alınmasına rağmen **3 iş günü içerisinde giderilememesi durumunda** saklamaya yetkili yatırım kuruluşunca müfettiş veya iç denetimden sorumlu olmak üzere istihdam edilen en üst düzey personel tarafından derhal konuya ilişkin olarak

1. Aracı kurumun yönetim kuruluna veya bankanın iç denetim komitesine
2. Kurul'a

yazılı olarak bilgi verilmesi zorunludur.

d) Uyumsuzluğun yatırım kuruluşunun mali durumu üzerinde önemli etkiye yol açacak nitelikte olması halinde uyumsuzluğun tespit edilmesini müteakip 3 iş günlük süre beklenmeksizin derhal konuya ilişkin olarak yatırım kuruluşunun yönetim kuruluna veya iç denetim komitesine ve Kurula bilgilendirme yapılması zorunludur.

1.1.16.4. Müşteri Hesaplarındaki Nakit Alacak Bakiyelerinin Kullanım Esasları

Yatırım kuruluşlarında sermaye piyasası işlemlerine bağlı olarak gün sonlarında kalan nakit bakiyelerin değerlendirilmesi uygulaması Seri: V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği ile de düzenlenmiş bir husustu. Benzer düzenleme Yatırım Hizmetleri Tebliği ile de yapılmış olup, bu düzenlemenin temelinde de yatırımcı varlıklarının ve yatırımcının korunması ilkesi yatmaktadır. Söz konusu düzenlemeye göre;

a) Yatırım kuruluşları, çerçeve sözleşmesinde müşterinin verdiği yetkiye bağlı olarak, gün içinde herhangi bir müşteri emrine konu olmayan ve gün sonu itibarıyla alacak bakiye veren müşteri hesaplarındaki nakitleri, muhasebe sistemlerinde hesap bazında izlemek kaydıyla, toplu olarak veya müşteri bazında değerlendirebilirler. Burada dikkat edilmesi gereken husus hesapların müşteri bazında izlenmeye devam edilmesi, ancak pazarlık gücü oluşturmak için değerlendirmenin toplu olarak yapılabilmesidir.

b) Söz konusu nakitlerin toplu olarak değerlendirilmesi halinde elde edilen gelirlerin müşteri hesaplarına oransal olarak dağıtılması esastır.

c) Yatırım kuruluşlarının, çerçeve sözleşmesinde açıkça belirtmek kaydıyla müşteri hesaplarında kalan nakit alacak bakiyelerinin kullanımında alt limit belirlemeleri mümkündür. Belirlenen bu alt limite ilişkin değişikliklerin de ispat yükü yatırım kuruluşunda olmak üzere müşterilere yazılı olarak veya en seri iletişim aracıyla bildirilmesi zorunludur.

d) Müşterilerin hesaplarındaki nakit alacak bakiyeleri, müşteriler tarafından talep edildiği takdirde en geç 1 iş günü içerisinde ödenmek üzere değerlendirilebilir. Belirlenen limitin altında kalan müşteri nakitleri çerçeve sözleşmedeki hüküm, getiri talep etmeyen müşterilerin nakitleri ise çerçeve sözleşmeden ayrı olarak müşterilerden münferiden alınacak yazılı onay doğrultusunda ve anapara zarara uğratılmamak şartıyla, getirisi aracı kurumda kalacak şekilde değerlendirilebilir.

e) Bankalar nezdinde tutulmakta olan müşteri nakitlerinin aracı kurum müşterileri için açılacak olan münferit bir hesapta, aracı kurumun kendi nakit varlığından ayrı olarak izlenmesi esastır. Müşteriler adına açılacak olan hesap açıkça ilgili aracı kurum müşterilerine ait olduğu belirtilecek şekilde tanımlanır ve amacı dışında kullanılamaz. Müşteri nakit varlıklarının saklandığı hesaplar kredi teminatı olarak gösterilemez, bu hesaplar üzerinde aracı kurum lehine blokaj, rehin ve benzeri takyidat tesis edilemez.

f) Aracı kurum tarafından müşteri hesabı olarak tayin edilmiş bir banka hesabı açtırılırken, bankaya söz konusu hesaptaki paranın aracı kurumun müşterilerine ait olduğu ve herhangi bir şekilde yatırım kuruluşunun kendi hesabı ile birleştirilmemesi gerektiği hakkında yazılı bilgi verilmesi ve bankadan konuya ilişkin onay alınması zorunludur. Açılan hesabın ismi yatırım kuruluşunun banka nezdindeki diğer hesaplarından yeterince ayırt edilebilecek şekilde olmalıdır. Banka tarafından 15 iş günü içerisinde konuya ilişkin onay verilmemesi durumunda yatırım kuruluşu ilgili tutarı başka bir bankaya aktarmak zorundadır.

Yukarıda (e) ve (f) bentleri yer alan hükümler sermaye piyasamızda yaşanan önemli bir sorunun önüne geçilmesi amacıyla yapılmıştır. Zira faaliyetlerine mali durumun bozulması, dolandırıcılık vb. nedenlerle son verilen ya da faaliyetleri durdurulan aracı kurumlarda müşteri nakitleri o aracı kurum adına bankalarda değerlendirmeye tabi tutulmakta ve aracı kurumun borcu nedeniyle söz konusu nakitler aracı kurum varlığı gibi değerlendirilip üzerinde tasarruf edilebilmekteydi. Yeni Tebliğ bu uygulamanın önüne geçebilmek için müşteri nakitlerinin değerlendirilmesinde aracı kurum-banka ilişkisinde ayrıntılı düzenlemeler getirmiştir.

Diğer taraftan eski Tebliğ’de yer alan “değerlendirilmeye konu nakitler Yatırımcıları Koruma Fonu güvencesinden çıkmaz” hükmü yeni Tebliğe taşınmamıştır. Söz konusu husus, “Yatırımcıların Tazmini ile Tedrici Tasfiye Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” in 16’ncı maddesinde yer alan “Tazminin kapsamını, yatırımcılara ait olan ve yatırım hizmeti ve faaliyeti veya yan hizmetler ile bağlantılı olarak yatırım kuruluşu tarafından yatırımcı adına saklanan veya yönetilen nakit ödeme veya sermaye piyasası aracı teslim yükümlülüklerinin yerine getirilmemesinden kaynaklanan talepler oluşturur.” hükmü ile korunmuştur.

1.1.16.5. Bireysel Portföylere İlişkin Özel Hükümler

Kurulun portföy yönetim şirketleri ve bu şirketlerin faaliyetleri ile ilgili düzenlemeleri saklı kalmak kaydıyla, genel saklama hizmeti vermek üzere faaliyet izni almış yatırım kuruluşlarının, portföy yönetim şirketleri veya başka yatırım kuruluşları tarafından yönetilen bireysel portföylere ilişkin saklama hizmeti vermesi durumunda;

a) Finansal varlıkların her bir yatırımcı adına açılmış ayrı bir saklama hesabında saklanması,

b) Fiziken veya kayden saklanması mümkün olmayan varlıkların mevcudiyetini ve yatırımcıya aidiyetini gösteren belgelerin ilgili hesaplara kaydedilmek üzere saklama hizmetini verecek kuruluşa teslim edilmesi,

gerekir.

Bu çerçevede aşağıdaki ilke ve esaslara uyulur;

a) Müşteriler adına hesap açılması esas olmakla beraber saklama hizmetini verecek kuruluş takas talimatlarını yerine getirirken müşterilerin nakit ve menkul kıymet transferleri için havuz hesabı kullanarak toplu takas yapabilir. Toplu takas yapılması halinde, müşterilerin sahip olduğu varlıkların müşteri hesaplarına dağıtılarak müşteri bazında izlenmesi ve hakların takibinin bireysel bazda yapılması, saklama hizmetini verecek kuruluşun, toplu hesaptan yapılacak serbest nakit veya varlık transferlerinin sadece müşteriler adına bu müşteriler ile portföy yönetimine yetkili kuruluş arasında yapılan sözleşme çerçevesinde açılmış olan hesaplara gerçekleştirilmesi gerekir.

b) Saklama hesabının vekaleten portföy yönetimine yetkili kuruluş tarafından açılması halinde, saklama hizmetini verecek kuruluşun hesabın açılmasını müteakip müşteriye hesap bilgilerini ve değişiklik olması halinde de değişiklikleri bildirmesi gerekir.

c) Portföy yönetimine yetkili kuruluş tarafından saklama hizmetini verecek kuruluşa bilgi verilmeden müşteriler adına herhangi bir kurum nezdinde hesap açılamaz.

ç) Portföy hesabına yapılacak işlemlerde sözleşme uyarınca müşteriden önceden teyit alınması zorunluluğu olması halinde, saklama hizmetini verecek kuruluş tarafından müşterilere blokaj koyma imkanı getirilebilir.

d) Saklama hizmetini verecek kuruluşun, müşterileri Kurulun belge ve kayıt ile ilgili düzenlemelerine göre asgari ayda 1 defa bilgilendirmesi, ayrıca internet şubesi üzerinden müşterilerin hesap bilgilerine anlık erişimini sağlaması gerekir.

e) Saklama hizmetini verecek kuruluşun müşterilerin portföylerinde yer alan finansal varlıklar üzerindeki haklarını etkileyebilecek durumları ve hesaplarında gerçekleştirilen önemlilik arz eden varlık ve nakit hareketlerini müşterilere en kısa zamanda bildirmesi gerekir.

f) Müşteriler için yapılan işlemlerde nakit ve varlık hareketleri teslim karşılığı ödeme ilkesine göre yapılır. Teslim karşılığı ödeme ilkesi, işleme taraf olan kuruluşun, varlıkların kendisine ulaşması ile eş anlı olarak nakit çıkışını ya da nakdin teslim alınması ile eş anlı olarak varlık çıkışını yapmasını ifade eder. Portföy yöneticiliği faaliyeti kapsamındaki işlemler hariç olmak üzere finansal varlıkların tesliminde veya saklama hesabından çıkışında müşterilerin yazılı talimatı gerekir.

Diğer taraftan bireysel portföy yöneticiliği faaliyet izni çerçevesinde portföy yönetimi yapan yatırım kuruluşlarının kendi yönettikleri bireysel portföyler için sundukları sınırlı saklama hizmeti sırasında yukarıda yer alan ilke ve esaslar kıyasen uygulanır.

1.1.17. Yan Hizmetler

Yatırım hizmetleri ve faaliyetlerinin bir devamı niteliğinde olan, ancak faaliyet izni alınmasını gerektirecek nitelikte değerlendirilmeyen faaliyetler olarak ifade edebileceğimiz yan hizmetler 6362 sayılı Kanun'un 38'inci maddesinde

- a) Sermaye piyasaları ile ilgili danışmanlık hizmetleri sunulması,
- b) Yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile sınırlı olarak kredi ya da ödünç verilmesi ve döviz hizmetleri sunulması,
- c) Sermaye piyasası araçlarına ilişkin işlemlerle ilgili yatırım araştırması ve finansal analiz yapılması veya genel tavsiyede bulunulması,
- ç) Aracılık yükleniminin yürütülmesi ile ilgili hizmetlerin sunulması,
- d) Borçlanma veya başka yollardan finansman sağlanmasında aracılık hizmeti sunulması,
- e) Servet yönetimi ve finansal planlama yapılması,
- f) Kurulca belirlenecek diğer hizmet ve faaliyetlerde bulunulması

olarak sayılmıştır.

Mülga Kanun'da yer almayan yan hizmet kavramı saklama hizmeti dışında MiFID'in 1 no'lu ekinde yer alan yan hizmetler sınıflandırmasına uygun olarak yapılmıştır. Yan hizmet kavramı içinde yer alan danışmanlık hizmetleri, aracılık yüklenimi, kredili işlem ve araştırma gibi hizmetler ileriki bölümlerde açıklanacağı üzere Yatırım Hizmetleri Tebliği ile yürürlükten kaldırılan Seri: V, No: 55 sayılı Yatırım Danışmanlığı Tebliği ve Seri: V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği ile düzenlenmiş olan hususlardır. Yan hizmet olarak nitelendirilen kredi ve ödünç işlemleri ise hâlihazırda Seri: V, No: 65 sayılı "Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım, Açığa Satış ve Ödünç Alma ve Verme İşlemleri Hakkında Tebliğ" ile düzenlenmiş bulunmaktadır. Servet yönetimi ise bir faaliyet türü olarak sermaye piyasamıza 6362 sayılı Kanun ile girmiş bulunmaktadır.

Yan hizmetler başlığı altındaki faaliyetler, Kurul iznine gerek kalmaksızın tüzel veya gerçek kişilerce serbestçe yürütülebilecek faaliyetlerdir. Ancak 6362 sayılı Kanun bu faaliyetlerin yatırım kuruluşları tarafından yapılması durumunda Kurulun belirleyeceği esaslara uyma zorunluluğu getirmektedir. Söz konusu faaliyetler başlıklar halinde aşağıda incelenecektir.

1.1.17.1. Sermaye Piyasaları ile İlgili Danışmanlık Hizmetleri Sunulması

Seri: V No:55 sayılı Yatırım Danışmanlığı Tebliği'nin "Yatırım danışmanlığı yetki belgesine sahip kuruluşların faaliyette bulunabilecekleri diğer alanlar" başlıklı 6'ncı maddesinin (a), (b), (c) ve (d) bentlerinde sayılan hususlar Yatırım Hizmetleri Tebliği'ne 71'inci madde olarak alınmıştır. Maddede sayılan hizmetlere benzer nitelikteki hizmetlerin de bu kapsamda değerlendirileceği ifade edilerek, bu yan hizmet kapsamında tek tek sayılan hizmetlerin örnek niteliğinde olduğu, buna benzer hizmetlerin de yatırım kuruluşları tarafından yerine getirilebileceği düzenleme altına alınmıştır.

Yatırım Hizmetleri Tebliğinde yer alan sermaye piyasaları ile ilgili danışmanlık hizmetleri sunulmasına ilişkin faaliyetler aşağıda yer almaktadır.

a) Şirketlerin uzun ve kısa vadeli finansal hedefleri, risk tercihleri, nakit gereksinimleri ve vergi mevzuatı karşısındaki durumları dikkate alınarak yatırım planlarının oluşturulması.

b) Şirketlerin, aktif-pasif yönetimi çerçevesinde finansal durum tablosu analiz edilmesi, gelir kaynaklarının ayrıştırılması, finansman seçeneklerinin tespit edilmesi, risklerin tanımlanması ve azaltılması veya gelirlerin artırılması yoluyla mali profillerinin geliştirilmesi gibi konularda yazılı veya sözlü yorum ve tavsiyelerde bulunulması.

c) Şirketlerin, birleşme, bölünme, ele geçirme ve iş ortaklıklarının kurulması ve benzeri sermaye veya ortaklık yapılarındaki değişikliklerle ilgili yeniden yapılandırılma faaliyetleri ve tasfiye sürecinde yazılı veya sözlü yorum ve tavsiyelerde bulunulması.

d) Sermaye piyasaları ile ilgili (a), (b) ve (c) bentlerindeki benzer mahiyetteki diğer danışmanlık hizmetlerinin sunulması.

Bu yan hizmet kısmi ve geniş yetkili aracı kurumlar tarafından yapılabilecektir. Dar yetkili aracı kurumun emir iletimine aracılık ve yatırım danışmanlığı faaliyet iznine sahip olan aracı kurum olduğu dikkate alındığında, dar yetkili yatırım danışmanlığı yetki belgesine sahip olan bir aracı kurumun daha alt düzey olan sermaye piyasaları ile ilgili danışmanlık hizmeti sunamaması gibi bir sonuç karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan bu yan hizmet bankalar tarafından herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın yerine getirilebilmektedir.

Kurulun 27.06.2014 tarihli İlke Kararında yukarıda yer alan (b) bendinin uygulanmasına ilişkin olarak;

“Yatırım kuruluşlarının şirketlerin aktif-pasif yönetimi çerçevesinde risklerin tanımlanması ve azaltılması konusunda verecekleri yazılı veya sözlü yorum ve tavsiyeler yan hizmet olarak değerlendirilmekte olup, buna ilişkin verilecek yorum ve tavsiyeler genel kategori itibarıyla çeşitli sermaye piyasası araçlarını işaret edebilir.”

şeklinde bir karar alınmıştır. Söz konusu karar ile bankaların kredi verdikleri şirketlerin mali durumunu incelemesi ve kullandıkları krediler karşılığında finansal risklerden korunmaya yönelik finansal araçlar önermesi yatırım danışmanlığı kapsamı dışına çıkarılmıştır.

1.1.17.2.Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri ile Sınırlı Olarak Kredi ya da Ödünç Verilmesi ve Döviz Hizmetleri Sunulması

Bu faaliyetin ilk kısmı olan kredi ya da ödünç verilmesi işlemleri mevcut durumda Seri: V No:65 sayılı “Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım, Açığa Satış ve Ödünç Alma ve Verme İşlemleri Hakkında Tebliği” ile düzenleme altına alınmıştır. 6362 sayılı Kanun sonrasında söz konusu Tebliğe ilişkin Kurul tarafından hazırlanan Taslak Metin 25.04.2013 tarihinde Kurulun internet sayfasında yayımlanmış (<http://www.spk.gov.tr/apps/teblig/displayteblig.aspx?id=458&ct=f&action=displayfile&text=.pdf&submenuheader=null>), ancak çalışmamız tarihi itibarıyla yürürlüğe girmemiştir.

6362 sayılı Kanun’un 39 uncu maddesine “Kurul, sermaye piyasası araçlarının ödünç alma ve verme işlemleri ile açığa satış işlemlerine ilişkin ilke ve esasları belirlemeye ve

Hazine Müsteşarlığı ile TCMB'nin görüşü alınmak suretiyle kredili sermaye piyasası aracı işlemleri ile ilgili düzenlemeler yapmaya yetkilidir.” hükmü de yer almakta olup, bu çerçevede Kurulun bankalar ve aracı kurumlar için yeni mevzuata uygun bir düzenleme yapacağı değerlendirilmektedir.

Faaliyetin ikinci kısmı olan yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile ilgili olarak döviz hizmetleri sunulmasına ilişkin işlemler işlem aracılığı ya da portföy aracılığı yetkilerine sahip aracı kurumlar tarafından yerine getirilebilecektir. Emir aracısı aracı kurumların saklama yetkisi olmadığı düşünüldüğünde, söz konusu hizmetin onlar tarafından verilmemesi işin doğası gereğidir. Ancak bu faaliyetin gerçekleştirilmesi için başka kurumlardan ayrıca bir izin alınması gerekiyorsa, bu izinlerin alınması gerektiği de Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde ifade edilmiştir.

Esas itibarıyla döviz alım satım işlemleri Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar (32 Sayılı Karar) ile düzenlenmiş bulunmaktadır. Söz konusu Karar'ın 4'üncü maddesinde

“Türkiye’de yerleşik kişilerin beraberlerinde döviz bulundurmaları, bankalar, yetkili müesseseler, PTT, kıymetli maden aracı kuruluşları ile yurt dışında döviz alım satımına yetkili kuruluşlardan döviz satın almaları ve bunlara döviz satmaları, dövizleri bankalarda açacakları döviz hesaplarında tutmaları, efektif olarak kullanmaları, bankalar vasıtasıyla yurt içinde ve yurt dışında tasarruf etmeleri serbesttir.....

Dışarıda yerleşik kişiler; bankalar, yetkili müesseseler, PTT, kıymetli maden aracı kuruluşları ve aracı kurumlarla döviz alım ve satımı yapabilirler.”

hükümleri yer almakta olup, madde metninden yerleşik kişilerin aracı kurumlar vasıtasıyla döviz alım satımı yapamayacağı, yurtdışında yerleşik kişiler için ise bir sınırlama olmadığı değerlendirilebilir. Ancak 32 Sayılı Karar'ın takip eden 6'ncı maddesinde

“Aracı kurumlar sadece sermaye piyasası faaliyetlerinin gerçekleştirilmesiyle sınırlı olmak kaydıyla sadece hesap sahibi müşterileri ile döviz alım satımı yapabilirler.”

hükmü de yer almakta olup, söz konusu hüküm çerçevesinde aracı kurumların sadece hesap sahibi müşterileri için döviz alım satımı yapabileceği sonucu çıkmaktadır.

Yatırım Hizmetleri Tebliği ile sermaye şartları ağırlaştırılan, teknoloji ve personel yatırımları yapması kaçınılmaz hale gelen kısmi ve geniş yetkili aracı kurumların bu sınırlamaya tabi olmaksızın döviz alım satımı konusunda yetkilendirilmelerinin ve 32 Sayılı Karar'da bu yönde bir değişikliğe gidilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

1.1.17.3. Aracılık Yüklenimi ile İlgili Hizmetlerin Sunulması

Söz konusu yan hizmetler;

- Sermaye piyasası araçlarının halka arz edilmesi planlanan ihraççı ile ilgili olarak mali ve ekonomik analiz ile pazar araştırmaları yapılması,
- İlgili şirketin mali tablolarının sermaye piyasası mevzuatına uygunluğunun sağlanması,
- İlgili mevzuat çerçevesinde gerekli esas sözleşme değişikliklerinin yapılması,
- Kamuoyuna açıklanacak bilgi ve belgelerin belirlenmesi yönünde çalışmalar yapılması gibi faaliyetlerdir. Bu faaliyetler Mülga Seri: V No:46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği'nin "Halka Arza Aracılık Faaliyeti Tanımı" başlıklı 38 inci maddesinde halka arza aracılık yetki belgesine sahip aracı kurumların yapabilecekleri diğer faaliyetler olarak sayılan faaliyetlerle benzerlik göstermektedir. Bu hizmeti sunacak aracı kurumların kısmi veya geniş yetkili olması gerekmektedir. Bankalar bir sınırlamaya tabi olmaksızın bu hizmetleri yapabileceklerdir.

1.1.17.4. Finansman Sağlanmasına Aracılık Hizmeti Sunulması

Söz konusu yan hizmetler;

- Şirketlerin, yurt içi ve yurt dışı piyasalardan finansman ihtiyaçlarının karşılanmasına,
- Alternatif finansman stratejilerinin belirlenmesine,
- Mali risklerden korunmaları konularında yazılı veya sözlü yorum ve tavsiyelerde bulunulmasına,
- Finansman ihtiyacı olan ve finansman sağlayacak tarafların bir araya getirilmesine yönelik faaliyetlerdir. Bu faaliyetler Mülga Seri: V, No: 55 sayılı Yatırım Danışmanlığı Tebliğinin "Yatırım danışmanlığı yetki belgesine sahip kuruluşların faaliyette bulunabilecekleri diğer alanlar" başlıklı 6 ncı maddesinin (b) bendinde sayılan faaliyetler ile benzerlik göstermektedir. Bu hizmeti sunacak aracı kurumların kısmi veya geniş yetkili olması gerekmektedir. Bankalar bir sınırlamaya tabi olmaksızın bu hizmetleri yapabileceklerdir.

1.1.17.5. Servet Yönetimi ve Finansal Planlama Yapılması

Söz konusu yan hizmet kapsamının ve niteliğinin belirlenmesi en zor olan hizmet türü olarak düşünülebilir. Varlık/Servet Yönetimi faaliyeti dünya uygulamasında menkul kıymet veya diğer varlıkları belli bir meblağın üzerinde olan bireylerin veya kurumsal yatırımcıların birikimlerinin korunması ve arttırılmasına yönelik bir hizmettir.

Varlık/Servet yönetimi şirketleri tarafından yatırımcıların birikimleri değerlendirilirken, müşterinin bireysel özellikleri doğrultusunda sabit getirili yatırım araçlarına, hisse senetlerine, türev araçlarına, değerli madenlere, emtiaya, gayrimenkule ve çeşitli içerikli fonlara yatırımlar yapılabilir. Ayrıca yatırım stratejisinin gerçekçi beklentilerle şekillendirilebilmesi için yatırımcıların riskler konusunda muhakkak derinlemesine bilgilendirilmesi gerekir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Varlık/Servet Yönetim Şirketleri, portföy yönetimi ve yatırım danışmanlığını kapsayan bunların yanı sıra müşterilerine bireysel bankacılık, vergisel danışmanlık, emlak aracılığı gibi hizmetler sunan şirketler olarak öne çıkmaktadır.

Bu çerçevede, bu faaliyetin yürütülebilmesi için işin doğası gereği sermaye piyasası araçlarının kendi hesabından alım ve satımı, sermaye piyasası araçlarıyla ilgili emirlerin müşteri adına ve hesabına veya kendi adına ve müşteri hesabına gerçekleştirilmesi, portföy yöneticiliği ve yatırım danışmanlığı yetki belgeleri gerektiği değerlendirilmektedir.

Yatırım Hizmetleri Tebliği'nde bu yan hizmet aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır.

- Kişilere, ailelere ya da ortak yatırım hedeflerine sahip kişilerden oluşan gruplara yönelik mali, hukuki, vergisel ve benzeri hususlarda danışmanlık hizmeti sunulması,
- Bu kişilerin finansal ve finansal olmayan varlıklarından oluşan servetlerine yönelik planlama yapılması ve servetlerinin yatırım hedeflerine ve tercihlerine uygun olarak yönetilmesi

faaliyetidir. Burada dikkat çekici olan sadece finansal araçların değil, finansal olmayan araçların da servet yönetiminin konusu olmasıdır. Söz konusu faaliyeti sunacak aracı kurumların kısmi veya geniş yetkili olması gerekmektedir. Bankalar bir sınırlamaya tabi olmaksızın bu hizmetleri yapabileceklerdir.

1.1.17.6. Genel Yatırım Tavsiyesi Sunulması

Genel yatırım tavsiyesi sunulması, belli bir kişiye veya mali durumları, risk ve getiri tercihleri benzer nitelikteki bir gruba yönelik olmamak kaydıyla, bir veya daha fazla sermaye piyasası aracı veya ihraççı hakkında, müşterilere veya dağıtım kanallarına yönelik olarak hazırlanan ve sermaye piyasası araçlarının mevcut veya gelecekteki fiyat veya değerlerine ilişkin yorum da dâhil, açıkça veya zımnen bir yatırım stratejisini öneren veya tavsiye eden yönlendirici nitelikteki her türlü araştırma veya diğer bilgi sunulması faaliyetidir.

Genel yatırım tavsiyesi faaliyeti kapsamında hazırlanan ve belli bir kişiye veya mali durumları, risk ve getiri tercihleri benzer nitelikteki bir gruba yönelik olmamak kaydıyla müşterilere veya dağıtım kanallarına sunulan bilgilerin müşteri ile bire bir paylaşılması da bu faaliyet kapsamındadır.

Yukarıda yer alan tanımdan da görüleceği üzere genel yatırım tavsiyesi ile yatırım danışmanlığı arasında ince bir çizgi yer almaktadır. Yatırım danışmanlığı faaliyetinde, faaliyetin muhatabının risk ve getiri tercihleri ile mali durumu gibi kişisel nitelikleri dikkate alınırken, genel yatırım tavsiyesinde kişiler ya da kişilerin oluşturduğu gruplardan bağımsız olarak belirli sermaye piyasası araçları veya ihraççılar hakkında yönlendirici nitelikte yorum ve tavsiyelerde bulunulmaktadır. Genel yatırım tavsiyesinde de sunulan bilgiler yönlendirici ve teşvik edici nitelikte olabilir, ancak bu bir kişi ya da grubun ihtiyacına yönelik olarak hazırlanmaz. Örneğin bir bankanın ya da aracı kurumun araştırma biriminin tüm müşterilerine iletmek üzere hazırladığı genel makroekonomik raporlar ya da hisse senedi raporları bunlara örnek olarak verilebilir. Hatta Kurulun 27.06.2014 tarihli İlke Kararında Yatırım kuruluşları tarafından müşterilere uygunluk testi yapılması ve bu testin sonucuna göre; müşterilerin risk ve getiri tercihlerine göre sınıflandırılması ve sınıflandırılan bu gruplara yönelik araştırma raporu hazırlanması; bu raporlarda müşteri portföyünde yer alacak sermaye piyasası araçlarına yönelik standart dağılım tavsiyelerinde bulunulması; raporda tavsiye edilen sermaye piyasası araçlarının müşteriyle paylaşılması, sadece o müşterinin durumuna özel olmaması şartıyla genel yatırım tavsiyesi olarak değerlendirilmiştir.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, söz konusu raporların müşterilerle birebir paylaşılabilmesi için (yüz yüze veya telefonda sözlü olarak paylaşılması olarak anlaşılmalıdır) o müşterilere uygunluk testinin yapılmış olması zorunluluğudur. Yoksa uygunluk testi yapma yükümlülüğü olmayan ancak genel yatırım tavsiyesinde bulunma yetkisine sahip olan medya hizmet sağlayıcıları veya süreli yayın yapanların bu raporları müşterilerle birebir paylaşması söz konusu değildir.

Genel yatırım tavsiyesi bir faaliyet iznine bağlı olmaksızın yatırım kuruluşları ve portföy yönetim şirketleri tarafından yerine getirilebilmektedir. Ayrıca 15/2/2011 tarihli ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun çerçevesinde faaliyet gösteren medya hizmet sağlayıcıları, 9/6/2004 tarihli ve 5187 sayılı Basın Kanunu çerçevesinde süreli yayın yapanlar tarafından da sunulabilir. Ancak tüm bu kurum ve kuruluşların Yatırım Hizmetleri Tebliği ile getirilen esas ve usullere uyması gerekmektedir. Bu esaslar ise Tebliğin 78 ve 79'uncu maddelerinde aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Genel yatırım tavsiyesi yerindelik testi yapılması dışında yatırım danışmanlığı için belirlenen ilke ve esaslara tabi olarak yürütülür. Ayrıca genel yatırım tavsiyesinde

- a) Tavsiyenin yenilenme sıklığına ve varsa güncellenmesine ilişkin politikaların belirlenmiş olması halinde söz konusu politikalara ilişkin özet bilgiler ile daha önce ilan edilen politikalarda ortaya çıkan önemli değişikliklere,
- b) Açık ve dikkat çekici bir şekilde, tavsiyenin dağıtım için ilk hazırlandığı tarih ile tavsiyede yer alan tüm fiyatların tarih ve zamanına,
- c) Tavsiyenin, aynı sermaye piyasası aracı veya ihraççı için aynı kurum tarafından geçmiş 12 aylık sürede yayımlanmış olan tavsiyeden farklı bir yatırım stratejisini içermesi durumunda, açıkça ve dikkat çekici şekilde, bu değişikliğe, değişikliğin gerekçesine ve daha önce yayımlanan tavsiyenin tarihine, yer verilmesi zorunludur.
- d) Genel yatırım tavsiyelerinin sunulması sırasında finansal ilişki veya çıkar çatışmalarının açıklanmasına ilişkin Yatırım Hizmetleri Tebliğinde yer alan esaslara uyulur.

Diğer taraftan genel yatırım tavsiyesinin verilmesi öncesinde ve/veya sonunda (televizyon, radyo, internet veya yüz yüze yapılanlar dahil) aşağıda yer alan uyarı metninin kullanılması gerekmektedir.

"Size sunduğum yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Bu tavsiyeler genel nitelikte olup, özel olarak sizin mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olarak hazırlanmadı. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanılarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir."

Ayrıca sermaye piyasası araçları, bunları ihraç eden ortaklık ve kuruluşlar ile piyasa eğilimleri hakkında yönlendirici nitelikte olmayan yazılı veya sözlü bilgi olarak tanımlanan **finansal bilgede** herkes tarafından bir sınırlamaya bağlı olmaksızın sunulabilecektir.

I.2. III-39-1 YATIRIM KURULUŞLARININ KURULUŞ VE FAALİYET ESASLARI HAKKINDA TEBLİĞ

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nda (6362 sayılı Kanun, Kanun) yer alan hükümler çerçevesinde hem Avrupa Birliği mevzuatına uyumun sağlanması hem de uygulamada karşılaşılan problemlerin giderilerek piyasaların şeffaf, etkin, güvenilir ve rekabetçi bir ortamda işleyişinin sağlanması amacıyla yönelik olarak, III-37.1 sayılı Yatırım Hizmet ve Faaliyetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliği'ni (Yatırım Hizmetleri Tebliği) tamamlamak üzere III-39.1 sayılı Yatırım Kuruluşlarının Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Tebliğ (Yatırım Kuruluşları Tebliği, Tebliğ) hazırlanmış ve

17.12.2013 tarih ve 28854 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak 01.07.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yatırım Kuruluşları Tebliği ile yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile yan hizmetleri sunacak yatırım kuruluşlarının kuruluşuna, kurucu, ortak ve personeline, faaliyete geçmesine, yükümlülüklerine, merkez dışı örgütlerine, dışarıdan hizmet alımına, faaliyetlerine, faaliyetlerinin durdurulmasına ve teminatlarına ilişkin ilke ve esaslar düzenlenmiştir.

Yatırım kuruluşu kavramı mevzuatımıza 6362 sayılı Kanun ile girmiş bulunmak olup, İngilizce “investment firm”ın karşılığı olarak kullanılmaktadır. Kanun’un “Tanımlar” maddesinde yatırım kuruluşu aracı kurumlar ile yatırım hizmeti ve faaliyetinde bulunmak üzere kuruluş ve faaliyet esasları Kurulca belirlenen diğer sermaye piyasası kurumlarını ve bankaları ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Yine “Tanımlar” maddesinde aracı kurum Kanun’un 37 nci maddenin birinci fıkrasındaki yatırım hizmet ve faaliyetlerinden (a), (b), (c), (e) ve (f) bentlerinde yer alanları (alım satım aracılığı ve halka arza aracılık faaliyetleri) münhasıran yapmak üzere Kurul tarafından yetkilendirilen yatırım kuruluşu olarak tanımlanmıştır.

Tanımlardan görüleceği üzere mevcut yapıda sermaye piyasası kurumları arasında sayılan diğer kurumlar yatırım kuruluşu içerisinde yer almamaktadır. Portföy yönetim şirketleri de yatırım hizmet ve faaliyetinde bulunduğu halde yatırım kuruluşları arasında sayılmamıştır. Diğer taraftan, şu an düzenlemesi olmayan ancak gelişen şartlara göre yatırım hizmet ve faaliyetinde bulunmak üzere kuruluş ve faaliyet esasları Kurulca belirlenecek olan kuruluşlar da yatırım kuruluşu kapsamına alınmıştır. Örneğin piyasamızda yer almamakla birlikte, münhasıran yatırım danışmanlığı yapmak üzere kurulabilecek yatırım danışmanlık şirketleri bunun bir örneği olabilecektir.

Yatırım kuruluşu olarak sayılan bankalar ise Bankacılık Kanunu’nun 3’üncü maddesinde tanımlanan ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından lisans verilen mevduat ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarıdır.

Yatırım Kuruluşları Tebliği, yatırım kuruluşlarına ilişkin bir düzenleme olması, aynı anda aracı kurumlar ve bankaları düzenlemesi nedeniyle zaman zaman karışıklığa yol açabilmektedir. Zira kuruluş esaslarında ya da ortaklık yapısı veya ticaret unvanlarında olduğu gibi bazı konularda yatırım kuruluşları değil, sadece aracı kurumlar düzenlenirken, sözleşme imzalama yükümlülüğü, müşteri sınıflandırma, personelde aranan şartlar gibi bazı

hususlarda da hem aracı kurumlar hem de bankalar düzenlemiş bulunmaktadır. O nedenle Tebliğ’de kullanılan aracı kurum ve yatırım kuruluşu kavramlarının bu ayırım dikkate alınarak değerlendirilmesinde fayda bulunmaktadır.

Yatırım Kuruluşları Tebliği, Tebliğ’de yer alan sıralamaya uygun olarak ilgili bölümler birleştirilerek, düzenlemelerde temel alınan mantıksal çerçeve açıklanmaya çalışarak aşağıdaki bölümlerde ele alınacaktır.

1.2.1. Aracı Kurumların Kuruluşu

Yatırım Kuruluşları Tebliği’nin 5’inci maddesi uyarınca aracı kurumların kuruluşuna Kurulca izin verilebilmesi için;

- a) Anonim ortaklık şeklinde kurulmaları,
- b) Paylarının tamamının nama yazılı olması,
- c) Paylarının nakit karşılığı çıkarılması,
- ç) Kuruluş sermayelerinin Kurulun sermaye yeterliliği ile ilgili düzenlemeleri uyarınca geniş yetkili aracı kurumlar için aranan asgari özsermaye tutarının altında olmamak kaydıyla Kurulca belirlenecek tutardan az olmaması,
- d) Esas sözleşmelerinin Kanun ve ilgili düzenlemelerde yer alan hükümlere uygun olması,
- e) Kurucularının Kanunda ve ilgili düzenlemelerde belirtilen şartları haiz olması,
- f) Ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması

gerekmektedir. Söz konusu madde 6362 sayılı Kanun’un 43’üncü maddesi aynen alınmak suretiyle düzenlenmiştir.

Diğer taraftan Yatırım Kuruluşları Tebliği’nin “Yeni aracı kurum kuruluşu amacıyla faaliyet izninin iptali” başlıklı 63’üncü maddesinde

“Halka açık olmayan en az bir aracı kurumun tüm faaliyet izinlerinin iptali için talepte bulunarak yatırım hizmet ve faaliyetlerinden çekilmesi durumunda, bu Tebliğde aracı kurum kuruluşu için aranan şartların sağlanması kaydıyla yeni bir aracı kurum kurulmasına izin verilebilir. “

şeklinde bir düzenleme ile bir aracı kurumun diğer bir aracı kurum lehine faaliyetlerine son vermesi halinde, yeni aracı kurum kuruluşuna izin verilmiştir. Aslında bu hüküm aracı kurum satın alınması ile aynı sonucu doğurmaktadır, ancak böyle bir yolun tercih edilmesi mevcut aracı kurumların bilanço risklerinin alınmaksızın sadece lisanslarının alınması suretiyle yeni bir aracı kurum oluşturulmasına izin verilmesi amacını taşımaktadır.

Aracı kurumların kurulması hususunu anlayabilmek için geçmiş dönemde Kurul tarafından alınan bazı kararlar ile yapılan düzenlemeleri irdelemek gerekmektedir.

26.07.1991 tarihli Devlet Bakanlığı onayı ile yeni aracı kurum kuruluşu İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın teknik kapasitesi gerekçe gösterilmek suretiyle durdurulmuştur. Kurulun 15.08.1996 tarihli İlke Kararı ile bankaların sermaye piyasası faaliyetlerini 02.01.1997 tarihinden itibaren kuracakları ya da devralacakları aracı kurumlar vasıtasıyla yürütmeleri karara bağlanmış, takip eden dönemde bankalar sermaye piyasası faaliyetleri kurdukları aracı kurumlar vasıtasıyla sürdürmüşlerdir. Yani bankalara yeni aracı kurum kuruluşu izni verilmiş, ancak bunun karşılığında kendileri sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunmama ya da en azından hisse senedi piyasasından çıkma yoluna gitmişlerdir.

Yukarıda yer alan husus dışında yeni aracı kurum kuruluşunun önünde bizce malum olan iki engel daha bulunmaktadır.

Bunlardan ilki kuruluş sermayelerinin geniş yetkili aracı kurum olarak belirlenmiş olmasıdır ki, bu tutar halihazırda 25.000.000 TL.'dir. Kısmi yetkili aracı kurumun asgari özsermaye şartı 10.000.000 TL. olduğu için (işlem aracılığı, sınırlı saklama, bireysel portföy yönetimi, yatırım danışmanlığı ve en iyi gayret aracılığı faaliyetlerini bu yetki ile yapmak mümkündür) bu fazladan 15.000.000 TL. sermaye anlamına gelmektedir. O nedenle yeni aracı kurum kurmak yerine mevcutlardan birisini devralmak ve sermayeyi kısmi yetkili aracı kurumlar için belirlenmiş olan 10.000.000 TL.'ye yükseltmek daha cazip bir seçenektir.

Yeni aracı kurum kuruluşunun önündeki ikinci engel ise Borsa İstanbul A.Ş. nezdindeki piyasalarda işlem yapmak için yatırılması gereken giriş ve faaliyet aidatıdır. Geri alınamayacak şekilde verilen bu aidatın tutarı 2013 yılı ve öncesinde 2.300.000 TL.'ye kadar çıkmış olup, aracı kurumların bir nevi lisans değerleri olarak görülmekte olan bir tutardır.

Borsa İstanbul A.Ş.'nin şirketleşmesi ve aracı kurumların da bundan pay almasını takiben bu tutarlar son olarak aşağıdaki şekilde belirlenmiş olup, Borsa İstanbul A.Ş. bünyesindeki piyasalarda işlem yapabilmek için aşağıda yer alan tutarlarda giriş ve faaliyet aidatını geri almamak üzere Borsa'ya verilmesi gerekmektedir. Bu ise yeni aracı kurum kuruluşunun önündeki diğer bir engel olarak karşımızda bulunmaktadır.

Tablo1. Borsa İstanbul A.Ş. Üyelik Giriş ve Faaliyet Aidatları

Üyelik Giriş Aidatı ve Faaliyet Aidatları	2014 yılı Tutar (TL)
Üyelik Giriş Aidatı (Tüm üye olacıklardan alınacak)	50.000
Pay Piyasası Faaliyet Aidatı*	400.000
Borçlanma Araçları Piyasası Faaliyet Aidatı	200.000
Kesin Alım Satım Pazarı Faaliyet Aidatı	40.000
Repo Ters Repo Pazarı Faaliyet Aidatı	60.000
Bankalararası Repo Ters Repo Pazarı Faaliyet Aidatı	60.000
Menkul Kıymet Tercihli Repo Pazarı Faaliyet Aidatı	25.000
Pay Senedi Repo Pazarı Faaliyet Aidatı	15.000
Nitelikli Yatırımcıya İhraç Pazarı Faaliyet Aidatı	0
Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası Faaliyet Aidatı	300.000
Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası Aidatı	
Kıymetli Madenler Piyasası Faaliyet Aidatı	150.000
Kıymetli Madenler Ödünç Piyasası Faaliyet Aidatı	0
Elmas ve Kıymetli Taş Piyasası Faaliyet Aidatı**	20.000
TOPLAM	1.100.000

Yukarıda yer alan gerekçelerle Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin 63'üncü madde de yer alan hükmün de uygulamasının zor olduğu değerlendirilmektedir. 63'üncü madde de kurulacak yeni aracı kurumun 25.000.000 TL asgari özsermayeye sahip olması gerektiği şeklinde bir düzenlemeye gidilmiştir.

Tüm bu mevzuat hükümleri birlikte değerlendirildiğinde Kurulun aracı kurumların daha rekabetçi bir ortamda işlem yapmalarını teminen bir kısmının piyasadan çekilmesini sağlamak ya da birleşmeyi teşvik etmek şeklinde bir politika izlediği değerlendirilmesi yapılabilir. Nitekim bu duruma yönelik sermaye piyasası mevzuatında iki farklı düzenlemede iki farklı hüküm bulunmaktadır.

Bunlardan ilki yine Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin 69'uncu maddesinde yer alan "Konsolidasyon ve birleşme" maddesidir. Söz konusu maddede

"Kurul, gerekli gördüğü hallerde bir aracı kurumun başka bir aracı kurumda %10 veya daha fazla paya sahip olması, yönetim kuruluna katılması, genel kurulunda asaleten oy kullanması, iki aracı kurumdan birinin diğerini doğrudan ya da dolaylı biçimde yönetimi altında tutması veya iki aracı kurumun hakim ortağının aynı gerçek veya tüzel kişi olması nedeniyle yönetim kontrolünde farklılık bulunmaması halinde, bu aracı kurumların tek bir ticaret unvanı altında birleşmelerini isteyebilir."

hükmü yer almaktadır. Bu madde Kurula belirli durumlarda aracı kurumlardan birleşmelerini isteme yetkisi vermektedir. Bu durumlar ise Tebliğ'de

a) Bir aracı kurumun başka bir aracı kurumda %10 veya daha fazla paya sahip olması

- b) *Yönetim kuruluna katılması,*
 - c) *Genel kurulunda asaleten oy kullanması,*
 - d) *İki aracı kurumdan birinin diğerini doğrudan ya da dolaylı biçimde yönetimi altında tutması veya*
 - e) *İki aracı kurumun hakim ortağının aynı gerçek veya tüzel kişi olması nedeniyle yönetim kontrolünde farklılık bulunmaması*
- olarak ifade edilmiştir.

Birleşmeyi teşvik eden ikinci madde ise Yatırımcı Tazmin Merkezine İlişkin Yönetmelik'in Geçici 6'nci maddesinde yer alan aşağıdaki hükümdür.

“Bir aracı kurumun, başka bir ya da birden fazla aracı kurumun aktif ve pasifini bir bütün olarak veya sahip olduğu yetki belgelerinin tamamını devralmak üzere veyahut iki veya daha çok aracı kurumun tasfiyesiz infisah yoluyla tüzel kişiliklerini sona erdirerek aktif ve pasiflerini bir bütün olarak birleştirmek suretiyle yeni bir aracı kurum kurmak üzere 31.12.2014 tarihine kadar Kurula başvurması durumunda, devralan ve yeni kurulan aracı kurumların YTM'ye ödeyeceği yıllık aidatlar, birleşme veya devre izin verildiğine dair Kurul karar tarihini takip eden 4 hesaplama dönemi boyunca, bu Yönetmelikte yer alan esaslara göre hesaplanacak tutarların yarısı kadar ödenir. Bu şekilde birleşen ve devralan aracı kurumlara sağlanacak indirimlerin toplam tutarı 2.000.000 Türk Lirasını aşamaz.”

Yukarıda yer alan hüküm büyük bilançoya sahip aracı kurumların daha küçük olanları devralmasına yönelik olarak getirilmiş ve 2.000.000 TL'ye kadar avantaj sağlayan birleşmeyi teşvik edici bir hükümdür. Bu teşvikten yararlanmak için 3 seçenek bulunmaktadır. Bunlar,

- a) *Bir aracı kurumun, başka bir ya da birden fazla aracı kurumun aktif ve pasifini bir bütün olarak devralması,*
- b) *Bir aracı kurumun, başka bir ya da birden fazla aracı kurumun sahip olduğu yetki belgelerinin tamamını devralması,*
- c) *İki veya daha çok aracı kurumun tasfiyesiz infisah yoluyla tüzel kişiliklerini sona erdirerek aktif ve pasiflerini bir bütün olarak birleştirmek suretiyle yeni bir aracı kurum kurmaları.*

Ancak bu 3 seçenek için de Kurula 31.12.2014 tarihine kadar başvuruda bulunulması zorunludur.

1.2.2. Kuruculara İlişkin Şartlar

Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin 6'ncı maddesi uyarınca aracı kurumların kurucu ortaklarının;

a) Müflis olmaması, konkordato ilân etmiş olmaması ya da hakkında iflasın ertelenmesi kararı verilmiş olmaması,

b) Faaliyet izinlerinden biri Kurulca iptal edilmiş kuruluşlarda, bu müeyyideyi gerektiren olayda sorumluluğu bulunan kişilerden olmaması,

c) Kanunda yazılı suçlardan kesinleşmiş mahkûmiyetinin bulunmaması,

ç) 14/1/1982 tarihli ve 35 sayılı Ödeme Güçlüğü İçinde Bulunan Bankerlerin İşlemleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve eklerine göre kendileri veya ortağı olduğu kuruluşlar hakkında tasfiye kararı verilmemiş olması,

d) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı beş yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, bilişim sistemini engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme, banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, terörizmin finansmanı, kaçakçılık, vergi kaçakçılığı veya haksız mal edinme suçlarından mahkûm olmaması,

e) Gerekli malî güç ve işin gerektirdiği dürüstlük ve itibara sahip bulunması şarttır.

(a) bendinde belirtilen şartlar, iflasın kaldırılmasına, kapatılmasına veya konkordato teklifinin tasdikine ilişkin kararın, (b) bendinde yer alan şart ise buna ilişkin kararın kesinleşme tarihinden itibaren 10 yıl geçmesi hâlinde dikkate alınmaz.

Aracı kurumların tüzel kişi kurucu ortaklarının önemli etkiye sahip ortaklarının da bu şartları taşıması zorunludur. Önemli etkiye sahip ortak ise Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin tanımlar maddesinde bir aracı kurumun sermaye veya oy haklarında doğrudan veya dolaylı olarak %10 veya daha fazlasını temsil eden paylara sahip olunması veya bu oranın altında olsa dahi yönetim kuruluna üye belirleme imtiyazı veren paylara sahip olunması olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla "X" bankasının "Y" aracı kurumda payı olması durumunda, "X" bankasının önemli etkiye sahip ortaklarının da kuruculara ilişkin şartları sağlamaları gerekecektir.

Kuruluştan sonraki ortaklık yapısı değişikliklerinde aracı kurum ortağı olan gerçek ve tüzel kişiler ile aracı kurumların önemli etkiye sahip tüzel kişi ortaklarının önemli etkiye sahip ortakları için de kurucu ortaklara ilişkin öngörülen şartlar aranacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, kuruluş sırasında aracı kurumdaki pay oranı ne olursa olsun tüm tüzel kişi

ortakların önemli etkiye sahip ortaklarının kurucularda aranan şartlara sahip olması aranırken, faaliyetlerin devamı sırasında sadece aracı kurumda önemli etkiye sahip tüzel kişi ortakların önemli etkiye sahip ortakları için bu şartlara bakılacak olmasıdır. Bir örnekle açıklamak gerekirse;

Kuruluştaki ortaklık yapısında “A” aracı kurumun iki tüzel kişi ortağı bulunsun ve aracı kurumdaki pay oranları ise sırasıyla %50 ve %5 olsun. Her iki tüzel kişinin de birer tane gerçek kişi sahibi bulunsun. Bunlarda kurucularda aranan şartlar aranacaktır. Takip eden dönemde aracı kurumda %5 oranında paya sahip olan tüzel kişi ortak paylarını başka bir tüzel kişi ortağa devretsin. Bu durumda, devraldığı paylar dolayısıyla önemli nitelikteki ortak sıfatını taşımayacağı için devralan tüzel kişi ortağın sahibi tek bir kişi olsa dahi bu kişide kurucuda olması gereken şartlara bakılmayacaktır.

Son olarak aracı kurum kuruluşu ya da pay oranının artması sonucunu veren ortaklık yapısı değişikliği başvurularında ortakların ayrıca işlem yasaklı olmaması şartı aranmaktadır.

Ayrıca Yatırım Kuruluşları Tebliği’nin 6’ncı maddesi aracı kurumlara, ortakların kuruluş sırasındaki durumlarında bir değişiklik meydana gelmesi durumunda keyfiyeti 3 iş günü içinde Kurula bildirme zorunluluğu getirmiştir.

Yukarıda kuruculara ilişkin olarak Tebliğ ile getirilen ayrıntılı düzenlemeler aracı kurumların güven müesseseleri olmalarının ve bu çerçevede ortaklarının da bu güvenin temel kaynağı olmalarının bir gereği olarak değerlendirilmelidir.

1.2.3. Ticaret Unvanı ve İşletme Adı Kullanımı

Aracı kurumların ticaret unvanlarında yatırım hizmetleri ve faaliyetlerini göstermesi amacıyla "menkul değerler" veya "menkul kıymetler" ibarelerinden birinin yer alması şarttır. Geniş yetkili aracı kurumlar ise "yatırım menkul değerler" veya "yatırım menkul kıymetler" ibarelerini kullanabilir. Tebliğ Mülga Seri: V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliği’ (Mülga Seri: V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği) ile getirilen sadece “Yatırım” kullanma şeklindeki uygulamayı kaldırmıştır.

Aracı kurumların işletme adı veya marka kullanmak istemeleri halinde Kuruldan izin almaları zorunludur. İşletme adı veya markanın aracı kurumun ticaret unvanı ile bağ kurulabilecek nitelikte olması gerekir (Marka kullanımı daha önceki mevzuatta yer almayan ve Yatırım Kuruluşları Tebliği ile mevzuata giren bir uygulamadır).

Aracı kurumların yazılı ve görsel basın-yayın organlarında yer alacak her türlü ilan ve reklamlar ile tüm yazışmalarında işletme adları ile birlikte ticaret unvanlarını kullanmaları şarttır.

Aracı kurumların ticaret unvanları sadece yönetim çoğunluğunun değişmesine yol açacak şekilde pay sahipliğinin değişmesi halinde pay sahipliğindeki değişmeyi göstermek veya yasal zorunlulukları yerine getirmek amacıyla değiştirilebilir.

1.2.4. Aracı Kurumların Kuruluş ve Faaliyet İzni

Yukarıda yer alan kuruluş şartları ve kuruculara ilişkin şartları sağlayan aracı kurumlar kuruluş izni almak üzere esas sözleşmeleri ile birlikte Kurula başvuruda bulunurlar. Aracı kurumların kuruluşuna izin verilmesi faaliyet izni anlamına gelmemekte olup, ayrıca faaliyete geçmek üzere Kurula başvuru yapmaları gerekmektedir. Kuruluş iznini takiben 6 ay içinde faaliyete geçmek üzere başvuru yapmayan aracı kurumun faaliyet izni alma hakkı düşer. Kurul gerekli olduğu durumlarda bu süreyi 1 yıla kadar artırabilir.

Faaliyet iznine ilişkin Kurula yapılan başvurular tüm eksik bilgi ve belgelerin tamamlanmasını takiben azami 6 ay içerisinde sonuçlandırılmak zorundadır.

Faaliyet izinleri her bir yatırım hizmet ve faaliyeti bazında verilir. Faaliyet izni alınmasını takip eden dönemde de faaliyet şartlarının sağlanması zaruridir.

1.2.5. Faaliyete Geçmek İçin Aranılan Şartlar

Aracı kurumların yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile yan hizmetler ile ilgili düzenlemeleri uyarınca faaliyette bulunmak üzere Kuruldan izin alabilmeleri için aşağıdaki genel şartları sağlamaları gerekir;

- a) Kuruluş şartlarının kaybedilmemiş olması.
- b) Asgari kuruluş sermayesinin nakden ve tamamen ödenmiş olması (25.000.000 TL.).
- c) Tercih edilen hizmetler ve faaliyetlere göre Kurulun sermaye yeterliliği düzenlemelerinde öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilmesi.
- ç) Aracı kurumlar için aranan organizasyon yapısının oluşturulmuş olması.
- d) Çalışacak personele ilişkin Tebliğ’de aranan şartların sağlanması.
- e) Genel müdür ve yardımcılara ilişkin olarak Tebliğ’de aranan şartların sağlanması.
- f) Faaliyetlerin sağlıklı şekilde yürütülmesini teminen gerekli bilgi işlem altyapısının oluşturulmuş olması.

g) Aracı kurum nezdinde bulunan varlıklara ilişkin sigorta dahil olmak üzere gerekli güvenlik önlemlerinin alınmış olması.

ğ) Varsa mevzuatta öngörülen teminatların tesis edilmiş olması.

Tebliğ uyarınca bankaların mevzuat uyarınca izin verilen yatırım hizmetleri ve faaliyetlerinde bulunabilmeleri için (ç), (d) ve (g) bentlerinde sayılan genel şartları sağlamaları gerekir. Ancak 23.09.2014 tarihli Kurul İlke Kararı ile son hali verilen 27.06.2014 tarihli Kurul İlke Kararı (27.06.2014 tarihli Kurul İlke Kararı) ile bankaların yatırım hizmet ve faaliyetlerinde bulunabilmeleri için (ç), (d) ve (g) bentlerine ilave olarak (f) bendinde yer alan bilgi işlem altyapısının oluşturulması şartının da aranacağı belirtilmiştir.

Yatırım kuruluşları ayrıca Birliğe üye olmak ve YTM'ye katılmak zorundadır.

Yukarıda yer alan şartlara ilişkin Tebliğ'de yer alan detay bilgi ve değerlendirmeler aşağıda yer almaktadır.

1.2.5.1. Organizasyon Yapısı

Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin 10'uncu maddesi uyarınca aracı kurumlara faaliyet izni verilebilmesi için organizasyon yapılarının aşağıdaki şartları taşıması gerekir;

a) Tercih edilen yatırım hizmet ve faaliyet konularına uygun hizmet birimlerinin kurulmuş, yeterli mekân ve teknik donanımın sağlanmış ve mevzuatta öngörülen asgari şartları taşıyan birim yöneticisi ile yeterli sayıda personelin istihdam edilmiş olması.

b) Belge, kayıt ve muhasebe işlemlerini yürütecek sorumlu birimin oluşturulmuş olması ve yeterli sayıda personelin istihdam edilmiş olması.

c) Tercih edilen hizmet ve faaliyet konularına uygun ve Kurulun aracı kurumların iç denetim sistemi ile ilgili düzenlemeleri çerçevesinde sağlıklı bir yönetim yapısının oluşturulmuş ve personelin görev tanımları ile yetki ve sorumluluklarının belirlenmiş olması.

ç) Organizasyon yapılarının Kurulun aracı kurumların iç denetim sistemi ile ilgili düzenlemelerine uygun iç kontrol, teftiş ve risk yönetim sistemlerinden oluşan iç denetim sistemini içerecek şekilde oluşturulmuş olması.

d) Organizasyon yapılarının çıkar çatışmalarını önlenmesini sağlayacak şekilde oluşturulmuş olması.

Tebliğ'de bankalara faaliyet izni verilebilmesi için (a), (b), (c) ve (d) bentlerinde yer alan şartlar aranır hükmü yer almakla birlikte, 27.06.2014 tarihli Kurul İlke Kararı ile bankaların (ç) bendinde yer alan şartı da sağlamaları gerektiği belirtilmiştir. Ancak, bankaların bankacılık mevzuatına uygun olarak oluşturulan iç sistemlerinin (iç denetim, iç kontrol ve risk yönetim sistemlerini kapsayacak şekilde) Kurul'un aracı kurumların iç denetim sistemine ilişkin olarak öngördüğü şartları sağladığını Yönetim Kurulu kararı ile tespit etmesi durumunda Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin 10 uncu maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendi ile

Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin 61 inci maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde yer alan şartın (saklama hizmetinde müşteriye ait bilgilerin engellenmesine yönelik organizasyonun yapısının oluşturulması zorunluluğu) yerine getirildiğinin kabul edileceği şeklinde bir düzenleme ile de bankalara kolaylık sağlanmış, ancak mevcut iç kontrol sistemlerinde sermaye piyasası mevzuatını dikkate almaları gerektiği de bu şekilde ortaya konulmuştur.

Organizasyon yapısına ilişkin olarak yukarıda yer alan mevzuat hükümleri değerlendirildiğinde aşağıda yer alan sonuçlara ulaşmak mümkündür.

1. Her aracı kurumda yapacağı faaliyetlerden bağımsız olarak genel müdür, muhasebe birimi, takas ve operasyon birimi ve iç denetim birimi ve bu birimlerde yeterli sayıda personel olmak zorundadır.
2. Yapacakları faaliyetlere göre değişen kurumsal finansman, araştırma, türev araçlar, risk yönetimi gibi ilave birimler kurulması ve bu birimlerde Kurulca aranan lisanslı personel istihdam etmeleri zorunludur.
3. Sunulacak hizmetlere ilişkin gerekli iş akış prosedürleri, iş süreçleri ve görev tanımlarının oluşturulmuş olması gerekmektedir.
4. Müşteri varlıklarını ve emir iletim sürecini takip edebilecek, muhasebe işlemlerini kayıt altına alacak, Borsa ve diğer sermaye piyasası kurumların sistemleri ile uyumlu bir teknolojik altyapıya sahip olmalıdırlar.
5. Organizasyon yapısının yatırımcı ile aracı kurum veya aracı kurum personeli ya da yatırımcıların kendi aralarında oluşabilecek çıkar çatışmalarını önleyecek şekilde oluşturulmuş olması gerekmektedir.

Organizasyon yapısına ilişkin olarak 27.06.2014 tarihli Kurul İlke Kararı'nda yapılması planlanan hizmetlere bağlı olarak oluşturulması gereken özel birimlere ilişkin olarak önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlar aşağıda yer almaktadır.

1.2.5.1.1. Portföy Aracılığı Birimi

Yatırım Hizmetleri Tebliği'nin 23'üncü maddesinin (ç) ve (d) bentleri uyarınca finans piyasalarında en az 5 yıllık deneyime sahip bir birim yöneticisi ile ona bağlı olarak çalışacak yeterli sayıda ihtisas personelinin görevlendirilmiş olması, birim yöneticisi ve ihtisas personelinin yapılacak işlemlerin niteliğine göre Sermaye Piyasası Faaliyetleri İleri Düzey veya Türev Araçlar lisansına sahip olması gerekmektedir. Söz konusu birime ilişkin olarak 27.07.2014 tarihli Kurul İlke Kararı'nda aşağıda belirtilen uygulama esasları kabul edilmiştir.

“Portföy aracılığı birimi, yatırım kuruluşlarının müşterilerin sermaye piyasası araçlarıyla ilgili alım veya satım emirlerini karşı taraf olarak yerine getirmesi faaliyeti

sırasında müşteriye uygulanacak olan sermaye piyasası araçlarının fiyat, dayanak varlık, getiri vb. şartlarını belirleyen birimdir. Bu çerçevede birimde istihdam edilen ihtisas personelinin görevi, müşteriye satışı yapılacak türev araç sözleşmeleri de dahil olmak üzere sermaye piyasası araçlarının fiyat, dayanak varlık, getiri vb. şartlarını belirlemek, buna ilişkin hesaplamaları yapmaktır. Bankalar nezdinde söz konusu faaliyetlerin herhangi bir birim tarafından yerine getirilmesi durumunda ilgili birimin Kurul'un portföy aracılığı birimine ve personeline ilişkin olarak öngördüğü şartları sağladığını Yönetim Kurulu kararı ile tespit etmesi gerekir.

Birim yöneticisi ve söz konusu ihtisas personelinin Sermaye Piyasası Faaliyetleri Düzey 3, birimde türev araç işlemleri de yürütülecekse Türev Araçlar Lisansına sahip olması gerekir.

Portföy aracılığı birimi tarafından belirlenen sermaye piyasası araçlarına ilişkin sözleşme şartlarını müşteriye aktaran ve sözleşme yapmalarına aracılık eden ihtisas personeli ise müşteri temsilcisi veya türev araçlar müşteri temsilcisi addolunur. Portföy aracılığı biriminde veya başka bir birimde istihdam edilecek söz konusu personelin Sermaye Piyasası Faaliyetleri Düzey 1 Lisansına sahip olması gerekir.

Portföy aracılığı faaliyeti kapsamında müşterilerin sermaye piyasası araçlarıyla ilgili alım veya satım emirlerini karşı taraf olarak yerine getirmesi faaliyetine, müşteriyle bu sözleşmelerin imzalanmasına aracılık edecek yeterli sayıda müşteri temsilcisi, türev araç işlemleri yapılacaksa yeterli sayıda türev araçlar müşteri temsilcisi ile muhasebe ve operasyon sorumlusunun görevlendirilmiş olması gerekir.

Portföy aracılığı biriminde kullanılacak bilgi işlem altyapısının müşterilere portföy aracılığı faaliyeti sunulan sermaye piyasası araçlarına ilişkin bir risk ölçüm mekanizmasını içermesi ve söz konusu araçlarla ilgili günlük piyasa fiyatlarını, kaldıraçlı alım satım işlemleriyle ilgili olarak anlık fiyat değişimlerini dikkate alarak müşteri bazında oluşan riskleri kontrol edebilecek, gerekli teminatları hesaplayabilecek, buna göre ortaya çıkan teminat açıklarıyla ilgili risklere karşı müşterilerin uyarılmasını sağlayacak nitelikte olması gerekir.”

1.2.5.1.2. Risk Yönetim Birimi

Yatırım Hizmetleri Tebliği'nin “portföy aracılığı faaliyetinde bulunmak için aranan özel şartlar” başlıklı 23 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi uyarınca, portföy aracılığı faaliyetine konu işlemlerle ilgili olarak risk yönetim biriminin oluşturulmuş olması

gerekmekte olup, söz konusu birime ilişkin olarak 27.06.2014 tarihli İlke Kararı ile aşağıda belirtilen uygulama esasları kabul edilmiştir.

Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise “bankaların portföy aracılığı faaliyeti başvurularında bankaların sahip olduğu risk yönetiminden sorumlu birimin portföy aracılığı faaliyetine ilişkin riskleri de izlemesi koşuluyla birinci fıkranın (c) bendi hükmü aranmaz” hükmü yer almakta olup, bu kapsamda bankaların mevcut risk yönetim biriminin aşağıdaki şartları sağlıyor olmasının gerekli olduğu da Kurul Kararı’nda belirtilmiştir.

“Risk yönetim sistemi: Yatırım kuruluşları, bünyelerinde gerçekleştirilen portföy aracılığı faaliyetlerinin kapsamı ile yatırım kuruluşunun ölçeği ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte bir risk yönetim sistemi oluşturmakla yükümlüdür. Risk yönetim sistemi, iç kontrol sistemi ile bütünlük arz etmelidir.

Risk yönetim birimi: İcrai birimlerden bağımsız olarak faaliyet gösteren, portföy aracılığı ve diğer yatırım hizmet ve faaliyetlerinden kaynaklanan risklerinin izlenmesi amacıyla münhasıran oluşturulan birimdir.

Risk yönetim birimi yöneticisi ile risk yönetim elemanlarının 4 yıllık lisans eğitimi veren okullardan mezun olmaları, sermaye piyasaları, banka ve kambiyo alanında en az 3 yıllık mesleki deneyime ve Sermaye Piyasası Faaliyetleri Düzey 3 Lisansına, birimde türev araçlarla ilgili risklerin de izlenecek olması durumunda Türev Araçlar Lisansına sahip olması şartı aranır.

Risk yönetim sisteminin asgari unsurları: Risk yönetim sisteminin;

a) Portföy aracılığı faaliyeti nedeniyle yatırım kuruluşunun maruz kaldığı ve kalabileceği risklerin sermaye yeterliliği düzenlemeleri de dikkate alınarak yapılan tanımlarını,

b) Tanımlanan risklerin tutarlı bir şekilde değerlendirilmesini, tespitini, ölçümünü ve kontrolünü içeren risk ölçüm yöntemleri ve/veya modelini,

c) Sermaye piyasası aracı, yatırım hizmet ve faaliyeti, risk türü, risk yönetim yöntemi/modeli bazında belirleyebileceği risk limitlerini, alınabilecek azami açık pozisyon tutarlarını,

d) Risklerin izlenmesine ilişkin sonuçların günlük olarak bağlı olduğu yöneticiye ve haftalık olarak yönetim kuruluna raporlanacağı hususunu,

e) Risk limitlerinin aşılması durumunda alınması öngörülen önlemleri

içermesi ve bu hususların yazılı iş akış prosedürlerine bağlanması gerekir.

Seri: V, No: 68 sayılı Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ’in (Seri: V, No: 68 sayılı İç Denetim tebliği) 5, 10 ve 11 inci

maddeleri uyarınca aracı kurumların risk yönetim sistemine ilişkin yazılı prosedürlerinin kabulü ve yürürlüğe konulması için yönetim kurulunun kararı şarttır. Bu prosedürlerde yapılacak değişikliklerde de aynı usul ve esaslara uyulması gerekir.

Seri: V, No: 68 İç Denetim Tebliği'nin 6 ncı maddesi uyarınca risk yönetim birimi personelinin yetki, görev ve sorumlulukları belirlenerek yazılı hale getirilir ve iş akış prosedürleri ile birlikte personele imza karşılığında teslim edilir.

Risk yönetim birimi yöneticisinin görevleri: Risk yönetim biriminin yöneticisinin görevleri aşağıda sayılmıştır:

a) Risk yönetim sistemine ilişkin iş akış prosedürleri ile yetki, görev ve sorumlulukları yönetim kurulunun onayına sunmak

b) Yönetim kurulunca onaylanan risk limitlerini, risk ölçüm yöntemleri ve/veya modelini içeren risk yönetim sistemini uygulamaya koymak

c) Risk tanımlamalarını, risk limitlerini, risk ölçüm yöntemleri ve/veya modelini ve genel olarak risk yönetim sistemini değişen faaliyet ve piyasa koşullarına göre düzenli olarak gözden geçirmek, etkinliğini geriye dönük testlerle denetlemek, bunlarla ilgili gerekli görülen değişiklik taleplerini bağlı olduğu yöneticiye bildirmek

d) Risk limitlerine uyulup uyulmadığını günlük olarak izlemek ve buna ilişkin olarak risklerin olası sonuçları ve alınması gereken önlemleri de içerecek şekilde, prosedürlerde belirlenen usulde rapor sunmak

e) Yatırım kuruluşunun mali durumu açısından olağandışı sonuçlar doğuracak herhangi bir durumun varlığının tespit edilmesi halinde hazırlayacağı raporu en kısa zamanda yönetim kuruluna sunmak ve bir örneğini Kurul'a göndermek

f) Bu görevleri yerine getirmesini sağlayacak şekilde birim personelinin koordine etmek.

1.2.5.1.3. İç Kontrol Elemanı

Seri: V, No: 68 sayılı İç Denetim Tebliği uyarınca iç kontrol biriminin kurulması ihtiyari olup, kurulmadığı durumlarda bu görev teftiş birimi tarafından yerine getirilmektedir. Ancak 27.06.2014 tarihli Kurul İlke Kararı ile kaldırılmalı alım satım işlemleri de dahil olmak üzere türev araçlar üzerinde portföy aracılığı faaliyetinde bulunacak aracı kurumların asgari olarak bir personelinin münhasıran iç kontrol elemanı olarak istihdam etmesi zorunluluğu getirilmiş ve iç kontrol elemanının eğitim şartına ek olarak sermaye piyasaları, muhasebe, vergi, banka ve kambiyo, bilgi sistemleri denetimi, işletme analizi, organizasyonu, denetimi veya hukuk konularında en az 3 yıllık mesleki tecrübeye ve Sermaye Piyasası Faaliyetleri Düzey 2 Lisansına sahip olması gerektiği düzenlenmiştir.

Aynı Karar’da bankaların bankacılık mevzuatına uygun olarak istihdam edilen iç kontrol personelinin portföy aracılığı faaliyetine ilişkin iç kontrol görevlerini yerine getirmesi koşuluyla ayrı bir iç kontrol elemanı istihdam etmesinin gerekli olmadığı da düzenleme altına alınmıştır.

1.2.5.1.4. Çıkar Çatışması Politikası ve Çıkar Çatışmasının Önlenmesi

Menfaatlerin çakışması durumu olarak da ifade edebileceğimiz çıkar çatışmasının önlenmesi, Yatırım Kuruluşları Tebliğinde yatırım hizmet ve faaliyetleri ile yan hizmetleri sunarken yatırım kuruluşunun yerine getirmeleri zorunlu olan bir husus olarak düzenlenmiştir.

Yatırım kuruluşunun bu amaç doğrultusunda

- a) Müşterileri ile olan ilişkilerinde kendisi, ortakları, çalışanları, yöneticileri ve bunlarla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili bulunan kişiler ile müşterileri arasında
- b) Bir müşterisi ile başka bir müşterisi arasında

çıkabilecek çıkar çatışmalarını önleyecek bir organizasyon yapısı oluşturması ve gerekli idari tedbirleri alması gerekmektedir.

Ancak piyasanın işleyişinden kaynaklanan makul nedenlerden dolayı çıkar çatışmasının önlenememesi durumunda, yatırım kuruluşunun kendisi ile müşterileri arasında ortaya çıkabilecek çıkar çatışmalarının içeriği ve nedenleri hakkında ilgili faaliyet veya hizmeti sunmadan önce müşteriyi bilgilendirmesi gerekir. Bu bildirimin yapıldığına dair ispat yükü yatırım kuruluşuna aittir.

Yatırım kuruluşunun yazılı bir çıkar çatışması politikası oluşturması gerekir. Bu politikanın yürürlüğe girmesi yönetim kurulu kararı ile gerçekleşir. Çıkar çatışması politikası oluşturulurken aşağıda yer alan hususlar dikkate alınmalıdır.

1) Yatırım kuruluşu çıkar çatışması politikasını oluştururken büyüklüğünü, organizasyon yapısını ve sunduğu yatırım hizmet ve faaliyetleri ile yan hizmetleri dikkate alır. Yatırım kuruluşunun bir şirketler topluluğunun üyesi olması durumunda çıkar çatışması politikası, şirketler topluluğunun organizasyon yapısı ve diğer üyelerinin faaliyetleri de dikkate alınarak oluşturulur.

2) Çıkar çatışması politikasının yatırım kuruluşunun yetkili olduğu her bir yatırım hizmet ve faaliyeti ile yan hizmet için müşterinin çıkarlarına aykırı olabilecek olası durumları, bu durumların önlenmesi için alınabilecek tedbirleri ve çıkar çatışmalarının önlenememesi durumunda izlenecek prosedürleri içermesi gerekir.

3) Yatırım kuruluşu çıkar çatışması politikasını oluştururken müşterinin çıkarlarına aykırı olabilecek olası durumları tespit etmek için, kendisi, ortakları, çalışanları, yöneticileri ve bunlarla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili bulunan kişilerin;

a) Müşteri aleyhine mali kazanç elde edecekleri veya mali kayıptan kurtulacakları,

b) Müşterinin bir çıkarı olmadığı halde müşteriye sunulan hizmet ve faaliyetten çıkar elde edecekleri,

c) Bir müşteri ya da müşteri grubunun diğer bir müşteri veya müşteri grubuna tercih edilmesi sonucunda çıkar elde edecekleri,

ç) Müşteriye sunulan hizmet ve faaliyet nedeniyle müşteri dışında kalan başka bir kişiden standart ücret ve komisyon dışında mali kazanç elde edecekleri

durumları asgari kıstas olarak dikkate alır.

4) Olası çıkar çatışmalarının önlenmesi için kabul edilen tedbirler ile çıkar çatışmalarının önlenemediği durumlarda takip edilecek prosedürlerin asgari olarak aşağıdaki hususları içermesi gerekir;

a) Yatırım kuruluşu içinde veya şirketler topluluğunun üyeleri arasında bilgi akışının önlenmesi veya yönetilmesine dair tedbirler.

b) Yatırım kuruluşunun çıkar çatışmasına konu olan birimleri ile bu birimlerde çalışanların gözetimine dair tedbirler.

c) Yatırım kuruluşunun çıkar çatışmasına konu olan birimlerinde çalışanların ücretlendirilmesine dair tedbirler.

ç) Yatırım kuruluşu çalışanlarının görev yerlerinin çıkar çatışmasına yol açmayacak şekilde belirlenmesine dair tedbirler.

5) Üçüncü ve dördüncü fıkralarda yer alan hususların asgari olarak aşağıdaki durumlara yönelik olarak tanımlanması gerekir;

a) Portföy aracılığı faaliyeti kapsamında sunulan hizmet ya da ürünün niteliği gereği müşterinin zarar etmesinin yatırım kuruluşunun kar elde etmesiyle sonuçlanması.

b) Müşterilere portföy aracılığı faaliyeti kapsamında hizmet sunarken aynı zamanda yatırım danışmanlığı ve portföy yöneticiliği hizmetlerinin verilmesi (birimler arasında bilgi akışının engellenmesi).

c) Halka arzına aracılık edilen sermaye piyasası araçları için aynı zamanda yatırım danışmanlığı ve portföy yöneticiliği hizmetlerinin verilmesi (birimler arasında bilgi akışının engellenmesi).

ç) Halka arza aracılık kapsamında elde edilen ihraççı bilgilerinin gizliliğinin sağlanması (birimler arasında bilgi akışının engellenmesi).

d) Saklama hizmeti kapsamında elde edilen müşteri bilgilerinin diğer hizmet birimlerine karşı güvenliğinin sağlanması (birimler arasında bilgi akışının engellenmesi).

1.2.5.2. Personele İlişkin Genel Şartlar

Aracı kurumda çalışan yönetici, ihtisas personeli, müfettiş, iç kontrol elemanı ve risk yönetim elemanının gerekli mali güç şartı hariç olmak üzere kurucu ortaklara ilişkin aranan şartları taşıması ve işlem yasaklı olmaması gerekir.

Aracı kurumda çalışan yönetici, ihtisas personeli, müfettiş, iç kontrol elemanı ve risk yönetim elemanının Kurulun lisanslama ve sicil tutma ile ilgili düzenlemelerinde aranan mesleki yeterliliklerini gösterir lisans belgesine sahip olması zorunludur.

Yönetim kurulu üyeleri hariç olmak üzere yöneticiler, müfettiş, iç kontrol elemanı ve risk yönetim elemanı ile araştırma uzmanı, yatırım danışmanı, kurumsal finansman uzmanı ve portföy yöneticisi olarak çalışacakların, mevzuatta aksi belirtilmedikçe en az 4 yıllık lisans eğitimi; müşteri temsilcisi, türev araçlar müşteri temsilcisi, borsa üye temsilcisi, takas ve operasyon sorumlusu ve türev araçlar muhasebe ve operasyon sorumlusu olarak çalışacakların ise en az 2 yıllık ön lisans eğitimi veren okullardan mezun olmaları gerekir.

Bankalar da yatırım hizmet ve faaliyetinde bulunmaları durumunda faaliyet konularıyla ilgili hizmet birimlerinde çalışan yönetici ve ihtisas personelinin de yukarıdaki şartları sağlamaları zorunludur.

1.2.5.3. Aracı Kurum Genel Müdür ve Yardımcıları

Aracı kurum genel müdür ve genel müdür yardımcılarının mali piyasalar veya işletmecilik alanında en az 7 yıllık meslekî deneyime sahip olması ve işin gerektirdiği dürüstlük ve itibara sahip olması gerekir.

Yatırım Kuruluşları Tebliği uyarınca aracı kurum genel müdürünün münhasıran bu görev için istihdam edilmiş olması zorunludur. Ancak belirli şartlarda özellikle grup şirketlerinde görev alınması hususunda, genel müdürün aracı kurumun yönetimi görevini aksatmayacağı görüşü dikkate alınarak ilave bir düzenleme yapılmıştır. Bu çerçevede genel müdür,

- a) Aracı kurumun yönetim veya sermaye ilişkisinde bulunduğu kuruluşlarda,
- b) Bu kuruluşların doğrudan ya da dolaylı olarak yönetim veya sermaye kontrolüne sahip olduğu kuruluşlarda
- c) Borsalar ve teşkilatlanmış piyasalar, takas ve saklama kuruluşlarda
- d) Kurulca uygun görülecek diğer finansal kuruluşlarda

icrai nitelikte olmamak ve aracı kurumdaki görevin ifasında zafiyete düşülmemesi kaydıyla, yönetim kurulu üyeliği gibi görevler alabilir.

Genel müdürlüğe ve genel müdür yardımcılığına atanacak kişilerin Kurula bildirilmesi şarttır. Bildirimden itibaren 7 iş günü içinde Kurulca olumsuz görüş bildirilmemesi durumunda ilgili kişilerin atamaları yapılabilir ve atamaya ilişkin olarak aracı kurum tarafından 10 iş günü içinde Birliğe bildirim yapılır. Genel müdür ve yardımcılarının Kurul tarafından görüş bildirilmesi uygulaması Yatırım Kuruluşları Tebliği ile mevzuatımıza giren bir düzenleme olmuştur.

Herhangi bir nedenle görevden ayrılan genel müdür ve yardımcılarının görevden ayrılma nedenleri, ilgili aracı kurum ve görevden ayrılan personel tarafından ayrı ayrı olmak üzere 3 iş günü içinde Kurula ve Birliğe bildirilmek zorundadır.

Konuya ilişkin olarak Yatırım Kuruluşları Tebliği ile getirilen bir diğer düzenleme ise aracı kurumlarda genel müdür ya da genel müdür yardımcısı gibi çalıştıkları halde, bu nitelikleri sağlamayan ya da bu pozisyonların sorumluluklarını almayan kişilere yönelik düzenlemedir. Bu düzenlemeye göre koordinatör, direktör ve benzeri unvanlarla istihdam edilseler dahi, yetki ve görevleri itibarıyla genel müdüre ve genel müdür yardımcısına denk konumda görev yapan personel Tebliğin genel müdür ve yardımcılarını ile personele ilişkin hükümlerine tâbidir.

1.2.5.4. Aracı Kurum Yönetim Kurulu

Yatırım Kuruluşları Tebliği'nde organizasyon yapısı içerisinde yönetim kuruluna da ayrı bir madde ayrılmış durumdadır. Buna göre aracı kurum yönetim kurulu asgari olarak üç üyeden oluşur ve yönetim kurulu üyelerinin çoğunluğunun 4 yıllık lisans eğitimi veren okullardan mezun olmaları şarttır.

Aracı kurumun tüzel kişi yönetim kurulu üyeleri için tüzel kişi adına belirlenen gerçek kişilerde aracı kurum personeli için öngörülen şartlar aranır.

Aracı kurumun yönetim kurulunda yönetim yetkisinin murahhas üyelere bırakılmak istenmesi halinde, en az iki üyenin murahhas olarak tayini ve her birinin yetki ve sorumluluk alanlarının, tereddüde yer bırakmayacak biçimde belirlenmesi zorunludur.

Aracı kurum yönetim kurulu üyelerinin, yönetim kurulunun alacağı kararlarda taraf olan kimselerle son iki yılda istihdam, sermaye veya ticari anlamda bir ilişki kurmuş olmaları ya da eş dâhil üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımlığının bulunması durumunda, bu hususları gerekçeleri ile birlikte yönetim kuruluna bildirmeleri ve toplantı tutanağına işlenmesini sağlamaları gerekir.

Diğer taraftan Tebliğ’de yönetim kurulu üyelerinin Türk Ticaret Kanunu’ndan kaynaklanan müzakereye katılma yasağı, şirketle işlem yapma, şirkete borçlanma yasağı ve rekabet yasağı hükümlerine tabi olduğu ayrıca vurgulanmıştır.

1.2.5.5. Aracı Kurumların Bilgi İşlem Altyapısı

Yatırım Kuruluşları Tebliği’nin 9’uncu maddesinin (f) bendinde faaliyet şartları içerisinde yer alan gerekli bilgi işlem altyapısının oluşturulması ve benzer şekilde Yatırım Hizmetleri Tebliği’nin elektronik emir iletimine ilişkin 35 inci maddesinin ikinci fıkrasının (d), (e) ve (f) bentleri ve saklama hizmetine ilişkin 61 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde yer alan bilgi işlem altyapısına ilişkin özel faaliyet şartlarının uygulanmasına ilişkin olarak 27.06.2014 tarihli Kurul İlke Kararı ile

“Kurul’un 2011/44 sayılı Haftalık Bülteni’nde yayımlanan 03.11.2011 tarih ve 37/989 sayılı Kurul kararı ile, o tarihte yürürlükte bulunan Seri: V, No: 125 Kaldıraçlı Alım Satım İşlemleri ve Bu İşlemleri Gerçekleştirebilecek Kurumlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğin 2’nci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında faaliyet gösterecek aracı kurumların (alıcıya karşı satıcı, satıcıya karşı alıcı olup kendi portföyünden işlem yapabilen aracı kurumlar) kullanacakları bilgi işlem altyapısına ilişkin olarak belirlenen ilkelerin, Yatırım Hizmetleri Tebliği uyarınca portföy aracılığı faaliyetinde bulunacak ve/veya genel saklama hizmeti sunacak yatırım kuruluşlarının bilgi işlem altyapıları için sağlanması gerekir. İşlem platformuna ilişkin 2 numaralı ilke yalnızca ilgili durumlarda aranır.

Ayrıca bankaların bankacılık mevzuatına uygun olarak oluşturulan bilgi işlem altyapısının Kurul’un aracı kurumların bilgi işlem altyapısına ilişkin olarak öngördüğü şartları sağladığını Yönetim Kurulu kararı ile tespit etmesi durumunda Yatırım Kuruluşları Tebliği’nin 9 uncu maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde yer alan genel faaliyet şartı ile Yatırım Hizmetleri Tebliği’nin 35 inci maddesinin ikinci fıkrasının (d), (e) ve (f) bentleri ve 61 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde yer alan özel faaliyet şartlarının yerine getirildiği kabul edilir.” şeklinde düzenlemeye gidilmiştir.

1.2.6. Yatırım Kuruluşu Personeli ve Personele İlişkin İlkeler

Yatırım Hizmetleri ve Yatırım Kuruluşları Tebliğleri ile güçlü bir sermaye ve teknolojik altyapıya sahip olmaları yönünde özendirilen hatta zorlanan aracı kurumların güçlü bir personel yapısına sahip olması da talep edilmiştir. Bu çerçevede daha önce Seri: V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği’nde yer almayan personel tanımları ve görevleri, her bir personelde bulunması gereken nitelikler ile daha önce sadece müfettişler ve iç denetim

elemanları için düzenlenmiş bulunan bazı ilkeler tüm personel için düzenleme altına alınmıştır. Yatırım Kuruluşları Tebliği'nde personele ilişkin olarak yapılan düzenlemeler aşağıda yer almaktadır.

1) Aracı kurum personeli; yöneticiler, ihtisas personeli, müfettişler, iç kontrol elemanları ve risk yönetim elemanları olarak ifade edilmiş olup, risk yönetim elemanı tanımı sermaye piyasası mevzuatımıza Yatırım Kuruluşları Tebliği ile girmiş bulunmaktadır.

2) Yöneticiler, yönetim kurulu üyeleri, genel müdür ve genel müdür yardımcıları ile ihtisas personelinin görev aldığı birimlerin bağlı bulunduğu tüm kademelerdeki yöneticiler, bu birimlerde yönetici ile ihtisas personeli arasındaki kademelerde görev yapan personel (müdür yardımcısı, yönetmen vb.), şube müdürü ve irtibat bürosu sorumlusundan oluşur. Banka şubelerinde çalışan ihtisas personelinin yöneticisi, söz konusu personelin sunulan yatırım hizmet ve faaliyetleriyle ilgili işlevsel olarak bağlı bulunduğu birimin yöneticisidir.

3) İhtisas personeli, yöneticilere bağlı olarak çalışan personeldir. İhtisas personeli, müşteri temsilcisi, türev araçlar müşteri temsilcisi, borsa üye temsilcisi, araştırma uzmanı, yatırım danışmanı, kurumsal finansman uzmanı ve portföy yöneticisi, takas ve operasyon sorumlusu ile türev araçlar muhasebe ve operasyon sorumlusundan oluşur.

4) Müşteri temsilcisi, merkez dışı örgütler, seans salonları ve çağrı merkezleri de dâhil olmak üzere; müşteri emirlerini alan, emirleri ilgili piyasa veya kuruluşlara ileten, müşterilere genel yatırım tavsiyesi veya finansal bilgi sunan, emir alma sürecinde müşteri risklerini ve teminat durumlarını takip eden, müşterileri hesapları hakkında bilgilendiren, müşterilerin nakit alacaklarını değerlendiren, yatırım hizmet ve faaliyetleriyle ilgili pazarlama faaliyetlerini yürüten ve benzeri işlemleri kısmen veya tamamen yerine getiren personeldir. Bu faaliyetlerin türev araçlara ilişkin olarak yürütülmesi durumunda bu faaliyetleri kısmen veya tamamen yerine getiren personel "türev araçlar müşteri temsilcisi" olarak addolunur (Yatırım danışmanlığı ve portföy yönetimi niteliğinde faaliyetleri de farkında olarak ya da olmayarak yapan müşteri temsilcilerinin görev tanımı netleştirilmiş, görevlerinin sınırları belirlenmiştir).

5) Çağrı merkezlerinde ve banka şubelerinde yatırım fonu katılma payları ile borsalarda ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilmiş kamu borçlanma araçlarına ilişkin müşteri emirlerini alarak sisteme aktarmakla ve genel olarak müşteri hesabıyla ilgili bilgilendirme yapmakla sınırlı olarak görev yapan personel müşteri temsilcisi addolunmaz.

6) Araştırma uzmanı, ekonomik ve mali araştırmaların yapılması, iç ve dış piyasalardaki gelişmelerin izlenerek olası etkilerinin değerlendirilmesi, yatırımlara doğru yön

verilebilmesine yardımcı olacak bilgilerin hazırlanması, temel ve teknik analiz gibi yöntemlerin kullanılması ve yorumlanması gibi faaliyetleri yürüten personeldir. Kalkınma ve yatırım bankalarının sermaye piyasası faaliyetleri ile ilgili ihtisas birimlerinde çalışan veya söz konusu ihtisas birimlerine bu fıkra da tanımlanan hizmetleri sunan personel de araştırma uzmanı olarak kabul edilir.

7) Yatırım danışmanı, yetkili kuruluşlarda müşterilere sermaye piyasası araçları ile bunları ihraç eden ortaklık ve kuruluşlar hakkında ve benzeri konularda yönlendirici nitelikte yorum ve yatırım tavsiyelerinde bulunulmasından ve Kurulun yatırım danışmanlığı faaliyetine ilişkin düzenlemelerinde belirtilen faaliyetlerin kısmen veya tamamen yürütülmesinden sorumlu olan personeldir.

8) Kurumsal finansman uzmanı, yetkili kuruluşlarda sermaye piyasası araçlarının halka arz edilmesi ile ilgili olarak fiyat tespit raporu hazırlanmasından, ihraççı ve/veya halka arz edenler ile birlikte izahname, ihraç belgesi veya tasarruf sahiplerine satış duyurusu ile varsa satışa ilişkin olarak Kurul onayına sunulan diğer belgelerin hazırlanmasından, ihraç fiyatı, miktarı ile halka arz süreci gibi hususların belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmasından kısmen veya tamamen sorumlu olan personeldir.

9) Portföy yöneticisi, yetkili kuruluşlarda vekil sıfatıyla, müşterilerin mali durumuna, risk-getiri tercihlerine ve yatırım süresine uygun portföylerin oluşturulması ve yönetilmesi ile Kurulun bireysel portföy yöneticiliği faaliyetine ilişkin düzenlemelerinde belirtilen faaliyetlerin yürütülmesinden kısmen veya tamamen sorumlu olan personeldir.

10) Takas ve operasyon sorumlusu, yatırım kuruluşlarında emirlerin gerçekleşmesini takiben sermaye piyasası araçlarına ilişkin netleştirme, takas ve saklama işlemlerinin yürütülmesi ve işlemlerin müşteri hesaplarına yansıtılması, günlük bakiye kontrollerinin yapılması, müşteri kimlik bilgilerinin takibi, virmanların gerçekleştirilmesi, müşteri adına teminatların izlenmesi, sermaye artırımları ve kar payı dağıtımlarının takip edilerek müşteriler adına kullanımının sağlanması ve benzeri işlemleri kısmen veya tamamen yerine getiren personeldir. Anılan faaliyetlerin türev araçlara ilişkin olarak yürütülmesi durumunda, bu faaliyetleri kısmen veya tamamen yerine getiren personel "türev araçlar muhasebe ve operasyon sorumlusu" olarak addolunur.

11) Müfettiş, iç kontrol elemanı ve risk yönetim elemanı, Kurulun ilgili düzenlemeleri uyarınca aracı kurumların iç denetim sistemi kapsamında kendileri için öngörülen görevleri yerine getirmek üzere istihdam edilen personeldir.

Aracı kurum personeli ya da bankalarda yatırım hizmet ve faaliyetleri ile iştigal eden personel başka unvanlarla istihdam edilseler dahi, üstlendikleri görevler ve yetkileri yukarıda yer alan tanımlamalar kapsamında ise Tebliğin personele ilişkin hükümlerine tâbi olurlar.

İhtisas personeli olarak istihdam edilenler ise her halükarda yukarıda sayılan unvanları kullanmak zorundadır.

1.2.6.1. Personel ile İlgili İlkeler

Yatırım hizmet ve faaliyetleri ile yan hizmetlerin icrası sırasında aracı kurumda çalışan yönetici, ihtisas personeli, müfettiş, iç kontrol elemanı ve risk yönetim elemanları ile bankaların yatırım hizmet ve faaliyetleri ile iştigal eden personelinin aşağıda yer alan ilkelere uyması zorunludur.

Mesleki yeterlilik ilkesi; Mesleki yeterlilik, ön lisans veya lisans düzeyinde ve sonrasındaki eğitim ile mesleki deneyimlerin aracı kurumdaki/bankadaki ilgili görevi yapabilecek düzeyde olmasını ifade eder.

Mesleki özen ve titizlik ilkesi; Mesleki özen ve titizlik, dikkatli ve basiretli bir personelin aynı koşullar altında ayrıntılara vereceği önemi, göstereceği dikkat ve gayreti ifade eder. Gerekli özen ve titizliğin asgari düzeyi, müşteriyle imzalanmış olan çerçeve sözleşmeye, Yatırım Kuruluşları Tebliğine, Kurulun yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile yan hizmetlere ilişkin esaslar ile ilgili düzenlemelerinde yer alan hizmet ve faaliyet ilke ve esaslarına, Birliğin düzenlemeleri ile aracı kurumun/bankanın iç düzenlemeleri ile belirlediği standartlara tamamen uyulmasıdır.

Dürüstlük ilkesi, Dürüstlük ilkesi yatırım hizmet ve faaliyetlerinin sunumu sırasında ortaya çıkabilecek çıkar çatışmalarından uzak kalınması, dürüstlük ve tarafsızlıklarını etkileyebilecek hiç bir müdahaleye imkân verilmemesi ve mesleki faaliyetin dürüst ve tarafsız yürütülmesini sağlayacak bir anlayış ve davranışlar bütünü içinde hareket edilmesidir.

Sır saklama ilkesi, bu ilke aracı kurumların/bankaların ve personelinin ve aracı kuruma/bankaya dışarıdan hizmet verenlerin, işleri dolayısıyla yatırım hizmet ve faaliyetleri kapsamında aracı kurum ve müşterileri hakkında öğrendikleri sırları açıklayamamaları ve bu sırları kendilerinin veya üçüncü kişilerin menfaatine kullanmamalarıdır.

Kamuyu aydınlatma amacıyla mevzuat gereği yapılan ilan ve duyurular, mevzuat kapsamında yetkili kurumlardan veya şahıslardan alınan resmi belgelere dayalı olmak kaydıyla, idari her türlü inceleme ve soruşturma halleri ile suç oluşturan durumlara ilişkin bilgilerin yetkililere verilmesi sır kapsamında değildir.

1.2.7. Yatırım Kuruluşlarının Faaliyet İlke ve Esasları**1.2.7.1. Genel İlke ve Esaslar**

Faaliyetler süresince uyulması gereken genel ilke ve esasları belirleme görevi 6362 sayılı Kanun'un 45'inci maddesi ile Kurul'a verilmiş bir görevdir. Bu belirleme görevi Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin 24'üncü maddesi ile yerine getirilmiştir. Söz konusu madde uyarınca yatırım kuruluşlarının

a) Faaliyetlerini müşteriyle imzalanan çerçeve sözleşmede belirtilen esaslar, müşteri emrini en iyi şekilde gerçekleştirme yükümlülüğü ile özen ve sadakat borcu çerçevesinde yürütmeleri,

b) Faaliyetlerinin yürütülmesi sırasında basiretli bir tacir gibi davranmaları, işin gerektirdiği mesleki dikkat ve özeni göstermeleri, bu kapsamda gerekli önlemleri almaları,

c) Faaliyetlerini sürdürmeleri için sahip oldukları kaynakları etkin bir biçimde kullanmaları,

ç) Müşterileriyle olan ilişkilerinde kaydi sistem ve yatırımcıyı korumaya ilişkin diğer düzenlemeler ile müşteriye ilgilendiren tüm konularda yeterli bilgilendirme ve şeffaflığı sağlamaları gerekmektedir.

1.2.7.2. Müşteriye Risklerin Bildirilmesi Yükümlülüğü

Sermaye piyasaları mevduatla karşılaştırıldığında daha riskli ve yatırım yapılan sermaye piyasası aracına bağlı olarak değişmekle birlikte güncel takibi gerekli kılan bir piyasadır. Bu itibarla müşterilerin gerek yatırım yapmadan önce gerek yatırım yaptıktan sonra sermaye piyasası araçları ve piyasalar hakkında düzenli bilgilendirilmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede Tebliğ ile yatırım kuruluşları, çerçeve sözleşme imzalamadan önce genel müşterilerine sermaye piyasası araçları ile yatırım hizmet ve faaliyetlerine ilişkin genel riskleri açıklamak ve bu amaçla asgari içeriği Kurulca belirlenmiş olan "Yatırım Hizmet ve Faaliyetleri Genel Risk Bildirim Formu"nun bir örneğini vermek, bu formun okunup anlaşıldığına dair yazılı bir beyan almak ve bir örneğini müşteriye vermek hususunda görevlendirilmişlerdir.

Yatırım kuruluşları ayrıca alım satım aracılık faaliyeti kapsamında genel müşterilerine hizmet sunmadan önce genel risk bildirimine ek olarak işleme konu sermaye piyasası araçlarının risklerini müşteriye açıklamak ve açıklamaların müşteri tarafından okunup anlaşıldığına dair yazılı bir beyan almak zorundadır. Söz konusu açıklamaların bir örneğinin müşteriye verilmesi zorunludur.

Bu kapsamda yapılacak açıklamaların asgari olarak,

- a) İşlemlere ilişkin her türlü komisyon, ücret ve vergi tutar veya oranları,
- b) İlgili sermaye piyasası aracının ikincil piyasasının olup olmadığı,
- c) İşleme konu sermaye piyasası aracının karşı taraf riski, likidite riski ve piyasa riskini içerecek şekilde risk profili,
- ç) Tezgahüstü türev ürünlerin genel olarak nasıl yapılandırıldığı ve fiyatlandırıldığı,
- d) Varsa piyasa yapıcısı ve ihraççı,
- e) Sermaye piyasası araçlarına ilişkin risk takibinin nasıl yapılacağı,
- f) Yurt dışı piyasalarda gerçekleştirilen işlemler için ayrıca,
 - 1) Paranın yurt dışına nasıl transfer edildiği,
 - 2) İşlem yapılan borsa ve platformlar,
 - 3) Sermaye piyasası aracının veya müşteri varlığının nerede saklandığı,
 - 4) İşlem tezgahüstü piyasalarda yapılıyorsa karşı taraf hakkında bilgi,
 - 5) İşlem yapılan piyasalarda yatırımcı tazmin sistemi olup olmadığı ve varsa tazminin kapsamı

hakkında bilgileri içermesi zorunludur. Yukarıdaki hususların genel ve muğlak ifadeler ya da düzenlemelere yapılan atıflar yerine mümkün olduğunca sayısal veya somut örnekler kullanılarak açıklanması esastır.

Yatırım kuruluşunun müşteriye karşı taraf olarak pozisyon aldığı ve sunulan hizmet ya da ürünün niteliği gereği müşterinin zarar etmesinin yatırım kuruluşunun kar elde etmesiyle sonuçlandığı durumlarda (kaldıraçlı alım satım işlemleri gibi) söz konusu çıkar çatışmasına risk bildirim formunda ayrıca yer verilir.

Açıklanan durumlarda değişiklik olması halinde, değişikliğin yatırım kuruluşu tarafından öğrenilmesini takip eden 3 iş günü içerisinde, ilgili müşterilere değişiklik hakkında bildirimde bulunulması ve müşterinin yazılı beyanının alınması zorunludur. Müşterinin yeni bir sermaye piyasası aracında işlem yapacağı durumlarda ise işlem yapmaya başlamadan önce ilgili risk bildiriminin yapılmış olması şarttır. Bu fıkra uyarınca müşteriye yapılacak bildirimler elektronik ortamda da yapılabilir.

Müşteriye bu açıklamaların ve gerekli güncellemelerin yapıldığına dair ispat yükü yatırım kuruluşuna aittir.

Profesyonel müşterilerin talep etmesi durumunda yukarıda yer alan hususlardan sermaye piyasası araçlarının riskleri konusunda gerekli açıklamaların yapılması zorunludur.

1.2.7.3. Çerçeve Sözleşme İmzalama Yükümlülüğü

Yatırım kuruluşları müşterileriyle işlem yapmaya başlamadan önce, sunulacak faaliyet ve hizmete ilişkin yazılı bir sözleşme yapmak zorundadır. Bu sözleşmede yer verilmesi gereken asgari hususlar Kurulca belirlenir. Bu sözleşme, yatırım kuruluşuyla müşterisi arasındaki ilişkiyi genel olarak düzenleyen, başlangıçta bir kez akdedilen ve münferit işlemlerin esasını oluşturan bir çerçeve anlaşmadır.

Her bir sözleşme için belirlenen gerekli asgari unsurlara yer verilmesi şartıyla birden fazla yatırım hizmet ve faaliyetine ilişkin olarak tek bir çerçeve sözleşme imzalanabilir.

Sözleşmeler, müteselsil sıra numaralı ve en az bir nüsha olarak düzenlenir ve aslına uygun olduğuna ilişkin onaylayanın imzasını ve yatırım kuruluşunun kaşesini ihtiva eden bir suret müşteriye verilir. Sözleşmenin yatırım kuruluşunda kalan aslının üzerine müşteri tarafından bir suretinin alındığı ibaresi yazılır ve imzalanır.

Sözleşmeye taraf olan müşterinin ya da müşterilerin, devir, birleşme, veraset, müşterek hesaplara yeni hak sahiplerinin dâhil olması ya da mevcutlardan bazılarının ayrılması gibi nedenlerle değişmesi halinde sözleşmenin yenilenmesi zorunludur.

1.2.7.4. Müşteri Numarası ve Müşteri Hesapları

Sermaye piyasasında yatırımcının korunması ve sermaye piyasası kurumlarına güvenin devamının sağlanması açısından yatırımcı varlıklarının korunması büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla yatırımcı varlıkları İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (Takasbank) ve Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. (MKK) nezdinde saklamaya tabi tutulmakta ve bunlar bizzat yatırımcılar tarafından anlık olarak takip edilebilmektedir. Bu amaçla her bir müşteriye bir sicil numarası verilmekte ve işlemler bu sicil numaraları üzerinden yürümektedir. Aracı kurumlar ve bankalar ise müşterilerine çerçeve sözleşme imzalamadan önce bir müşteri numarası vermekte, müşteriden emir kabul etmeden veya müşteri adına verilen emir gönderilmeden önce yetkili takas ve saklama kuruluşu ve/veya MKK nezdinde bir müşteri saklama alt hesabı açmakta ya da açtırılması sağlamakta ve bu sicil numarası ile müşteri numarasının eşleşmesi sağlanmaktadır. Daha önce alınmış sicil numarası varsa müşteri numarası ile eşleşmenin sağlanması gerekmektedir. Bu şekilde bir yatırımcını sadece bir sicil numarası olacağı için farklı aracı kurumlarda hesapları olsa dahi, tüm bu hesaplar tek bir sicil numarası ile eşleşeceğinden takas ve saklama kurumu nezdinde tüm varlıklarını tek bir sicil numarası üzerinden görebilmektedir.

Aracı kurumlar müşteriye tahsis edilmiş olan numaraya bağlı olarak birden fazla hesap açılabilmektedir. Bir müşteriye verilmiş olan müşteri ve hesap numarası, çerçeve sözleşmenin sona erme tarihi üzerinden 10 yıl geçmedikçe başka bir müşteriye verilememektedir.

Müşteri hesap numaraları, yetkili takas ve saklama kuruluşu ve/veya MKK nezdindeki müşteri saklama alt hesabı için de aynen kullanılmaktadır.

Yatırım kuruluşları, yetkili takas ve saklama kuruluşu ve/veya MKK’da sicil almamış veya sicil ile eşleşmemiş hesaplardan emir kabul edemez (Kurulun istisna getirme yetkisi bulunmaktadır).

Gerçek kişi müşterilerin isimlerinde, tüzel kişi müşterilerin unvanlarında meydana gelen değişikliklerin, öğrenilmesini müteakip derhal yetkili takas ve saklama kuruluşlarına ve/veya MKK’ya bildirilmesi zorunludur.

1.2.7.5. Yatırım Kuruluşlarının İnternet Siteleri

Yatırımcıların alım satım emirlerinin tamamına yakını internet siteleri aracılığıyla elektronik platformlardan yatırım kuruluşlarına, oradan da işlem yapılmak üzere borsalara ya da yetkili kuruluşlara iletilmektedir. O nedenle yatırım kuruluşlarının internet siteleri ve işlem platformlarının içeriği ve altyapısı işlemlerin güvenliği ve takibi ve yatırımcıların bilgilendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu çerçevede Yatırım Kuruluşları Tebliği’nin 28’inci maddesi ile yatırım kuruluşlarının yetkili oldukları yatırım hizmet ve faaliyetleri ile şirketi tanıtıcı bilgileri içeren bir internet sitesi açmaları veya mevcut sitelerini bu kapsamda geliştirerek yetkili oldukları her bir yatırım hizmeti veya faaliyeti için ayrı birer bölüm oluşturmaları zorunlu tutulmuştur.

İnternet sitesinde asgari olarak;

- a) Hangi tür hizmetleri sunmaya yetkili olduklarına,
- b) Varsa lehine faaliyet gösterilen kuruluşu tanıtıcı bilgilere,
- c) Yapılan işlemlerin asgari unsur ve risklerine,
- ç) Alınan kişisel verilerin saklama ve kullanım koşullarına,
- d) Emir iletimi, işlemlerin gerçekleştirilmesi ve takas veya tasfiyesinin nasıl yapılacağına,
- e) Emir gerçekleştirme politikalarına,
- f) Herhangi bir müşterinin ihtiyacı ve talebi doğrultusunda müşteri ile bire bir oluşturdukları türev araçlar hariç olmak üzere borsada işlem görmeyen sermaye piyasası araçları için verilen anlık alım satım fiyat tekliflerine,

g) Elektronik ortamda müşteriler tarafından yapılabilecek işlemler ile müşteriye elektronik ortamda yapılacak bildirimlere ilişkin esaslara,

ğ) Sermaye piyasası araçları, borsa ve piyasa bilgilerine,

h) Profesyonel müşterilerin yararlanamayacakları mevzuat hükümlerine,

ı) Olası risklere karşı hazırlanan "beklenmedik durum planları"na uygun olarak müşterilerin acil ve beklenmedik durumlarda kullanabilecekleri iletişim bilgileri ile müşterilerin risklerini azaltacak asgari tedbirlere,

i) "Sayfada verilen bilgilerin genel nitelikte olduğuna ve müşterilerin alım satım kararlarını destekleyebilecek yeterli bilginin sayfada olmayabileceğine" ilişkin bir açıklamaya,

j) Kullanılan bilgisayar ağı ve şifreleme sisteminin olası risklerine ve güvenliğine,

k) Kullanılan işlem platformunun ve bilgisayar ağının özelliklerine, varsa riskleri ve güvenlik tedbirleri ile platformda meydana gelebilecek risklere karşı kullanılabilecek alternatif iletişim yöntemlerine

yer verilmesi zorunludur.

Aracı kurumlar ise kaldıraçlı işlemlerle ilgili olarak üçer aylık dönemler itibariyle, karda ve zararda olan hesapların oransal dağılımını üç ayın bitimini takip eden 2 iş günü içinde internet sitesi üzerinden duyurmakla yükümlüdür. Dönem içinde kapatılan hesaplar da dağılım içerisinde dikkate alınır.

1.2.8. Müşteri Sınıflandırması

Müşteri sınıflandırması uygulaması 6362 sayılı Kanun ve Yatırım Kuruluşları Tebliği ile sermaye piyasası mevzuatımıza girmiş olan bir husustur. Yatırımcı sınıflandırmasından maksat bilgi ve tecrübe düzeyleri ile finansal varlıkları yüksek yatırımcılarının diğer yatırımcılara oranla piyasalar ve yapılan işlemler hakkında daha bilgili olduklarından hareketle sermaye piyasasında yatırımcının korunmasına yönelik bazı uygulamalardan muaf tutulmasıdır.

6362 sayılı Kanun'un 45'inci maddesinde konuya ilişkin olarak "*Kurul, yatırım kuruluşlarının yatırım hizmetleri ve faaliyetlerinin icrası esnasında yatırımcılara sağlanacak korumanın belirlenmesi amacıyla yatırımcıları sınıflandırmaya yetkilidir.*" hükmü yer almaktadır.

Söz konusu hükme dayanılarak Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin 30-32'nci maddelerinde bu konuya ilişkin düzenleme yapılmıştır.

Söz konusu düzenlemeye göre yatırım kuruluşları tüm müşterilerini profesyonel ya da genel müşteri olarak sınıflandırmak, bu konuda müşteriye bilgi vermek, bu sınıflandırmaya uygun olarak hizmet ve faaliyet sunmak ve müşteri sınıflarına uygun olarak yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır.

Müşteri, tabi olduğu sınıflandırmayı etkileyebilecek bir durum ortaya çıktığında söz konusu hususu yatırım kuruluşuna bildirmekle, yatırım kuruluşu ise müşterinin sınıfını etkileyecek bir durumun ortaya çıktığını öğrenmesi halinde mevzuatta öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için gerekli işlemleri tesis etmekle yükümlüdür.

Müşteri sınıflandırması sürecinde verilen bilgilerin doğruluğundan ve gerektiğinde güncellenmesinden müşteri sorumludur.

Yatırım kuruluşları müşterilerin, profesyonel müşteri olduğuna ilişkin tevsik edici belgeleri müşteriden talep etmekle ve Kurulun belge ve kayıt ile ilgili düzenlemeleri uyarınca belirlenen süreyle saklamakla yükümlüdür.

1.2.8.1. Profesyonel Müşteri ve Genel Müşteri

"Profesyonel müşteri" kendi yatırım kararlarını verebilecek ve üstlendiği riskleri değerlendirebilecek tecrübe, bilgi ve uzmanlığa sahip müşteriye ifade etmektedir. Bir müşterinin profesyonel müşteri olarak dikkate alınabilmesi için aşağıdaki kuruluşlardan biri olması ya da sayılan nitelikleri haiz olması gerekir

a) Aracı kurumlar, bankalar, portföy yönetim şirketleri, kolektif yatırım kuruluşları, emeklilik yatırım fonları, sigorta şirketleri, ipotek finansman kuruluşları, varlık yönetim şirketleri ile bunlara muadil yurt dışında yerleşik kuruluşlar.

b) Emekli ve yardım sandıkları, 17/7/1964 tarihli ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20'nci maddesi uyarınca kurulmuş olan sandıklar.

c) Kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası kuruluşlar.

ç) Nitelikleri itibarıyla bu kurumlara benzer olduğu Kurulca kabul edilebilecek diğer kuruluşlar.

d) Aktif toplamının 50.000.000 Türk Lirası, yıllık net hâsılatının 90.000.000 Türk Lirası, özsermayesinin 5.000.000 Türk Lirasının üzerinde olması kıstaslarından en az ikisini taşıyan kuruluşlar.

e) Talebe dayalı olarak profesyonel kabul edilen müşteriler.

Yatırım kuruluşunun herhangi bir faaliyet veya hizmet sunmadan önce profesyonel müşterilerini, yararlanamayacakları mevzuat hükümleri hakkında yazılı olarak bilgilendirmesi şarttır.

Bir müşteri mevzuatta aranan şartları sağladığı ve profesyonel müşteri olarak kabul edilebileceği halde, profesyonel müşteri olarak dikkate alınmak istemediği yazılı olarak yatırım kuruluşuna ilettiği durumlarda, yatırım kuruluşunun bu talebi dikkate alması zorunludur.

Profesyonel müşteri tanımı kapsamına girmeyen müşteriler "genel müşteri" kabul edilir.

1.2.8.2. Talebe Dayalı Olarak Profesyonel Müşteri Kabul Edilecek Müşteriler

Genel müşterilerden aşağıdaki nitelikleri haiz olanlar, yazılı olarak talep etmeleri ve aşağıdaki şartlardan en az ikisini sağladıklarını tevsik etmeleri durumunda, yatırım kuruluşunun sunabileceği hizmet ve faaliyetlerden profesyonel müşteri sıfatıyla yararlanabilir. Bir müşterinin profesyonel müşteri olarak kabul edilebilmesi için aşağıdaki şartlardan en az ikisini sağlaması gerekir:

- a) İşlem yapılması talep edilen piyasalarda son 1 yıl içinde, her 3 aylık dönemde en az 500.000 Türk Lirası hacminde ve en az 10 adet işlem gerçekleştirmiş olmaları
- b) Nakit mevduatlarının ve sahip olduğu sermaye piyasası araçlarının da dâhil olduğu finansal varlıkları toplamının 1.000.000 Türk Lirası tutarını aşması
- c) Finans alanında üst düzey yönetici pozisyonlarından birinde en az 2 yıl görev yapmış olması veya sermaye piyasası alanında en az 5 yıl ihtisas personeli olarak çalışmış olması veya Sermaye Piyasası Faaliyetleri İleri Düzey Lisansı veya Türev Araçlar Lisansına sahip olması

Nakit mevduatlarının ve sahip olduğu sermaye piyasası araçlarının da dâhil olduğu finansal varlıkları toplamının 1.000.000 Türk Lirası tutarını aşanlar Kurulun düzenlemelerinde yer alan nitelikli yatırımcı kapsamında değerlendirilir ve bu düzenlemeler açısından profesyonel müşterilerle birlikte talebe dayalı profesyonel müşteri olarak kabul edilir.

1.2.8.3. Profesyonel Müşterilerin Yararlanamayacakları Mevzuat Hükümleri

Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin 31 inci maddesinin ikinci fıkrasında yatırım kuruluşları tarafından profesyonel müşterilere yararlanamayacakları mevzuat hükümleri hakkında yazılı bilgi verileceği düzenlenmiştir. Söz konusu hüküm uyarınca Kurulun 27.06.2014 tarihli İlke Kararı'nda bu mevzuat hükümleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

a) Yazılı onay alınması kaydıyla saklamadaki varlıklarına ilişkin mutabakat alınması zorunlu değildir: Yatırım Hizmetleri Tebliği'nin “müşteri ile saklamacı kuruluş arasında mutabakat” başlıklı 68'inci maddesinin birinci fıkrasına göre saklama hizmeti sunulan müşteriler ile saklamaya yetkili yatırım kuruluşunun iç kontrolden sorumlu birimi veya personeli tarafından müşteriye ait sermaye piyasası araçları ve nakde ilişkin her takvim yılında en az 1 defa yazılı veya elektronik ortamda mutabakat sağlanması zorunludur. Aynı maddenin ikinci fıkrası uyarınca profesyonel müşterilerden yazılı onay alınması durumunda birinci fıkrada yer alan mutabakatın yapılması zorunlu değildir.

b) Sözleşme yapılması kaydıyla saklama hesaplarındaki varlıkların bakiyesine ilişkin aylık bildirim yapılmak zorunda değildir: Yatırım Hizmetleri Tebliği'nin “müşteri varlıklarına ilişkin bildirim” başlıklı 69'uncu maddesinin birinci fıkrasına göre saklamaya yetkili yatırım kuruluşu tarafından müşterilere ait sermaye piyasası araçlarına ve nakde ilişkin olarak müşterilere Kurulun belge ve kayıt düzenlemelerinde yer alan esaslar çerçevesinde asgari olarak ayda bir bildirim yapılması esas olup, bildirim yapılmaması hususunda profesyonel müşterilerle sözleşme imzalanması veya bu hususa çerçeve sözleşmede yer verilmesi mümkündür.

c) Uygunluk testi yapılması zorunlu değildir: Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin “uygunluk testi” başlıklı 33'üncü maddesinin birinci fıkrasına göre yatırım kuruluşlarının alım satım aracılık ve halka arza aracılık faaliyetleri kapsamında yalnızca genel müşterilere uygunluk testi yapması zorunludur.

d) Yerindelik testinde yatırım amaçlarına ilişkin olarak yatırım süresi ile risk ve getiri tercihleri hakkında bilgilerin alınması yeterlidir:

Yatırım Hizmetleri Tebliği'nin “yerindelik testi” başlıklı 40'inci maddesinin dördüncü fıkrasına göre talebe dayalı olarak kabul edilenler hariç olmak üzere profesyonel müşteriler ile ilgili olarak;

- Müşterinin mali durumunun yatırımın risklerini karşılayacak yeterlilikte olup olmadığına ilişkin olarak; gelir düzeyi ve yatırım amaçlı varlığı

- Müşterinin portföyünde veya hesabında gerçekleştirilecek işlemlere ilişkin riskleri anlayacak bilgi ve tecrübeye sahip olup olmadığına ilişkin olarak; müşterinin yaşı ve mesleği, eğitim durumu, genel ya da profesyonel müşteri olduğu, geçmişte gerçekleştirdiği işlemlere konu olan sermaye piyasası araçları, söz konusu işlemlerin türü, niteliği, hacmi ve sıklığı

hakkında bilgilerin alınması zorunlu değildir (ilgili maddenin ikinci fıkrasının (b) ve (c) bendinde yer alan bilgiler).

e) Genel risk bildirim formu dışında ilave risk bildirimleri talep halinde açıklanır:

Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin "müşteriye risklerin bildirilmesi yükümlülüğü" başlıklı 25'inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca yatırım kuruluşlarının alım satım aracılık faaliyeti kapsamında genel müşterilerine hizmet sunmadan önce yapılan genel risk bildirimine ek olarak, işleme konu sermaye piyasası araçlarının risklerini müşteriye açıklamak ve açıklamaların müşteri tarafından okunup anlaşıldığına dair yazılı bir beyan almak zorundadır. Aynı maddenin yedinci fıkrasında ise profesyonel müşterilerin talep etmesi durumunda bu açıklamaların yapılacağı hükme bağlanmıştır.

1.2.9. Uygunluk Testi

Uygunluk testi, yatırım kuruluşu tarafından pazarlanan ya da müşteri tarafından talep edilen ürün ya da hizmetin müşteriye uygun olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla, müşterilerin söz konusu ürün veya hizmetin taşıdığı riskleri anlayabilecek bilgi ve tecrübeye sahip olup olmadıklarının tespit edilmesidir. Uygunluk testini portföy yöneticiliği ve yatırım danışmanlığı için yapılan yerindelik testinden ayıran, uygunluk testine konu hizmetlerde yatırım kuruluşunun sunucu ve yönlendirici nitelikte olmaması, yatırım kuruluşunun müşteri tarafından talep edilen bir hizmeti yerine getirmesidir. Yatırım kuruluşları genel olarak tüm sermaye piyasası araçlarından hangilerinin müşteriye uygun olup olmadığını tespit edip, bilgilendirme görevini yerine getirmektedir.

Kurul'un 15.05.2014 tarih ve 15 sayılı toplantısında uygunluk ve yerindelik testlerinin Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (Birlik) tarafından hazırlanan asgari içeriği onaylanmıştır. Uygunluk ve yerindelik testlerinde takip eden dönemde Kurul'un 20.06.2014 tarih ve 19/614 sayılı kararı ile değişikliğe gidilmiştir. Söz konusu testlerin içeriklerine Kurulun ve Birliğin web sayfalarından ulaşılabilir.

Yatırım kuruluşları **alım satım aracılık ve halka arza aracılık faaliyetleri kapsamında yalnızca genel müşterilere uygunluk testi yapmakla** yükümlüdür.

Sermaye piyasası aracına ilişkin hizmetin müşterinin kendi talebi doğrultusunda sunulması ve yatırım kuruluşunun uygunluk testi yapmakla yükümlü bulunmadığı hususunda müşterinin bilgilendirilmesi şartlarıyla;

a) Yatırım fonu katılma payları,

b) Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilmiş borsalarda ve teşkilatlanmış diğer pazar yerlerinde işlem gören kamu borçlanma araçları

için uygunluk testi yapılması zorunlu değildir. Bildirime ilişkin ispat yükü yatırım kuruluşuna aittir.

27.06.2014 tarihli Kurul İlke Kararı'nda yatırım fonu katılma paylarına ilişkin Tebliğ hükmüne açıklık getirilerek Türkiye Elektronik Fon Dağıtım Platformu'nda işlem gören yatırım fonları ile para piyasası fonları (likit fonlar) ve kısa vadeli tahvil ve bono fonları için uygunluk testi yapılmasına gerek olmadığı hususunda düzenleme yapılmıştır. Ancak bu durumda söz konusu sermaye piyasası araçları için uygunluk testi yapılmasına gerek olmadığı konusunda müşteri bilgilendirilmelidir. Diğer tüm sermaye piyasası araçları için müşteri istemese dahi yatırım kuruluşu uygunluk testi yapmak zorundadır.

Tebliğ uyarınca uygunluk testine dair ilk bilgiler yazılı olarak alınır, güncellemeler ise elektronik ortamda yapılabilir. Ancak 27.06.2014 sayılı İlke Kararı ile *“Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin 33'üncü maddesi, Yatırım Hizmetleri Tebliği'nin 40'inci maddesi uyarınca yapılması öngörülen sırasıyla uygunluk ve yerindelik testleri ile söz konusu maddeler uyarınca yapılacak, uyarı ve bildirimler gerektiğinde kanıtlayıcı bilgi ve belgelerin sunulabilmesi ve ispat yükü yatırım kuruluşuna ait olmak kaydıyla yazılı veya elektronik ortamda yapılabilir.”* şeklinde düzenleme yapılarak, uygunluk testinin elektronik ortamda yapılabilmesinin önü açılmıştır. Ancak Tebliğ ve Kurul Kararı uyarınca ilk belgelerin yazılı olarak alınması uygulamasına devam edilmesinin gerektiği değerlendirilmektedir.

Uygunluk testi kapsamında asgari olarak aşağıda yer alan hususlarda bilgi alınır;

- a) Müşterinin yatırım amaçlarına ilişkin olarak; yatırım süresi ile risk ve getiri tercihleri
- b) Müşterinin portföyünde veya hesabında gerçekleştirilecek işlemlere ilişkin riskleri anlayacak bilgi ve tecrübeye sahip olup olmadığına ilişkin olarak; müşterinin yaşı ve mesleği, eğitim durumu, geçmişte gerçekleştirdiği sermaye piyasası araçlarına ilişkin işlemlerin türü, niteliği, hacmi, sıklığı.

Yukarıda görüldüğü üzere uygunluk testinde yatırımcının mali durumuna ilişkin bilgi alınmamaktadır. Geçmiş tecrübesi, bilgi düzeyi ve yatırım tercihleri sorularak kendisine en uygun sermaye piyasası araçları tespit edilmeye çalışılmaktadır. Yatırım kuruluşlarının müşterilerden bu bilgileri alırken, bilgilerin sunulacak hizmet ve faaliyetlerin kendilerine uygun olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla talep edildiğini müşterilere bildirilmesi gerekmektedir. Yatırım kuruluşları, müşterilerine söz konusu bilgileri vermemeleri hususunda telkinde bulunamazlar.

Müşterinin uygunluk testi için yatırım kuruluşuna bilgi vermemesi veya eksik ya da güncel olmayan bilgi vermesi halinde, yatırım kuruluşu hangi ürün ya da hizmetlerin müşteriye uygun olduğunun tespit edilmesine imkân bulunmadığı hususunda müşteriyi yazılı olarak uyarmalıdır.

Yatırım kuruluşu uygunluk testi sonucunda herhangi bir ürün ya da hizmetin müşteriye uygun olmadığı kanaatine ulaşırsa, müşteriye yazılı olarak uyarır. Bu durumda yatırım kuruluşu söz konusu ürün ya da hizmete yönelik olarak müşteriye bire bir genel yatırım tavsiyesinde bulunamaz. Zira genel yatırım tavsiyesi de yönlendirici nitelikte bir işlemdir.

Yatırım kuruluşunun hangi ürün ya da hizmetlerin müşteriye uygun olduğunun tespit edilmesine imkân bulunmadığına veya bir ürün ya da hizmetin müşteriye uygun olmadığına ilişkin uyarıda bulunmuş olmasına rağmen, müşterinin söz konusu hizmet ya da ürünü almak istemesi durumunda yatırım kuruluşu müşteriye söz konusu talep yönünde hizmet verip vermemek hususunda serbesttir. Uygunluk testi ile yerindelik testini sonuçları açısından ayıran husus da budur. Zira yerindelik testi sonucunda müşteriye uygun olmayan sermaye piyasası araçlarına ilişkin olarak müşteri istese dahi hizmet sunumu yapılamamaktadır. Uygunluk testinde ise alım satım işleminin müşterinin takdirinde olduğu ve hizmet talebinin de müşteriden geldiği dikkate alınarak bilgilendirme yapılmakta, müşteri kararında ısrar ederse yatırım kuruluşu da kendi şirket politikalarına göre hizmet verip vermemekte serbest bırakılmaktadır.

Yatırım kuruluşları uygunluk testi kapsamında müşteri için doldurulan formları, hizmet ya da ürünün müşteriye uygun olup olmadığına ilişkin tevsik edici belgeleri, temin edilen bilgi ve belgeleri ve müşterilere yapılan uyarıları 5 yıl süreyle saklamak zorundadırlar.

Kurulun 27.06.2014 sayılı İlke Kararı ile uygunluk testinin ve test sonucunun değerlendirmesinin kim tarafından yapılabileceği ilişkin olarak aşağıdaki kararlar alınmıştır.

“İşlem veya portföy aracılığı izni bulunan bir yatırım kuruluşu ile bu kuruluş ile çalışan emir iletimine aracılık izni bulunan yatırım kuruluşundan herhangi birinin, müşterilerine uygunluk testini yapıp müşterilerin verdiği yanıtları bu kuruluşlar arasında kurulan ortak bir sisteme girmesinde ve bu kuruluşların testi ortak bir puanlama sistemine göre değerlendirmesinde veya iş akış prosedürlerinde belirlenmesi kaydıyla emir iletimine yetkili yatırım kuruluşlarının uygunluk testinin değerlendirmesini de yapıp, birlikte çalıştığı diğer yatırım kuruluşları ile testin sonucunu paylaşmasında ve işlem veya portföy aracılığı izni bulunan yatırım kuruluşlarının da bu testin sonucunu kullanmasında Yatırım Kuruluşları Tebliği uyarınca bir sakınca bulunmamaktadır.” Bu madde uyarınca emir iletimine aracılık yetkisine sahip olacak bankalar pay, pay endekslerine dayalı türev araçlar da dahil olmak üzere aracı kurum müşterilerine uygunluk testi yapabileceklerdir. Bu şekilde testin yapılmasında aracı kurumların bankaların dağıtım kanallarını kullanmalarının önü açılmıştır.

1.2.10. Yatırım Kuruluşlarının Yükümlülükleri

Yatırım Kuruluşları Tebliği'nde yatırım kuruluşlarının yükümlülükleri başlığı altında yatırım hizmet ve faaliyetlerinden bağımsız olarak yatırım kuruluşlarının şirket olmaktan kaynaklanan yükümlülükleri düzenlenmiştir. Bu yükümlülükler başlıklar halinde aşağıda yer almaktadır.

1.2.10.1. Ortaklık Yapısı Değişikliklerine İlişkin Yükümlülükler

Ortaklık yapısı değişikliğine ilişkin getirilen yükümlülükler sadece aracı kurumlar için geçerlidir. Finansal kuruluşların güven müessesesi olması, bunun bir parçası ve tamamlayıcısı olarak gerek 6362 sayılı Kanun gerek Yatırım Kuruluşları Tebliği'nde kurucular ve ortaklar için şartlar aranması, ortaklık yapısı değişikliklerinde özel düzenleme yapılması sonucunu doğurmuştur. Aracı kurumun iflası veya tedrici tasfiyesi durumunda sorumlulukları tespit edilmiş olması şartıyla ortağın şahsi iflasının da istendiği dikkate alındığında, aracı kurum ortağı olmanın aynı zamanda bir risk taşıdığı da gözden kaçırılmamalıdır.

Bu çerçevede Yatırım Kuruluşları Tebliği'nde pay devirlerinde aşağıda yer alan düzenlemeler yapılmış olup, pay devirlerinde

- a) Bir gerçek kişi ile eş ve velayeti altındaki çocuklarına, bunların sınırsız sorumlulukla katıldıkları veya yönetim kurulu başkanı, üyesi, genel müdür, genel müdür yardımcısı oldukları ortaklıklara,
- b) Kamu tüzel kişileri hariç olmak üzere bir tüzel kişinin veya yukarıda sayılanların, sermayelerinin doğrudan veya dolaylı olarak %25 veya daha fazlasına iştirak ettikleri ortaklıklara,
- c) Kurul tarafından aralarında istihdam ilişkisi, akdi ilişki ya da sair nedenlerle birlikte hareket ettiği belirlenenlere ait paylar bir kişiye ait olarak kabul edilmektedir.

A) Borsa Dışında Gerçekleştirilen Pay Devirlerine İlişkin Olarak

a) Bir kişinin aracı kurum sermayesinin veya oy haklarının %10'u veya daha fazlasını temsil eden payları edinmek suretiyle aracı kurum ortağı olması veya bir ortağa ait payların aracı kurum sermayesinin veya oy haklarının %10, %20, %33 veya %50 sini aşması sonucunu veren pay edinimleri ile bir ortağa ait payların yukarıdaki oranların altına düşmesi sonucunu veren pay devirleri Kurulun iznine tabidir.

b) Aracı kurumda yönetim imtiyazı veren ya da intifa hakkı taşıyan payların devri herhangi bir orana bakılmaksızın Kurul iznine tabidir.

c) Aracı kurumda pay sahibi bulunan tüzel kişilerin kendilerine ait pay devirleri, bu pay devirlerinin aracı kurumdaki pay sahipliğini doğrudan veya dolaylı olarak %10, %20, %33 veya %50 oranlarında değiştirmesi halinde, ayrıca tüzel kişinin aracı kurumla ilgili olarak yönetim imtiyazına sahip bulunduğu hallerde tüzel kişinin %10, %20, %33 veya %50 oranlarındaki ortaklık yapısı değişiklikleri veya imtiyazlı paylarının devrini içeren ortaklık yapısı değişiklikleri aracı kurumların faaliyet şartları bakımından Kurulun onayına tabidir. Aracı kurumların %10 undan fazlasına sahip tüzel kişilerin yönetim imtiyazına sahip paylarının devri de aracı kurumların faaliyet şartları bakımından Kurulun onayına tabidir.

Bu fıkranın ayrıntılandırılmasında fayda görülmektedir. İlk olarak aracı kurum ortağı olan tüzel kişide bir pay devri gerçekleşir ve bu pay devri aracı kurumda %10 ve üzerinde bir değişikliğe neden olursa bu devir faaliyet şartları bakımından Kurul iznine tabidir. Bir tüzel kişinin aracı kurumda %90 oranına paya sahip olduğu bir örnekte bu tüzel kişi ortaklarından birisi tüzel kişide sahip olduğu %20 payı devrederse bu aracı kurumda %18 ($0,9 \times 0,2$) oranında pay devri anlamına gelecek ve izne tabi olacaktır. Aynı şekilde pay oranına bakılmaksızın bir şekilde aracı kurumu kontrol edecek payların el değiştirmesi de (gerek tüzel kişiyi kontrol edecek payların değişimi, gerek aracı kurumu kontrol edecek aracı kurum paylarının değişimi) Kurulun iznine tabidir.

Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise pay devrinin faaliyet şartları bakımından Kurul iznine tabi olduğu hususudur. Bu durumda pay devri geçerlidir, ancak Kurul ortaklarda aranan şartlar ve Kurul düzenlemelerine aykırı işlemler nedeniyle aracı kurumun faaliyetlerinin devamını gözden geçirme yetkisine sahiptir.

d) Bir kişinin, doğrudan veya dolaylı olarak, aracı kurum sermayesinin veya oy haklarının yukarıdaki oranlara ulaşmayan veya bu oranlar arasında kalan pay devirlerinde ise devri izleyen 10 iş günü içinde Kurula bildirimde bulunulur.

e) Bankaların ortaklık yapısında doğrudan ya da dolaylı olarak meydana gelen değişiklikler için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun izninin bulunması durumunda, söz konusu pay devirlerine bağlı olarak aracı kurumun ortaklık yapısında oluşacak dolaylı değişiklik için, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun iznini izleyen 10 iş günü içinde Kurula bildirimde bulunulur.

f) Bu düzenlemelere aykırı olarak gerçekleştirilen devirler pay defterine kaydolunmaz ve bu hükme aykırı olarak pay defterine yapılan kayıtlar hükümsüzdür.

B) Borsada Gerçekleştirilen Pay Devirlerine İlişkin Olarak

Payları halka arz edilen aracı kurumların borsada işlem gören payları için de bir kişinin aracı kurum sermayesinin %10'u veya daha fazlasını temsil eden payları edinmesi veya bir ortağa ait payların aracı kurum sermayesinin %10, %20, %33 veya %50'sini aşması sonucunu veren pay edinimleri bu paylara bağlı temettü hariç ortaklık haklarının kullanılabilmesi bakımından Kurulun iznine tabidir. Bu durumda ortaklık yapısı değişikliği başvurusu payları bu fıkra da belirtilen oranlara ulaşan gerçek veya tüzel kişiler tarafından yapılır. Söz konusu oranların, aracı kurumların borsa dışından elde edilen payları da dâhil olmak üzere borsada işlem gören payların edinilmesi ile gerçekleşmesi halinde de bu hüküm uygulanır.

Payları borsada işlem gören aracı kurumların bir ortağına ait payların yukarıda öngörülen oranların altına düşmesi sonucunu veren pay devirlerinde ise Kurula 10 iş günü içinde bildirimde bulunulur. Şu kadar ki bir ortağa ait payların aracı kurum sermayesinin %10'unun altına düşmesi sonucunu verecek pay satışı durumunda, satış yapılmadan önce Kuruldan izin alınması zorunludur.

1.2.10.2. Tescil ve İlan Yükümlülüğü

Tescil ve ilan yükümlülüğü hususu Mülga Seri: V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği ile de düzenlenmiş olan bir husustur. Yatırım Kuruluşları Tebliği ile eski düzenleme arasındaki temel fark, başka kanunlardan kaynaklanmadıkça gazete ilanlarının yerini ilanların elektronik ortamda yapılması şeklindeki düzenlemedir.

Bu çerçevede Yatırım Kuruluşları Tebliği'nde konuya ilişkin olarak aşağıdaki hükümler yer almaktadır.

- Aracı kurumların merkez dışı örgüt açma izinleri ve işletme adı veya marka kullanım izinleri, konuya ilişkin Kurul izninin tebliğini izleyen 10 iş günü içinde ilgili ticaret siciline tescil ettirilir ve Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilan olunur. Ayrıca yatırım kuruluşlarının her türlü faaliyet izni ile aracı kurumların merkez dışı örgüt açma ve işletme adı veya marka kullanım izinleri, konuya ilişkin Kurul izninin tebliği üzerine yatırım kuruluşunun internet sitesinde ve Kamuyu Aydınlatma Platformunda ilan olunur.

- Faaliyetlerin geçici durdurulması ya da herhangi bir faaliyet izninin iptali halinde keyfiyet, Kurulca tebliği üzerine derhal yatırım kuruluşunun internet sitesinde ve Kamuyu Aydınlatma Platformunda ilan olunur.

- Merkez dışı örgüt faaliyetlerinin Kurul tarafından veya aracı kurumun talebi doğrultusunda geçici olarak durdurulması halinde keyfiyet, Kurulca tebliği üzerine derhal aracı kurumun internet sitesinde ve Kamuyu Aydınlatma Platformunda ilan olunur. Merkez

dışı örgütün kapatılması halinde ise ayrıca merkez dışı örgütün tescili Kurulca tebliğini izleyen 10 iş günü içinde ticaret sicilinden terkin edilir ve Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilan olunur.

- İlanlara ve tescile ilişkin yapılan masraflar ilgili yatırım kuruluşuna aittir.

1.2.10.3. Birliğe ve Lisanslama ve Eğitim Şirketine Yapılacak Bildirimler

Mülga 2499 sayılı Kanun ve buna bağlı düzenlemeler döneminde yatırım kuruluşları, faaliyetleri süresince Kurul'a, Borsa İstanbul'a, Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği'ne (Birlik) ya da Sermaye Piyasası Lisanslama ve Eğitim Şirketine (SPL) bildirim yapmakta, hatta bazı bildirimlerin aynı anda birden fazla kuruma yapılması söz konusu olmaktaydı. Yatırım Kuruluşları Tebliği'ne eklenen 38'inci madde ile yatırım kuruluşlarınca yapılacak bildirimlerin standartlaştırılmaya çalışıldığı, özellikle Birliğin yatırım kuruluşları için bir istatistik kurumu olması yönünde düzenlemeler yapıldığı değerlendirilmektedir. Yatırım Kuruluşları Tebliği'nin 38'inci maddesinde yatırım kuruluşlarının yapması gereken bildirimlere ilişkin yer alan hususlar aşağıda özet olarak verilmektedir.

1) Aracı kurumlar, yönetici, ihtisas personeli, müfettiş, iç kontrol elemanı ve risk yönetim elemanının Tebliğ'de aranan şartları taşıdığını tevsik edici belgeler ve ayrıntılı iş tecrübesini gösteren özgeçmişi ile birlikte işe alınmalarını takiben 10 iş günü içinde SPL'ye bildirir. Söz konusu personelin görevden ayrılması, unvan ve hizmet biriminin değiştirilmesi ile benzeri her türlü değişiklik de keyfiyeti takip eden 10 iş günü içinde SPL'ye bildirilir.

2) Aracı kurumlar, yönetici, ihtisas personeli, müfettiş, iç kontrol elemanı ve risk yönetim elemanının Tebliğ'de aranan durumlarında herhangi bir değişiklik olması halinde, keyfiyeti 10 iş günü içinde SPL'ye bildirir.

3) Bankalar, yatırım hizmet ve faaliyetlerini sundukları merkez birimleri ile merkez dışı birimlerini ve bu birimlerde görev yapan yönetici ve ihtisas personeliyle ilgili olarak birinci ve ikinci maddedeki esaslar dâhilinde SPL'ye bildirimde bulunur.

4) Aracı kurumların murahhas üye tayinine ve bunların yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin yönetim kurulu kararları ile bunda yapılan değişiklikler, ilgili yönetim kurulu kararının tescilini izleyen 3 iş günü içinde Birliğe bildirilir.

5) Aracı kurumlar merkez ve merkez dışı örgütlerinin adresleri ile faaliyet şartlarını tevsik eden belgelerle birlikte bunlarda meydana gelen değişiklikleri keyfiyeti izleyen 10 iş günü içinde Birliğe bildirmek zorundadır.

6) Aracı kurumlar imza yetkililerini gösterir mevcut imza sirkülerlerini ve değişiklik meydana gelmesi halinde güncel imza sirkülerlerini keyfiyeti izleyen 10 iş günü içinde Birliğe

gönderir. Bankalar da sermaye piyasası faaliyetlerine ilişkin birimleriyle sınırlı olarak bu hükme tabidir.

7) Aracı kurumlar, ortakları, personeli, müşterileri ve diğer gerçek ve tüzel kişiler aleyhine açtıkları dava ve takipler ile bunların kendileri aleyhine açtıkları dava ve takipleri ve sonuçlarını öğrendikleri tarihi izleyen 10 iş günü içinde Birliğe bildirmek zorundadır. Söz konusu dava ve takiplerin tutarının özsermayenin %10'unu geçmesi halinde Kurula da bildirimde bulunulur. Bankalar da yatırım hizmet ve faaliyetleri ile sınırlı olarak bu fıkra hükmüne tabidir.

8) Aracı kurumlar Kurulun bağımsız denetime ilişkin düzenlemeleri kapsamında seçtikleri bağımsız denetim kuruluşu hakkındaki bilgiler ile buna ilişkin değişiklikleri keyfiyeti izleyen 10 iş günü içinde Birliğe bildirir.

9) Yatırım kuruluşları iletişim bilgileri, internet sitesi adresi, vergi kimlik numarası ve ticaret sicil numarası bilgileri ile bunlarda meydana gelen değişiklikleri keyfiyeti izleyen 10 iş günü içinde Birliğe bildirir.

10) Mevzuat uyarınca yapılan ilanlara ilişkin gazeteler ilanı izleyen 10 iş günü içinde Birliğe gönderilir.

Yukarıdaki bildirimlerden de anlaşılacağı üzere SPL personele ilişkin bilgileri tutarken, diğer bilgiler ise Birliğe yapılmaktadır. Tebliğ'de Birlik ve SPL, kendilerine yapılan bildirimler kapsamında bir veri tabanı oluşturmak, söz konusu veri tabanlarını ilgili konularda birbirlerinin ve her durumda Kurulun erişimine açmakla görevli kılınmışlardır.

1.2.10.4. İzinsiz Sermaye Piyasası Faaliyetlerini Takip ve Bildirim Yükümlülüğü

“İzinsiz sermaye piyasası faaliyeti” Kurul’dan faaliyet izni almaksızın sermaye piyasası faaliyetinde bulunulması olarak tanımlanabilir. 6362 sayılı Kanun’un 99’uncu maddesinde bu tür işlemlerde uygulanacak tedbir ve yaptırımlar belirlenmiştir. Yatırım Kuruluşları Tebliği’nin 39’uncu maddesi ile de bu tür faaliyetlerin yatırım kuruluşu tarafından tespit edilmesi durumunda Kurul’a bildirim yükümlülüğü getirilmiştir.

Söz konusu maddede yatırım kuruluşları, iş/hesap ilişkisine girdiği kişi ve kurumların izinsiz portföy yöneticiliği, yatırım danışmanlığı, acentelik gibi faaliyette bulunduklarını tespit etmeleri durumunda ivedilikle iş ilişkisini bitirip Kurula bildirim yapmakla mükellef kılınmışlardır. Aksi durumda izinsiz sermaye piyasası faaliyetinin yürütüldüğü izlenimini verecek şekilde çalışan söz konusu kişi veya kurumun bu işlemlerinden doğan her türlü hukuki sorumluluğun yatırım kuruluşuna ait olacağı belirtilmiştir.

1.2.10.5. İştirak Sınırları

Yatırım kuruluşlarının müşterilerinin varlıklarını saklama yetkileri olduğu, kendi adlarına veya müşterileri adına birbirleriyle sürekli ve yüksek tutarlarda alım satım gerçekleştirdikleri ve nakit ödeme veya varlık teslim yükümlülükleri olduğu dikkate alındığında mali durumların sağlam olması da büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla yatırım kuruluşları için uluslararası düzeyde geçerliliği olan sermaye yeterliliği düzenlemeleri yapılmış, özsermayesinin toplam varlıklarının belirli bir oranında olması ya da varlıklarının belirli bir kısmının her an nakde çevrilebilir şekilde likit olması gibi farklı kriterler getirilmiştir. Bu konuda mevzuatımızda Seri: V, No: 34 sayılı “Aracı Kurumların Sermayelerine ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Esaslar Tebliği” düzenlenmiş, söz konusu Tebliğ’de aracı kurumların borsa dışı ve içi edinecekleri finansal kurum payları için farklı oranlarda sermaye bulundurma zorunluluğu getirilmiştir.

Bu uygulamalara ilave olarak gerek Mülga Seri: V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği’nde gerek Yatırım Kuruluşları Tebliği’nde iştirak sınırlamaları getirilmiştir. Bir şirkette %10 veya daha fazla paya sahip olunması, şirketin yönetim kuruluna katılınması, genel kurulda asaleten oy kullanılması veya iktisap edilen payların 1 yıldan uzun sürede elden çıkarılmaması iştirak amacıyla ortaklık olarak kabul edilmiş ve aşağıda yer alan sınırlamalar getirilmiştir.

a) Aracı kurumlar, sermaye piyasası kurumları, borsalar, kıymetli maden aracı kurumları, sigorta, bireysel emeklilik, finansal kiralama, faktoring, finansman ve varlık yönetim şirketleri ile Kurulca uygun görülecek diğer finansal kuruluşlara herhangi bir sınıra tabi olmaksızın iştirak edebilirler.

b) Aracı kurumların yukarıda sayılanlar dışındaki ortaklıklara yapabilecekleri iştirakleri toplamı ise özsermayelerinin %25’ini aşamaz. Geniş yetkili aracı kurumlar için bu sınır %50’dir. Sermaye artırımları dolayısıyla bedelsiz edinilen ortaklık payları ile ortaklık paylarının herhangi bir fon çıkışı gerektirmeyen değer artışları iştirak sınırının hesaplanmasında dikkate alınmaz.

c) Aracı kurumlar, ödenmiş sermayelerinin %10’undan fazlasına sahip olan ortaklıklara ve yöneticilerinin ayrı ayrı veya birlikte sermayelerinin %25’inden fazlasına sahip oldukları ortaklıklara iştirak edemezler.

1.2.11. Aracı Kurumların Merkez Dışı Örgütleri

Aracı kurumların merkez dışı örgütlerini öncelikle yurtiçi ve yurtdışı olmak üzere ikiye ayırmamız mümkündür. Yurtiçi merkez dışı örgütler şube ve irtibat bürosu şeklinde

olabilmektedir. Yatırım Kuruluşları Tebliği ile acentelik şeklinde merkez dışı örgüt yapılanması kaldırılmıştır. Yurtdışındaki merkez dışı örgütler ise yine şube ve irtibat bürosu şeklinde olabilir veyahut herhangi bir kurumsal yapı oluşturmada yetkili bir yabancı kuruluş ile sözleşme yapmak suretiyle de yurtdışı piyasalarda faaliyette bulunulabilir.

Aracı kurumların şube veya irtibat bürolarının yapacağı iş ve işlemlerden kaynaklanan her türlü hukuki ve cezai sorumluluk aracı kuruma aittir.

1.2.11.1. Aracı Kurum Şubeleri

Aracı kurum şubeleri aracı kurumun yetkili oldukları tüm faaliyetleri gerçekleştirme, nakit tahsil ve tediye işlemleri yapma yetkisine sahip merkezi dışı örgüttür. Aracı kurumların şube açmaları için;

a) Hizmetin gerektirdiği yeterli mekân ve teknik donanımın sağlanmış, iş yerinin amaca uygun olarak tefriş edilmiş olması,

b) Faaliyet konularına ve şubenin ihtiyacına uygun sağlıklı bir yönetimin, merkez ile irtibatlı ve Kurulun düzenlemelerine uygun muhasebe sistemi ile kayıt ve belge düzeninin, süratli bir iş akışı ve iletişimin kurulmuş, şube uhdesinde bulunacak varlıklara ilişkin sigorta dahil olmak üzere gerekli güvenlik önlemlerinin alınmış bulunması,

c) Mevzuatta aranan nitelikleri haiz bir şube müdürü ile şubenin ihtiyacına göre yeterli sayıda ihtisas personelinin istihdam edilmiş olması

şarttır.

Aracı kurumların şubelerini nakletmesi halinde de şube açmaları için aranan şartlar aranır ve eski şubeye ilişkin tescil terkin edilerek yeni şube tescil ve ilan ettirilir.

1.2.11.2. Aracı Kurum İrtibat Büroları

İrtibat büroları, aracı kurumu ve aracı kurumun yetkili olduğu yatırım hizmet ve faaliyetlerinin tanıtımını yapmak amacıyla aracı kurumu temsil etmekle görevli hizmet birimleridir. İrtibat büroları sadece müşteri emirlerini aracı kuruma iletebilir.

Aracı kurumların irtibat bürosu açmaları için;

a) Hizmetin gerektirdiği mekân ve teknik donanımın sağlanmış, işyerinin amaca uygun olarak tefriş edilmiş olması,

b) En az 2 yıllık ön lisans eğitimi veren okullardan mezun bir büro sorumlusu ile büronun ihtiyacına göre yeterli sayıda ihtisas personelinin istihdam edilmiş olması

şarttır.

Aracı kurumların irtibat bürolarını nakletmesi halinde irtibat bürosu açmaları için aranan şartlar aranır ve eski irtibat bürosuna ilişkin tescil terkin edilerek yeni irtibat bürosu tescil ve ilan ettirilir.

1.2.11.3. Aracı Kurumların Yurt Dışındaki Faaliyetleri

Aracı kurumlar Kuruldan izin almak şartıyla yurt dışında şube veya irtibat bürosu açmak suretiyle faaliyet gösterebilir.

Aracı kurumun yurt dışında merkez dışı örgüt açabilmesi için Kurul tarafından aşağıdaki şartlar aranır:

- a) Merkez dışı örgütün organizasyon yapısı ile yapılması planlanan faaliyetleri içerecek şekilde fizibilite etüdü,
- b) Merkez dışı örgütte görev alacak personeli tanıtıcı bilgiler ile bu kişiler hakkında ilgili ülkenin yetkili otoritesi tarafından uygulanmış herhangi bir idari, hukuki ya da cezai müeyyidenin bulunup bulunmadığına ve söz konusu müeyyidenin niteliğine dair bilgi,
- c) Merkez dışı örgüt açılacak ülkede ilave şartların aranması durumunda, buna ilişkin bilgi ve belgeler.

Aracı kurumların yurt dışında merkez dışı örgüt kurmak için yaptıkları başvurular ilgili ülkenin yetkili otoritesi ile Kurul arasında yeterli bilgi akışı ve ülke mevzuatları arasında uyum olup olmadığı hususları dikkate alınarak sonuçlandırılır.

Aracı kurumun yurt dışındaki faaliyetleri süresince kendisine veya personeline ilişkin olarak ilgili ülkenin yetkili otoritesi tarafından herhangi bir idari, hukuki ya da cezai yaptırım uygulanması halinde, durum öğrenilir öğrenilmez Kurula yazılı olarak bilgi verilir.

Bankaların ve aracı kurumların ayrıca yurt dışında yerleşik müşterilerin emirlerini yurt içi piyasalarda gerçekleştirmek için ilgili ülkenin yetkili otoritesinden faaliyet izni almış bir kuruluş ile sözleşme akdetmek suretiyle faaliyette bulunması mümkündür. Bu tür faaliyette bulunabilmesi için aşağıda yer alan şartların sağlanması gerekmektedir.

a) Yurt dışında yerleşik kuruluşun ilgili ülke otoritesi tarafından yetkilendirilmiş bir kuruluş olması ve bu kuruluş ile aracı kurumun karşılıklı hak ve yükümlülüklerini içeren yazılı bir sözleşme imzalamaları gerekir.

b) Yurt dışında yerleşik yetkili kuruluşun emir iletimine aracılık yapacak olması durumunda çerçeve sözleşmenin aracı kurum ile yurt dışında yerleşik müşteri arasında akdedilmesi ve aracı kurumun yurtdışında yerleşik müşteriye risk bildirimini yapmış olması gerekir. Bu durumda, sözleşme akdedilen yurt dışında yerleşik her bir müşteri sermaye piyasası mevzuatı açısından yurt içi yerleşik müşterilere dair hak ve yükümlülüklerle tabidir.

c) Yurt dışında yerleşik yetkili kuruluşun işlem aracılığı yapacak olması durumunda sermaye piyasası aracı bazında, işlem esasları, işleme konu kıymetlerin saklanması ve teminatlandırma gibi hususlar Kurulca belirlenir.

d) Emir iletimine aracılık eden yurt dışında yerleşik yetkili kuruluş ile aracı kurumun her biri yerine getirdikleri işlemlerden dolayı müşteriye karşı sorumludur. Her bir kuruluşa ait sorumluluğun sınırları sermaye piyasası mevzuatıyla belirlenen faaliyet ilke ve esaslarına aykırı olmamak kaydıyla bu kuruluşların birbirleriyle akdettikleri sözleşmede belirlenir ve bu hususlara müşteriler ile akdedilen çerçeve sözleşmelerde yer verilir.

Yukarıda yer alan faaliyet türü incelendiğinde yurtdışından emir aracılığına izin verildiği görülmektedir. Yani yurtdışında yerleşik kuruluşlar eski sistemimizde acentelik benzeri bir yapı olan emir aracıları sıfatıyla müşteri menkul kıymet ve nakitlerine ulaşma yetkisi olmaksızın kendi müşterilerini Türkiye’de işlem yapmak üzere ülkemizde yerleşik aracı kurumlara yönlendirebileceklerdir. İkinci olarak ise işlem aracılığına da izin verilmiş bulunmaktadır. Bu durumda da yurtdışında yerleşik yatırım kuruluşu kendi adına müşteri hesabına ülkemizde yerleşik aracı kurumlara emir iletebilecektir. Buna ilişkin işlem esasları, işleme konu kıymetlerin saklanması ve teminatlandırma gibi hususların Kurulca belirleneceği ifade edilmekle birlikte, çalışmamız itibarıyla bir belirleme yapılmamıştır. Ancak bu düzenleme ülkemizde yerleşik aracı kurumlarda yurtdışında yerleşik aracı kurum adına hesap açılması, Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. nezdindeki saklamanın da yine yurtdışında yerleşik aracı kurum adına yapılması şeklinde bir sonuca bizi götürebilecektir. Yurtdışında yerleşik yatırımcının korunması anlamında tartışılabilir olan bu tür bir uygulama, özellikle kaldıraçlı işlemlerde piyasada işlem hacmini artıracak bir açılım olarak değerlendirilebilecektir.

1.2.12. Yatırım Kuruluşlarının Yapamayacakları İş ve İşlemler

Yatırım kuruluşlarında uzmanlaşmanın talep edildiği, mali durumlarını korumalarının ve mali varlıklarını kullanmalarının belirli sınırlandırmalara tabi olduğu ve sermaye piyasasındaki temel ilkelerden birisinin yatırımcının korunması olduğu hususlarında daha önce değerlendirmelerde bulunulmuştu. Bu çerçevede, gerek Mülga Seri: V, No: 46 sayılı Aracılık Faaliyetleri Tebliği’nde gerek Yatırım Kuruluşları Tebliği’nde yatırım kuruluşlarının yapamayacakları iş ve işlemler düzenlenmiştir. Bu düzenleme uyarınca aracı kurumlar;

a) Kuruldan icrası için izin alınan yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile yan hizmetlere ilişkin iş ve işlemler dışında hiçbir sınaî ve zirai faaliyette bulunamaz,

b) Mevzuatın imkân verdiği haller hariç olmak üzere sermaye piyasası araçları dışında kendi mali taahhütlerini içeren evrak çıkaramaz (mevzuat uyarınca portföy aracılığı yetkisine sahip aracı kurumlar tezgahüstü türev işlemler yapabilirler, maddede sermaye piyasası araçları çıkarabilecekleri belirtilmiştir.),

c) Ticari amaçlı gayrimenkul alım satımında bulunamaz,

ç) Mevzuatın imkân verdiği haller hariç olmak üzere ödünç para verme işlemleri yapamaz (sermaye piyasası araçlarında kredili işlemlerde bulunabilirler),

d) Mevduat veya katılım fonu toplayamaz, mevduat veya katılım fonu toplama sonucunu verebilecek iş ve işlemler yapamaz,

e) Mevzuatın imkân verdiği haller hariç olmak üzere sermaye piyasası araçlarının, belli bir getiri sağlayacağı yönünde herhangi bir yazılı veya sözlü taahhütte bulunamaz (Bireysel portföy yöneticiliği sırasında geçmiş getiri verilerini kullanabilirler, genel yatırım tavsiyesi ve yatırım danışmanlığı sürecinde istatistiki bilgiler verebilirler. Burada önemli olan husus geçmiş verileri kullanmak değil, geleceğe ilişkin beklentileri, kesin olacak şekilde yatırımcıya sunmamaktır),

f) Müşteriye ait sermaye piyasası araçları ve nakit üzerinde hak ve yetkileri olmaksızın kendileri veya üçüncü şahıslar lehine herhangi bir tasarrufta bulunamaz,

g) Çalışanlarının ve müşterilerinin olağan müşteri-aracı kurum ilişkisi dışındaki imkânlardan yararlanmak suretiyle kendi nam ve hesaplarına işlem yapmalarına olanak sağlayamaz,

ğ) Müsaade edilen haller hariç olmak üzere, ihraç ettikleri payları kendi nam ve hesaplarına alıp satamaz (halka açık aracı kurumlara ilişkin kendi paylarını geri almaya yönelik Kurul düzenlemeleri ile Türk Ticaret Kanunu'nun 379'uncu maddesinde yer alan düzenlemelere uygun alımlar gerçekleştirilebilir),

h) Fiktif hesap açamaz, işlemlerini kayıt dışı bırakamaz ve gerçek mahiyetine uygun düşmeyen kayıtlar tesis edemez,

ı) Portföy yöneticiliği faaliyeti saklı kalmak üzere, yöneticileri ve merkez dışı örgütleri dâhil tüm çalışanları aracılığıyla müşterilerinden sermaye piyasası aracı alım satım emri verme, ordino ve diğer belgeleri imzalama, nakit ve sermaye piyasası aracı yatırma ve çekme, virman işlemi yapma gibi geniş yetkiler içeren vekâletname alarak veya bu sonucu doğuracak şekilde ya da müşterinin bu yöndeki sözlü yetkisine istinaden müşteri adına veya hesabına işlem yapamaz,

i) Müşterilerin hak ve yararlarını zedeleyici işlemlerde bulunamaz, iyi niyet kurallarına aykırı hareket edemez, piyasa hakkındaki bilgisizlik ya da tecrübesizliklerinden yararlanıp müşterilerin alım-satım kararlarını etkileyerek kendi lehlerine kazanç sağlayamaz,

j) Herhangi bir şekilde gelirlerini artırmak amacıyla müşteriye tanınan limitleri aşmak da dâhil müşterilerin gereksiz ve/veya aşırı miktarda alım-satım yapmalarına ortam hazırlayamaz, bu amaçla müşterileri yönlendiremez ve müşteri talimatı olmaksızın müşteri hesabına işlem yapamaz,

k) Bir malî yılda özsermayelerinin binde beşini aşacak miktarda bağış yapamaz. Bu hükmün uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Kurulca belirlenir.

Yatırım hizmet ve faaliyetlerinde bulunan bankalar ise yukarıda yer alan hükümlerden yatırımcının korunmasına yönelik olan (e), (f), (g), (h), (ı), (i) ve (j) bentlerinde yer alan hükümlere tabidir.

(k) bendinde yer alan bağış hükmü yeni getirilmiş bir hüküm olup, (j) bendi ise yatırımcının korunmasını teminen ayrıntılandırılmış, müşterinin alım satım aracılığı sırasında yanlış yönlendirilmesinin ve komisyon geliri elde etmek maksadıyla müşterilere gereksiz alım-satım yaptırılmasının önlenmesine yönelik düzenleme yapılmıştır.

I.3. SERİ: V, NO: 6 SAYILI ARACILIK FAALİYETİNDE BELGE VE KAYIT DÜZENİ HAKKINDA TEBLİĞ

Bir güven müessesesi olan yatırım kuruluşlarının işlemlerinin düzenlenecek belgeler ile kayıt altına alınması, söz konusu kayıtların ihtilaflarda dayanak olmak üzere saklanması, asgari belirli bilgilerin düzenlenecek bu belgelerde yer alması ve tesis edilen işlemlere ilişkin muhasebe kayıtlarının belirli bir standartta olması amaçlarıyla Sermaye Piyasası Kurulu (Kurul) tarafından Seri: V, No: 6 sayılı Aracılık Faaliyetinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ (Seri: V, No: 6 sayılı Tebliğ, Tebliğ) çıkarılmış ve aracı kurumlar tarafından Tebliğin tamamına uyum şartı konulurken, bankalar için sadece düzenlenmesi öngörülen belgelere uyum şartı getirilmiştir

Seri: V, No: 6 sayılı Tebliğin amacı aracı kuruluşların aracılık faaliyetlerinde düzenleyecekleri belgeler ile muhasebe işlemlerinde uyacakları esasları belirlemektir. Ancak Seri: V, No: 6 sayılı Tebliğin tamamlayıcısı niteliğinde iki Tebliğ daha bulunmaktadır. Bunlar aracı kuruluşların türev araçların alım satımına aracılık faaliyetlerinde düzenleyecekleri belgeler ve kayıt düzenine ilişkin Seri V, No:51 sayılı “Aracı Kuruluşların Türev Araçların Alım Satımına Aracılık Faaliyetlerinde Düzenleyecekleri Belgeler ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ” ile aracı kurumların hesap planı ve bu planın kullanım esaslarını

düzenleyen Seri: XI, No: 7 sayılı “Aracı Kurum Hesap Planı ve Planın Kullanım Esasları Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 7 sayılı Tebliğ)’dir.

31.01.1992 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Tebliğ’de takip eden dönemde 11 adet değişiklik yapılmıştır. Söz konusu değişikliklerin en kapsamlıları 1995 yılında çıkarılan Seri: V, No: 20 sayılı Tebliğ ile 2003 yılında çıkarılan Seri: V, No: 66 sayılı Tebliğ’dir.

Söz konusu Tebliğ Mülga 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun 22’nci maddesinin 1’inci fıkrasının (e) bendine dayanılarak çıkarılmıştır. Söz konusu Kanun 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu (6362 sayılı Kanun, Kanun) ile yürürlükten kaldırılmış olup, Tebliğin dayanak maddesi hâlihazırda yürürlükte değildir. 6362 sayılı Kanun sonrasında yatırım kuruluşlarına ilişkin olarak yatırım hizmet ve faaliyetleri ile yatırım kuruluşlarına ilişkin pek çok düzenleme yapılmış olmakla birlikte, belge ve kayıt düzenine ilişkin yeni bir düzenleme, çalışmamız tarihi itibarıyla yapılmamıştır. Bu çerçevede çalışmamızda halen yürürlükte olan Seri: V, No: 6 sayılı Tebliğ hükümleri dikkate alınacaktır.

6362 sayılı Kanun’un “Düzenleyici İşlemler” başlıklı Geçici 1’nci Maddesinde “Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin düzenlemeler, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içinde yürürlüğe konulur. Bu Kanuna göre yürürlüğe konulacak düzenlemeler yürürlüğe girinceye kadar, mevcut düzenlemelerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.” hükmü yer almakta olup, bu çerçevede mevcut Seri: V, No: 6 sayılı Tebliğ’in Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanabilecektir.

Seri V, No: 6 sayılı Tebliğ ile ilişkin inceleme başlıklar halinde aşağıda yer almaktadır.

1.3.1. Genel Bilgiler ve Uygulama Esasları

Tebliğin aracılık faaliyetinde belge ve kayıt düzenini düzenlediği dikkate alındığında aracılık faaliyetinin ne olduğu sorusuna öncelikle cevap verilmesi gerekmektedir. Tebliğin “Tanımlar” maddesinde aracılık faaliyeti Mülga 2499 sayılı Kanun’un 30 ve 31’inci maddeleri ile Kurulun aracılık faaliyetlerine ilişkin düzenlemelerinde açıklanan (aracılık faaliyetleri, yatırım danışmanlığı, repo-ter repo, kredili işlemler, açığa satış ve ödünç işlemleri) faaliyetler olarak ifade edilmiştir. Bu faaliyetler 6362 sayılı Kanun ile tanımlanan yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile yan hizmetlere tekabül etmektedir.

Tebliğ’de banka ve aracı kurumların her ikisini birden kapsamak üzere aracı kuruluş terimi kullanılmaktadır.

Tebliğin 3’üncü maddesi Tebliğin amacını ve kapsamını ifade eden bir giriş maddesi niteliğindedir. Söz konusu madde uyarınca aracı kuruluşlar aracılık faaliyetlerine ilişkin muhasebe kayıt ve işlemlerine dayanak teşkil etmek üzere, Tebliğ’de açıklanan form ve

belgeleri eksiksiz olarak düzenlemek, saklamak ve menkul kıymet işlemleri ile ilgili muhasebe kayıtlarını bir gün içinde yasal defterlerine işlemek zorundadırlar. Aracı kurumlar, şubelerinde yürüttükleri aracılık faaliyeti ile ilgili muhasebe kayıtlarını merkezlerinde veya şubelerinde tutarlar ve muhasebe hesaplarının işleyişinde, Seri: XI, No:7 sayılı Tebliğ’de düzenlenen Aracı Kurum Hesap Planı’nı esas alırlar.

1.3.2. Aracı Kuruluşlar Tarafından Düzenlenecek Belgeler

Tebliğin 4’üncü maddesi uyarınca aracı kuruluşların Kurulun aracılık faaliyetlerine ilişkin düzenlemelerinde belirtilen defter ve belgeler yanında, aşağıdaki belgeleri düzenlemesi zorunludur.

- a) Nakit Alındı-Ödendi Belgesi
- b) İşlem Sonuç Formu,
- c) Hesap Ekstresi,
- d) Menkul Kıymet Giriş-Çıkış Fişi,
- e) Müşteri Emri Formu,
- f) Seans Takip Formu,
- g) İşlem Dağıtım Listesi (Menkul Kıymet ve Müşteri İtibariyle),

Tebliğ’de geçen aracılık faaliyetleri düzenlemelerinde belirtilen defter ve belgeler ise Mülga Seri: V, No: 46 sayılı Tebliğ’de “6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve menkul kıymetler borsalarına ilişkin mevzuat hükümleri çerçevesinde, işletmenin ihtiyacına uygun birinci sınıf tacirlerin tutmak zorunda oldukları defter ve kayıtlar” olarak ifade edilmiştir. Söz konusu Tebliğ’in yerine geçen III-37.1 Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri İle Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Yatırım Hizmetleri Tebliği) ile III-39-1 Yatırım Kuruluşlarının Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Tebliğ’de (Yatırım Kuruluşları Tebliği) bu konuda bir düzenleme yapılmamıştır. Dolayısıyla aracı kurumların aracılık faaliyetleri kapsamında düzenleyecekleri defter kalmamış olup, aracı kurumlar bir anonim şirket olmaları dolayısıyla Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanunu çerçevesinde gerekli defterleri tutmakla mükelleftirler.

Tebliğ’in 4’üncü maddesinde yer alan diğer hususlar maddeler halinde aşağıda verilmektedir.

1) Piyasa yapıcılığı faaliyeti kapsamında iletilen kotasyon emirleri için Müşteri Emri Formu düzenlenmesi zorunlu değildir.

2) Aracı kuruluşların sermaye piyasası faaliyetleri dolayısıyla aldıkları ve yaptıkları her türlü yazışma, sözleşme, taahhüt, kefalet, diğer teminat senetleri ve mahkeme ilanları gibi

belgeler ile kimlik tespiti amacıyla alınan ya da düzenlenen belgeleri, vekâletnameleri ve müşteri tanıma kuralı çerçevesinde düzenlenen belgeleri düzenli ve tasnif edilmiş bir biçimde saklamaları zorunludur.

3) Düzenlenmesi zorunlu olan müşteri emir formu dışında kalan belgeler ile ikinci maddede belirtilenlerin saklama süresine ilişkin olarak Türk Ticaret Kanununun 68/1 maddesi hükmüne uyulur. Tebliğ’de ifade edilen Türk Ticaret Kanunu Mülga 6762 sayılı Kanun’dur, Mülga Kanun’un 68’inci maddesi 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 82’inci maddesine tekabül etmektedir ve 6102 sayılı Kanun’da öngörülen süre 10 yıldır.

4) Gerçekleşip gerçekleşmemesine bakılmaksızın müşteri emirlerine ilişkin tüm "Müşteri Emri Formları", elektronik ortamda alınan emirlere ilişkin belgeler ile faks kayıtları ve internet de dâhil olmak üzere elektronik ortamda alınan müşteri emirlerine ilişkin kayıtlar düzenleme tarihinden itibaren 5 yıl süreyle saklanır.

5) Sözlü emirlerde ilişkin ses kayıtları emir tarihinden sonra gelen takvim yılı başından itibaren 2 sene süreyle saklanır.

6) Saklanması gereken belge ve kayıtlardan ihtilaflı olanların ihtilaf sonuçlanıncaya kadar muhafazası zorunludur.

7) Aracı kuruluşlar, hesap ekstresini aylık dönemler itibariyle ilgili dönemi izleyen 7 gün içinde müşterilerin adreslerine taahhütlü olarak göndermek zorundadırlar. İlgili dönem içinde herhangi bir işlem yapmayan müşteriler ile hesap ekstresi gönderilmemesi hususunda münhasıran sözleşme imzalanan müşterilere anılan belge gönderilmeyebilir. Hesap ekstresinde yer alan bilgilerin belirli süre geçtikten sonra müşteri tarafından kabul edilmiş sayılacağına ilişkin sorumsuzluk kayıtlarına çerçeve sözleşmelerde ve ilgili diğer belgelerde yer verilmez.

8) Hesap ekstresi müşterinin yazılı talebi üzerine; müşteri tarafından beyan edilecek elektronik posta adresine aynı süre içinde elektronik ortamda gönderilebilir ya da müşterilerinden borsaya iletilmek üzere elektronik ortamda emir kabul eden aracı kurumlar tarafından müşterilerin ekstrelerine elektronik ortamda erişimine imkân sağlanabilir. Hesap ekstresinin elektronik ortamda gönderildiğine veya elektronik ortamda ekstreya erişim sağlandığına ilişkin ispat yükü yatırım kuruluşuna aittir.

9) Aracı kuruluşlar, aracılık faaliyetlerinin yürütülmesi sırasında her müşteriye ayrı bir hesap numarası verir ve bu numara müşteri ile ilgili her türlü işlem ve alt hesaplarda kullanılır. Hesap sahibi müşterilerin çerçeve sözleşmelerinde yer alan adres bilgilerindeki değişikliklerin aracı kuruluşlar tarafından öğrenilmesini müteakip keyfiyetin derhal yetkili

takas ve saklama kuruluşu ve/veya Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş.'ye (MKK) bildirilmesi zorunludur. Halka arz işlemleri nedeniyle talepte bulunanlara hesap açılması zorunlu değildir.

10) Müşteri kimliğinin belge ve kayıtlarda yer alması gerekmez, ancak müşteri kimliğinin belge ve kayıtlarda gösterilmesine ilişkin diğer mevzuat hükümleri saklıdır. İstenildiğinde hesap numarası sahibi müşterilerin kimlik bilgileri ve adresi yatırım kuruluşunca Kurula veya Kurulca görevlendirilenlere ibraz edilir.

11) Aracı kuruluşlar, hesap numarası verdikleri müşterilerinin kimlik bilgilerinin doğruluğundan sorumludurlar.

12) Tutulması zorunlu olan tüm belge ve kayıtlarda, silinemez yazı araçlarının kullanılması, silinti ve kazıntı yapılmaması; düzeltmelerin yanlış kaydın görülmesine engel olmayacak tarzda yapılması, boş satır bırakılmaması zorunludur.

1.3.3. Hisse Senedi İşlemlerinde Belge ve Kayıt Düzeni

1.3.3.1. Müşteri Emirlerinin Alınması ve İzlenmesi

1. Müşterilerden yazılı emir alındığında müteselsil sıra numaralı “Müşteri Emri Formu”ndan en az iki örnek düzenlenir ve formun imzalı bir örneği müşteriye verilir. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yönetmeliği’nin 29’uncu maddesi uyarınca müşteri emir formunda aşağıdaki hususların yer alması gerekmektedir.

- a) Emrin verildiği borsa üyesinin adı, soyadı veya unvanı,
- b) Emri verenin adı, soyadı veya unvanı ve adresi,
- c) Emrin alım emri mi satım emri mi olduğu,
- d) Satın alınacak veya satılacak menkul kıymetin cinsi, adedi, varsa nominal değer tutarı,
- e) Emrin limitli mi, yoksa serbest fiyatlı emir olarak mı verildiği,
- f) Limitli emirlerde limit fiyatı,
- g) Varsa, emrin geçerlilik süresi,
- h) Emrin verildiği yer, tarih, saat ve dakika,
- i) Emrin, borsa üyesi tarafından alındıktan sonra ilk seansta mı, yoksa geçerlilik süresi içinde uygun göreceği bir seansta mı borsaya intikal ettirileceği,
- j) Müşteri emir numarası.

2. Müşterilerden seanstan önce veya seans sırasında telefon, faks, ATM kayıtları, elektronik ortamda ya da benzeri şekillerde müşteri imzası olmaksızın emir alınabilir. Bu emirler genel hükümler açısından sözlü emir niteliğindedir.

3. Telefon ile alınan müşteri emirlerine ilişkin ses kayıtlarının; faks yoluyla alınan emirlere ilişkin talimatın ve gün içinde faks ile iletilen tüm emirlerin aracı kuruluşa ulaştığı tarih ve zaman bilgilerini içeren toplu dökümün; internet üzerinden alınan emirlerde tarih, zaman ve müşteri bazında olmak üzere emri ileten müşterilere ilişkin IP (Internet Protokol) numaraları kayıtlarının; her ne türlü olursa olsun elektronik ortamda diğer şekillerde alınan emirlerde emri veren kaynağı gösterecek şekilde gerekli elektronik log kayıtlarının emri alan aracı kuruluşça tutulması zorunludur.

4. Aracı kuruluşlar merkez ve merkez dışı örgütlerinde aldıkları yazılı veya sözlü tüm müşteri emirlerini bilgisayar ortamında düzenlenmiş olan “Müşteri Emri Formu”na müteselsil sıra numarası izleyecek şekilde kaydederler. Bu formlar esas alınarak seans öncesinde alınan tüm müşteri emirleri, aracı kurum merkezinde bilgisayar ortamında düzenlenen “Seans Takip Formu”na zaman önceliğine göre otomatik olarak kaydedilir. Borsa’da seans sürerken alınan emirler de aynı şekilde “Seans Takip Formu”na seans esnasında aktarılır. Zaman önceliği esasına uyulmasını teminen, tüm emirleri alınış zamanına göre sıralayabilecek bir sistem için gerekli altyapının oluşturulması zorunludur. Bu şekilde kaydedilen müşteri emirleri, yerine getirilmek üzere borsaya iletilir.

5. Aracı kuruluşların kendi nam ve hesabına yapacakları alım ve satımlar da yukarıdaki esaslara göre izlenir.

6. Aracı kuruluşlar seans bitiminde merkezde bilgisayar ortamında izlenen seans takip formunu yazılı hale getirirler. Yazılı hale getirilen seans takip formları birim yöneticisi tarafından imzalanır.

7. Piyasa yapıcılığı faaliyeti kapsamında iletilen kotasyon emirleri için bu hükümler uygulanmaz.

1.3.3.2. Sözlü Emirlerde İspat Yükü

Yukarıda belirtildiği üzere yazılı emir dışında kalan tüm emir türleri elektronik emirlerde dahil olmak üzere sözlü emir olarak kabul edilmiştir. Bu çerçevede herhangi bir uyuşmazlık durumunda bu emirlerin varlığı ve içeriği önem taşımaktadır. Bu çerçevede Tebliğ’in 9/A maddesinde sözlü alım satım emirlerine dayanılarak yapılan işlemlerde, sözlü emrin varlığını ispat yükü aracı kuruluşa bırakılmıştır. Şu kadar ki, alım veya satım emri vermesine rağmen herhangi bir işlem gerçekleştirilmediğini iddia eden müşteri, emri verdiğini ispatla yükümlüdür. Aksi durum aracı kuruluş açısından olmadığını iddia ettiği bir hususun ispat edilmesi olacaktır.

1.3.3.3. Kesinleşen İşlemlerin Hak Sahiplerine Dağıtılması Sırasında Düzenlenecek Belgeler

Borsa tarafından düzenlenen Günlük İşlem Defteri uyarınca gerçekleştirildiği saptanan işlemler, “İşlem Dağıtım Listeleri”ne kaydedilerek hak sahiplerine dağıtılır. Bu listeler, ilgili muhasebe işlemlerinin dayanağını teşkil eder.

1.3.3.4. Hisse Senedi Satış İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Hisse senedinin satış işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir.

a) Müşteriden hisse senedi teslim alındığında düzenlenen Menkul Kıymet Giriş Fişlerinden hareketle “Emanet Hisse Senetleri Hesabı”na bulundukları yer bazında hisse senetleri itibariyle borç, “Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

b) Satış işlemlerinde gerçekleşen satışların parasal tutarları, alım satım sözleşmeleri ve işlem dağıtım tablolarına uygun olarak “Takas Merkezi Hesabı”na borç, ilgili müşteri hesaplarına alacak kaydedilir. Takas Merkezi tarafından satış bedeli aracı kurum hesaplarına iletildiğinde ise “Takas Merkezi Hesabı”na alacak, “Bankalar” hesabına borç kaydı yapılır.

c) Aracı kuruluşun kendi portföyünden yapılan satışlarda, muhasebe kayıtlarının “sürekli envanter yöntemi”ne göre yapılması ve hisse senetlerinin birim maliyetinin “hareketli ağırlıklı ortalama maliyet” yöntemine göre belirlenmesi zorunludur. Buna göre aracı kuruluşun kendi portföyünden satış yapıldığında, satışların parasal tutarı “Takas Merkezi Hesabına”na borç, “Yurtiçi Satışlar-Hisse Senetleri-İlgili Hisse Senedi Hesabı”na alacak; satılan hisse senetlerinin “hareketli ağırlıklı ortalama maliyet” yöntemine göre belirlenen maliyet tutarı ise “Yurtiçi Satışların Maliyeti Hisse Senetleri-İlgili Hisse Senedi Hesabı”na borç, “Hisse Senedi Hesabı”na alacak kaydedilir.

d) Satışı yapılan hisse senetlerinin müşterilere göre nominal bedelle dağıtımında “Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi Hesabı”na hisse senetleri itibariyle alacak, “Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında hisse senetleri itibariyle borç kaydedilir.

Hisse senedi satışına ilişkin aşağıda yer alan örnek konuyu daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır.

Örnek 1: Müşteri X, 300 Adet SAHOL hisse senedini aracı kuruma virmanlamış, takiben 100 lotunu 4 TL. birim fiyattan satmıştır.

Cevap 1:

8000- <u>Emanet Hisse Senetleri</u>	300
-SAHOL	
8500- <u>Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar</u>	300
-Müşteri X	
- SAHOL	

Gerçekleştirilen satım işleminin parasal tutarlarla 1500 Takas Merkezi hesabında, nominal değerlerle 8000 ve 8500 no'lu hesaplarda izlenmektedir.

- Satış işleminin parasal tutarına ilişkin kayıt

1500- Takas Merkezi Hesabı	400
1200- <u>Müşteriler</u>	400
-Müşteri X	

- Satış işleminin nominal değerlerle kaydı

8500- <u>Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar</u>	100
-Müşteri X	
- SAHOL	
8000- <u>Emanet Hisse Senetleri</u>	100
-SAHOL	

Satılan hisse senedinin bedeli geldiğinde yapılacak kayıt

1060- Bankalar Hesabı	400
1500- Takas Merkezi Hesabı	400

1.3.3.5. Hisse Senedi Alış İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

a) Alış işlemlerinde gerçekleşen alışların parasal tutarları, alım satım sözleşmeleri ve işlem dağıtım tablolarına uygun olarak “Takas Merkezi Hesabı”na alacak, müşteri hesaplarına borç kaydedilir. kurumun kendi portföyü için yapılan alışlarda “Takas Merkezi Hesabı” ve “Hisse Senetleri Hesabı” işletilir.

b) Alış yapılan hisse senetlerinin müşterilere göre nominal bedelle dağıtımında öncelikle “Emanet Hisse Senetleri- Takas Merkezi Hesabı”na hisse senetleri itibariyle borç, “Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabına” na müşteriler bazında, hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

c) Müşteriye hisse senedi teslim edildiğinde düzenlenen menkul kıymet çıkış fişlerinden hareketle, “Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında hisse senetleri itibariyle borç; “Emanet Hisse Senetleri Hesabı”na çıkış yerleri bazında hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

Hisse senedi alışına ilişkin aşağıda yer alan örnek konuyu daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır.

Örnek 1: Müşteri X için 300 Adet SAHOL hisse senedini 4 TL. birim fiyattan satın alınmıştır. İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1:

Alım işleminin parasal tutarlarla kaydı

1200 - <u>Müşteriler</u>	1.200
- Müşteri X	
1500-Takas Merkezi	1.200

- Alım işleminin nominal değerler ile kaydı

8000- <u>Emanet Hisse Senetleri</u>	300
- SAHOL Hisse Senedi	
8500- <u>Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar</u>	300
-Müşteri X	
- SAHOL	

-Alış tutarının Takas Merkezine Ödenmesi

1500-Takas Merkezi	1.200
1060- Bankalar Hesabı	1.200

Örnek 2: 500 adet KCHOL hisse senedi aracı kurum portföyüne 3 TL birim fiyattan alınmıştır. Aracı Kurum kendi portföyünde bulunan 1000 lot YBANK hissesini 1,5 TL birim fiyatla satmıştır (YBANK hisse senedi birim maliyeti 1,2). İşlemlere ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 2:

Alışa ilişkin kayıtlar;

1100- Hisse Senetleri	1.500
- KCHOL	
1500-Takas Merkezi	1.500
8000 - Emanet Hisse Senetleri	500
- KCHOL	
8500 - Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar	500

- Portföy
- KCHOL

Satışa ilişkin kayıtlar;

1500- Takas Merkezi	1.500	
5000- Yurtiçi Brüt Satışlar		1.500
-YBANK		
5200 - Yurtiçi Satışların Maliyeti	1.200	
-YBANK		
1100 – Hisse Senetleri		1.200
-YBANK		
8500 - Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar	1.000	
- Portföy		
-YBANK		
8000 - Emanet Hisse Senetleri		1.000
-YBANK		

Satılan hisse senedi bedeli Takas Merkezi tarafından ödenince Takas Merkezi Hesabı alacaklandırılarak, Bankalar Hesabı borçlandırılacaktır.

1.3.3.6. Borsa Dışı Hisse Senedi Alım Satım İşlemleri

Borsa mevzuatı çerçevesinde Borsa dışında gerçekleştirilen alım-satım işlemlerinde, aracı kuruluşun “Hisse Senetleri” “Yurtiçi Satışlar” ve “Yurtiçi Satışların Maliyeti” hesapları ile bu hesapların ilgili alt hesapları kullanılır.

Bu şekilde gerçekleştirilen alış ve satışlarda işlem sonuç formu ile menkul kıymet ve nakit hareketlerinde düzenlenmesi gereken belgeler düzenlenir.

Aşağıda yer alan örnek konuyu daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır.

Örnek 1: Aracı kurum portföyünde bulunan 500 adet KCHOL hisse senedini 3 TL birim fiyattan borsa dışında satmıştır (KCHOL hisse senedi birim maliyeti 1,5 TL). İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1:

Borsa dışında satışa ilişkin kayıtlar;

1000 Kasa	1.500	
5000 Yurtiçi Satışlar		1.500
-KCHOL		
5200- Yurtiçi Satışların Maliyeti	750	
-KCHOL		

1100- Hisse Senetleri	750
-KCHOL	
-----/-----	
8500 Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar	500
-Portföy	
-KCHOL	
8000- Emanet Hisse Senetleri	500
-KCHOL	
-----/-----	

1.3.3.7. Rüçhan Hakkı Kullanımı ve Bedelsiz Hisse Senetlerinin Muhasebeleştirilmesi

Aracı kuruluş tarafından müşterilere ait emanetteki hisse senetleri için rüçhan haklarının kullanılması durumunda müşteri hesapları borçlandırılır.

Rüçhan haklarının kullanılmasını takiben geçici il mühaber veya hisse senedi alınması durumuna göre, “Emanet Hisse Senetleri” veya “Emanet Hisse Senetleri Geçici İl mühaberleri” hesabına bulundukları yer bazında hisse senetleri itibariyle nominal bedelle borç; “Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar” (“Emanetteki Geçici İl mühaberlerden Alacaklılar”) hesabına müşteriler bazında hisse senetleri itibariyle nominal bedelle alacak kaydedilir. Sermaye artırımını nedeniyle bedelsiz hisse senedi alınması halinde de aynı nazım hesaplar kullanılır.

Aşağıda yer alan örnek konuyu daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır.

Örnek 1: YBANK hisse senedinde yapılan bedelsiz sermaye artırımını nedeniyle Müşteri Y’nin hesabına toplam 100 TL. nominal değerli hisse senedi yatırılmıştır.

Cevap 1:

-----/-----	
8500 Emanet Hisse Senetleri	100
-YBANK	
8000- Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar	100
-Müşteri Y	
-KCHOL	
-----/-----	

Bedelli sermaye artırımına katılınması durumunda ise 1200 Müşteriler Hesabı borçlandırılarak, 1060 Bankalar Hesabı alacaklandırılacaktır.

1.3.3.8. Temettü Farkları

Temettü farklarına ilişkin Tebliğin 15’inci maddesinde aşağıdaki hüküm yer almaktadır.

Aracı kuruluşlar müşteri hesaplarını temettü farklarını gözönünde tutmaksızın izlerler. Bu farklar, hisse senedinin müşterilere verilmesi veya onlardan alınması durumunda müşteri hesaplarına yansıtılır.

Müşterilerin emanete vermiş oldukları hisse senetleri eksik temettü içeriyorsa, eksik tutar müşteri hesabına borç “Temettü Farkı Hesabı”na alacak kaydedilir.

Müşterilere eksik temettü içeren hisse senedi teslim edildiğinde, “Temettü Farkı Hesabı”na borç, müşteri hesabına alacak kaydı yapılarak temettü farkı müşteriye ödenir.

Hisse senedi satın alınması ve takas merkezinin eksik temettü içeren hisse senedi teslim etmesi halinde, temettü farkı toplamı “Takas Merkezi Hesabı”na borç, “Temettü Farkı Hesabı”na alacak kaydedilir.

Takas Merkezi’ne hisse senedi teslim ederken eksik temettü içeren hisse senetlerinin verilmesi halinde “Temettü Farkı Hesabı”na borç, “Takas Merkezi Hesabı”na alacak kaydedilir.

1.3.3.9. Hisse Senetlerinin Temettü Gelirleri

Aracı kuruluş, gerek kendi portföyünde bulunan hisse senetleri için, gerekse müşterilere ait olup da Kurulun aracılık faaliyetlerine ilişkin düzenlemelerinde belirtilen sözleşme uyarınca, müşterileri için yapacağı temettü tahsilatını, ihraççı şirketin temettü dağıtımına başladığı ilk gün itibariyle nazım hesaplarda izler. Bu amaçla aracı kuruluşa ve müşterilere ait hisse senetleri için, temettü farkları dikkate alınmaksızın hesap edilen temettü tutarı kadar “Emanet Hisse Senetleri Temettüleri Hesabı”na bulundukları yer bazında hisse senetleri itibariyle borç, “Emanet Hisse Senetleri Temettülerinden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler veya portföy bazında hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

Aracı kuruluşun kendi portföyünde bulunan hisse senetlerine ilişkin olarak tahakkuk eden temettü gelirleri, ihraççı şirketin temettü dağıtımına başladığı ilk gün “Temettü Gelirleri Hesabı”na alacak, “Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı”na borç kaydedilir.

Temettünün ihraççı şirketten tahsil edilmesi durumunda; temettü farklarına bakılmaksızın müşteri hesaplarına ve “Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı”na alacak, tahsil edilen tutar kadar “Kasa veya Banka Hesabı”na borç ve aradaki fark kadar da “Temettü Farkı Hesabı”na borç kaydedilir. Temettü tahsilatının yapılması halinde, birinci fıkra hükmünce açılmış olan nazım hesaplar da ters kayıtla kapatılır.

Örnek 1: KCHOL hisse senedine ilişkin temettü dağıtımına başlamış olup, aracı kurum portföyünde bulunan hisse senetleri için 100.000 TL, Müşteri Y'nin hesabındaki hisse senetleri için 50.000 TL temettü hesaplanmıştır. İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1:

Temettü dağıtımına başlandığı gün itibariyle;

-----/-----	
8020- Emanet Hisse Senetleri Temettüleri	150.000
-Takas Merkezi	
-KCHOL	
8520 –Emanet Hisse Senedi Temettülerinden	50.000
Alacaklılar	
-Müşteri Y, KCHOL	
8520 - Emanet Hisse Senedi Temettülerinden	100.000
Alacaklılar	
-Portföy, KCHOL	
-----/-----	

Aracı kuruluşun kendi portföyündeki hisse senetlerine ilişkin olarak tahakkuk eden temettü gelirlerine ilişkin kayıt;

-----/-----	
1330 – Tahsil Edilecek Anapara Faiz, Kupon,	100.000
Gelir Payları	
5340 – Temettü Gelirleri	100.000
-----/-----	

Temettünün tahsilinde yapılacak kayıtlar:

-----/-----	
1060 – Banka	150.000
1330 – Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon,	100.000
Gelir Payları	
1200 – Müşteriler	50.000
- Müşteri Y	
-----/-----	
8520 – Emanet Hisse Senetleri Temettülerinden	
Alacaklılar	50.000
-Müşteri Y, KCHOL	
8520- Emanet Hisse Senetleri Temettülerinden	
Alacaklılar	100.000
-Portföy, KCHOL	
8020 – Emanet Hisse Senetleri Temettüleri	150.000
-----/-----	

1.3.4. Borçlanmayı İfade Eden Menkul Kıymet İşlemlerinin Belge ve Kayıt Düzeni**1.3.4.1. Müşteri Emirlerinin Alınması, Yerine Getirilmesi ve Hak Sahiplerine Dağıtılması**

Aracı kuruluşlar müşterileri nam ve hesabına veya kendi namlarına müşterileri hesabına borçlanmayı ifade eden menkul kıymet alım veya satımında bulunmaları halinde “Müşteri Emri Formu”ndan en az iki örnek düzenler ve formun imzalı bir örneğini müşteriye verirler.

Müşterilerden telefon ve benzeri iletişim araçlarıyla ya da elektronik ortamda emir alınabilir. Bu emirler genel hükümler açısından sözlü emir niteliğindedir. Telefon ile alınan müşteri emirlerine ilişkin ses kayıtlarının tutulması zorunludur. Bu emirlerde ispat yükü aracı kuruluşa aittir.

Aracı kuruluşlar gerek yazılı gerekse sözlü olarak alınan tüm müşteri emirlerini bilgisayar ortamında düzenlenmiş olan “Müşteri Emri Formu”na müteselsil sıra numarası izleyecek şekilde kaydederler. Bu formlar esas alınarak tüm müşteri emirleri, aracı kurum merkezinde bilgisayar ortamında düzenlenen “Seans Takip Formu”na zaman önceliğine göre otomatik olarak kaydedilir. Öncelik sırası esasına uyulmasını teminen, tüm emirleri alınış zamanına göre sıralayabilecek bir sistem için gerekli altyapının oluşturulması zorunludur.

Aracı kuruluşların kendi nam ve hesabına yapacağı alım ve satımlar da yukarıdaki esaslara göre izlenir. Aracı kuruluşlar borçlanmayı ifade eden menkul kıymetlerle ilgili olarak, kendi nam ve hesaplarına, müşterileri nam ve hesabına veya kendi namlarına müşterileri hesabına gerçekleştirdikleri emirleri İşlem Dağıtım Listelerine hisse senedi dağıtımlarından sonra gelmek üzere kaydederek hak sahiplerine dağıtır. Bu listeler ilgili muhasebe işlemlerinin dayanağını teşkil eder.

1.3.4.2. Borçlanmayı İfade Eden Alım Satım İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi

Tebliğ’de borçlanmayı ifade eden menkul kıymetlerin muhasebeleştirilmesine yönelik olarak alım ve satım işlemlerinin Borsa’da gerçekleştirilmesi halinde, muhasebe kayıtlarının hisse senedi işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde olduğu gibi ancak menkul kıymet türünün adını taşıyan ilgili hesaplar kullanılarak yapılacağı, Borsa dışında yapılan alım ve satım işlemlerinde de hisse senetlerinin Borsa dışında alım satımına ilişkin kayıtların kullanılarak yine menkul kıymet türünün adı değiştirilmek suretiyle yapılacağı belirtilmiştir.

Ayrıca, ihale suretiyle satın alınan ancak teslim alınamayan Hazine Bonosu, Devlet Tahvili veya diğer kamu menkul kıymetlerinin miktar ve fiyatını gösteren bir makbuzun T.C. Merkez Bankası tarafından aracı kuruluşa verilmesi halinde, bu menkul kıymetlerin nominal bedel ile “Emanet Hazine Bonosu Makbuzları” (veya “Emanet Devlet Tahvilleri

Makbuzları”) ve “Emanet Hazine Bonosu Makbuzlarından Alacaklılar” (veya “Emanet Devlet Tahvilleri Makbuzlarından Alacaklılar”) hesaplarında izleneceği belirtilmiştir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örnekleri incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Müşteri Y için Borsa’da 1.000.000 TL nominal değerli TRT190815T12 tanımlı tahvil 920.000 TL’ye alınmıştır. İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1:

-----/-----	
8300 – Emanet Devlet Tahvilleri	1.000.000
- Takas Merkezi	
- TRT190815T12	
8800 – Emanet Devlet Tahvillerinden	1.000.000
Alacaklılar	
- Müşteri Y	
- TRT190815T12	
-----/-----	
1200 - Müşteriler	920.000
- Müşteri Y	
1500- Takas Merkezi	920.000
-----/-----	

Takas Merkezine ödeme yapıldığında Bankalar Hesabı alacaklandırılıp, Takas Merkezi Hesabı borçlandırılacaktır.

Örnek 2: Aracı kurum portföyünde bulunan 1.000.000 TL nominal değerindeki 970.000 TL maliyetli TRT080317T18 tanımlı tahvili, 980.000 TL’ye Borsa’da satmıştır. İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 2:

-----/-----	
1500 – Takas Merkezi	980.000
5000 - Yurtiçi Satışlar	980.000
- Devlet Tahvili	
- TRT080317T18	
-----/-----	
5200 - Yurtiçi Satışların Maliyeti	970.000
- Devlet Tahvili	
- TRT080317T18	
1160 - Kamu Kesimi Tahvil Senet ve Bonoları	970.000
- Devlet Tahvili	
- TRT080317T18	
-----/-----	
8800 –Emanet Devlet Tahvillerinden	1.000.000
Alacaklılar	
- Portföy	
- TRT080317T18	
8300 – Emanet Devlet Tahvilleri	1.000.000
- Takas Merkezi	
- TRT080317T18	
-----/-----	

Satış bedeli Takas Merkezi'nden tahsil edildiğinde Takas Merkezi alacaklandırılıp, Bankalar Hesabı borçlandırılacaktır.

1.3.4.3. Anapara Faiz Kupon ve Gelir Paylarının Muhasebeleştirilmesi

Aracı kuruluşun gerek kendi portföyüne gerek müşterilerine ait bulunan menkul kıymetleri için yapacağı faiz, kupon, temettü ve gelir payları tahsilatı, ihraççı şirketlerin dağıtımına başladığı ilk gün itibariyle nazım hesaplarda izlenir. Bu amaçla, aracı kuruluşa ve müşterilere ait menkul kıymetler için hesaplanan faiz kupon, temettü ve gelir payları kadar “Emanet Faiz, Kupon ve Gelir Payları Hesabı”na bulundukları yer bazında menkul kıymetler itibariyle borç, “Emanet Faiz Kupon ve Gelir Paylarından Alacaklılar Hesabı”na müşteriler veya portföy bazında menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

Aracı kuruluşun kendi portföyünde bulunan borçlanmayı ifade eden menkul kıymetlere ilişkin olarak tahakkuk eden faiz, kupon, temettü ve gelir payları, ihraççı şirketin dağıtımına başladığı ilk gün ilgili gelir hesaplarına alacak, “Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı”na borç kaydedilir. Bu menkul kıymetlerin anaparaları muaccel hale geldiğinde ilgili menkul kıymet hesabına alacak kaydı yapılır.

Faiz, kupon, temettü ve gelir paylarının tahsil edilmesi durumunda, kasa hesabına borç, müşteri hesapları ile “Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı”na alacak kaydedilir. Bu tahsilatların yapılması ile birlikte, birinci paragraf uyarınca açılmış olan nazım hesaplar, ters kayıtla kapatılır.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örnekleri incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: TRT190815T12 tanımlı tahvile kupon ödemesine başlanmış olup, Müşteri Y'nin hesabındaki tahvile 10.000 TL. tutarında faiz tahakkuk etmiştir.

Cevap 1:

Faiz tahakkuk kaydı;

-----/-----		
8400 – Emanet, Faiz, Kupon ve Gelir Payları	10.000	
-TRT190815T12		
8900 – Emanet, Faiz, Kupon ve	10.000	
Gelir Paylarından Alacaklılar		
- Müşteri Y		
-TRT190815T12		
-----/-----		
Faiz tahsilat kaydı;		
-----/-----		
1060 Bankalar	10.000	
1200 Müşteriler		10.000
-Müşteri Y		
-----/-----		

8900 – Emanet, Faiz, Kupon ve Gelir Paylarından Alacaklılar - Müşteri Y -TRT190815T12	10.000
8400 – Emanet, Faiz, Kupon ve Gelir Payları -TRT190815T12	10.000
-----/-----	

1.3.5. Repo Ters Repo İşlemlerinin Belge ve Kayıt Düzeni

1.3.5.1. Repo Ters Repo İşlemlerine İlişkin Muhasebeleştirme Uygulaması

Repo menkul kıymetlerin geri alma taahhüdü ile satımı, ters repo ise geri satım vaadiyle alımı işlemidir. Konu ile ilgili düzenleme uyarınca repo ters repo işlemlerinde, işleme konu menkul kıymetin mülkiyeti karşı tarafa geçmektedir. Bu işlemlerin muhasebeleştirilmesi de bu bilgiler çerçevesinde gerçekleştirilir.

Aracı kuruluşların kendi portföylerinde gerçekleştirdikleri repo ve ters repo işlemlerinde, muhasebe kayıtlarının “sürekli envanter yöntemi”ne göre yapılması; repo ve ters repo yapılan menkul kıymetlerin birim maliyetlerinin “hareketli ağırlıklı ortalama maliyet” yöntemine göre belirlenmesi zorunludur. Repo- ters repo işlemlerinde Kurulun repo-ters repo işlemlerine ilişkin düzenlemelerinde yer alan belgeler düzenlenir.

1.3.5.2. Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

1.3.5.2.1. Aracı Kuruluşların Borsa’da Kendi Namına Başkaları Hesabına Yaptıkları Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

a) Repo işlemlerinin parasal tutarları “Takas Merkezi Hesabı”na alacak, ilgili müşteri hesabına borç kaydedilir. Repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı”na ilgili menkul kıymet itibariyle borç, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymet itibariyle alacak kaydedilir.

b) Repo işleminin vade tarihinde ödenen parasal tutarlar “Takas Merkezi Hesabı”na borç, ilgili müşteri hesabına alacak kaydedilir. Repo işleminin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı”na ilgili menkul kıymet itibariyle alacak, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymet itibariyle borç kaydedilir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örnekleri incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Müşteri Y için 1.000.000 TL nominal değerli ve TRT081018T tanımlı tahvil işlem vadesinde 820.000 TL verilerek geri alınmak üzere 800.00 TL’ye satılmıştır.

Cevap 1: Müşteri Y için yapılan repo işleminin kaydı.

Müşteriye ait tahvilin satışına ilişkin kayıt;

-----/-----	
1500 -Takas Merkezi	800.000
1200 - Müşteriler	800.000
- Müşteri Y	
-----/-----	
8800 – Emanet Devlet Tahvillerinden	1.000.000
Alacaklılar	
- Müşteri Y, TRT081018T	
8300 – Emanet Devlet Tahvilleri	1.000.000
- TRT081018T	

-----/-----
Takas Merkezi’nden ödeme yapıldığında, bu hesap alacaklandırılıp, Bankalar Hesabı borçlandırılacaktır.

İşlem vadesinde yapılan kayıt:

-----/-----	
1200- Müşteriler	820.000
- Müşteri Y	
1500 –Takas Merkezi	820.000
-----/-----	
8300 – Emanet Devlet Tahvilleri	1.000.000
- TRT081018T	
8800 – Emanet Devlet Tahvillerinden	1.000.000
Alacaklılar	
- Müşteri Y, TRT081018T	
-----/-----	

Takas Merkezine ödeme yapıldığında Bankalar Hesabı alacaklandırılarak, Takas Merkezi Hesabı borçlandırılacaktır.

1.3.5.2.2. Aracı Kuruluşların Kendi Nam ve Hesabına Yaptıkları Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

a) Aracı kuruluşların yaptıkları repo işlemlerinin parasal tutarı ilgili müşteri hesaplarına borç, “Yurtiçi Satışlar-İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na alacak kaydedilir. Daha sonra repo yapılan menkul kıymetlerin “hareketli ağırlıklı ortalama maliyet” yöntemine göre belirlenen maliyet tutarları “Yurtiçi Satışların Maliyeti - İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na borç, “Menkul Kıymetler- İlgili Menkul Kıymetler Hesabı”na alacak kaydedilir.

b) Repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar-Şirket Portföyü Hesabı”na ilgili menkul kıymetler itibariyle borç “Emanet Menkul

Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

c) Repo işleminin vadesinde ödenmesi taahhüt edilen parasal tutarlar, “Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı”na repo işlemlerin vadeleri itibariyle borç, “Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı”na repo işlemlerinin vadeleri bazında, müşteriler itibariyle alacak kaydedilir.

d) Repo işleminin vadesinde ödenen parasal tutarlar “Menkul Kıymetler İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na borç, ilgili müşteri hesaplarına alacak kaydedilir.

e) Repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar-Şirket Portföyü Hesabı”na ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

f) Repo işlemlerinin vadesinde ödenen parasal tutarlar “Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı”na repo işlemlerinin vadeleri itibariyle alacak, “Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı”na repo işlemlerinin vadeleri bazında, müşteriler itibariyle borç kaydedilir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örneği incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Aracı kurum portföyündeki 1.000.000 TL nominal değerli, maliyeti 800.000 TL olan TRT081018T tanımlı tahvili vade sonunda 820.000 TL ödeyerek geri almak üzere 810.000 TL’ye müşterisi Y’ye satmıştır. İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1:

Aracı kuruma ait tahvilin müşteri Y’ye satışına ilişkin kayıt;

-----/-----	
1200- Müşteriler	810.000
-Müşteri Y	
5000-Yurtiçi Brüt Satışlar	810.000
- TRT081018T	
-----/-----	
5200- Yurtiçi Satışların Maliyeti	800.000
- TRT081018T	
1160- Kamu Kesimi Tahvil	800.000
Senet ve Bonoları	
- TRT081018T	
-----/-----	
8800- Emanet Devlet Tahvillerinden	1.000.000
Alacaklılar	
-Portföy	
- TRT081018T	
8800 – Emanet Devlet Tahvillerinden	1.000.000
Alacaklılar	
-Müşteri Y	
-TRT081018T	

-----/-----

Repo işleminin vadesinde ödenmesi gereken tutarlar 9310 - Repo Taahhütlerinden Borçlular ve 9810 – Repo Taahhütlerinden Alacaklılar hesaplarında izlenecektir.

9310 - Repo Taahhütlerinden Borçlular - Vade	820.000
9810 – Repo Taahhütlerinden Alacaklılar - Vade - Müşteri Y	820.000
-----/-----	
<i>Vadede yapılacak kayıtlar;</i>	
1160 - Kamu Kesimi Tahvil Senet ve Bonoları - TRT081018T	820.000
1200 - Müşteriler -Müşteri Y	820.000
-----/-----	
8800 Emanet Devlet Tahvillerinden Alacaklılar -Müşteri Y -TRT081018T	1.000.000
8800 – Emanet Devlet Tahvillerinden Alacaklılar -Portföy -TRT081018T	1.000.000
-----/-----	
9810 – Repo Taahhütlerinden Alacaklılar - Vade - Müşteri Y	820.000
9310 – Repo Taahhütlerinden Borçlular -Vade	820.000
-----/-----	

1.3.5.3. Ters Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

1.3.5.3.1. Aracı Kuruluşların Borsa’da Kendi Namına Başkaları Hesabına Gerçekleştirdikleri Ters Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

a) Ters repo işlemlerinin parasal tutarları “Takas Merkezi Hesabı”na borç, ilgili müşteri hesabına alacak kaydedilir. Ters repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı”na ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

b) Ters repo işleminin vadesinde ödenen parasal tutarlar “Takas Merkezi Hesabı”na alacak, ilgili müşteri hesabına borç kaydedilir. Ters repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı”na ilgili menkul kıymet itibariyle borç, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örneği incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Müşteri Y için 1.000.000 TL nominal değerli ve TRT081018T tanımlı tahvil işlem vadesinde 820.000 T’ye satılmak üzere 800.00 TL’ye alınmıştır. İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1:

Müşteriye ait tahvilin alışına ilişkin kayıt;

-----/-----	
1200 - Müşteriler	800.000
- Müşteri Y	
1500 -Takas Merkezi	800.000
-----/-----	
8800 – Emanet Devlet Tahvilleri	1.000.000
- TRT081018T	
8300 – Emanet Devlet Tahvillerinden	1.000.000
Alacaklılar	
-Müşteri Y	
-TRT081018T	
-----/-----	

Takas Merkezi’ne ödeme yapıldığında, bu hesap borçlandırılıp, Bankalar Hesabı alacaklandırılacaktır.

İşlem vadesinde yapılan kayıt:

-----/-----	
1500 -Takas Merkezi	820.000
1200 - Müşteriler	820.000
- Müşteri Y	
-----/-----	
8800 – Emanet Devlet Tahvillerinden	1.000.000
Alacaklılar	
- Müşteri Y, TRT081018T	
8300 – Emanet Devlet Tahvilleri	1.000.000
- TRT081018T	
-----/-----	

Takas Merkezi’nden ödeme yapıldığında, bu hesap alacaklandırılıp, Bankalar Hesabı borçlandırılacaktır.

1.3.5.3.2. Aracı Kuruluşların Kendi Nam ve Hesaplarına Yaptıkları Ters Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

a) Aracı kuruluşların yaptıkları ters repo işlemlerinin parasal tutarları “Menkul Kıymetler-İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na borç, müşteri hesaplarına alacak kaydedilir.

b) Ters repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacak Hesabı”na müşteriler bazında ilgili menkul kıymetler itibariyle borç, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar - Şirket Portföyü Hesabı”na ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

c) Ters repo işlemleriyle vadesinde ödenmesi taahhüt edilen parasal tutarlar “Ters Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı”na ters repo işlemlerinin vadeleri bazında, müşteriler itibariyle borç, “Ters Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı”na ters repo işlemlerinin vadeleri itibariyle alacak kaydedilir.

d) Ters repo işleminin vadesinde alınan parasal tutarlar “Yurtiçi Satışlar-İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na alacak, ilgili müşteri hesaplarına borç kaydedilir. Daha sonra ters repo yapılan menkul kıymetlerin “hareketli ağırlıklı ortalama maliyet” yöntemine göre belirlenen maliyet tutarları “Yurtiçi Satışların Maliyeti-İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na borç, “Menkul Kıymetler-İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na alacak kaydedilir.

e) Ters repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar-Şirket Portföyü Hesabı”na ilgili menkul kıymetler itibariyle borç, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

f) Ters repo işlemlerinin vadesinde alınan parasal tutarlar “Ters Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı”na ters repo işlemlerinin vadeleri bazında, müşteriler itibariyle alacak, “Ters Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı”na ters repo işlemlerinin vadeleri itibariyle borç kaydedilir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örneği incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Aracı kurum 1.000.000 TL. nominal değerli TRT081018T tanımlı tahvili vade sonunda 900.000 TL.’den satmak üzere, 890.000 TL’ye Müşteri Y’den satın almıştır. Tahvilin vadede hareketli ağırlıklı ortalama yöntemine göre belirlenmiş maliyet bedeli 892.000 TL.’dir. İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1:

İşlem gününde yapılacak kayıt;

-----/-----	
1160- Kamu Kesimi Tahvil Senet ve Bonoları TRT081018T	890.000
1200 - Müşteriler - Müşteri Y	890.000
-----/-----	
8800 Emanet Devlet Tahvillerinden Alacaklılar -Müşteri Y -TRT081018T	1.000.000
8800 Emanet Devlet Tahvillerinden Alacaklılar -Portföyü - TRT081018T	1.000.000
-----/-----	
9320- Ters Repo Taahhütlerinden Borçlular -Vade - Müşteri Y	900.000
9820 – Ters Repo Taahhütlerinden Alacaklılar - Vade	900.000
-----/-----	
<i>Vadede yapılacak kayıt;</i>	
-----/-----	
1200- Müşteriler -Müşteri Y	900.000
5000-Yurtiçi Brüt Satışlar - TRT081018T	900.000
-----/-----	
5200- Yurtiçi Satışların Maliyeti - TRT081018T	892.000
1160- Kamu Kesimi Tahvil Senet ve Bonoları - TRT081018T	892.000
-----/-----	
8800- Emanet Devlet Tahvillerinden Alacaklılar -Portföy - TRT081018T	1.000.000
8800 – Emanet Devlet Tahvillerinden Alacaklılar -Müşteri Y -TRT081018T	1.000.000
-----/-----	
9320- Ters Repo Taahhütlerinden Alacaklılar -Vade	900.000
9820 – Ters Repo Taahhütlerinden Borçlular - Vade - Müşteri Y	900.000
-----/-----	

1.3.6. Kredili Menkul Kıymet İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Kredili menkul kıymet işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir;

a) Kredili menkul kıymet işlemine ilişkin özkaynağın müşteri tarafından nakit olarak yatırılması halinde alınan parasal tutarlar “Kasa Hesabı”na borç, “Kredi Hesabı-Kredili Müşterilerin Nakit Özkaynakları Hesabı”na alacak kaydedilir.

Özkaynağın menkul kıymet olarak yatırılması halinde, alınan menkul kıymetlerin nominal tutarları “Kredili Müşterilerin Menkul Kıymet Özkaynakları-Saklama Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı”na menkul kıymetler itibariyle borç, “Kredi Müşterilerin Menkul Kıymet Özkaynaklarından Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

b) Kredili menkul kıymet alımlarının parasal tutarları alım-satım sözleşmeleri ve işlem dağıtım tablolarına uygun olarak “Kredi Hesabı-Kredili Müşteriler Hesabı”na ilgili müşteri bazında borç, “Takas Merkezi Hesabı”na alacak kaydedilir.

c) Kredili menkul kıymet alımlarının nominal tutarları, “Kredili Müşterilerin Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi Hesabı”na hisse senetleri itibariyle borç, “Kredili Müşterilerin Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar” hesabına müşteriler bazında, hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örneği incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Aracı kurum müşterisi Y, 1.000 adet KCHOL hisse senedini birim fiyatı 50 TL.’den aracı kurumdan kredi kullanmak suretiyle almıştır. Özkaynak koruma oranı %50 olarak uygulanacaktır. Bu durumda özkaynağın tamamının nakit olarak yatırılması veya birim fiyatı 10 TL olan YBANK hisse senedi olarak yatırılmasına ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1: Kredili işleme konu menkul kıymetler $1.000 \times 50 = 50.000$, %50 özkaynak olacağından, yarısı olan 25.000 TL.’nin özkaynak olarak getirilmesi gerekir. 25.000 TL. YBANK hisse senedi olarak da $25.000 / 10 = 2500$ TL. nominal değerinde hisse senedini özkaynak olarak vermesi gerekecektir. Söz konusu işlemlere ilişkin kayıtlar;

Kredi hesabına özkaynak olarak nakit yatırılması,

-----/-----	
1000- Kasa	25.000
1210 Kredi Hesabı	25.000
- Kredili Müşterilerin	
Nakit Özkaynakları	
-Müşteri Y	
-----/-----	

Özkaynak olarak YBANK Hisse senedi verilmesi,

-----/-----	
8070- Kredili Müşterilerin Menkul Kıymet Özkaynakları - YBANK	2.500
8570- Kredili Müşterilerin Menkul Kıymet Özkaynaklarından Alacaklılar - Müşteri Y - YBANK	2.500
-----/-----	
<i>KCHOL hisse senedinin kredili olarak alınması</i>	
-----/-----	
1210 - Kredi Hesabı - Kredili Müşteriler, Müşteri Y	50.000
1500-Takas Merkezi	50.000
-----/-----	
8050 - Kredili Müşterilerin Emanet Hisse Senetleri - KCHOL	1.000
8550- Kredili Müşterilerin <u>Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar</u> - Müşteri Y - KCHOL	1.000
-----/-----	

Takas Merkezine ödeme yapıldığında Takas Merkezi Hesabı borçlandırılarak, Bankalar Hesabı alacaklandırılacaktır.

1.3.7. Açığa Satış İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Açığa satış ve menkul kıymetlerin ödünç alınması işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir;

a) Açığa satış işlemlerine ilişkin özkaynağın müşteri tarafından nakit olarak yatırılması halinde, alınan parasal tutarlar “Kasa Hesabı”na borç, “Kredi Hesabı-Açığa Satış Müşterileri Nakit Özkaynakları Hesabı”na müşteriler bazında alacak kaydedilir.

Özkaynağın menkul kıymet olarak yatırılması halinde, alınan menkul kıymetlerin nominal tutarları “Açığa Satış Müşterileri Menkul Kıymet Özkaynakları- Saklama Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı”na menkul kıymetler itibariyle borç, “Açığa Satış Müşterileri Menkul Kıymet Özkaynaklarından Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

b) Açığa satışların parasal tutarları alım-satım sözleşmeleri ve işlem dağıtım tablolarına uygun olarak “Takas Merkezi Hesabı”na borç, “Kredi Hesabı-Açığa Satış Müşterileri Hesabı”na ilgili müşteri bazında alacak kaydedilir.

c) Açığa satılan hisse senetlerinin nominal tutarları, “Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi Hesabı”na hisse senetleri itibariyle alacak, “Ödünç Alınan Menkul Kıymetlerden Borçlular Hesabı”na müşteri bazında, menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir. Açığa satılan menkul kıymetlerin nominal tutarları daha sonra “Ödünç Alınan, Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na ödünç alınan kişi veya kuruluş bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak, “Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı”na menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

d) Ödünç alınan menkul kıymetler karşılığında nakit teminat verilmesi halinde, teminat tutarları “Ödünç Alınan Menkul Kıymetler İçin Verilen Teminatlar Hesabı”na ödünç veren kişi veya kuruluş bazında borç, “Kasa Hesabı”na alacak kaydedilir.

Ödünç alınan menkul kıymetler karşılığında menkul kıymet teminatı verilmesi halinde, verilen menkul kıymet teminatlarının nominal tutarları “Ödünç Alınan Menkul Kıymetler İçin Verilen Menkul Kıymet Teminatları Hesabı”na ödünç veren kişi ve kuruluş bazında menkul kıymetler itibariyle borç, “Ödünç Alınan Menkul Kıymetler İçin Verilen Menkul Kıymet Teminatlarından Alacaklılar Hesabı”na teminat hisse senedini veren müşteriler veya Şirket portföyü bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örneği incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Aracı kurum müşterisi Y, piyasadaki gelişmeleri dikkate alarak 1.000 adet KCHOL hisse senedini birimi fiyatı 5 TL.’den açığa satmıştır. Müşteri Y, açığa satış dolayısıyla bulundurması gereken %50 oranındaki özkaynağını birim değeri 2 TL. olan YBANK hisse senedi olarak getirmiştir. Müşterinin işlem yaptığı aracı kurum tarafından, müşteri Y için X aracı kurumundan 1.000 adet KCHOL hisse senedi ödünç alınarak takas yükümlülüğü yerine getirilmiştir. Ödünç işlemleri karşılığında Müşteri Y adına X aracı kurumuna birim değeri 20 TL. olan ADANA hisse senedi verilmiştir. İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Açığa satış kaydı

-----/-----	
1500- Takas Merkezi Hesabı	5.000
1210- Kredi Hesabı	5.000
Açığa Satış Müşterileri	
- Müşteri Y	
-----/-----	

Menkul kıymetin özkaynak olarak yatırılmasına ilişkin kayıt

-----/-----	
8110 - Açığa Satış Müşterileri	
Menkul Kıymet Özkaynakları	1.250
- YBANK	
8610 - Açığa Satış Müşterileri	

Menkul Kıymet Özkaynaklarından Alacaklılar - Müşteri Y - YBANK	1.250
-----/-----	
<i>Açığa satıştan dolayı oluşan senet teslim yükümlülüğüne ilişkin kayıt</i>	
-----/-----	
8090 Ödünç Alınan Menkul Kıymetlerden Borçlular -Müşteri Y -KCHOL	1.000
8000 Emanet Hisse Senetleri - KCHOL	1.000
-----/-----	
8000 Emanet Hisse Senetleri - KCHOL	1.000
8090 Ödünç Alınan Menkul Kıymetlerden Alacaklılar -X Aracı Kurumu -KCHOL	1.000
-----/-----	
<i>Adana hisse senedinin ödünç verilmesi</i>	
-----/-----	
8130 - Ödünç Alınan Menkul Kıymetler İçin Verilen Menkul Kıymet Teminatları - X Aracı Kurum - ADANA	250
8630 - Ödünç Alınan Menkul Kıymetler İçin Verilen Menkul Kıymet Teminatlarından Alacaklılar - Müşteri Y - ADANA	250
-----/-----	

1.3.8. Ödünç İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Menkul kıymetlerin ödünç verilmesi işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir:

a) Aracı kuruluşların müşteri emanetlerinden veya şirket portföyünden ödünç verdiği menkul kıymetlerin nominal tutarları “Ödünç Verilen Menkul Kıymetlerden Borçlular Hesabı”na ödünç verilen kişi ve kuruluş bazında menkul kıymetler itibariyle borç, “Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı”na menkul kıymetler itibariyle alacak; “Ödünç Verilen Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na ödünç veren müşteriler veya şirket portföyü bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler veya şirket portföyü bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

b) Ödünç verilen menkul kıymetler karşılığında nakit teminat alınması halinde alınan parasal tutarlar “Kasa Hesabı”na borç, ”Ödünç Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan Teminatlar Hesabı”na ilgili kişi veya kuruluş bazında alacak kaydedilir.

Ödünç verilen menkul kıymetler karşılığında menkul kıymet teminatı alınması halinde, alınan menkul kıymet teminatlarının nominal tutarları “Ödünç Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan Menkul Kıymet Teminatlarından Alacaklılar Hesabı”na ödünç alan kişi veya kuruluş bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak, “Ödünç Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan Menkul Kıymet Teminatları-Saklama Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı”na menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örneği incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Aracı kurumun müşterisi Y, aracı kurumu aracılığıyla nominal değeri 5.000 TL. KCHOL hisse senedini X Aracı Kurumuna ödünç vermiş ve karşılığında 10.000 TL. tutarında nakit teminat almıştır. İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1:

Ödünç işleminin kaydı

-----/-----		
8150- Ödünç Verilen Menkul Kıymetlerden		5.000
Borçlular		
- X Aracı Kurumu		
-KCHOL		
	8000 - Emanet Hisse Senetleri	5.000
	-KCHOL	
-----/-----		
8500- Emanetteki Hisse Senetlerinden		5.000
Alacaklılar		
- Müşteri Y		
-KCHOL		
	8650- Ödünç Verilen Menkul Kıymetlerden	5.000
	Alacaklılar	
	-Müşteri Y	
	-KCHOL	

Alınan Teminatların Kaydı:

-----/-----		
1060- Bankalar		10.000
3220- Ödünç Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan		10.000
Teminatlar		
-Müşteri Y		
-----/-----		

1.3.9. Bankaların Belge ve Kayıt Düzeni

Bankalar aracılık faaliyetleri ile sınırlı olarak Tebliğ'deki belge düzenine ilişkin hükümlere uyarlar. Diğer taraftan, kayıt düzeni açısından yetkili otorite olan Bankacılık

Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından öngörölmesi halinde, bu Tebliğ’de belirtilen kayıt düzenini dikkate alarak muhasebe işlemlerini yürütürler.

ARACI KURULUŞ UNVANI

Tarih :
Örgüt Kodu:

HESAP EKSTRESİ (*)

Müşteri No :
Müşteri Adı:

Tarih	Fiş No	Açıklama (**)	Borç	Alacak	Bakiye		
		TOPLAM					
Adı	Tarih	Fiş No	Açıklama		Giren	Çıkan	Kalan (***)
A Hisse Senedi							
A Hisse Senedi							
			Toplam				
B Hisse Senedi							
B Hisse Senedi							
			Toplam				

Bakiye (****) :
Aracı Kurum Yetkili İmzası

- () Hesap Ekstresi ve Müşteri Menkul Kıymet Hareket Listesi ve Dökümü'nün birleştirilmesinden oluşturulmuştur.
- () Açıklama bölümünde işlem konusu menkul kıymetin fiyatı, miktarı, alım veya satım olduğu, komisyon bedeli, tahsilat, ödeme, eski yeni farkı, temettü tahsilatı gibi hususlara yer verilir.
- () Giren, çıkan ve kalan bölümlerinde sermaye piyasası araçları menkul kıymet bazında ve adet olarak izlenecektir.
- () Bakiye kısmında müşterinin Aracı Kurum'da mevcut nakit ve menkul kıymetleri için ayrı ayrı olmak üzere toplam değerleri gösterilecektir.

ARACI KURULUŞ UNVANI

İŞLEM SONUÇ FORMU

Müşteri Adı	:						
Müşteri No	:						
Menkul Kıymetin	:	İMKB'de	Portföyden	Adet	Fiyat	Tutar	Komisyon/BSMV
Cinsi ve Adı	:	Alış/Satış	Alış/Satış				
Açıklama	:	- Satın alınan menkul kıymetler emanete alınmış, bedeli hesabınıza borç kaydedilmiştir.					
		- Satılan menkul kıymetler emanetten çıkarılmış, bedeli hesabınıza alacak kaydedilmiştir.					
		- Verilen diğer hizmetler.					
Aracı kuruluş yetkilileri	:						
İsim İmza	:						

ARACI KURULUŞ UNVANI

MENKUL KIYMET GİRİŞ FİŞİ

Müşteri No :
Müşteri Adı :
Menkul Kıymet Cinsi :

Tarih :
Şube Kodu :
Fıő No :

Menkul Kıymet

NOMİNAL TUTAR

Adı	No'dan - No'ya	Tertip	Seri	Kupon	Kupūr	Adet	Eski	Yeni	En Yeni
-----	----------------	--------	------	-------	-------	------	------	------	---------

TOPLAM

Teslim Edenin
Kodu
Adı Soyadı
İmzası

Teslim Alanın
Kodu
Adı Soyadı
İmzası

ARACI KURULUŞ UNVANI

MENKUL KIYMET ÇIKIŞ FİŞ

Müşteri No :
Müşteri Adı :
Menkul Kıymet Cinsi :

Tarih :
Şube Kodu:
Fıő No :

Menkul Kıymet									<u>NOMİNAL TUTAR</u>
Adı	No'dan - No'ya	Tertip	Seri	Kupon	Kupür	Adet	Eski	Yeni	En Yeni

TOPLAM

Teslim Edenin
Kodu
Adı Soyadı
İmzası

Teslim Alanın
Kodu
Adı Soyadı
İmzası

MÜŞTERİ EMRİ FORMU

Örgüt Kodu :
Müşteri Adı :
Müşteri Kodu :
Emrin İletiliő Şekli (*) :

Tarih :
Zaman : Saat/Dakika
MEF No:

Sermaye Piyasası Aracı Cinsi	Adı	Alış/Satış	Emir Türü/ Geçerlilik Süresi(**)	Fiyat/Nominal Değer(***)
------------------------------	-----	------------	----------------------------------	--------------------------

Emri Alanın
Adı Soyadı
İmzası

Müşteri
Adı Soyadı
İmzası

- ☐ Yazılı, faks, telefon, internet vb.
☐ Hisse senedi işlemlerinde kullanılacaktır.
☐ Hisse senedi işlemleri için fiyat, kamu borçlanma araçları için nominal değer kullanılacaktır.

SEANS TAKİP FORMU (*)

Tarih:

GERÇEKLEŞEN

Sıra No	Zaman	Örgüt Kodu	Müş. Kodu	Hisse/ Menkul Kıymet Kodu	Alış/ Satış	Miktar (Lot/ Adet) (**)	Birim Fiyat	Not	Karşı Üye	Miktar (Lot/Adet) (**)	Birim Fiyatı	Not
---------	-------	------------	-----------	---------------------------	-------------	-------------------------	-------------	-----	-----------	------------------------	--------------	-----

(*) Hisse senedi ve kamu borçlanma araçları için kullanılacaktır.

(**) Hisse senedi işlemleri için lot, kamu borçlanma araçları için adet kullanılacaktır.

**İŞLEM DAĞITIM LİSTESİ ⁽¹⁾
(Menkul Kıymet Bazında)**Tarih :
No :

ARACI KURULUŞUN UNVANI

<u>Menk. Kıym.</u> Cinsi Adı	<u>Müşteri</u> No. Adı	<u>Emir</u> Tarih Numara ⁽²⁾	Emrin Geçerlilik Süresi	Alım/Satım A/S	Adet (Nominal/ 1000)	Emir Fiyatı	Gerçekleşen Adet (Nominal/1000)	Gerçekleşen (Fiyat (TL))	Komisyon	BSMV	Gerçekleşmeyen Emir Adedi (Nominal/1000)
---------------------------------	---------------------------	---	-------------------------------	-------------------	----------------------------	----------------	---------------------------------------	-----------------------------	----------	------	--

⁽¹⁾ Bu liste, alımlar için ayrı, satışlar için ayrı düzenlenir.⁽²⁾ Emir numarası borsa işlem defterinde mevcut emir numarasıdır.

**İŞLEM DAĞITIM LİSTESİ ⁽¹⁾
(Müşteri Adı Bazında)**

ARACI KURULUŞUN UNVANI

Tarih :
No :

Menk. Kıym. Cinsi	Adı	Müşteri No. Adı	Emir Tarih Numara ⁽²⁾	Emrin Geçerlilik Süresi	Alım/Satım A/S	Adet (Nominal/ 1000)	Emir Fiyatı	Gerçekleşen Adet (Nominal/1000)	Gerçekleşen (Fiyat (TL))	Komisyon BSMV	Gerçekleşmeyen Emir Adedi (Nominal/1000)
----------------------	-----	--------------------	--	-------------------------------	-------------------	----------------------------	----------------	---------------------------------------	-----------------------------	---------------	--

⁽¹⁾ Bu liste, alımlar için ayrı, satışlar için ayrı düzenlenir.⁽²⁾ Emir numarası borsa işlem defterinde mevcut emir numarasıdır.

1.4. SERİ: V, NO:51 SAYILI ARACI KURULUŞLARIN TÜREV ARAÇLARININ ALIM SATIMINA ARACILIK FAALİYETLERİNDE DÜZENLEYECEKLERİ BELGELER VE KAYIT DÜZENİ HAKKINDA TEBLİĞ

Türev araç işlemleri organize piyasalarda gerçekleştirilse dahi riskli enstrümanlar olup, hem aracı kurumun mali durumu açısından hem de yatırımcının kar zararının tespiti açısından sürekli takip edilmesi gereken işlemlerdir. Seri V, No:51 sayılı “Aracı Kuruluşların Türev Araçların Alım Satımına Aracılık Faaliyetlerinde Düzenleyecekleri Belgeler ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ” (Tebliğ, Seri: V, No: 51 sayılı Tebliğ) özellikle organize piyasalarda işlem gören türev araçların işlemlerinin kayıt altına alınması ve muhasebe uygulamalarının tek bir standartta gerçekleştirilmesi amacıyla matuf olarak düzenlenmiş bir Tebliğ’dir. 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu (Kanun, 6362 sayılı Kanun) ile bir sermaye piyasası aracı olarak kabul edilmiş olan tezgahüstü türev ürünler bu Tebliğ’in asıl düzenleme alanı içerisinde yer almamaktadır.

Bu itibarla Tebliğ ile yatırım kuruluşlarının türev araç işlemlerinin düzenlenecek belgeler ile kayıt altına alınması, söz konusu kayıtların ihtilaflarda dayanak olmak üzere saklanması, asgari belirli bilgilerin düzenlenecek bu belgelerde yer alması ve tesis edilen işlemlere ilişkin muhasebe kayıtlarının belirli bir standartta olması amaçlanmıştır. Tebliğ ile aracı kurumlara Tebliğin tamamına uyum şartı getirilirken, bankalar için özel mevzuatlarında Tebliğ’de tanımlanan işlemlerin izlenmesine ilişkin düzenlemelerin bulunması kaydıyla ana-hesap numaraları kullanmayacakları ancak; türev araçların alım-satımına aracılıktan kaynaklanan işlemlerini alt hesaplarda Tebliğde düzenlenen ayrıntıda izleyecekleri, gerekli belgeleri düzenleyecekleri, saklayacakları ve ilgili kişi ve kurumlara gönderecekleri belirtilmiştir.

Tebliğin ilk iki maddesinde Tebliğin amacı aracı kuruluşların türev araçların alım satımına aracılık faaliyetlerinde düzenleyecekleri belgeler ile muhasebe işlemlerinde uyacakları esasları belirlemek olarak ifade edilmiştir.

Tebliğ’de hüküm bulunmayan hallerde Seri: V, No: 6 sayılı “Aracılık Faaliyetinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ” hükümlerine uyulacağı ifade edilmiştir.

27.08.2001 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Tebliğ’de, takip eden dönemde 2 adet değişiklik yapılmıştır.

Söz konusu Tebliğ Mülga 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun 22’nci maddesinin 1’inci fıkrasının (e) ve (f) bentlerine dayanılarak çıkarılmıştır. Söz konusu Kanun 6362 sayılı

Kanun ile yürürlükten kaldırılmış olup, Tebliğin dayanak maddesi hâlihazırda yürürlükte değildir. 6362 sayılı Kanun sonrasında yatırım kuruluşlarına ilişkin olarak yatırım hizmet ve faaliyetleri kapsamında pek çok düzenleme yapılmış olmakla birlikte, belge ve kayıt düzenine ilişkin yeni bir düzenleme, çalışmamız tarihi itibarıyla yapılmamıştır. Bu çerçevede çalışmamızda halen yürürlükte olan Seri: V, No: 51 sayılı Tebliğ hükümleri dikkate alınacaktır.

6362 sayılı Kanun'un "Düzenleyici İşlemler" başlıklı Geçici 1'nci Maddesinde "Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin düzenlemeler, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içinde yürürlüğe konulur. Bu Kanuna göre yürürlüğe konulacak düzenlemeler yürürlüğe girinceye kadar, mevcut düzenlemelerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur." hükmü yer almakta olup, bu çerçevede mevcut Seri: V, No: 51 Sayılı Tebliğ'in Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanabilecektir.

Tebliğin türev araçların alım satımına aracılık faaliyetinde belge ve kayıt düzenini düzenlediği dikkate alındığında, Tebliğ çerçevesinde türev aracın ne olduğu sorusuna öncelikle cevap verilmesi gerekmektedir. Tebliğin "Tanımlar" maddesinde türev araçlar Tebliğ'de tanımlanan vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri olarak ifade edilmiştir.

Vadeli İşlem Sözleşmesi; "Belirli bir vadede, önceden belirlenen fiyattan standart miktar ve nitelikte sermaye piyasası aracını, ticari malı, kıymetli madeni, döviz veya endeksi alma veya satma hak ve yükümlülüğünü veren ve sözleşmenin yapılması esnasında söz konusu varlıkların taraflar arasında değişimine neden olmayan, vade sonunda da sözleşmeye konu varlıkların taraflar arasında değişimini, fiziki teslimatın zorunlu olduğu durumlar hariç, zorlamayan sözleşmelerden vadeli işlem borsalarında veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görenlerini",

Opsiyon Sözleşmesi ise; "Belirli bir vadede veya belirli bir vadeye kadar, önceden belirlenen fiyattan standart miktar ve nitelikte sermaye piyasası aracını, ticari malı, kıymetli madeni, döviz veya endeksi lehara alma (alım opsiyonu) veya satma (satım opsiyonu) hakkı veren, keşidecisini bu yükümlülük altına sokan sözleşmelerden vadeli işlem borsalarında veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görenlerini"

ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Yukarıdaki tanımlardan da görüleceği üzere, Tebliğ türev araçlardan sadece vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerini kapsamakta, bunlardan da vadeli işlem borsalarında veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görenlerini dikkate almaktadır. Teşkilatlanmış piyasa niteliğinde olmayan tezgahüstü türev işlemler Tebliğ kapsamında bulunmamaktadır.

Tebliğ’de banka ve aracı kurumların her ikisini birden kapsamak üzere aracı kuruluş terimi kullanılmaktadır.

Seri V, No: 51 Sayılı Tebliğ ile ilişkin inceleme bölümler ve başlıklar halinde aşağıda yer almaktadır.

1.4.1. İşlemlerin Yapılmasına İlişkin Esaslar

1.4.1.1. Emirlerin Alınması ve Emir Formu

Aracı kuruluşlar, müşterilerinden vadeli işlemler ve opsiyon borsalarında gerçekleştirmek üzere herhangi bir emir aldığı anda asgari içeriği Tebliğ’de belirlenen "emir formu" düzenlemekle yükümlüdürler.

Emirlerin yazılı olarak alınması halinde emir formunda müşterinin imzası bulunmalıdır. Müşterilerden telefon veya benzeri iletişim araçları ile veya sözlü olarak alınan emirler, alındıkları anda müşteri imzası aranmaksızın yazılı hale getirilir. Emir formunda, emrin alındığı tarih ile saat ve dakika olarak zamanı gösteren bir ibarenin damga olarak veya bilgisayar marifetiyle basılması gerekmektedir.

Emir formunda en az aşağıdaki bilgiler bulunur;

- a) Sıra numarası,
- b) Kısa ya da uzun pozisyon olduğu,
- c) Sözleşmenin tipi (vadeli işlem sözleşmesi veya opsiyon sözleşmesi olduğu),
- d) Opsiyon sözleşmesi ise alım ya da satım opsiyonu olduğu,
- e) Ters işlem (T) veya yeni bir pozisyon açmak (YP) istendiği,
- f) Sözleşme adedi,
- g) Sözleşmenin tanımı,
- h) Fiyat ve emir türü,
- i) Emrin geçerlilik süresi,
- j) Emrin verildiği seans,
- k) Hesap tipi (müşteri, global hesap vs.),
- l) Müşteri hesap numarası,
- m) Tarih ve zaman,
- n) Müşterinin ad-soyadı ya da unvanı ile imzası,
- o) Emri alan aracı kuruluş görevlisinin adı, soyadı ve imzası,
- p) İşlem yapılacak borsa, pazar ve takas kurumu,
- r) İşlem yapılacak para birimi (Türk lirası, ABD doları ve diğer).

Emir formu, müteselsil sıra numarası ile yukarıdaki bilgileri taşıması şartıyla serbestçe düzenlenebilir. Emir formu en az iki nüsha olarak düzenlenir, bir nüshası emri veren müşteriye verilir. Diğer nüshası, gerçekleşen işlemlerin muhasebede izlenmesine esas teşkil etmek üzere ilgili muhasebe kaydını içeren fişle birlikte saklanır. Herhangi bir nedenle sıra numarasının atlanması üzerine kullanılmayan emir formları iptal edilerek saklanır.

1.4.1.2. Telefon ile Emir Alınması

Telefonla alınan emirlerde ses kayıtlarının kaydedilmesi ve 6 ay süreyle saklanması zorunludur. Seri: V, No: 6 sayılı Tebliğ’de sözlü emirlerinin emir tarihini takip eden yıldan itibaren 2 yıl süreyle saklanacağı yönünde hüküm bulunmaktadır. Tebliğ türev araçlara ilişkin olduğundan türev araçlarda sözlü emirler için bu sürenin kısaltıldığı ve özel hüküm getirildiğini söyleyebiliriz.

Müşterinin veya yetkili kıldığı kişilerin imzasını taşımayan emirler ile ilgili çıkan ihtilafların hallinde, eğer varsa ses kayıtları ile ilgili diğer belgeler Kurul ve borsa tarafından dikkate alınır.

Tebliğ’de müşterinin veya yetkili kıldığı kişilerin imzasının bulunmadığı emirler üzerine müşteri ile aracı kuruluş arasında çıkan ihtilaflarda, ihtilaf tarihinden sonraki 3 ay içinde ilgili aracı kuruluşa ve borsaya bildirilmesi şartıyla, aksini kanıtlayan önemli bir bilgi ve belge bulunmadıkça ve ikinci paragraftaki hükümler saklı kalmak kaydıyla müşterinin iddiasının geçerli olduğunun Kurulca kabul edileceği düzenlenmiştir.

1.4.1.3. Emirlerin Borsaya İletilmesi ve Emir Takip Formu

Emirler borsaya "zaman önceliği" gözetilerek iletilir. Belirli bir işlem tarihi veya fiyatı için koşul taşımayan emirler, diğer emirlere kıyasla daha önceliklidir. Zaman önceliği ve koşullar açısından eşitliğin söz konusu olduğu emirler arasında, müşteri emirleri, aracı kuruluşun kendi portföyü için verdiği emirlerden önce borsaya iletilir.

Gerek müşteriler gerekse portföy için verilen emirler, aracı kuruluşta tutulan "Türev Piyasalar Emir Takip Formu"na alınış sırasına göre kaydedilir. Bu formda verilen sıra numarası emrin alınması sırasında müşteriye bildirilir.

Aracı kuruluşlarda her emir kabul edilen yerde bir tane Türev Piyasalar Emir Takip Formu tutulur. Emirler alındıkları yerden borsaya doğrudan iletilebilirler. Bu şekilde Türev Piyasalar Emir Takip Formu tutulan yerin diğer Türev Piyasalar Emir Takip Formu tutulan yerden fiziken bağımsız olması şarttır. Alındıkları yerden borsaya iletilmeyen emirler,

borsaya iletilecek yerde tutulan Türev Piyasalar Emir Takip Formuna işlenmek üzere bildirilir.

Gerçekleşen işlemler Türev Piyasalar Emir Takip Formundaki ilgili bölüme işlenir. Söz konusu formdaki bilgiler, sıralama işlemine imkan verecek şekilde bilgisayar ortamına aktarılır. Geçerlilik süresi bir günden uzun olan emirlerden verildiği gün gerçekleşmeyenler, izleyen günlerde Türev Piyasalar Emir Takip Formuna kaydedilir.

1.4.1.4. İşlemlerin Gerçekleştirilmesi ve İşlem Dağıtım Listesi

Gerçekleşen işlemler müşteriye en geç gün sonunda bildirilir. Aynı gün, alınan ve satılan sözleşmenin cins, miktar, fiyat veya primi ile müşteriye tahakkuk ettirilen komisyon ve gider karşılıklarını gösterecek şekilde düzenlenecek "Türev Araçlar Alım Satım Teyit Formu" müteselsil numara taşıyacak şekilde düzenlenerek müşteriye gönderilir. Türev Araçlar Alım Satım Teyit Formunun Tebliğ’de yer alan örneğe uygun olarak hazırlanması zorunludur. Faturada Türev Araçlar Alım Satım Teyit Formu’nda yer alan bilgilerin yer alması halinde söz konusu form düzenlenmeyebilir. Ancak faturanın düzenlenip müşteriye gönderilmesinde Tebliğ’de belirtilen süre şartına uyulur.

İşlemlerin gerçekleşmesini takiben, gün sonunda Tebliğ’de bir örneği yer alan "Türev Piyasalar İşlem Dağıtım Listesi" düzenlenir. Türev Piyasalar İşlem Dağıtım Listesi, gerçekleşen işlemlerin hangi müşteri için yapıldığını ve işlem fiyatını izlemek amacıyla, her bir borsa ve piyasa için ayrı ayrı, her iş günü sonu itibarıyla düzenlenir.

Türev Piyasalar İşlem Dağıtım Listesinde en az; tarih, müşteri ismi, sözleşmenin tanımı, alım veya satım olduğu, işlem miktarı ve fiyatı, işlemin yeni bir pozisyon açmak için yapıp yapılmadığı, işlemlerin korunma amaçlı mı yoksa spekülatif amaçlı mı olduğu belirtilir. Bu bilgileri taşıyan bir belgenin takas kurumu veya borsa tarafından düzenlenmesi halinde, aracı kuruluşların Türev Piyasalar İşlem Dağıtım Listesi düzenlemesi zorunlu değildir.

1.4.2. İşlemlerin Muhasebede İzlenmesine Dair Hükümler

1.4.2.1. Sözleşme Tutarları

Türev araçlar, muhasebe kayıtlarında nazım hesaplarda takas kurumunun rapor etmesine bağlı olarak sözleşme sayısı ya da sözleşmenin nominal değeri esas alınmak suretiyle izlenir.

1.4.2.2. Hesapların İsimlendirilmesi

Tebliğ uyarınca vadeli işlem ve opsiyon sözleşmesini tanımlamak amacıyla açılacak hesaplara ilgili takas kurumu tarafından kullanılan standart isimlerin verilmesi zorunludur. Böyle bir standart tanımlamanın bulunmaması durumunda hesaplara 38 karakter uzunluğunda bir isim verilir. Bu tanımlamada sırasıyla;

- a) Sözleşmeye dayanak teşkil eden varlığın ismi (12 karakter),
 - b) Vadeli işlem sözleşmesi için "F", alım opsiyonu taşıyan opsiyon sözleşmesi ise (C), satım opsiyonu taşıyan opsiyon sözleşmesi ise (P),
 - c) Ay ve yıl olarak sözleşmenin vadesi (4 karakter),
 - d) Opsiyonun kullanım fiyatı (9 karakter),
 - e) Amerikan tipi opsiyon için "A", Avrupa tipi opsiyon için "E" harfi (1 karakter),
 - f) Sözleşmenin işlem gördüğü borsa ve ilgili takas kurumunu temsil eden kısaltmalara (3 karakter)
- yer verilir.

Bunlardan sonra gelmek üzere;

- a) Hesap müşteriye aitse (M), global hesap ise (G); aracı kuruluşun kendi portföyüne aitse (R), piyasa yapıcı bir aracı kuruluşun kendi portföyüne ait ise (Y),
- b) Hesap spekülatif işlemler için açılmışsa (S), korunma amaçlı işlemler için ise (H),
- c) Sözleşmeye konu varlıkların fiziki teslimatı kararlaştırılmış ise (T), aksi takdirde (N),
- d) Uzun pozisyon ise (U), kısa pozisyon ise (K),
- e) Portföy teminatlı sözleşmeler için (O), diğerleri için (I)
- f) Grup teminatlı sözleşmelerde (G), diğerlerinde (B),
- g) Sözleşmenin düzenlendiği yabancı paranın cinsini belirtmek üzere; Türk Lirası için (TL) ABD Doları için (US), Alman Markı için (DM), Fransız Frangı için (FF), İsviçre Frangı için (SF), Japon Yeni için (JY) harfleri, diğer dövizler için uluslararası rumuzları içeren harfler.

Rumuzlarının hesap isimlerinde son 8 karakter olarak yukarıda belirtilen sırada yer alması zorunludur. Sözleşmeler için takas kurumu tarafından standart bir ismin kullanılması durumunda da, 31 inci karakterden başlamak üzere bu fıkra da yer alan bilgiler eklenir.

Takas kurumu tarafından isimlendirilen sözleşmelerin ilk 30 karakterinde bilgi bulunmayan alanlar dâhil, yukarıda yer alan esaslar uyarınca yapılan isimlendirme çerçevesinde işlenecek bilgi bulunmayan alanlar boş bırakılır.

Aracı kuruluşların muhasebe sistemlerinin ilgili hesapları söz konusu rumuzlar çerçevesinde işleme tabi tutacak şekilde düzenlenmesi zorunludur.

1.4.2.3. Muhasebede İzlemede İşlem Tarihi

Borsalarda alınıp satılan türev araçlar, Tebliğ’de belirtilen istisnalar hariç, işlemin borsada gerçekleştiği tarih itibarıyla kayıtlara yansıtılır. Ancak aracı kuruluşların muhasebe ve bilgi sağlama sistemlerinin, müşterilerden alınması ve takas kurumuna tevdi edilmesi gereken teminatları ve diğer nakit hareketlerini, alım satım işlemine bağlı olarak takas kurumu nezdinde hak ve yükümlülüklerin tesis edildiği tarih itibarıyla izlemeye imkân verecek şekilde düzenlenmesi zorunludur.

1.4.2.4. Borsada İşlem Görmeyen Sözleşmeler

Organize bir borsada işlem görme şartı hariç diğer nitelikler itibarıyla vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerine benzeyen sözleşmeler, piyasaya göre değerlemeye ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla Tebliğdeki hükümler uyarınca aracı kuruluşların muhasebesinde izlenir. Tebliğ’de bu sözleşmelerin, Kurulun muhasebe standartları çerçevesinde değerlemeye tabi tutulacağı belirtilmekte olup, II-14.1. sayılı Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği’nin (Finansal Raporlama Tebliği) 5’inci maddesinde “*İşletmeler, finansal tablolarının hazırlanmasında KGK tarafından yayımlanan TMS/IFRS’yi esas alırlar.*” hüküm yer almakta olup, bu çerçevede türev araçların değerlemesinde TMS/IFRS dikkate alınacaktır.

1.4.2.5. Piyasaya Göre Değerleme ve Değerleme Zamanı

Tebliğin 13’üncü maddesinde “Bir borsada işlem gören vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri, Kurulun "Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebesine İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ" çerçevesinde piyasaya göre değerlemeye tabi tutulur.” hükmü yer almakla birlikte, söz konusu Tebliğ Finansal Raporlama Tebliği ile yürürlükten kaldırılmıştır. Değerlemeye ilişkin olarak Kamu Gözetim Kurumu tarafından yayımlanan TMS/IFRS’de yer alan hükümler dikkate alınacaktır.

Müşterilere yapılan bildirimlerde, müşteri pozisyonları piyasaya göre değerlendirilmiş haliyle gösterilir.

Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin piyasaya göre değerlemesinin günlük olarak kayıtlara yansıtılmaması halinde, bu değerlendirme farkları en geç müşterilere bildirimde

bulunulma tarihleri itibarıyla ve her durumda ay sonlarında veya sözleşmelerin kapatılması tarihinde kanuni defterlere toplu olarak işlenir.

1.4.2.6. Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinde Verilecek Teminatların Kaydı

Gerek müşteri gerek portföy için vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinde açık pozisyon ihdas edilmesi halinde, bu pozisyonlar için ödenmesi gereken teminatlar ile takas kurumlarının teminat tamamlama çağrısı yapması neticesinde ödenmesi gereken teminatlar, 9100 Tevdi Edilecek Türev Piyasa Teminatlarından Borçlular hesabına müşteri bazında sözleşmeler itibarıyla borç, 9600 Tevdi Edilecek Türev Piyasa Teminatlarından Alacaklılar hesabına takas kurumu bazında sözleşmeler itibarıyla alacak kaydedilir. Aynı gün içinde açılıp kapanan veya teminatı gün sonuna kadar yatırılan sözleşmeler için bu kayıtlar yapılmayabilir. Bu muhasebe kayıtları, işlemlerin borsalarda gerçekleştirildiği veya teminat tamamlama çağrısının yapıldığı tarih itibarıyla yapılır. Döviz üzerinden verilecek teminatlar, bu hesaplarda ödenecek yabancı para cinsinden izlenir.

Takas kurumuna tevdi edilecek teminatların müşteriden tahsil edilip takas kurumuna verilmesi veya ters işlemle sözleşmelerin kapatılması halinde, birinci paragraftaki hesaplar ters kayıtlarla kapatılır.

Aşağıda yer alan örnek konuyu daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır.

Örnek 1: Aracı kurum Müşteri Y adına Borsa'dan F_TRYUSD1214S0 tanımlı vadeli işlem sözleşmesinden 10 adet almıştır (Y müşterisinin ilgili sözleşmede açık pozisyon sayısı 10 olmuştur). Bu sözleşme karşılığında Takas kurumu tarafından belirlenen teminat tutarı 2.000 TL.'dir. İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1:

-----/-----	
<u>9100- Tevdi Edilecek Türev Piyasa Teminatlarından Borçlular</u>	2.000
-Müşteri Y	
- F_TRYUSD1214S0	
<u>9600 Tevdi Edilecek Türev Piyasa</u>	2.000
<u>Teminatlarından Alacaklılar</u>	
-Takasbank	
- F_TRYUSD1214S0	
-----/-----	

1.4.2.7. Vadeli İşlemlerde Kısa ve Uzun Pozisyon Alınması

Müşterinin vadeli işlem sözleşmesinde uzun pozisyon alması halinde, 8410 Açık Uzun Pozisyon Vadeli İşlem Sözleşmeleri hesabına sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar

veya takas üyesi aracı kuruluş bazında vadeli işlem sözleşmeleri itibarıyla borç, 8910 Açık Pozisyon Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar hesabına müşteriler bazında vadeli işlem sözleşmeleri itibarıyla alacak kaydedilir.

Müşterinin vadeli işlem sözleşmesinde ilk defa kısa pozisyon alması halinde, 8411 Açık Kısa Pozisyon Vadeli İşlem Sözleşmeleri hesabına sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında, vadeli işlem sözleşmeleri itibarıyla borç, 8910 Açık Pozisyon Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar hesabına müşteri bazında, vadeli işlem sözleşmeleri itibarıyla alacak kaydedilir.

Vadeli işlem sözleşmesinin ters işlemle kapatılması, açık hesaplara ters kayıt düşülmek suretiyle muhasebeleştirilir. Global hesaplar hariç, bir hesapta aynı sözleşme ve aynı vadeye ait açık uzun ve kısa pozisyon aynı anda tutulmaz.

Vadeli işlem sözleşmelerinin portföy için alınması, satılması ve ters işlemle kapatılması, ayrı bir alt hesapta izlenmek suretiyle bu başlıkta belirtilen hükümler çerçevesinde muhasebeleştirilir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örnekleri incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Aracı kurum, Müşteri Y adına Borsa'dan F_TRYUSD1214S0 tanımlı vadeli işlem sözleşmesinden 2,3150 fiyatından 10 adet almıştır. İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1:

-----/-----	
<u>8410- Açık Uzun Pozisyon Vadeli İşlem Sözleşmeleri</u>	10
- Takasbank	
- F_TRYUSD1214S0	
<u>8910- Açık Pozisyon Vadeli İşlem ve Opsiyon</u>	10
<u>Sözleşmelerinden Alacaklılar</u>	
-Müşteri Y	
- F_TRYUSD1214S0	
-----/-----	

1.4.2.8. Vadeli İşlem Sözleşmelerinde Verilen Teminatlar

Vadeli işlem sözleşmelerinin açılması esnasında takas kurumuna verilmesi gereken teminatlar 9100 Tevdi Edilecek Türev Piyasa Teminatlarından Borçlular hesabına müşteri bazında sözleşmeler itibarıyla borç, 9600 Tevdi Edilecek Türev Piyasa Teminatlarından Alacaklılar hesabına takas kurumu bazında sözleşmeler itibarıyla alacak kaydedilir. Teminatların takas kurumuna tevdi edilmesi veya sözleşmelerde ters işlem yapılması halinde, bu hesaplar ters kayıtlı kapatılır.

Açık vadeli işlem pozisyonu nedeniyle müşteri için takas kurumuna verilen nakit teminatlar, 1511 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas Merkezleri (Müşteri) hesabının borç kısmında sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında söz konusu sözleşmeler itibarıyla, 3230 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar (Müşteri Teminatları, Primler, Kâr ve Zarar) hesabının alacak kısmında müşteriler bazında sözleşmeler itibarıyla izlenir.

Portföyde yer alan sözleşmeler için verilen nakit teminatlar, 1510 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas Merkezleri (Portföy) hesabında sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında sözleşmeler itibarıyla izlenir.

Vadeli işlem sözleşmeleri nedeniyle teminat mektubu, menkul kıymet dahil gayrinakdi varlıkların portföy için veya müşteriler tarafından teminata verilmesi durumunda, 8440 Türev Piyasa Gayrinakdi Teminatları hesabında, teminatların tevdi edildiği yer bazında verilen teminatlar itibarıyla borç ve 8940 Türev Piyasa Gayrinakdi Teminatlardan Alacaklılar hesabına müşteriler veya portföy bazında verilen teminatlar itibarıyla alacak verilir.

Vadeli işlemler sözleşmeleri nedeniyle, müşteriler tarafından sözleşmenin düzenlendiği döviz cinsi üzerinden verilen teminatlar, 8390 Türev Araçlar Takas Merkezleri (Yabancı Para) hesabında teminatın tevdi edildiği kuruluş bazında alacak, 8890 Türev Araçlar Teminat, Prim, Kâr ve Zarar (Yabancı Para) hesabında müşteri veya portföy bazında sözleşmeler itibarıyla borç olarak izlenir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örnekleri incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Müşteri Y adına Borsa'dan alınan F_TRYUSD1214S0 tanımlı vadeli işlem sözleşmesi için alınan ve Takas kurumu tarafından belirlenen teminat tutarı olan 2.000 TL. Takas kurumuna ödenmiştir. İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1:

Müşterinin teminatı Aracı Kurum'a yatırması ve ödemenin yapılması.

-----/-----	
<u>1060 Bankalar</u>	2.000
<u>1200 Müşteriler</u>	2.000
-Müşteri Y	
-----/-----	
<u>1511- Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas Merkezleri (Müşteri)</u>	2.000
-Takasbank	
- F_TRYUSD1214S0	
<u>1060 Bankalar</u>	2.000

-----/-----	
<u>1200 Müşteriler</u>	2.000
-Müşteri Y	
<u>3230 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar</u> <u>(Müşteri Teminatları, Primler, Kâr ve Zarar)</u>	2.000
-Müşteri Y	
- F_TRYUSD1214S0	
-----/-----	
<u>9600- Tevdi Edilecek Türev Piyasa Teminatlarından Alacaklılar</u>	2.000
-Takasbank	
- F_TRYUSD1214S0	
<u>9100- Tevdi Edilecek Türev Piyasa Teminatlarından</u> <u>Borçlular</u>	2.000
-Müşteri Y	
- F_TRYUSD1214S0	
-----/-----	

1.4.2.9. Vadeli İşlem Sözleşmelerinde Değerleme Farkları

Vadeli işlem sözleşmelerinde müşteriye ait açık pozisyonların piyasaya göre değerlemeye tabi tutulması sonucunda oluşan değerleme farkları, 1511 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas Merkezleri (Müşteri) hesabıyla sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında ve sözleşmeler itibarıyla kaydedilerek, 3230 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar (Müşteri Teminatları, Primler, Kâr ve Zarar) hesabıyla müşteriler bazında sözleşmeler itibarıyla ilişkilendirilir. Sözleşmelerin vade sonunun gelmesi veya ters işlem sonucu açık pozisyonların kapatılması halinde, bu hesaptaki tutarlar, müşteriler hesabı ile ilişkilendirilir.

Vadeli işlem sözleşmelerinde aracı kuruluşun kendi portföyüne ait açık pozisyonların piyasaya göre değerlemeye tabi tutulması sonucunda oluşan değer artış ve azalışları, 1510 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas Merkezleri (Portföy) hesabıyla sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında sözleşmeler itibarıyla ve 5370 Türev Piyasa İşlemleri Değerleme Farkları hesabıyla sözleşmeler bazında ilişkilendirilir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örnekleri incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Müşteri Y'nin 2, 3150'den aldığı F_TRYUSD1214S0 vadeli işlem sözleşmesinin gün sonu uzlaşma fiyatı 2,3350 olarak gerçekleşmiş, Müşteri pozisyonundan 2.000 TL. kar elde etmiştir. Müşteri elde ettiği karı teminat hesabının uygun olması dolayısıyla aracı kurumdan elden almıştır. Gerekli muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1:

-----/-----	
<u>1511- Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas Merkezleri (Müşteri)</u>	2.000
-Takasbank	
- F_TRYUSD1214S0	
<u>3230 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar</u>	2.000
<u>(Müşteri Teminatları, Primler, Kâr ve Zarar)</u>	
-Müşteri Y	
- F_TRYUSD1214S0	
-----/-----	
<u>3230 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar</u>	2.000
<u>(Müşteri Teminatları, Primler, Kâr ve Zarar)</u>	
-Müşteri Y	
- F_TRYUSD1214S0	
<u>1200 Müşteriler</u>	2.000
-Müşteri Y	
Müşterinin cari hesabının alacaklandırılması	
-----/-----	
<u>1200 Müşteriler</u>	2.000
-Müşteri Y	
<u>1000 Kasa</u>	2.000
-Müşteri Y'ye yapılan ödeme	
-----/-----	

1.4.2.10. Müşteri İçin Opsiyon Sözleşmesi Alım Satımı

Müşteri için alım opsiyonu sözleşmesinde uzun pozisyon alınması halinde; 8412 Açık Uzun Pozisyon Alım Opsiyonu Sözleşmeleri hesabına sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında sözleşmeler itibarıyla borç, 8910 Açık Pozisyon Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar hesabına müşteriler bazında sözleşmeler itibarıyla alacak verilir.

Müşteri için alım opsiyonu sözleşmesinde kısa pozisyon alınması halinde; 8413 Açık Kısa Pozisyon Alım Opsiyonu Sözleşmeleri hesabına sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında sözleşmeler itibarıyla borç, 8910 Açık Pozisyon Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar hesabına müşteriler bazında sözleşmeler itibarıyla alacak kaydedilir.

Müşteri için satım opsiyonu sözleşmesinde uzun pozisyon alınması halinde; 8414 Açık Uzun Pozisyon Satım Opsiyonu Sözleşmeleri hesabına sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında sözleşmeler itibarıyla borç, 8910 Açık

Pozisyon Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar hesabına müşteriler bazında sözleşmeler itibarıyla alacak kaydedilir.

Müşteri için satım opsiyonu sözleşmesinde kısa pozisyon alınması halinde; 8415 Açık Kısa Pozisyon Satım Opsiyonu Sözleşmeleri hesabına sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında sözleşmeler itibarıyla borç, 8910 Açık Pozisyon Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar hesabına müşteriler bazında sözleşmeler itibarıyla alacak kaydedilir.

Opsiyon sözleşmesinde alınan kısa ya da uzun pozisyonun ters işlemle kapatılması, alım ya da satım opsiyonunun kullanılması veya sözleşmenin ihtiva ettiği opsiyon kullanılmadan kullanım tarihinin geçmesi durumunda; yukarıdaki hesaplar ters kayıtla kapatılır.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örnekleri incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Aracı kurum, müşterisi Y için Borsa'da tanımlı O_TRYUSDKE1114C2300S0 alım opsiyonundan 20 adet almıştır (uzun pozisyon alınmıştır). İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1:

-----/-----	
<u>8412 Açık Uzun Pozisyon Alım Opsiyonu Sözleşmeleri</u>	20
-Takasbank	
- O_TRYUSDKE1114C2300S0	
 <u>8910 Açık Pozisyon Vadeli İşlem ve Opsiyon</u>	20
<u>Sözleşmelerinden Alacaklılar</u>	
-Müşteri Y	
- O_TRYUSDKE1114C2300S0	
-----/-----	

Örnek 2: Aracı kurum, portföyü için Borsa'da tanımlı O_TRYUSDKE1114P2275S0 satım opsiyonundan 20 adet satmıştır (kısa pozisyon almıştır). İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 2:

-----/-----	
<u>8415- Açık Kısa Pozisyon Satım Opsiyonu Sözleşmeleri</u>	20
-Takasbank	
- O_TRYUSDKE1114P2275S0	
 <u>8910 Açık Pozisyon Vadeli İşlem ve Opsiyon</u>	20
<u>Sözleşmelerinden Alacaklılar</u>	
-Portföy	
- O_TRYUSDKE1114P2275S0	
-----/-----	

1.4.2.11. Portföy İçin Opsiyon Sözleşmesi Alım-Satımı

Portföy için yapılan opsiyon sözleşmesi işlemleri nazım hesaplarda, ayrı bir alt hesapta izlemek suretiyle yukarıdaki başlıkta yer alan esaslar çerçevesinde muhasebeleştirilir.

1.4.2.12. Müşteriler İçin Opsiyon Primi, Kâr ve Zarar

Müşteriler için opsiyon sözleşmelerinin alım-satımında, opsiyon primleri ile ortaya çıkan kâr-zararın muhasebeleştirilmesinde aşağıdaki esaslara uyulur:

a) Müşteriler için opsiyon sözleşmesinde uzun pozisyon alınması durumunda; müşterinin ödeyeceği primler, 9110 Uzun Pozisyon Opsiyon Primlerinden Borçlular hesabında müşteriler bazında sözleşmeler itibarıyla, 9610 Uzun Pozisyon Opsiyon Primlerinden Alacaklılar hesabında sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında sözleşmeler itibarıyla izlenir. Opsiyon priminin müşteri tarafından aracı kuruluşa ödenmesi halinde, bu hesaplar ters kayıtlı kapatılır. Müşteri ödeme yapmadan aracı kuruluş tarafından takas kuruluşuna ödenen tutarlar, 9610 Uzun Pozisyon Opsiyon Primlerinden Alacaklılar hesabında takas kuruluşunun alacak bakiyesini azaltmak ve aracı kuruluşun alacak bakiyesini artırmak suretiyle izlenir

Opsiyon sözleşmesinde uzun pozisyon alınması nedeniyle müşteri tarafından aracı kuruluşa opsiyon primlerinin ödenmesi halinde; 3230 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar (Müşteri Teminatları, Primler, Kâr ve Zarar) hesabına müşteriler bazında sözleşmeler itibarıyla alacak olarak kaydedilir. Aracı kuruluş tarafından müşteriler için takas kurumuna ödenen opsiyon primleri ise, 1511 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas Merkezleri (Müşteri) hesabı altında sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında, söz konusu sözleşmeler itibarıyla borç olarak izlenir.

b) Opsiyon sözleşmesinde kısa pozisyon alınması durumunda; tahakkuk eden primler, 9102 Kısa Pozisyon Opsiyon Primlerinden Borçlular hesabına sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında sözleşmeler itibarıyla borç, 9602 Kısa Pozisyon Opsiyon Primlerinden Alacaklılar hesabına müşteriler bazında sözleşmeler itibarıyla alacak olarak izlenir. Bu hesaplar, opsiyon primi müşteri tarafından tümüyle tahsil edildiğinde, ters kayıtlı kapatılır. Aracı kuruluş tarafından takas kuruluşundan primlerin tahsil edilmesi ancak müşteriye verilmemesi durumunda, 9102 Kısa Pozisyon Opsiyon Primlerinden Borçlular hesabında takas kurumunun hesabı azaltılarak, aracı kuruluşun hesabı artırılır.

Alım veya satım opsiyon sözleşmelerinin müşteri için satılması (yazılması) neticesinde tahsil edilen primler, 1511 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas Merkezleri (Müşteri) hesabına sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında ve söz konusu sözleşmeler itibarıyla alacak, müşteriye ödenmesi durumunda ise 3230 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar (Müşteri Teminatları, Primler, Kâr ve Zarar) hesabına müşteriler bazında sözleşmeler itibarıyla borç yazılır.

c) Her iki pozisyonda da sözleşmelerin piyasaya göre değerlemeye tabi tutulması halinde oluşacak farklar, bu bölümün (a) ve (b) bentlerinin ikinci paragraflarında belirtilen hesaplar ile ilişkilendirilir. Vade sonunun gelmesi, opsiyonun kullanılması veya ters işlemle açık pozisyonun kapatılması halinde, bu hesaplardaki tutarlar, müşteriler hesabı ile ilişkilendirilir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örnekleri incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Müşteri Y için Borsa'dan alınan 20 adet O_TRYUSDKE1114C2300S0 tanımlı alım opsiyonu için 130 TL. opsiyon primi ödenmesi gerekmektedir. İşleme ilişkin muhasebe kaydını yapınız?

Cevap 1: İlk kısım ödenmesi gereken tutarın nazım hesaplarda izlenmesidir. İkinci kısım kayıtlar ise müşteri tarafından aracı kuruma nakit olarak teminatın getirilmesi ve aracı kurum tarafından Takasbank'a iletilmesidir. Müşteri tarafından teminat nakit olarak getirildiğinden son kayıt ilk kaydın ters işlemle kapatılmasıdır.

-----/-----	
<u>9110- Uzun Pozisyon Opsiyon Primlerinden Borçlular</u>	130
-Müşteri Y	
-O_TRYUSDKE1114C2300S0	
<u>9610- Uzun Pozisyon Opsiyon Primlerinden Alacaklılar</u>	130
-Takasbank	
- O_TRYUSDKE1114C2300S0	
-----/-----	
<u>1060- Bankalar</u>	130
-Takas Merkezi	
<u>3230 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden</u>	130
<u>Alacaklılar (Müşteri Teminatları, Primler, Kâr ve Zarar)</u>	
-Müşteri Y	
-O_TRYUSDKE1114C2300S0	
-----/-----	
<u>1511 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas</u>	130
<u>Merkezleri (Müşteri)</u>	
-Takasbank	
- O_TRYUSDKE1114C2300S0	

<u>1060- Bankalar</u> -Takas Merkezi -----/-----	130
<u>9610- Uzun Pozisyon Opsiyon Primlerinden Alacaklılar</u> -Takasbank - O_TRYUSDKE1114C2300S0	130
<u>9110- Uzun Pozisyon Opsiyon Primlerinden Borçlular</u> -Müşteri Y -O_TRYUSDKE1114C2300S0 -----/-----	130

1.4.2.13. Müşterilere Ait Opsiyon Sözleşmeleri İçin Teminat Verilmesi

Müşteri için opsiyon sözleşmesinde pozisyon alınması esnasında, takas kurumuna verilmesi gereken teminatlar, 9100 Tevdi Edilecek Türev Piyasa Teminatlarından Borçlular hesabına müşteri bazında sözleşmeler itibarıyla borç, 9600 Tevdi Edilecek Türev Piyasa Teminatlarından Alacaklılar hesabına takas kurumu bazında sözleşmeler itibarıyla alacak kaydedilir. Teminatların müşteriden tahsil edilip takas kurumuna ya da takas üyesine tevdi edilmesi, vadenin sona ermesi, sözleşmenin alım ya da satım opsiyonunun kullanılması veya ters işlemle kapatılması halinde, bu hesaplar ters kayıtla kapatılır.

Müşteriler tarafından opsiyon sözleşmelerinde uzun veya kısa pozisyon alınması durumunda verilen nakit teminatlar, 1511 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas Merkezleri (Müşteri) sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında ve söz konusu sözleşmeler itibarıyla borç olarak izlenir. Bu sözleşmeler için müşterilerden alınan teminatlar, 3230 Vadeli işlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar (Müşteri Teminatları, Primler, Kâr ve Zarar) hesabında müşteriler bazında sözleşmeler itibarıyla alacak olarak izlenir.

Opsiyon sözleşmesinde kısa ya da uzun pozisyon alınması için müşteri tarafından gayrinakdi teminat verilmesi durumunda, 8440 Türev Piyasa Gayrinakdi Teminatları hesabında, teminatların tevdi edildiği yer bazında verilen teminatlar itibarıyla borç ve 8940 Türev Piyasa Gayrinakdi Teminatlardan Alacaklılar hesabına müşteriler bazında verilen teminatlar itibarıyla alacak verilir.

Opsiyon sözleşmeleri nedeniyle, müşteriler tarafından sözleşmenin düzenlendiği döviz cinsi üzerinden verilen teminatlar, 8390 Türev Araçlar Takas Merkezleri (Yabancı Para) hesabında teminatın tevdi edildiği kuruluş bazında alacak, 8890 Türev Araçlar Teminat, Prim, Kâr ve Zarar (Yabancı Para) hesabında müşteri veya portföy bazında sözleşmeler itibarıyla borç olarak izlenir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örneği incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Müşteri Y için Borsa'dan alınan 20 adet O_TRYUSDKE1114C2300S0 tanımlı alım opsiyonu için gerekli teminat miktarını 2.000 TL. olarak belirlemiştir. Müşteri söz konusu teminatlara tekabül eden tutar kadar devlet tahvilini Aracı Kurum'a Takas kuruluşuna iletmek üzere tevdi etmiştir. İşleme ilişkin muhasebe kayıtlarını yapınız.

Cevap 1:

-----/-----	
<u>9100- Tevdi Edilecek Türev Piyasa Teminatlarından Borçlular</u>	2.000
-Müşteri Y	
- O_TRYUSDKE1114C2300S0	
<u>9600 Tevdi Edilecek Türev Piyasa Teminatlarından Alacaklılar</u>	2.000
-Takasbank	
- O_TRYUSDKE1114C2300S0	
-----/-----	
<u>8440 Türev Piyasa Gayrinakdi Teminatları</u>	2.000
-Takasbank	
-...tanımlı devlet tahvili	
<u>8940 Türev Piyasa Gayrinakdi Teminatlardan Alacaklılar</u>	2.000
-Müşteri Y	
-...tanımlı devlet tahvili	
-----/-----	
<u>9600 Tevdi Edilecek Türev Piyasa Teminatlarından Alacaklılar</u>	2.000
- Takasbank	
- O_TRYUSDKE1114C2300S0	
<u>9100- Tevdi Edilecek Türev Piyasa Teminatlarından Borçlular</u>	2.000
-Müşteri Y	
- O_TRYUSDKE1114C2300S0	
-----/-----	

1.4.2.14. Portföye Ait Opsiyon Primleri, Kâr ve Zararları

Aracı kuruluşun kendi portföyüne yaptığı opsiyon sözleşmelerinin alım-satımında, opsiyon primleri ile ortaya çıkan kâr-zararın muhasebeleştirilmesinde aşağıdaki esaslara uyulur:

a) Opsiyon sözleşmesinde uzun pozisyon alınması durumunda; ödenen opsiyon primleri 1510 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas Merkezleri (Portföy) hesabına sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında sözleşmeler itibarıyla borç verilir. Tahakkuk eden, ancak aracı kuruluş tarafından takas kurumuna ya da takas işlemlerinin devredildiği takas üyesine henüz ödenmeyen opsiyon

primleri 9110 Uzun Pozisyon Opsiyon Primlerinden Borçlular hesabına portföy hesabı bazında sözleşmeler itibarıyla borç, 9610 Uzun Pozisyon Opsiyon Primlerinden Alacaklılar hesabında sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında sözleşmeler itibarıyla alacak olarak izlenir.

b) Opsiyon sözleşmelerindeki kısa pozisyon alınması durumunda; alınan primler 1510 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas Merkezleri (Portföy) hesabına sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında, sözleşmeler itibarıyla alacak olarak izlenir. Tahakkuk eden ancak henüz tahsil edilemeyen opsiyon primleri, 9102 Kısa Pozisyon Opsiyon Primlerinden Borçlular hesabına sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında sözleşmeler itibarıyla borç, 9602 Kısa Pozisyon Opsiyon Primlerinden Alacaklılar hesabında portföy bazında sözleşmeler itibarıyla alacak olarak izlenir.

c) Uzun ya da kısa pozisyon alınması durumunda, söz konusu opsiyon sözleşmelerinin piyasaya göre değerlemeye tabi tutulması halinde oluşan farklar, 1510 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas Merkezleri (Portföy) hesabına sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında ve sözleşmeler itibarıyla kaydedilir. Değerlemede ortaya çıkan değişiklikler 5370 Türev Piyasa İşlemleri Değerleme Farkları hesabıyla sözleşmeler bazında ilişkilendirilir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örnekleri incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: Aracı kurum Borsa'da işlem gören O_TRYUSDKE1114C2350S0 tanımlı alım opsiyonu sözleşmesinde 10 adet satmıştır (kısa pozisyon almıştır). Opsiyonlar nedeniyle karşı taraf aracı kuruma 100 TL. opsiyon primi ödemiştir. Opsiyon sözleşmelerin Borsa'daki değerleri sonucunda aracı kurum lehine 30 TL. değerleme farkı oluşmuştur. İşleme ilişkin muhasebe kayıtlarını yapınız.

Cevap 1:

-----/-----	
<u>8413 Açık Kısa Pozisyon Alım Opsiyonu Sözleşmeleri</u>	10
-Takasbank	
- O_TRYUSDKE1114C2350S0	
<u>8910 Açık Pozisyon Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar</u>	10
-Portföy	
- O_TRYUSDKE1114C2350S0	
-----/-----	
<u>1060- Bankalar</u>	100
<u>1510 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri</u>	100

<u>Takas Merkezleri (Portföy)</u>	
-Takasbank	
-O_TRYUSDKE1114C2300S0	
-----/-----	
<u>1510 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri</u>	30
<u>Takas Merkezleri (Portföy)</u>	
-Takasbank	
- O_TRYUSDKE1114C2300S0	
<u>5370 Türev Piyasa İşlemleri Değerleme</u>	30
<u>Farkları</u>	
-O_TRYUSDKE1114C2300S0	
-----/-----	

1.4.2.15. Portföye Ait Opsiyon Sözleşmeleri İçin Teminat Verilmesi

Portföy için opsiyon sözleşmelerinde uzun ya da kısa pozisyon alınması durumunda verilen nakit teminatlar, 1510 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Takas Merkezleri (Portföy) hesabında sözleşmelerin takasını gerçekleştiren kurumlar veya takas üyesi aracı kuruluş bazında sözleşmeler itibarıyla borç olarak izlenir.

Alım veya satım opsiyon sözleşmesinde gerek uzun gerekse kısa pozisyon için gayrinakdi teminat verilmesi durumunda; 8440 Türev Piyasa Gayrinakdi Teminatları hesabında, teminatların tevdi edildiği yer bazında verilen teminatlar itibarıyla borç ve 8940 Türev Piyasa Gayrinakdi Teminatlardan Alacaklılar hesabına portföy bazında verilen teminatlar itibarıyla alacak verilir.

Opsiyon sözleşmeleri nedeniyle, sözleşmenin düzenlendiği döviz cinsi üzerinden verilen teminatlar, 8390 Türev Araçlar Takas Merkezleri (Yabancı Para) hesabında teminatın tevdi edildiği kuruluş bazında alacak, 8890 Türev Araçlar Teminat, Prim, Kâr ve Zarar (Yabancı Para) hesabında portföy bazında sözleşmeler itibarıyla borç olarak izlenir.

Konuyu daha iyi kavramak için aşağıdaki örnekleri incelemek faydalı olacaktır.

Örnek 1: 2.4.2.14 nolu başlıkta verilen örnek kapsamında aracı kurumdan teminat olarak 1.500 TL. tutarında teminat istenmiş, aracı kurum söz konusu teminatı nakit olarak yatırmıştır. İşleme ilişkin muhasebe kayıtlarını yapınız.

Cevap 1:

-----/-----	
<u>1510 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri</u>	1.500
<u>Takas Merkezleri (Portföy)</u>	
-Takasbank	
- O_TRYUSDKE1114C2300S0	
<u>1060 Bankalar</u>	1.500
-----/-----	

1.4.2.16. Müşteriye Ait Diğer Gelir ve Giderler

Müşteriye ait hesaplarda bulunan teminat tutarı üzerinden hesaplanan faiz gelirleri ile gayrinakdi teminatlar üzerinden elde edilen temettü ve benzeri diğer gelirler, 3230 Vadeli işlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar (Müşteri Teminatları, Primler, Kâr ve Zarar) hesabına alacak kayıt olarak verilir.

Müşteriye ait hesaplarda, teminat tamamlama çağrısı sonrasında tahakkuk eden gecikme faizi ile türev işlemler nedeniyle oluşabilecek her türlü komisyon gideri, 3230 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar (Müşteri Teminatları, Primler, Kâr ve Zarar) hesabına, borç kayıt vermek suretiyle muhasebeleştirilir. Türev araca konu varlığın Kurul ya da ilgili borsa tarafından uygun görülen bir saklama kuruluşu ya da depoda muhafaza edilmesinden doğacak depolama gideri ise, müşteriler hesabıyla doğrudan ilişkilendirilir.

1.4.2.17. Portföy Teminatlı Hesaplar

Takas kuruluşunun portföy teminatlandırma yoluyla daha düşük teminat ayrılmasına imkan verdiği hesaplar "portföy teminatlı hesaplar"dır. Teminatların takas kuruluşuna bu çerçevede bir grup sözleşme için toplu olarak verilmesi durumunda, teminatlar hesapta bulunan sözleşmeler itibarıyla, varsa takas kuruluşunun öngördüğü oranda, yoksa sözleşme tutarlarının ağırlıklarıyla orantılı olarak pay edilir. Portföy teminatlı hesaplarda bulunan sözleşmeler ayrı ayrı piyasaya göre değerlemeye tabi tutulur. Bu değerlendirme sonucunda bulunan farklar, gruba dahil sözleşmelerde ortaya çıkan teminat eksikliğini giderecek şekilde, portföy teminatlı hesabın amacına uygun olarak sözleşmeler arasında aktarılabilir.

1.4.2.18. Yabancı Para Cinsinden Düzenlenen Sözleşmelere İlişkin Özel Hükümler

Müşterilere ait yabancı para cinsinden düzenlenen türev araçlarla ilgili olarak yabancı para cinsinden tahsil edilen veya ödenen primler, gerçekleşen değerlendirme farkları, alınan

faizler, bu işlemler ile ilgili olarak tahakkuk eden komisyon ve benzeri giderler, yabancı para cinsinden ödenen teminatlar 8390 Türev Araçlar Takas Merkezleri (Yabancı Para) hesabında söz konusu varlıkların bulunduğu takas kurumu veya takas üyesi aracı kuruluş bazında sözleşmeler itibarıyla ve 8890 Türev Araçlar Teminat, Prim, Kâr ve Zarar (Yabancı Para) hesabında ilgili müşteri bazında, sözleşmeler itibarıyla yabancı para cinsinden Türk Lirası işlemler için Tebliğde belirtilen hususlar çerçevesinde izlenir. Yabancı para üzerinden düzenlenmiş türev araçların izlenmesinde, Türk Lirası üzerinden düzenlenenlerde kullanılması öngörülen hesaplar kullanılmaz.

Portföy için gerçekleştirilen yabancı para üzerinden düzenlenmiş türev araçlara ilişkin hareketler bu bölümün birinci fıkrasında belirtilen hesaplarda yabancı para cinsinden ayrıca izlenir.

1.4.3. Fiziki Teslimata İlişkin Özel Hükümler

1.4.3.1. Genel Esaslar

Aracı kuruluşlar tarafından, gerek müşteriye gerekse kendi portföylerine ait türev işlemlerde, vadeli işlem sözleşmesinin vade sonuna kadar tutulması veya opsiyon sözleşmelerinde alım ya da satım opsiyonunun kullanılması ve her iki sözleşme için de sözleşmeye konu teşkil eden varlığın fiziki teslimatının geçerli olması durumunda; karşılıklı yükümlülüklerin bildirimi, tahsisi de dahil olmak üzere fiziki teslimat kapsamındaki bütün işlemler, ilgili borsa, piyasa ve/veya takas kurumunun düzenlemeleri çerçevesinde gerçekleştirilir.

1.4.3.2. Teslim Taleplerinin Müşterilere Tahsisi

Vadeli işlem sözleşmesinin vade sonuna kadar tutulması veya opsiyon sözleşmelerinde alım ya da satım opsiyonunun kullanılması ve her iki sözleşmede de sözleşmeye konu teşkil eden varlığın fiziki teslimatının geçerli olması durumunda; takas kuruluşundan gelen teslim taleplerinin açık pozisyona sahip müşterilere dağılımı, en eski açık pozisyondan başlamak üzere veya hesaplar arasında tesadüfi seçim suretiyle ilgili aracı kuruluş tarafından yapılır. Aracı kuruluşlar bu iki yöntemden hangisini kullanacağını takas kuruluşuna bildirmek zorundadır.

Müşterilere tahsis gerçekleştirildikten sonra, aracı kuruluş bu durumu müşterilerine aynı gün içinde yazılı olarak bildirir.

1.4.3.3. Standart Varlıkların İzlenmesi

Türev araçların dayanağını oluşturan ve türev araçlardan doğan yükümlülükleri karşılamak için teslim edilebilir nitelikte olan, sermaye piyasası araçları hariç aracı kuruluşların kendi portföylerine ait altın, kıymetli maden ve diğer varlıklar veya bu varlıkları temsil eden belgeler 1750 Türev Araça Konu Standart Varlıklar hesabında varlıkların cinsi itibarıyla izlenir.

Birinci paragrafta tanımlanan varlıklardan müşteriye ait olup da teminat amacıyla tutulmayanlar ve portföye ait varlıklar nominal bedel veya ölçü birimi üzerinden, 8420 Türev Araçlara Konu Standart Varlıklar hesabında varlıkların bulunduğu yer bazında varlıklar itibarıyla borç olarak, 8920 Türev Araçlara Konu Standart Varlıklardan Alacaklılar hesabında, varlıkların ait olduğu müşteriler bazında varlıklar itibarıyla alacak olarak izlenir. Bu hesaplarda varlıklar takas kurumunun belirlediği standart ölçü birimi dikkate alınarak izlenir.

Aracı kuruluşlar, söz konusu varlıklardaki hareketleri ayrı bir "stok takip defteri"nde izleyebilirler. Bu durumda ikinci paragraftaki kayıtlar yapılmayabilir. Stok takip defterinin 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda yevmiye defteri için öngörülen şekilde tasdik ettirilmesi ve düzenlenmesi zorunludur. Bu defterde, gerek emanet olarak, gerekse teminat olarak aracı kuruluşa teslim edilen varlıklar ile aracı kuruluşa ait olan varlıklar cinsleri itibarıyla, giriş ve çıkış tarihi, varlığın miktarı, teslim eden veya alanın kimliğine ait bilgiler bulunacak şekilde izlenir.

1.4.3.4. Teslimata İlişkin Hükümler

Vadeli işlemler ve opsiyon sözleşmeleri çerçevesinde, sözleşmeye konu varlıkların teslim alınması, teslim edilmesi, alınması veya satılması işlemlerinde ilgili takas kurumu tarafından belirlenen prosedürlere uyulur.

Gerek emanet, gerekse teminat olarak aracı kuruluşa müşteriler tarafından veya müşteriler adına sermaye piyasası araçları hariç diğer teslim edilebilir varlık teslim edilmesi durumunda, "standart varlık girişi fişi", bu varlıkların müşteriye veya müşteri adına üçüncü kişilere teslim edilmesi halinde ise "standart varlık çıkış fişi" düzenlenir. Bu fişlerde ilgili standart varlığın niteliği, miktarı, alan veya verenin imzası, sıra numarası, varlığın teminat veya emanet olarak alındığı bilgileri bulunur. Fişler, aracı kuruluşun yetkilileri ve müşteri tarafından imzalanır ve bir örneği müşteriye verilir.

Türev araçlara konu varlıkların müşteriler tarafından sözleşmeler çerçevesinde teslim edilmesi ve teslim alınması nedeniyle oluşan nakit hareketleri müşteriler hesabı ile ilişkilendirilir.

1.4.4. Düzenlenecek Belge ve Raporlar

Aracı kuruluşlar türev araçların alım satımına aracılık faaliyeti kapsamında Türev Piyasalar Teminat Durumu Raporu, Pozisyon Limit Aşımı Raporu, Türev Piyasalar Hesap Ekstresi, Türev Piyasalar Açık Pozisyon Raporu, Türev Piyasalar Müşteri Kâr Zarar Raporu, Türev Piyasalar Gayrinakdi Teminatlar Raporu ile Türev Araçlara Konu Standart Varlıklar Ekstresi düzenlemekle mükelleftirler.

Düzenlenmesi öngörülen raporlar, ekstre ve formlar, belirtilen bilgileri taşımaları, müşteriler tarafından anlaşılır olması için gerekli açıklamaların yapılmış olması kaydıyla serbestçe düzenlenebilir. Bu belgelere müteselsil sıra numarası verilir. Herhangi bir nedenle sıra numarası atlanmış belgeler iptal edilerek saklanır. Tebliğ’de yer alan raporlar, ekstreler ve formlar aksi belirtilmedikçe, tüm açık pozisyon taşıyan müşterileri kapsayacak şekilde düzenlenir. Bilgi bulunmayan rapor ve ekstreler düzenlenmeyebilir.

Müşterilere gönderilenler dâhil raporların, ekstrelerin ve formların bir örneği, aracı kuruluş nezdinde muhafaza edilir. Raporların müşteriye elden teslim edilmesi durumunda, ilgili raporun müşteri tarafından teslim alındığı tarihi içerecek şekilde imzalanmış bir nüshası, aracı kuruluş tarafından dosyalanarak muhafaza edilir. Tebliğ’de yer alan belgelerin saklanması, Seri: V, No: 6 sayılı "Aracılık Faaliyetinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliği"nin ilgili hükümlerine uyulur.

Müşterilere gönderilmesi zorunlu tutulan belgelerin, ay sonunu izleyen 7 gün içinde müşterilerin adreslerine taahhütlü olarak gönderilmesi esastır. Ancak anılan belgeler müşterinin yazılı talebi üzerine; müşteri tarafından beyan edilecek elektronik posta adresine aynı süre içinde elektronik ortamda gönderilebilir. Müşterilerinden elektronik ortamda emir kabul eden aracı kurumlar tarafından müşterilerin ekstrelerine elektronik ortamda erişimine imkân sağlanabilir. Hesap ekstresinin elektronik ortamda gönderildiğine veya ekstreye erişim sağlandığına ilişkin ispat yükü aracı kuruluşa aittir.

Rapor ve ekstre gönderilmemesi hususunda münhasıran sözleşme imzalanan müşterilerin hesaplarına ilişkin raporlar ve ekstreler ile bilgi ihtiva etmeyen raporlar ve ekstreler gönderilmeyebilir.

Tebliğ uyarınca düzenlenmesi öngörülen belgelere ilişkin açıklamalar aşağıda incelenmektedir.

1.4.4.1. Türev Piyasalar Teminat Durumu Raporu

Aracı kuruluşlar, müşterilerine ve kendi portföylerine ait açık pozisyonlar için ödenmesi gereken teminatları izlemek amacıyla, "Türev Piyasalar Teminat Durumu Raporu"nu gün sonlarında düzenlerler.

Türev Piyasalar Teminat Durumu Raporunda, açık pozisyonlar için takas kurumları tarafından istenen nakit teminat tutarı dikkate alınarak, müşterinin yatırması gereken teminat hesaplanır. Müşteri tarafından yatırılan döviz, altın külçe ve menkul kıymet dahil gayrinakdi teminatlar, takas kurumunun belirlediği esaslar dahilinde, belli bir oran ya da fiyat üzerinden nakde çevrilir. Takas kurumunun böyle bir oran tespit etmemiş olduğu durumlarda, borsada işlem gören menkul kıymet ve altın külçe teminatlar ilgili borsalarda son işlem gününde gerçekleşen ağırlıklı ortalama fiyat üzerinden, dövizler ise Merkez Bankası döviz alış kurundan Türk Lirasına çevrilir. Takas kurumu tarafından kabul edilmeyen teminatlar bu raporda teminat olarak hesaplamaya dahil edilmez.

Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin takasını merkezi karşı taraf olarak yürüten Takasbank tarafından işlem teminatlarına ilişkin olarak aşağıdaki değerlendirme katsayılarının esas alınacağı 07.01.2014 tarih ve 1150 sayılı Genel Mektup ile duyurulan Borsa İstanbul Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası Takasına ilişkin Prosedürde belirtilmiştir.

Nakit	Türk Lirası	1,00
Nakit Dışı	Döviz (USD veya EUR)	0,94
Nakit Dışı	Devlet İç Borçlanma Senetleri	0,91
Nakit Dışı	Pay (BIST-30 İçerisinden)	0,76
Nakit Dışı	Yatırım Fonu K.B. (Hisse yoğun)	0,82
Nakit Dışı	Yatırım Fonu K.B. (Diğer)	0,88

Türev Piyasalar Teminat Durumu Raporu, açık pozisyonun taşındığı her gün itibarıyla düzenlenir.

1.4.4.2. Pozisyon Limit Aşımı Raporu

Aracı kuruluşlar, müşteri ve aracı kuruluş bazında, taşınan açık pozisyonları izlemek amacıyla "Pozisyon Limit Aşımı Raporu"nu gün sonlarında düzenlerler.

Pozisyon Limit Aşımı Raporu, global hesap müşterileri hariç her bir müşteri hesabı için ayrı ayrı hazırlanır. Bu Rapor'da, hesaplarda yer alan vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin işlem gördüğü ilgili borsalarca tespit edilmiş limitler referans alınarak, aracı kuruluşun ve müşterilerin sahip olduğu açık pozisyonlar değerlendirilir. Bu değerlendirmede, türev araç türleri ve sözleşmeler itibarıyla, hesap sahibinin uzun ve kısa pozisyon aldığı sözleşme adedi ile bunların toplam piyasa değerlerinin, ilgili borsaların pozisyon limitlerini aşıp aşmadığı hakkında bilgilere yer verilir.

Pozisyon Limit Aşımı Raporu, açık pozisyonun taşındığı her gün itibarıyla düzenlenir.

Borsa İstanbul A.Ş. Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası'nda yapılan işlemlerin takasını düzenleyen ve 07.01.2014 tarih ve 1150 sayılı Genel Mektup ile duyurulan Takasbank Prosedürü uyarınca; Piyasada "Sicil bazında pozisyon limiti", "Piyasa bazında pozisyon limiti" ve "Üye bazında pozisyon limiti" olmak üzere üç tip pozisyon limiti uygulanabilir.

Sicil bazında pozisyon limiti, aynı dayanak varlığa bağlı tüm sözleşmeler için bir sicile bağlı tüm hesaplarda alınabilecek aynı yönlü pozisyonların karşılık gelebileceği azami dayanak varlık sayısıdır.

Pozisyon limiti kontrollerinde aynı varlığa dayalı sözleşmelerdeki aynı yönlü pozisyonlar (Uzun Alım Opsiyonu Pozisyonu + Kısa Satım Opsiyonu Pozisyonu + Uzun Vadeli İşlem Pozisyonu veya Kısa Alım Opsiyonu Pozisyonu + Uzun Satım Opsiyonu Pozisyonu + Kısa Vadeli İşlem Pozisyonu) birlikte değerlendirilir ve yüksek olan miktar pozisyon limiti kontrolünde dikkate alınır.

Sözleşme bazında limitler aşağıdaki şekilde uygulanır.

Sözleşme	Sicil bazında pozisyon limiti	Sicil bazında limitin aşılması halinde uygulanacak üst limit
Pay vadeli işlem ve opsiyon	Her dayanak varlık için MKK tarafından açıklanan fiili dolaşımdaki pay miktarının % 5'ine denk gelen dayanak varlık sayısıdır.	-
Altın vadeli işlem ve opsiyon	5.000.000 adet	İlgili dayanak varlığa bağlı sözleşmelerdeki toplam açık pozisyonun %20'si

Diğer vadeli işlem ve opsiyon	Aynı varlığa dayalı sözleşmelerdeki aynı yönlü pozisyonlar bazında 50.000 sözleşmedir. Aynı dayanak varlığa bağlı ancak sözleşme büyüklükleri farklı olan nakdi uzlaşmalı sözleşmelerde, sicil bazında pozisyon limitlerine ilişkin azami dayanak varlık sayısı standart sözleşmelerin denk geldiği dayanak varlık sayısı üzerinden (50.000 sözleşme x sözleşme büyüklüğü) üst limiti olarak takip edilir.	İlgili dayanak varlığa bağlı sözleşmelerdeki toplam açık pozisyonun %20'si
--------------------------------------	---	--

Piyasa bazında pozisyon limiti, aynı dayanak varlığa bağlı tüm sözleşmeler için piyasadaki açık pozisyon toplamının karşılık gelebileceği azami dayanak varlık sayısıdır.

Pay vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinde piyasa bazında pozisyon limiti, her dayanak varlık için MKK tarafından açıklanan fiili dolaşımdaki pay miktarının %100'üne denk gelecek dayanak varlık sayısıdır.

Fiziki teslimata konu olmayan vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinde piyasa bazında pozisyon limiti uygulanmaz.

Piyasa bazında pozisyon limitleri, Piyasada yaşanan gelişmeler ve Borsanın görüşü dikkate alınarak Takasbank tarafından yeniden belirlenebilir.

Üye bazında pozisyon limiti aynı dayanak varlığa bağlı tüm sözleşmeler için bir üyeye bağlı tüm hesaplarda alınabilecek aynı yönlü pozisyonların karşılık gelebileceği azami dayanak varlık sayısıdır.

1.4.4.3. Türev Piyasalar Hesap Ekstresi

Aracı kuruluşlar müşterilerine "Türev Piyasalar Hesap Ekstresi"ni göndermek zorundadır. Ekstre'de müşteriler tarafından o ay içinde yapılan vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri alış ve satışları gösterilir. Bu ekstre, müşterinin o ay içinde yapmış olduğu tüm alım satım işlemlerinin nominal değerleri üzerinden izlenmesini sağlayacak şekilde hazırlanır. Her sözleşmeye ait işlemler kendi arasında sıralamaya tabi tutulur.

Türev piyasalar hesap ekstresi, aylık dönemler itibariyle ilgili dönemi izleyen 7 gün içinde müşterilere gönderilir.

1.4.4.4. Türev Piyasalar Açık Pozisyon Raporu

Aracı kuruluşlar, "Türev Piyasalar Açık Pozisyon Raporu"nu ay sonları itibarıyla düzenleyip ayın bitimini izleyen 7 gün içinde müşterilerine gönderirler.

Bu raporda, asgari olarak, ay sonu itibarıyla müşteriye ait açık kısa ve uzun pozisyonların tutarı, sözleşmenin tanımı, vadeli sözleşmelerde alım-satım fiyatı, opsiyon primi, opsiyonun türü ile kullanım fiyatı, teminat durumu ve diğer bilgiler her bir sözleşme bazında raporlanır.

1.4.4.5. Türev Piyasalar Müşteri Kâr Zarar Raporu

Aracı kuruluşlar, "Türev Piyasalar Müşteri Kâr Zarar Raporu"nu aylık dönemler itibarıyla düzenleyip, ayın bitimini izleyen 7 gün içinde müşterilerine gönderirler.

Bu raporda, gerek açık, gerekse ay içinde kapanmış olan sözleşmeler nedeniyle müşterilerin elde ettikleri kâr ve zarar ile bu sözleşmelerin alım satımından doğan giderlere ve teminat olarak tutulan varlıklardan elde edilen faizlere yer verilir.

Sözleşmeye konu varlığı teslim alma veya teslim etme suretiyle kapatılan sözleşmelerde kâr ve zararın hesaplanmasında takas kurumunun mahsuplaşmaya esas aldığı fiyat, böyle bir fiyatın olmaması durumunda ise piyasa fiyatı dikkate alınır. Müşterinin gerek sözleşmelerin alım satımı, gerekse sözleşmeye konu varlıkların teslimi ile ilgili olarak ödemek zorunda olduğu komisyon ve diğer giderler bir zarar unsuru olarak dikkate alınır. Yabancı para cinsinden ifade edilen gelir ve giderler, hem yabancı para olarak, hem de raporun düzenleme tarihi itibarıyla geçerli kurlar üzerinden Türk Lirasına çevrilmiş haliyle gösterilir.

Opsiyon sözleşmeleri ile ilgili primler, piyasaya göre değerlendirme hariç, bir kâr zarar unsuru olarak dikkate alınmaz.

1.4.4.6. Türev Piyasalar Gayrinakdi Teminatlar Raporu

Aracı kuruluşlar, "Türev Piyasalar Gayrinakdi Teminatlar Raporu"nu aylık dönemler itibarıyla düzenleyip, ayın bitimini izleyen 7 gün içinde müşterilerine gönderirler.

Türev piyasalarda teminat olarak kullanılmak üzere müşteriler tarafından aracı kuruluşlara tevdi edilen gayrinakdi teminatların cinsi ile bu teminatlarda dönem içinde meydana gelen hareketlere ilişkin bilgiler bu raporda yer alır.

1.4.4.7. Türev Araçlara Konu Standart Varlıklar Ekstresi

Aracı kuruluşlar, "Türev Araçlara Konu Standart Varlıklar Ekstresi"ni aylık dönemler itibarıyla düzenleyip, ayın bitimini izleyen 7 gün içinde müşterilerine gönderirler.

Bu ekstrede, türev araca konu teşkil eden standart varlıkların spesifikasyonları, fiziki teslimat durumları ile bu varlıklarda yatırıldıkları saklama merkezi ya da depolar itibarıyla dönem içinde meydana gelen hareketlere ilişkin bilgilere yer verilir.

1.4.4.8. Türev Araçlar Nakit Hareketleri Ekstresi

Aracı kuruluşlar, "Türev Araçlar Nakit Hareketleri Ekstresi"ni aylık dönemler itibarıyla düzenleyip ayın bitimini izleyen 7 gün içinde müşterilerine gönderirler.

Bu ekstrede esas itibarıyla 3230 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklılar (Müşteri Teminatları, Primler, Kâr ve Zarar) hesabı ile yabancı para üzerinden düzenlenen sözleşmelerde 8890 Türev Araçlar Teminat, Prim, Kâr ve Zarar (Yabancı Para) hesabındaki hareketlere yer verilir. Bu çerçevede, yatırılan ve çekilen teminatlar, sözleşmelerin piyasaya göre değerlemeye tabi tutulması sonucu oluşan hareketler, alınan ve ödenen primler, komisyon ve benzeri giderler bu ekstrede yer alır. Bu ekstrenin altına, opsiyon alım ve satımı (yazma) nedeniyle oluşan, ancak tahsil veya tediye konusuna olmaması nedeniyle henüz bu hesapla ilişkilendirilmemiş kısa ve uzun pozisyon opsiyon primleri bilgilerine sözleşmeler itibarıyla yer verilir.

1.4.5. Çeşitli Hükümler**1.4.5.1. Global Hesaplara İlişkin Özel Hükümler**

Birden çok müşteriye ait olan veya başka bir aracı kuruluşun birden çok müşterisinin işlemlerini takip etmek amacıyla açılan hesaplar global hesaplardır. Bu hesaplarda, müşterilerin toplam yükümlülük ve varlıkları ayrı ayrı takip edilir; yükümlülüğü bulunan müşterilerin yükümlülükleri, diğer müşterilerin varlıkları ile mahsup edilemez; bir müşterinin açık pozisyonu başka bir müşterinin işlemi ile kapatılamaz.

Global hesap taşıyan aracı kuruluşlar gün sonu itibarıyla hesap sahibi aracı kuruluş ile hesabın içeriğine, varlık ve yükümlülüklere ilişkin yazılı şekilde mutabık kalmak zorundadır. Mutabakat belgeleri Tebliğde belirtilen şekilde saklanır.

1.4.5.2. Hesap Mutabakatları

Aracı kuruluşlar, açık pozisyon taşıdıkları her gün itibarıyla açık pozisyonların tutarı ve niteliği ile ilgili olarak takas kurumu ile mutabakata varmak ve takas kurumu tarafından üretilen belgeleri düzenli bir şekilde saklamak zorundadır.

Türev araçlar nedeniyle müşteriler tarafından teminat veya emanet olarak verilmiş varlıklardan umumi depo ve saklama kuruluşlarında bulunanların hareket ve tutarlarının her hareket bazında ve periyodik olarak izlenmesi, varlıkların tutulduğu kuruluşlar ile mutabakata varılması ve ilgili belgelerin tasnifli bir şekilde saklanması zorunludur.

1.4.5.3. Gerekli Muhasebe Bilgi Sistemleri

Aracı kuruluşların muhasebe bilgi sistemlerinin, işlemlerin Tebliğde belirtilen şekilde izlenmesini sağlamanın yanında aşağıdaki fonksiyonları yerine getirebilecek şekilde yapılandırılması zorunludur;

- a) Tebliğde öngörülen raporlar, ekstreler ve formlar.
- b) Müşteri teminat durumu: açık pozisyon taşıyan her hesap için belirli bir günde yatırılması gerekli teminatlar ile takas kurumu tarafından teminat olarak kabul edilen varlıkların toplamı, bunlar arasındaki fark,
- c) Müşteri teslimat durumu: Açık pozisyon taşıyan her müşteri için teslim edilecek varlıklar ile bunların aracı kurumda mevcudiyeti.
- d) Müşteriler kâr zarar durumu: Her ay itibarıyla hesaplanan kâr zararı tüm müşteriler bazında dökümü, bir müşterinin geçmiş aylar kâr ve zararı.
- e) İşlem hacmi durumu: Belirli bir sözleşmede müşterilerin yapmış oldukları işlem hacmine göre sıralanması.
- f) Açık pozisyon durumu: Belirli bir sözleşmede müşterilerin açık pozisyon durumuna göre sıralanması.

Aracı Kuruluşun Unvanı:

Düzenleme Tarihi:

Belge Sıra No:

TÜREV PİYASALAR EMİR TAKİP FORMU

Verilen Emirler											Gerçekleşenler		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Tarih	Sıra No	Emir Formu No	Müşteri Kodu	Sözleşme Tanımı	Borsa	Kısa/ Uzun	Ters İşlem	Sözleşme Sayısı	İşlem Fiyatı	Opsiyon Primi	Sözleşme Sayısı	İşlem Fiyatı	Opsiyon Primi

Görevlinin Ad-Soyadı ve İmzası:.....

ACIKLAMALAR:

"Türev Piyasalar Emir Takip Formu"nın hazırlanmasında aşağıdaki bilgilere yer verilir,

- (1) No'lu sütunda, emrin alındığı tarih,
- (2) No'lu sütunda, aracı kuruluş tarafından verilen ve müteselsil sıra numarası,
- (3) No'lu sütunda, emirle ilgili düzenlenen emir formunun numarası,
- (4) No'lu sütunda, müşterinin hesap numarası,
- (5) No'lu sütunda, alım-satımı yapılmak istenen sözleşmenin tanımı,
- (6) No'lu sütunda, türev aracın alım-satımının yapılması istenen borsa ve/veya piyasa,
- (7) No'lu sütunda, işlemin kısa pozisyon (satış) ya da uzun pozisyon (alış) olduğu,
- (8) No'lu sütunda, alım-satım emrinin ters işlemle pozisyon kapatmak amacıyla verilip verilmediği,
- (9) No'lu sütunda, alım ya da satımı yapılmak istenen sözleşme adedi (sayısı),
- (10) No'lu sütunda, vadeli işlem sözleşmesinin alım ya da satım fiyatı,
- (11) No'lu sütunda, kısa pozisyon alınan opsiyon sözleşmesi için hesap sahibi tarafından talep edilen, uzun pozisyon alınan opsiyon sözleşmesi için hesap sahibi tarafından ödenecek olan opsiyon primi,
- (12) No'lu sütunda, işlemi gerçekleştiren sözleşme adedi (sayısı),
- (13) No'lu sütunda, vadeli işlem sözleşmesinin alım-satımının gerçekleştiği işlem fiyatı,
- (14) No'lu sütunda, opsiyon sözleşmeleri için gerçekleştiren opsiyon primi.

Aracı Kuruluşun Unvanı:
 Müşteri Ad-Soyadı:
 Hesap No:
 Ait Olduğu Tarih:
 Düzenleme Tarihi:
 Belge Sıra No:

TÜREV ARAÇLAR ALIM SATIM TEYİT FORMU

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
İşlem Tarihi	Borsa	Kısa/ Uzun	Sözleşmenin Tanımı ve Açıklama	Para Birimi	Vade Sonu	Kullanım Fiyatı	Opsiyon Primi	Sözleşme Fiyatı	Sözleşme Adedi	Emir Türü	Seans	Teminat	Komisyon Tutarı

* Yukarıda açıklanan işlemler sonucunda hesabınıza TL (veya döviz cinsi) tutarında komisyon ve TL (veya döviz cinsi) tutarında alınan opsiyon sözleşmeleri nedeniyle ödenen primler borç kaydedilmiş, satılan opsiyon sözleşmeleri nedeniyle oluşan TL. (veya döviz cinsi) tutarında prim alacak kaydedilmiştir.

AÇIKLAMALAR:

"Türev Araçlar Alım Satım Teyit Formu"nın hazırlanmasında aşağıdaki bilgilere yer verilir,

- (1) Numaralı sütunda işlem tarihi,
 - (2) Numaralı sütunda işlemin gerçekleştirildiği borsa ve/veya piyasa,
 - (3) Numaralı sütunda işlemin kısa (satım) ya da uzun (alım) pozisyon olduğu,
 - (4) Numaralı sütunda alınan veya satılan sözleşmenin tanımı ve işlemin niteliği hakkında açıklama
 - (5) Numaralı sütunda türev aracın düzenlendiği para birimi,
 - (6) Numaralı sütunda vadeli işlem sözleşmesinin vade sonu ya da opsiyon sözleşmesinin kullanım tarihi,
 - (7) Numaralı sütunda opsiyon sözleşmelerinde kullanım fiyatı,
 - (8) Numaralı sütunda opsiyon sözleşmelerinde kısa pozisyon için hesap sahibine ödenen (+) uzun pozisyon için hesap sahibi tarafından ödenen (-) prim,
 - (9) Numaralı sütunda vadeli işlem sözleşmelerinde alım-satım fiyatı,
 - (10) Numaralı sütunda alınan veya satılan sözleşmenin adedi,
 - (11) Numaralı sütunda emir türü,
 - (12) Numaralı sütunda emrin verildiği seans,
 - (13) Numaralı sütunda bu işlem için hesap sahibi tarafından yatırılması gereken teminat tutarı,
 - (14) Numaralı sütunda bu işlem için alınan her türlü vergi dahil komisyon tutarı.
- (*) Bölümünde Türk Lirası dışında yapılan borç ve alacak kayıtları.

Aracı Kuruluşun Unvanı:

Ait Olduğu Dönem:

Düzenleme Tarihi:

Belge Sıra No:

TÜREV PİYASALAR İŞLEM DAĞITIM LİSTESİ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Tarih	Sözleşme Tanımı	Müşteri Kodu	Fiyat	Opsiyon Primi	Sözleşme Sayısı	Uzun/Kısa Pozisyon	Ters İşlem/ Pozisyon Açma	Korunma/ Spekülasyon

AÇIKLAMALAR:

“Türev Piyasalar İşlem Dağıtım Listesi”nin hazırlanmasında aşağıdaki bilgilere yer verilir,

- (1) No’lu sütunda, işlem tarihi,
- (2) No’lu sütunda, alım-satımı yapılan sözleşmenin tanımı,
- (3) No’lu sütunda, müşterinin hesap numarası,
- (4) No’lu sütunda, vadeli işlem sözleşmesinin fiyatı,
- (5) No’lu sütunda, opsiyon sözleşmeleri için gerçekleşen opsiyon primi,
- (6) No’lu sütunda, alım-satımı yapılan sözleşmede adedi (sayısı),
- (7) No’lu sütunda, işlemin kısa pozisyon (satış) ya da uzun pozisyon (alış) olduğu,
- (8) No’lu sütunda, alım-satımın ters işlem ya da pozisyon kapatmak amacıyla yapıldığı,
- (9) No’lu sütunda, işlemin korunma amaçlı ya da spekülatif amaçlı olduğu.

Aracı Kuruluşun Unvanı:
Ait Olduğu Tarih/Dönem:
Düzenleme Tarihi:
Belge Sıra No:

TÜREV PİYASALAR TEMİNAT DURUMU RAPORU

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Hesap Sahibi veya Numarası	Sözleşmenin Tanımı	Sözleşmenin Büyükülüğü	Para Birimi	Gerekli Teminat	Nakdi Teminat	Gayrinakdi Teminat	Döviz Kuru	Toplam Teminat Tutarı	Teminat Fazlası (Eksiği)	Teminat Tamamlama Çağrısı	Gecikme Faizi	Faiz Geliri	İşlenmiş Teminat

AÇIKLAMALAR:

"Türev Piyasalar Teminat Durumu Raporu"nın hazırlanmasında aşağıdaki bilgilere yer verilir,

- (1) Numaralı sütunda, müşterinin ad-soyadı ve hesap numarası,
- (2) Numaralı sütunda, alım-satımı yapılan sözleşmenin tanımı,
- (3) Numaralı sütunda, alım-satımı yapılan sözleşmenin büyükülüğü,
- (4) Numaralı sütunda, sözleşmenin düzenlendiği döviz cinsi,
- (5) Numaralı sütunda, ilgili borsa/piyasa/takas kurumu tarafından hesapta bulunması şart koşulan asgari teminat tutarı,
- (6) Numaralı sütunda, hesap sahibinin ilgili sözleşme için verdiği nakit teminat tutarı,
- (7) Numaralı sütunda, hesap sahibinin gayrinakdi teminat olarak bıraktığı varlığın tanımı ve tutarı,
- (8) Numaralı sütunda, gayrinakdi teminatın yabancı para cinsi üzerinden verilmiş olması durumunda, Türk Lirasına dönüştürmede esas alınan döviz kuru,
- (9) Numaralı sütunda, toplam teminat tutarı,
- (10) Numaralı sütunda, 9 numaralı sütunda yer alan toplam teminat tutarından 5 numaralı sütunda yer alan asgari teminat tutarının çıkarılması neticesinde bulunan teminat fazlası (+) ya da teminat eksiği (-),
- (11) Numaralı sütunda, işlemi takiben yapılan toplam teminat tamamlama çağrısı sayısı,
- (12) Numaralı sütunda, teminat açığını gideremeyen hesap sahipleri için işletilen gecikme faiz oranı ve tutarı,
- (13) Numaralı sütunda, teminat açığı olmayan hesap sahipleri için işletilen faiz oranı ve tutarı,
- (14) Numaralı sütunda;
 - (A) teminat açığı bulunan müşteriler için 10 numaralı sütunda yer alan eksi değerli tutara 12 numaralı sütunda yer alan gecikme faizi tutarının eklenmesi suretiyle bulunan toplam açık tutarı,
 - (B) teminat açığı olmayan hesap sahipleri için 9 numaralı sütunda yer alan toplam teminat tutarına 13 numaralı sütunda yer alan faiz gelirinin eklenmesi neticesinde bulunan pozitif değerli rakam olarak tespit edilen işlenmiş teminat tutarı.

Aracı Kuruluşun Unvanı:

Müşteri Ad-Soyadı:

Hesap No:

Ait Olduğu Dönem:

Düzenleme Tarihi:

Belge Sıra No:

POZİSYON LİMİT AŞIMI RAPORU

1	2		3		4		5		6
Sözleşmenin Tanımı	Uzun Pozisyon-Sözleşmeler (A) Adet (B) Tutar		Kısa Pozisyon-Sözleşmeler (A) Adet (B) Tutar		Net Pozisyon-Sözleşmeler (A) Adet (B) Tutar		Pozisyon Limiti (A) Limit (B) Kurum		Limit Aşımı
A) Vadeli İşlemler, 1 2 3									
B) Opsiyon Sözleşmeleri 1 2 3									
C) Diğer Türev Araçlar 1 2 3									

AÇIKLAMALAR:

"Pozisyon Limit Aşımı Raporu"nın düzenlenmesinde aşağıdaki bilgilere yer verilir,

(1) Numaralı sütunda açık pozisyon tutulan sözleşmenin tanımı,

(2) Numaralı sütunda açık uzun pozisyon tutulan sözleşmelerin her biri için (A) adet ve (B) parasal tutarı,

(3) Numaralı sütunda açık kısa pozisyon tutulan sözleşmelerin her biri için (A) adet ve (B) parasal tutarı,

(4) Numaralı sütunda açık pozisyon tutulan sözleşmelerin her biri için 3 numaralı sütundaki rakamların 2 numaralı sütundaki rakamlardan çıkarılmasıyla bulunacak pozitif farklar için U, negatif farklar için K rumuzu ile net pozisyonların (A) sözleşmede adedi ve (B) toplam piyasa değeri,

(5) Numaralı sütunda (A) belli bir sözleşme için belli bir tarihte, bir yatırımcının veya aracı kuruluşun kendi portföyü için tutabileceği azami pozisyon ve (B) pozisyon limitini (adet ya da tutar, net ya da brüt olarak) tespit etmiş olan kurum (ilgili borsa, takas kurumu ya da Kurul),

(6) Numaralı sütunda azami pozisyon limitindeki kıstaslara göre, 5 numaralı sütundaki rakamdan 4 numaralı sütundaki ilgili rakamın çıkarılması ile bulunacak negatif fark.

YATIRIM KURULUŞLARI

Aracı Kuruluşun Unvanı:

Müşteri Adı:

Hesap No:

Ait Olduğu Tarih:

Düzenleme Tarihi:

Belge Sıra No:

TÜREV PİYASALAR HESAP EKSTRESİ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
İşlem Tarihi	Hesap No.	Kısa/ Uzun	Sözleşmenin Tanımı ve Açıklama	Sözleşmenin Adedi	Para Birimi	Vade	Kullanım Fiyatı	Opsiyon Primi	Sözleşme Fiyatı	Borsa	Borç	Alacak	Bakiye
*													

AÇIKLAMALAR:

"Türev Piyasalar Hesap Ekstresi"nin düzenlenmesinde aşağıdaki bilgilere yer verilir,

- (1) Numaralı sütunda, işlem tarihi,
 - (2) Numaralı sütunda, ilgili sözleşmenin izlendiği muhasebe hesabının numarası,
 - (3) Numaralı sütunda, işlemin kısa pozisyon (satım) ya da uzun pozisyon (alım) olduğu,
 - (4) Numaralı sütunda, alınan veya satılan sözleşmenin tanımı ile işlemin niteliği (teminat yatırma, prim ödemesi, değerlendirme farkları, virman işlemleri dahil olmak üzere hesapla ilişkilendirilen tutarlar) hakkında açıklama,
 - (5) Numaralı sütunda, alım-satım konu sözleşme adedi,
 - (6) Numaralı sütunda, sözleşmeye konu varlığın ifade edildiği dövizin cinsi,
 - (7) Numaralı sütunda, vadeli işlem sözleşmesinin vade sonu ya da opsiyon sözleşmesinin kullanım tarihi,
 - (8) Numaralı sütunda, opsiyon sözleşmelerinde kullanım fiyatı,
 - (9) Numaralı sütunda, uzun pozisyon alınan opsiyon sözleşmeleri için tevdi edilen opsiyon primi (-), yazılan opsiyon sözleşmeleri için alınan opsiyon primi (+),
 - (10) Numaralı sütunda, vadeli işlem sözleşmesinin fiyatı,
 - (11) Numaralı sütunda, işlemin yapıldığı borsa ve piyasaya ait kısaltma,
 - (12) Numaralı sütunda, hesaba borç verilen tutarı,
 - (13) Numaralı sütunda, hesaba alacak verilen tutarı ,
 - (14) Numaralı sütunda, borç bakiyeler için (B), alacak bakiyeler için (A) rumuzunu içerecek şekilde hesabın bakiyesi.
- (*) Bölümünde Türk Lirası dışında yapılan borç ve alacak kayıtları için esas alınan döviz kurları.

Aracı Kuruluşun Unvanı:

Müşteri Adı:

Müşteri No:

Ait Olduğu Tarih:

Düzenleme Tarihi:

Belge Sıra No:

TÜREV PİYASALAR AÇIK POZİSYON RAPORU

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Sözleşmenin Tanımı ve Açıklama	Kısa/ Uzun	Opsiyon Türü	Para Birimi	Vade	Kullanım Fiyatı	Prim veya Fiyatı	Sözleşme Sayısı	Parasal Tutar	Teslimat Durumu	Teminat Durumu

AÇIKLAMALAR:

"Türev Piyasalar Açık Pozisyon Raporu"nın düzenlenmesinde aşağıdaki bilgilere yer verilir,

- (1) Numaralı sütunda, düzenleme tarihi itibarıyla açık bulunan sözleşmenin tanımı,
- (2) Numaralı sütunda, açık pozisyonun kısa ya da uzun pozisyon olduğu,
- (3) Numaralı sütunda, sözleşmenin alım veya satım opsiyonu olduğu,
- (4) Numaralı sütunda, sözleşmeye konu varlığın ifade edildiği dövizin cinsi,
- (5) Numaralı sütunda, vadeli işlem sözleşmesinin vade sonu ya da opsiyon sözleşmesinin kullanım tarihi,
- (6) Numaralı sütunda, opsiyon sözleşmelerinde kullanım fiyatı,
- (7) Numaralı sütunda, söz konusu sözleşmelerin ağırlıklı ortalama fiyat veya primi,
- (8) Numaralı sütunda, açık pozisyon tutulan ilgili sözleşmenin adedi,
- (9) Numaralı sütunda, sözleşme adedi ile Raporun düzenleniş tarihi itibarıyla ilgili sözleşmede esas alınacak uzlaşma fiyatının çarpılması sonucu bulunacak tutar,
- (10) Numaralı sütunda, türev araca konu teşkil eden mal veya menkul kıymetlerin hesap sahibi tarafından teslim edilmesinin kararlaştırılıp kararlaştırılmadığı,
- (11) Numaralı sütunda, piyasaya göre güncelleştirme sonucunda teminat artış (+) ya da azalış (-) tutarı.

YATIRIM KURULUŞLARI

Aracı Kuruluşun Unvanı:
Müşteri Ad-Soyadı:
Müşteri No:
Ait Olduğu Tarih:
Düzenleme Tarihi:
Belge Sıra No:

TÜREV PİYASALAR MÜŞTERİ KÂR ZARAR RAPORU

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Sözleşmenin Tanımı	Kısa/Uzun	Türü	Para Birimi	Vade Sonu	Kullanım Fiyatı	Açışta Prim veya Fiyat	Sözleşme Sayısı	Değerleme Prim veya Fiyatı	Kapama Şekli	Kâr veya (Zarar)
										Döviz TL
A) Dönem içinde Kapananlar										
B) Dönem Sonunda Halen Açık Olanlar										
C) Türev Piyasalar Brüt Kâr (Zarar)										
D) Takastan Alınan Faizler (+)										
E) Dönem içinde Hesabınıza Borç Yazılan Komisyon vb. Giderler (-)										
F) Teminatlar Üzerinden Elde Edilen Diğer Gelirler (+)										
G) Net Kâr ve Zarar										
Müşteriye Açıklama, Teslim suretiyle kapatılan sözleşmeler için de piyasada oluşan fiyatlara göre kâr ve zarar hesaplaması yapılmıştır. Bu nedenle hesabınıza alacak veya borç yazılan tutarlar ile bu raporda hesaplanan kâr ve zarar tutarları arasında farklılık bulunabilir. Dönem içinde hesaba yatırılan ve hesabınızdan çekilen tutarlar bu tabloda yer almamaktadır. Yabancı para cinsinden kayıtların Türk Lirasına dönüştürülmesinde esas alınan döviz kurları										

AÇIKLAMALAR:

"Türev Piyasalar Müşteri Kâr ve Zarar Raporu"nın düzenlenmesinde aşağıdaki bilgilere yer verilir,

- (1) Numaralı sütunda, ilgili dönemin herhangi bir gününde açık bulunan sözleşmelerin tanımı,
- (2) Numaralı sütunda, sözleşmenin ilk işleminin kısa (satım) ya da uzun (alım) pozisyon olduğu,
- (3) Numaralı sütunda, sözleşmenin alım veya satım opsiyonu olduğu,
- (4) Numaralı sütunda, sözleşmeye konu varlığın ifade edildiği dövizin cinsi,
- (5) Numaralı sütunda, sözleşmenin vade sonu,
- (6) Numaralı sütunda, opsiyon sözleşmelerinde kullanım fiyatı,
- (7) Numaralı sütunda, önceki aylarda açılan pozisyonlar için bir önceki ay sonunda yapılan değerlemede kullanılan fiyat veya prim ile bu ay içinde açılan sözleşmelerin fiyat veya primlerin ağırlıklı ortalaması dikkate alınarak hesaplanan açışta prim veya fiyat,
- (8) Numaralı sütunda, değerlemeye konu edilen dönem içinde kapanmış veya halen açık olan pozisyonlarının lot sayısı,
- (9) Numaralı sütunda, değerleme fiyat veya primi,
- (10) Numaralı sütuna, sözleşmenin ters işlem (TL) veya nakdi mutabakat (NM) ya da fiziki teslimat (T) ile kapandığı,
- (11) Numaralı sütuna, ilgili döviz ve TL cinsinden ayrı ayrı olmak üzere, hesapta gerçekleşen toplam kâr (zarar) tutarı,
- (D) Satırında türev piyasa nedeniyle takasa verilen nakdi teminatlardan elde edilen gelir,
- (E) Satırında dönem içinde hesabınıza borç yazılan komisyon, vergi vb. giderleri,
- (F) Satırında gayrinakdi teminat üzerinden elde edilen diğer gelirler,
- (G) Satırında net kâr ve zarar.

Aracı Kuruluşun Unvanı:
Müşteri Ad-Soyadı:
Müşteri No:
Ait Olduğu Tarih:
Düzenleme Tarihi:
Belge Sıra No:

TÜREV PİYASALAR GAYRİNAKDİ TEMİNATLAR RAPORU

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Tarih	Teminatın Cinsi	Açıklama	Para Birimi	Sözleşmenin Tanımı	Borsa/Takas Kurumu	Borç	Alacak	Bakiye

AÇIKLAMALAR:

"Türev Piyasalar Gayrinakdi Teminatlar Raporu"nın düzenlenmesinde aşağıdaki bilgilere yer verilir,

- (1) Numaralı sütunda, hesap sahibinin gayrinakdi teminatı yatırdığı ya da çektiği tarih,
- (2) Numaralı sütunda, işlemin gerçekleştiği gayrinakdi teminatın menkul kıymet, altın külçe, döviz ya da diğer gayrinakdi teminat olduğu,
- (3) Numaralı sütunda, gayrinakdi teminatın standartlarına ve diğer özelliklerine ilişkin açıklama,
- (4) Numaralı sütunda, gayrinakdi teminatın ifade edildiği para birimi,
- (5) Numaralı sütunda, alım-satımı için gayrinakdi teminatın yatırıldığı vadeli işlem veya opsiyon sözleşmesinin tanımı,
- (6) Numaralı sütunda, işlemin yapıldığı borsa/piyasa ve gayrinakdi teminatın yatırıldığı takas kurumu,
- (7) Numaralı sütunda, hesaba borç verilen nominal tutarı,
- (8) Numaralı sütunda, hesaba alacak verilen nominal tutarı,
- (9) Numaralı sütunda, borç bakiyeler için (B), alacak bakiyeler için (A) harfleri sona gelecek şekilde hesabın bakiyesi,

Aracı Kuruluşun Unvanı:
Müşteri Ad-Soyadı:
Müşteri No:
Ait Olduğu Tarih:
Düzenleme Tarihi:
Belge Sıra No:

TÜREV ARAÇLARA KONU STANDART VARLIKLAR EKSTRESİ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Tarih	Varlığın Cinsi	Açıklama	Para Birimi	Saklama Kuruluşu	Türev Araç	Teslimat Durumu	Borç	Alacak	Bakiye

AÇIKLAMALAR:

"Türev Araçlara Konu Standart Varlıklar Ekstresi"nin düzenlenmesinde aşağıdaki bilgilere yer verilir,

- (1) Numaralı sütunda, ilgili hesaba türev araca konu standart varlıkların giriş ve çıkış hareketlerinin olduğu tarih,
- (2) Numaralı sütunda, türev araca konu standart varlığın cinsi.
- (3) Numaralı sütunda, türev araca konu standart varlığın standartları, üretim yeri veya rafinerisi ile diğer özelliklerine ilişkin açıklama,
- (4) Numaralı sütunda, türev araca konu standart varlığın ifade edildiği para birimi,
- (5) Numaralı sütunda, türev araca konu standart varlığın muhafaza edildiği saklama kuruluşu, depo ya da diğer yerler,
- (6) Numaralı sütunda, hesap hareketlerinin gerçekleştiği varlığın konu oluşturduğu türev aracın tanımı,
- (7) Numaralı sütunda, türev araca konu standart varlığın fiziki teslimatının kararlaştırılıp (FT) kararlaştırılmadığı (-); kararlaştırılmışsa teslim tarihi.
- (8) Numaralı sütunda, türev araca konu standart varlığa ilişkin olarak hesaba borç verilen nominal tutarı,
- (9) Numaralı sütunda, türev araca konu standart varlığa ilişkin olarak hesaba alacak verilen nominal tutarı,
- (10) Numaralı sütunda, borç bakiyeler için (B), alacak bakiyeler için (A) harfleri sona gelecek şekilde hesabın bakiyesi.

Aracı Kuruluşun Unvanı:
 Müşteri Ad-Soyadı:
 Hesap No:
 Ait Olduğu Tarih:
 Düzenleme Tarihi:
 Belge Sıra No:

TÜREV ARAÇLAR NAKİT HAREKETLERİ EKSTRESİ

1	2	3	4	5	6
Sözleşmenin Tanımı	İşlem Tarihi	Açıklama	Borç	Alacak	Bakiye
A) Türk lirası sözleşmeler					
B) Yabancı para cinsinden ifade edilmiş sözleşmeler					
* Yazmış olduğunuz opsiyon sözleşmeleri nedeniyle oluşan TL (veya yabancı para), satın almış olduğunuz opsiyon sözleşmeleri nedeniyle oluşan TL (veya yabancı para) tutarındaki prim hesabınızla ilişkilendirilmemiştir.					

AÇIKLAMALAR:

"Türev Araçlar Nakit Hareketleri Ekstresi"nin düzenlenmesinde aşağıdaki bilgilere yer verilir,

- (1) Numaralı sütunda, hareketin gerçekleştiği sözleşmenin tanımı ve bu sözleşmenin izlendiği hesap,
- (2) Numaralı sütunda, söz konusu sözleşmede gerçekleşen işlemlerin tarihi,
- (3) Numaralı sütunda, teminat ve prim ödenmesi veya çekilmesi, değerlendirme farkları, Müşteriler hesabına virman işlemleri dahil olmak üzere hesaplara ilişkilendirilen tutarlara ilişkin açıklama,
- (4) Numaralı sütunda, hesaba borç verilen tutar,
- (5) Numaralı sütunda, hesaba alacak verilen tutar,
- (6) Numaralı sütunda, borç bakiyeler için (B), alacak bakiyeler için (A) olmak üzere hesabın bakiyesi,
- (*) Bölümünde Türk Lirası dışında yapılan borç ve alacak kayıtları.

Bu ekstrede her bir sözleşme kendi içinde sıralamaya tabi tutulur. Önceki dönemden devreden bakiyeler ilk madde olarak ayrıca gösterilir.

Müşterinin henüz tahsil etmediği veya ödemediği ve bu nedenle bu hesaplara ilişkilendirilmemiş opsiyon primleri hesap ekstresinde ayrıca gösterilir.

1.5. SERİ: V, NO: 65 SAYILI SERMAYE PİYASASI ARAÇLARININ KREDİLİ ALIM AÇIĞA SATIŞ VE ÖDÜNC ALMA VE VERME İŞLEMLERİ HAKKINDA TEBLİĞ

Sermaye piyasası araçlarının ödünç alma ve verme işlemleri ile açığa satış ve kredili sermaye piyasası aracı işlemleri; alım satım aracılığı faaliyetinin devamı olarak nitelendirilmekte olup; söz konusu işlemler sermaye piyasalarındaki fiyat oluşumunda ve piyasanın işleyişinde büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle, sermaye piyasalarının düzenli bir şekilde işleyişi, denetimi ve piyasa riskinin yönetiminin gerçekleştirilebilmesini teminen, Sermaye Piyasası Kurulu (Kurul, SPK) tarafından yerinde müdahalelerin etkin ve zamanında yapılabilmesi açısından söz konusu işlemlerin Kurul düzenlemelerine tabi olması amaçlanmıştır.

Mülga 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun (Mülga 2499 sayılı Kanun) “Görev ve Yetkiler” başlıklı 22’nci maddesinde;

“Sermaye piyasası araçlarının ödünç alma ve verme işlemleri ile açığa satış işlemlerine ilişkin ilke ve esasları belirlemek ve Hazine Müsteşarlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının görüşü alınmak suretiyle kredili sermaye piyasası aracı işlemleri ile ilgili düzenlemeler yapmak”

Kurulun görev ve yetkileri arasında sayılmıştır. Diğer taraftan, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun (6362 sayılı Kanun, Kanun) “Yan hizmetler” başlıklı 38’nci maddesinde *“Yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile sınırlı olarak kredi ya da ödünç verilmesi ve döviz hizmetleri sunulması”* bir yan hizmet olarak sayılmış ayrıca *“Faaliyet izni alma zorunluluğu”* başlıklı 39’uncu maddesinde ise *“Kurul, sermaye piyasası araçlarının ödünç alma ve verme işlemleri ile açığa satış işlemlerine ilişkin ilke ve esasları belirlemeye ve Hazine Müsteşarlığı ile TCMB’nin görüşü alınmak suretiyle kredili sermaye piyasası aracı işlemleri ile ilgili düzenlemeler yapmaya yetkilidir.”*

hükmüne yer verilerek, Kurulun sermaye piyasası araçlarının kredili alım, açığa satış ve ödünç alma ve verme işlemlerine ilişkin yetki ve görevini sürdürmesi düzenleme altına alınmıştır.

Bu çerçevede, Mülga 2499 sayılı Kanunun 22’nci maddesine dayanılarak hazırlanan Seri: V, No:65 sayılı “Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım, Açığa Satış ve Ödünç Alma ve Verme İşlemleri Hakkında Tebliğ” de (Seri: V, No:65 sayılı Tebliğ, Tebliğ) 6362 sayılı Kanun ile getirilen yeni bakış açısı çerçevesinde birtakım değişiklikler yapılması ihtiyacı çerçevesinde hazırlanan Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım, Açığa Satış ve

Ödünç Alma ve Verme İşlemleri Hakkında Tebliğ Taslağı (Taslak, Taslak Tebliğ) 22.04.2013 tarihinde Kurul internet sitesinde yayımlanmış olup, çalışmamız tarihi itibarıyla Resmi Gazete’de yayımlanmamıştır.

6362 sayılı Kanun’un “Düzenleyici İşlemler” başlıklı Geçici 1’nci Maddesinde “Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin düzenlemeler, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içinde yürürlüğe konulur. Bu Kanuna göre yürürlüğe konulacak düzenlemeler yürürlüğe girinceye kadar, mevcut düzenlemelerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.” hükmü yer almakta olup, bu çerçevede mevcut Seri: V, No: 65 sayılı Tebliğ’in Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanabilecektir.

Bu çerçevede çalışmamızda halen yürürlükte olan Seri: V, No: 65 sayılı Tebliğ ele alınacak, Taslak metin üzerinde değişiklikler olabileceği ve kesinlik kazanmadığı için incelenmeyecektir. Taslak metne <http://www.spk.gov.tr/apps/teblig/displayteblig.aspx?id=458&ct=f&action=displayfile&ext=.pdf&submenuheader=null> adresinden ulaşılması mümkündür. Seri V, No: 65 sayılı Tebliğe ilişkin inceleme başlıklar halinde aşağıda yer almaktadır.

1.5.1. Yetkili Kuruluşlar

Sermaye piyasası araçlarının kredili alım, açığa satış ve ödünç alma ve verme işlemlerine hangi kuruluşların yetkili olduğu hususu Tebliğin 4’üncü maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu madde uyarınca bu işlemler aracı kurumlar ve bankalar tarafından belirli kısıtlamalar çerçevesinde yerine getirilebilecektir.

Aracı kurumların bu faaliyeti yerine getirebilmesi için sermaye piyasası araçlarının alım satımına aracılık yetki belgesine sahip olması gerekmekte olup, ayrıca bir izin almasına gerek bulunmamaktadır. Bu anlamda bu işlemler izne tabi değil, bildirim tabi işlem olarak nitelendirilebilecektir.

Aracı kurumlar Tebliğde yer alan mekân, teknik donanım, personel ve muhasebe sistemi gibi şartları yerine getirdiklerini Kurula tevsik etmeleri şartı ile 30 iş günü içerisinde kendilerine aksi bildirilmedikçe Tebliğ kapsamına giren işlemleri yapabileceklerdir.

Bankaların sermaye piyasası aracı alımı için doğrudan müşterilere kullandırmak üzere Tebliğde özkaynak olarak sayılan kıymetler karşılığında açmış oldukları krediler de ilgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla, Tebliğ’de aracı kurumlar için düzenlenen genel ve özel nitelikteki limitlere ilişkin hükümler dışında Tebliğde yer alan esaslara tabidir.

Sermaye piyasası aracı ödünç alma ve verme işlemleri ise aracı kurumlar ve bankalara ilaveten İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (Takasbank) tarafından Tebliğde yer alan esaslar çerçevesinde Kuruldan ayrıca izin alınmaksızın gerçekleştirilebilir.

Tebliğ uyarınca sermaye piyasası aracı ödünç alma ve verme işlemleri için Takasbank bünyesinde oluşturulacak piyasaya kabul koşulları, işlem yapma kural ve biçimleri ile uygulanacak diğer hükümler Takasbank yönetim kurulunun önerisi üzerine Kurul onayı alınmak kaydıyla yönetmelikle belirlenmektedir. Bu çerçevede 6362 sayılı Kanun ile sermaye piyasalarımıza kazandırılmış bulunan merkezi karşı taraf uygulaması Takasbank Ödünç Pay Piyasası'nda uygulamaya alınmıştır.

Bu konuda son olarak DİBS (devlet iç borçlanma senedi) piyasa yapıcısı olarak yetkilendirilmeyen bankalar ve aracı kurumların, DİBS'leri yalnızca ödünç verebilecekleri ancak ödünç alma işleminde bulunamayacaklarının hatırlatılmasında fayda görülmektedir.

1.5.2. Aracı Kurum ve Bankaların Sağlamaları Gereken Genel Şartlar

Aracı kurumlar, sermaye piyasası araçlarının kredili alım, açığa satış ve ödünç alma ve verme işlemlerinin yürütülmesi ve kontrol mekanizmalarının sağlanması amacıyla gerekli teknik donanımı sağlamak ve yeterli teknik ve mesleki bilgiye sahip, özkaynak oranlarının mevzuat ve müşterilerle imzalanan ilgili çerçeve sözleşmelere uygunluğu, müşterilerin risklerinin günlük olarak takip edilmesi ve raporlanması ile görevli bir personeli ve genel müdüre raporlama yapmak amacıyla yönetim kurulu kararı ile bir genel müdür yardımcısını, genel müdür yardımcısının bulunmaması durumunda bir birim yöneticisini sorumlu olarak atamak zorundadırlar.

Aracı kurumlar yönetim kurulu kararı ile sorumlu bir yönetim kurulu üyesi başkanlığında genel müdür veya genel müdür yardımcısı ile ilgili birim yöneticilerinden meydana gelen bir kredi komitesi oluştururlar. Kredi komitesinin görev ve yetkileri aracı kurumların iç kontrol prosedürlerinde belirlenir.

Kredi komitesi kararları için bir karar defteri tutulur ve alınan kararlar tarih ve sıra numarası verilmek suretiyle imzalanarak noterce onaylanmış bu deftere kaydedilir.

Bankaların genel ve özel işlem limitleri dışında Tebliğ hükümlerine tabi olduğu dikkate alındığında bu hükme uygun hareket etmeleri ve kredi komitesi oluşturmaları zorunludur. Diğer taraftan, bankacılık mevzuatı kapsamında oluşturulan kredi komitesinin sermaye piyasası mevzuatınca oluşturulması zorunlu kredi komitesinin görevlerini de yerine getirebileceği değerlendirilmektedir.

1.5.3. İşleme Konu Olabilecek Sermaye Piyasası Araçları

Borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören sermaye piyasası araçlarından, sermaye piyasası araçlarının kredili alım ve açığa satış işlemlerine konu olacaklar ilgili borsanın yetkili organları tarafından piyasa kapitalizasyonu, likidite, dolaşımda bulunan pay sayısı, işlem sıklığı ve bu gibi hususlar dikkate alınmak suretiyle bir veya birden fazla gruba ayrılarak listelere alınır, Kurul'a bildirilir ve Kurul'un onayını müteakip ilan edilir.

Bu çerçevede; Borsa İstanbul A.Ş.'de işleme konu olabilecek sermaye piyasası araçlarına yönelik olarak Borsa'nın 385 sayılı Genelgesi uyarınca Borsa İstanbul'un gözaltı pazarı hariç ulusal, ikinci ulusal ve kurumsal ürünler pazarında işlem gören paylardan A grubuna dahil olanlar ile borsa yatırım fonları hem kredili işleme hem de açığa satış işlemlerine konu olabilmektedir.

Kurulun 23.07.2010 tarih ve 21/657 sayılı Kararı ile hisse senetleri A, B ve C gruplarına ayrılmış ve bu ayırmada yer alan kriterlere göre bir liste oluşturulması ve 3 ayda bir yenilenmesi görevi Borsa'ya verilmiş bulunmaktadır. Bu çerçevede B ve C grubunda yer alan paylarda kredili işlem ve açığa satış işlemi yapılamamaktadır. Ayrıca gözaltı pazarında işlem gören paylar da kredili işleme ve açığa satış işlemlerine konu edilememektedir.

Kurul gerekli gördüğü hallerde, bazı sermaye piyasası araçlarının listelerden çıkarılmasını ilgili borsanın yetkili organından isteyebilir.

Listelerde değişiklik yapıldığında, listeden çıkarılan sermaye piyasası araçları ilgili borsa tarafından tasfiye işlemlerinin gerçekleştirilmesi amacıyla, üç ayı geçmemek üzere, bir sonraki değişiklik dönemine kadar geçici liste kapsamına alınır.

Listeden çıkarılan sermaye piyasası aracı için açılmış bulunan kredi, müşterinin talebi ve aracı kurumun kabul etmesi şartıyla listede yer alan başka bir sermaye piyasası aracıyla değiştirilmek suretiyle devam edebilir.

385 sayılı Genelge çerçevesinde işlem sıraları sürekli kapatılmış paylar hemen, işlem sıraları geçici durdurulmuş paylar ise kapalılık halinin 5 işgünüden fazla sürmesi ve Borsa Yönetim Kurulunca kapalılık halinin devamına karar verilmesi durumunda kredili menkul kıymet ve açığa satış listesinden çıkarılmaktadır.

Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenen ölçüt kâğıtlar DİBS piyasa yapımcıları tarafından ödünç alma ve verme işlemine konu edilebilecek menkul kıymetlerdir. DİBS piyasa yapımcıları tarafından ödünç alma ve verme işlemine konu edilebilecek ölçüt kâğıtlar dışındaki DİBS'ler Hazine Müsteşarlığı'nın görüşü çerçevesinde Borsa tarafından belirlenerek duyurulur.

1.5.4. Genel İşlem Sınırları

Kredili işlemler ve açığa satış işlemleri olağandışı durumlarda, genel olarak piyasaya olan etkilerinin yanı sıra müşteriye ve aracı kurumların mali yapısına da etkisi olabilecek işlemlerdir. Bu çerçevede; genel işlem sınırı aracı kurumun bir bütün olarak kredili işlem tutarları ile açığa satış tutarlarına sınır getirmesine yönelik bir uygulamadır. Tebliğ’de genel işlem sınırına ilişkin olarak aşağıda yer alan hususlar düzenlenmiştir.

Aracı kurumların belirli bir anda kullandıkları kredilerin toplam tutarı ile müşterileri ve/veya kendi hesaplarına açığa sattıkları hisse senetlerinin değerinin toplamı her faaliyet için ayrı hesaplanmak üzere, içinde bulunulan aydan önceki üç ay için ay sonları itibarıyla hesaplanan özsermayelerin ortalamasının iki katını geçemez.

Ancak, ortalamaya dahil olan son aya ait özsermaye rakamının ortalamadan düşük olması durumunda, limit hesaplamalarında son üç aylık özsermaye rakamlarının ortalaması yerine son aya ait özsermaye rakamı dikkate alınır.

Kurul tarafından belirlenen bu işlem sınırları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının da görüşü alınmak suretiyle değiştirilebilir.

Diğer taraftan Kurulun Seri: V, No: 34 sayılı “Aracı Kurumların Sermayelerine ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ” (Seri: V, No: 34 sayılı Sermaye Yeterliliği Tebliği) ile aracı kurumların birleşmeleri ve güçlü özsermayeye sahip olanlara teşvik getirilmesi amacıyla bu limiti artıran bir düzenlemeye gidilmiştir. Söz konusu düzenleme uyarınca

- a) Birden fazla aracı kurumun ilgili mevzuat çerçevesinde birleşme yoluyla oluşturdukları yeni aracı kurumlar ile bir veya birden fazla aracı kurumu devralan aracı kurumlar,
- b) Alım satım aracılığı faaliyeti için Kurulca belirlenen asgari özsermaye tutarının 10 katı özsermayeye sahip olan aracı kurumlar için,
 - Kendi kaynaklarından kullandırılan kredi tutarı, özsermayenin tamamı,
 - Kredili menkul kıymet, açığa satış ve ödünç menkul kıymet işlemlerinin toplam tutarı, özsermayenin 4 katı,
 - Bir müşteriye açılacak kredi tutarı ise özsermayenin %30’u,şeklinde uygulanır.

(a) bendindeki aracı kurumlar devir ve birleşmeyi takiben yukarıda yer alan şartlardan yararlanabilirler ve yararlanmaya devam etmeleri için hukuken devir ve birleşmenin tamamlandığı tarihi izleyen bir yıl sonunda, alım satım aracılığı faaliyeti için Kurulca

belirlenen asgari özsermaye tutarının 5 katı, ikinci yıl sonunda 10 katı özsermayeye sahip olmaları zorunludur.

- c) Alım satım aracılığı faaliyeti için Kurulca belirlenen asgari özsermaye tutarının 5 katı özsermayeye sahip olan aracı kurumlar için,
- Kendi kaynaklarından kullandırılan kredi tutarı özsermayenin %75'i,
 - Kredili menkul kıymet, açığa satış ve ödünç menkul kıymet işlemlerinin toplam tutarına ilişkin oran 3 kat,
 - Bir müşteriye açılacak kredi tutarı ise özsermayenin %20'si,
- olarak uygulanır.

1.5.5. Özel İşlem Sınırı

Genel işlem sınırında toplam büyüklüğe bakılırken, özel işlem sınırında müşteri ya da hisse senedi bazında bir değerlendirme yapılmaktadır. Bu çerçevede Tebliğ'de özel işlem sınırına ilişkin olarak aşağıda yer alan hususlar düzenlenmiştir.

a) Aracı kurumların bir müşteriye açacakları kredi tutarı, genel işlem sınırı hesaplamasında kullanılan ortalama özsermaye tutarının %10 (yüzde on)'unu aşamaz. Bu orana ilişkin teşvik hükümleri bir üst bölümde açıklanmıştır.

b) Kredili işlemlerde %35'e kadar düşme imkanı bulunan sürdürme teminatının, kredili işlem süresince % 50 oranında ve üzerinde uygulanması kaydı ile aracı kurumların bir müşteriye açabilecekleri kredi tutarı iki katına kadar artırılabilir. Ancak bu hüküm Kurulun aracı kurumların sermayelerine ve sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelerinde yer alan sermayenin güçlendirilmesine ilişkin özel hükümlerden yararlanan aracı kurumlar için uygulanmaz.

%10 oranının ve teşvik nedeniyle %20 ve %30 olarak uygulanan bu oranın hesaplanmasında;

- Bir gerçek kişi ile eş ve velayeti altındaki çocuklarına, bunların sınırsız sorumlulukla katıldıkları veya yönetim kurulu başkanı, üyesi, genel müdürü ya da genel müdür yardımcısı oldukları ortaklıklara,
- Bu kişilerin veya bir tüzel kişinin sermayelerinin doğrudan veya dolaylı olarak %25 veya daha fazlasına iştirak ettikleri ortaklıklara,
- İstihdam ilişkisi, akdi ilişki ya da sair nedenlerle menkul kıymet alım satım işlemlerinde birlikte hareket edenlere,

verilecek kredi toplamı, bir müşteriye açılmış kredi sayılır.

c) Aracı kurumun tüm müşteri hesaplarındaki kredili işleme konu hisse senetlerinin toplam değerinin bir şirket tarafından ihraç edilen kısmı, aracı kurumun ortalama özsermaye tutarının %50 sini aşamaz.

1.5.6. Kredi Hesabı ve Hesapların Ayrılması

Aracı kurumlarda kredi hesabının, özkaynak hesaplaması, özkaynak tamamlama bildiriminin yapılması, uygulanacak faiz oranının tespiti gibi hususlar açısından cari hesaplardan ayrı tutulması öngörülmüştür. Tebliğ uyarınca aracı kurumlar sermaye piyasası araçlarının kredili alımı ve açığa satış işlemlerinde bulunacak gerçek veya tüzel kişiler adına “kredi hesabı” açmak zorundadırlar. Müşterilerin hem sermaye piyasası araçlarının kredili alımı hem de açığa satış işlemlerinin aynı anda olması halinde her iki işlem türü için de ayrı hesap açılır.

Kredi hesabının müşterinin aracı kurumda bulunan diğer hesaplarından ayrı olarak işlemesi ve izlenmesi esastır. Müşterinin Tebliğ kapsamındaki işlemlerinden doğan ve yatırılması gereken özkaynak ve benzeri mali yükümlülükleri aracı kurum nezdinde bulunan diğer hesaplarındaki, nakit ve menkul kıymetler teminat veya karşılık gösterilerek kapatılamaz. Aynı şekilde grup şirketleri ya da banka- aracı kurum ilişkisi içerisinde de farklı kurumlardaki varlıkların teminat gösterilmesi kabul edilemez. Şu kadar ki, özkaynak açığının tamamlanmasını teminen müşteri hesapları arasındaki borç ve alacağın mahsubuna yönelik yazılı bir müşteri talimatının bulunması halinde hesaplar arasında virman yapılabilir.

1.5.7. Çerçeve Sözleşmeler

Sermaye piyasası araçlarının kredili alımı, açığa satışı ve ödünç alma ve verme işlemlerinde bulunulabilmesi için aracı kurum ile müşteri arasında işlemin niteliğine göre “sermaye piyasası araçlarının kredili alım işlemi çerçeve sözleşmesi”, “açığa satış işlemi çerçeve sözleşmesi” ve “sermaye piyasası araçları ödünç alma ve verme işlemleri çerçeve sözleşmesi” imzalanması zorunludur. Bu sözleşmeler ayrı ayrı imzalanabileceği gibi tek bir sözleşmede ayrı bölümler olarak ya da alım satım aracılığı sözleşmesinin eki sözleşmeler olarak da imzalanabilir.

Bu sözleşmelerde yer verilmesi gereken asgari hususların Kurulca belirleneceği Tebliğ’de düzenlenmiş olup, Kurul tarafından bu 3 sözleşmede bulunması gereken asgari hususlar ayrı ayrı düzenlenmiş ve Kurul web sayfası aracılığıyla ilan edilmiştir. Bu sözleşmeler, aracı kurumlarla müşterisi arasındaki ilişkiyi genel olarak düzenleyen,

başlangıçta bir kez akdedilen ve münferit işlemlerin esasını oluşturan çerçeve anlaşmalardır. Sözleşmelerin asgari içeriğine <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&showmenu=yes&menuid=6&pid=8&subid=6&submenuheader=8> adresinden ulaşılması mümkündür.

Çerçeve sözleşmeler müteselsil sıra numaralı ve en az iki nüsha olarak düzenlenir ve bir örneği müşterilere verilir. Çerçeve sözleşmelerde sermaye piyasası mevzuatına aykırı hükümler ile müşterilerin haklarını ciddi şekilde zedeleyici ve aracı kurumlar lehine tek taraflı olağanüstü haklar sağlayan hükümlere ve emirlerin ispatının müşteriye yüklenmesine ilişkin hükümlere yer verilemez. Sözleşmelerde hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır.

1.5.8. Özkaynak Olarak Kabul Edilebilecek Kıymetler

Kredili alımı, açığa satış ve ödünç alma ve verme işlemlerinde özkaynak, işlemin karşı tarafı ve aracı kurumun karşı taraf olarak sorumluluğu bulunması durumunda aracı kurum açısından riski az ve kolayca nakde çevrilebilir olması gereken varlıklar olmalıdır. Bu çerçevede Tebliğ’de özkaynak olarak kabul edilebilecek kıymetler,

- a) Nakit olarak Türk lirası ve konvertibl döviz,
- b) Sermaye piyasası aracı olarak ise işlemlere konu olabilecek sermaye piyasası araçları listelerinde yer alan sermaye piyasası araçları, A ve B tipi yatırım fonu katılma belgeleri ile Borsada işlem görmesi kaydıyla devlet tahvili, hazine bonusu,
- c) İstanbul Altın Borsasında işlem görmekte olan ve Hazine Müsteşarlığının belirlediği standartlardaki altın ve diğer kıymetli madenler ve
- d) Kurulca uygun görülecek diğer sermaye piyasası araçları olarak belirlenmiştir.

Yukarıda yer alan araçlar incelendiğinde değişen sermaye piyasası mevzuatı uyarınca güncellenmesi gerektiği göze çarpmaktadır. Bu çerçevede Taslak Tebliğ’de, (b) bendinde belirtilen sermaye piyasası araçları “sermaye piyasası aracı olarak ise işlemlere konu olabilecek sermaye piyasası araçları listelerinde yer alan sermaye piyasası araçları, yatırım fonu katılma belgeleri ile borsada işlem görmek kaydıyla kamu borçlanma araçları, özel sektör borçlanma araçları, varlığa dayalı menkul kıymetler, varlık teminatlı menkul kıymetler, kira sertifikaları ve Hazine Müsteşarlığının belirlediği standartlardaki altın ve diğer kıymetli madenler” şeklinde düzenlenmiştir.

Tebliğ uyarınca sermaye piyasası araçlarının kredili alımı ve açığa satış işlemlerinde özkaynak oranının hesaplanmasında;

a) Nakit, devlet tahvili, hazine bonosu, B tipi yatırım fonu katılma belgesi, İstanbul Altın Borsasında işlem görmekte olan ve Hazine Müsteşarlığının belirlediği standartlardaki altın ve diğer kıymetli madenler ve/veya Kurulca uygun görülecek diğer sermaye piyasası araçlarının kabul edilmesi halinde bu kıymetlerin %100'ü,

b) İMKB 100 endeksine dahil hisse senetleri ve/veya A tipi yatırım fonu katılma belgesi kabul edilmesi halinde tevdi edilen kıymetlerin %90'ı,

c) İMKB 100 endeksi dışında kalan hisse senetlerinin % 75'i,

özkaynak olarak kabul edilebilmektedir. Yukarıda yer alan sermaye piyasası araçlarında da gelişen mevzuat uyarınca güncelleme yapılması gerekmekte olup, değerlemede daha düşük oranlar kullanılması mümkündür. Sermaye piyasası aracı ne kadar riskli ise hesaplamada dikkate alınan değeri de o derece düşmektedir.

Sözleşmede hüküm bulunması kaydıyla, müşteri özkaynak olarak verilen kıymetleri başka kıymetlerle değiştirebilir. Müşteriler tarafından peşin olarak satın alınan sermaye piyasası araçları müşterinin yazılı onayı olmaksızın, kredili sermaye piyasası aracı ve açığa satış işlemlerinde, kredi ile satın alınan sermaye piyasası araçları ise her ne suretle olursa olsun açığa satış işlemlerinde özkaynak olarak kullanılamaz.

Aracı kurumlar, müşterilerinin mali yapısına ve kredi ile satın alınan veya açığa satılan sermaye piyasası araçlarının risk düzeyine göre daha yüksek bir özkaynak oranı uygulayabilirler.

Aracı kurumlar, başlangıçta ve daha sonra gerçekleştirilecek sermaye piyasası araçlarının kredili alımı veya açığa satış işlemlerinde menkul kıymetlerin cari piyasa değerinin tamamını ya da belirli bir yüzdesini özkaynak olarak kabul etmeye yetkilidirler.

Sermaye piyasası araçlarının kredili alımı ve açığa satış işlemlerinde Kurul, özkaynak oranını genel olarak veya aracı kurumlar itibarıyla artırıp azaltmaya yetkilidir. Kurul özkaynak oranını genel olarak değiştirirken Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının görüşünü alır. Ayrıca, Kurul sermaye piyasası aracı bazında özkaynak oranını belirleme ve bu oranı değiştirme yetkisini haizdir.

1.5.9. Sermaye Piyasası Araçlarının Değerlemesi

Sermaye piyasası araçlarının kredili alımı, açığa satış ve ödünç alma ve verme işlemlerine konu olan ve özkaynak olarak verilen sermaye piyasası araçlarının değerlendirilmesi, aracı kurumlar tarafından aşağıdaki esaslar dikkate alınarak yapılır.

a) Sermaye piyasası aracının alımının yapıldığı günde sermaye piyasası aracının alış fiyatı ve komisyonların,

b) Takip eden günlerde sermaye piyasası aracının bir önceki seans ağırlıklı ortalama fiyatının,

c) Sermaye piyasası aracına ait bir önceki seansta işlemin olmaması ve/veya ağırlıklı ortalama fiyatının elde edilememesi durumunda, en son seansa ait en iyi alış ve en iyi satış fiyatlı emirlerin aritmetik ortalamasının,

değerlemede kullanılması esastır.

Yatırım fonu katılma belgeleri gün sonunda fon kurucusu tarafından açıklanan alış fiyatları üzerinden değerlendirilir.

İşlem sıraları sürekli kapatılmış olan hisse senetleri ile işlem sıraları geçici durdurulmuş olan hisse senetlerinin kapalılık halinin beş iş gününden fazla sürmesi ve Borsa Yönetim Kurulu tarafından kapalılık halinin devamına karar verilmesi durumunda, söz konusu hisse senetleri teminat olma nitelikleri kaybederler. Söz konusu hisse senetleri Tebliğ kapsamındaki işlemlerde özkaynak olarak kabul edilmez, daha önceden özkaynak olarak alınmış olanlar ise özkaynak oranı hesaplamalarında dikkate alınmaz.

Bu düzenlemede işlemin aracı kurumun mali yapısını ve işlemin karşı tarafını dikkate alırken, işlemi yapan yatırımcı açısından telafisi imkansız zararlara yol açabilecektir. Zira teminat olarak dikkate alınmama beraberinde özkaynak tamamlama zorunluluğunu getirecek ve bu yerine getirilmezse kredili alıma veya açığa satışa konu sermaye piyasası araçlarında zararına da olsa satışlar gerçekleştirilmek zorunda kalınacaktır. Kurul bu düzenlemesi ise aracı kurumun mali durumunun sağlıklı bir şekilde devam etmesinin önemini ön plana çıkarmıştır.

Özkaynak olarak verilen konvertibl dövizler ise, varsa borsalarda ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda oluşan fiyatlar, fiyatların bulunmaması halinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından ilan edilen döviz alış kurları üzerinden değerlemeye tabi tutulur.

1.5.10. İşlemlere Konu Olan Sermaye Piyasası Araçlarının Korunması

Tebliğ uyarınca sermaye piyasası araçlarının kredili alımı, açığa satış ve ödünç alma ve verme işlemlerine konu olan kıymetler ile söz konusu işlemler nedeniyle özkaynak olarak yatırımcı tarafından aracı kuruma tevdi edilen nakit ve menkul kıymetler rehnedilemez, kullanım amaçları dışında tasarruf edilemez, üçüncü kişilere devredilemez.

Diğer taraftan, Tebliğ sonrası ve daha üst bir düzenleme olan 6362 sayılı Kanun'un 46'ncı maddesinde

-Yatırım kuruluşlarının kredili sermaye piyasası aracı işlemleri, sermaye piyasası araçlarının ödünç işlemleri veya açığa satış işlemleri kapsamında teminat isteyebileceği, bu teminatların tevdi amaçları dışında kullanılamayacağı, üçüncü kişilere devredilemeyeceği, kamu alacakları için olsa dahi haczedilemeyeceği, rehnedilemeyeceği, iflas masasına dâhil edilemeyeceği ve üzerlerine ihtiyati tedbir konulamayacağı,

- Yatırımcıların her ne surette olursa olsun yatırım kuruluşları nezdinde bulunan nakit ve sermaye piyasası araçlarının yatırım kuruluşlarının borçları nedeniyle, yatırım kuruluşlarının mal varlığının ise yatırımcıların borçları nedeniyle kamu alacakları için olsa dahi haczedilemeyeceği, yatırımcıların ayrıca yazılı ön izni olmaksızın rehnedilemeyeceği, iflas masasına dâhil edilemeyeceği ve üzerlerine ihtiyati tedbir konulamayacağı

hükme bağlanmıştır.

Yukarıdaki Tebliğ maddesi ile 6362 sayılı Kanun arasında bir çelişki olduğu izlenimi uyanmaktadır. Zira Kanun maddesi uyarınca yatırımcının teminat dıındaki varlıklarının kendi borçları için haczedilebileceği, rehnedilebileceği sonucu ortaya çıkmakta, Tebliğ'de ise özkaynakların yanı sıra sermaye piyasası araçlarının kredili alımı, açığa satış ve ödünç alma ve verme işlemlerine konu olan kıymetlerin de herhangi bir nedenle haczedilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Burada dikkate edilmesi gereken husus işleme konu kıymetlerin de yatırım kuruluşları açısından birer teminat olduğudur. Zira herhangi bir olumsuzluk durumunda o varlıklar satılarak kredi borcu tahsil edilebilmektedir. O itibarla Tebliğ ile Kanun maddesi arasında bir tezat bulunmamakta olup, kredili işlemlere konu tüm varlıklar teminat niteliğinde olduğundan haczedilmesi mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.

1.5.11. Halka Arzda İşlem Yasağı

Kurul kaydına alınan sermaye piyasası araçlarının halka arz yoluyla satışına aracılık faaliyetini aracılık yüklenimi şeklinde gerçekleştiren aracı kurumlar halka arz süresince bu menkul kıymetlerle ilgili kredili işlem yapamazlar. Bu yasağın kapsamına girmeyen

konsorsiyum üyesi aracı kuruluşlar halka arza konu sermaye piyasası araçlarında halka arz süresince yapmış oldukları kredili sermaye piyasası alım işlemlerine ilişkin verileri satış sonuçları ile birlikte altı işgünü içinde Kurul'a bildirirler.

Aracı kurumlar, Kurul kaydına alınan sermaye piyasası araçlarının halka açılma amacıyla Borsada satış sureti ile yapılan halka arzlarında, söz konusu sermaye piyasası araçlarıyla ilgili açığa satış işlemi yapamazlar.

Kurulun halka arzlarda fiyat istikrarının sağlanmasına ilişkin düzenlemeleri saklıdır.

1.5.12. Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım İşlemi

Kredili sermaye piyasası aracı alımı işlemi, kredi kullanılması suretiyle müşteri tarafından sermaye piyasası aracı alınmasıdır. Müşteri tarafından, alım emrinin kredili sermaye piyasası aracı işlemi olduğunun emrin verilmesi esnasında bildirilmesi zorunludur.

Kredili olmayan bir alım emri nedeni ile müşterinin ödemekle yükümlü olduğu tutarın tamamının veya bir kısmının takas günü itibarıyla tevdi edilmemesi veya söz konusu tutarın takas tarihi itibarıyla müşterinin aracı kurum nezdindeki hesabında bulunmaması durumunda, herhangi bir ilave bildirim ihtiyacı duyulmaksızın işlemin genel ve özel işlem limitleri açısından kredili işlem olduğu kabul edilir.

Bu durumda takas tarihini izleyen üç iş günü içerisinde aracı kurum tarafından;

a) Aralarında kredili işlem sözleşmesi bulunan müşterilerin yazılı onayı alınarak; kredili sözleşmesi bulunmayan müşterilerle ise sözleşme akdetmek suretiyle, işlemin bu Tebliğ'in bütün hükümleri açısından sermaye piyasası araçlarının kredili alımı işlemi sayılması veya,

b) Daha önce imzalanan alım satım aracılığı çerçeve sözleşmesinde bu yönde hüküm bulunması ve alım emrinin yerine getirildiğinin müşteriye açıkça bildirilmiş olması şartı ile nakit yükümlülüğünü yerine getirmeyen müşteri namına alınan işleme konu sermaye piyasası araçlarının yükümlülük tutarına tekabül eden kısmı satılarak borç tutarının tahsil edilmesi veya

c) İMKB Yönetmeliğinin 39'uncu maddesinin ya da genel hükümlerin uygulanması suretiyle

söz konusu temerrüdün tasfiye edilmesi ya da tasfiyesi için gerekli işlemlere başlanması zorunludur.

Mevzuat uyarınca kredili alım işlemine konu edilemeyecek veya başka bir tabirle işlemlere konu sermaye piyasası araçları listelerinde yer almayan sermaye piyasası araçlarına

ilişkin olarak gerçekleştirilen işlemlerde de takas yükümlülüğünün müşteri tarafından süresi içinde yerine getirilmemesi halinde yukarıda yer alan (b) ve (c) bentleri uygulanır.

Tebliğ maddesinde geçen ve geçerliliğini koruyan İMKB Yönetmeliği'nin 39'uncu maddesinde nakit ödeme yükümlülüğünü yerine getirmeyen müşteriye ait sermaye piyasası aracının, aracı kurumun portföyüne alınabileceği veya herhangi bir ihbarda bulunmadan (alındığının alımı takip eden gün müşteriye bildirilmesi, alımı takip eden ikinci günde müşterinin nakdi teslim etmesi gerekmektedir) işleme konu varlığı satılabileceği ifade edilmektedir.

1.5.12.1. Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım İşlemlerinde Özkaynak ve Özkaynağın Korunması

Kredili alım, açığa satış ve ödünç işlemlerinde özkaynak hem işlem yapan yatırımcının herhangi bir olumsuzluk durumunda en hızlı şekilde en zararlı pozisyonunu kapatması hem de işlemlere aracı olan ve kredi veren aracı kurumun kredisini tahsil edebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede Tebliğ özkaynaklara, özkaynakların değerlemesine ilişkin esaslara, özkaynakların korunmasına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiş, Tebliğ'de özkaynakların takibi ve belirli bir oranda özkaynak bulundurma zorunluluğu da getirilerek hem yatırımcı hem de aracı kurum korunmaya çalışılmıştır.

Tebliğ'in 17'nci maddesinde sermaye piyasası araçlarının kredili alımı işlemlerinde özkaynak, işleme konu kıymetlerin Tebliğ'de yer alan esaslara göre belirlenen cari değerleri ile bu kıymetlere ödenen kâr payı, faiz ve benzeri gelirler toplamından verilen kredi tutarının ve günlük olarak tahakkuk etmiş faizlerinin düşülmesi suretiyle hesaplanan tutar olarak tanımlanmıştır.

Tebliğ uyarınca müşteri sermaye piyasası araçlarının kredili alımı işleminde, başlangıçta asgari %50 oranında özkaynak yatırmak zorundadır. Başlangıçta yatırılacak özkaynak, açılan kredi ile satın alınan menkul kıymetlerin cari piyasa değeri kadar nakit veya menkul kıymetin peşin olarak yatırılmasını ifade eder. Kredili sermaye piyasası aracı işlemlerinin devamı süresince özkaynak oranının asgari %35 olması zorunludur.

Özkaynak oranının hesaplanmasında;

$$[(\text{İşleme konu kıymetlerin cari piyasa değeri} - \text{kredi tutarı}) / \text{işleme konu kıymetlerin cari piyasa değeri}]$$

formülü kullanılır.

Müşteri, zararını durdurmak amacıyla, daha yüksek bir özkaynak oranında sermaye piyasası araçlarının satışını sağlayan resen satış emrinin uygulanması konusunda sermaye piyasası araçlarının kredili alımı işlemi çerçeve sözleşmesine hüküm konulmasını ve buna ilişkin esasların belirlenmesini isteyebilir.

Kredili işlemlerde özkaynak oranının daha iyi anlaşılabilmesini teminen aşağıdaki örnekler incelenebilir.

Örnek 1: Müşteri A'nın hesabında 5.000 TL. tutarında nakdi bulunmaktadır. Piyasada olumlu bir gidişin olacağını da düşünerek aracı kurumdan kredi de kullanarak hisse senedi almak istemektedir. Bu durumda müşterinin alabileceği azami kredi tutarı ne kadardır?

Cevap: Başlangıçta yatırılması gereken özkaynak tutarı %50 olduğu için alınabilecek kredi tutarı özkaynak tutarına eşit olacak ve kredi tutarı 5.000 TL. olacaktır.

Örnek 2: Müşteri A azami kredi tutarı olan 5.000 TL.'yi alarak parasının tamamı ile 2 TL.'den Y hisse senedi almıştır. Y hisse senedinin değeri 1.8 TL.'ye düşmüştür. Bu durumda özkaynak koruma oranı ne olmuştur?

Cevap: Müşteri A 10.000 TL tutarında Y hisse senedi almıştır. Alınan hisse adedi $10.000/2 = 5.000$ adettir. Y hisse senedinin fiyatı 1.8 TL.'ye düştüğü için Müşteri A'nın kredili işleme konu varlıklarının toplam değeri $5.000 * 1.8 = 9.000$ TL. olmuştur. Kredi tutarı ise 5.000 TL.'dir.

$\text{Özkaynak Oranı} = 9.000 - 5.000 / 9.000 = 0,44$ olacaktır.

Örnek 3: Y hisse senedinin fiyatı ne olduğunda özkaynak koruma oranı 0,35 olur?

Cevap:

$\text{Özkaynak oranının} = [(\text{İşleme konu kıymetlerin cari piyasa değeri} - \text{kredi tutarı}) / \text{işleme konu kıymetlerin cari piyasa değeri}]$ 'dir. Bu durumda;

$0,35 = (X - 5000) / X$ olacaktır. $0,35X = X - 5000$ ve $5000 = X - 0,35X$ ve $5000 = 0,65X$ 'den $X = 7.692,31$ TL. olacaktır. 5.000 adet Y hisse senedi olduğu dikkate alındığında Y hisse senedinin fiyatı $7.692,31 / 5000 = 1,5385$ TL. olduğunda özkaynak koruma oranı %35 olacak ve bu fiyatın altında özkaynak tamamlama çağrısında bulunulması gerekecektir.

Örnek 4: Y hisse senedinin değerinin 1,5 TL. olması durumunda özkaynak koruma oranı nedir?

Cevap: İşleme konu kıymetlerin değeri $5.000 * 1,5 = 7.500$ TL. olacaktır.

Özkaynak koruma oranı ise $7.500 - 5.000 / 7.500 = 0,33$ olacaktır. Bu durumda özkaynak koruma oranı asgari olarak %35 olduğundan aracı kurum tarafından yatırımcıya özkaynak oranını başlangıç oranı olan %50'ye yükseltmesi talebinde bulunulacaktır.

1.5.12.2. Özkaynak Tamamlama Bildirimi

Aracı kurumlar müşterilerinin kredi hesabındaki özkaynak tutarını, her iş günü itibarıyla hesaplamak ve raporlamak zorundadırlar.

Özkaynak oranının %35'in altına düşmesi durumunda, yatırım kuruluşları özkaynak oranını başlangıç özkaynak oranı olan %50'ye tamamlayacak şekilde nakit ve/veya sermaye piyasası aracı yatırmak üzere müşteriye en seri iletişim aracı ile (faks, telefon, elektronik ortam ve benzeri) ulaşarak özkaynak tamamlama bildiriminde bulunur ve teyit alırlar.

Özkaynağın, tamamlama bildiriminin müşteriye yapıldığı tarihten itibaren iki iş gününü geçmeyecek şekilde sermaye piyasası araçlarının kredili alımı işlemi çerçeve sözleşmesinde belirlenen süre içerisinde tamamlanmaması halinde, aracı kurum ayrıca bir ihbarname göndermesine gerek kalmaksızın, kredili olarak alınan ve/veya özkaynak olarak verilen sermaye piyasası araçlarını satarak krediyi kapatma yetkisine sahiptir.

Kendisine özkaynak tamamlama bildirimi gönderilmiş müşterinin hiçbir alım emri, bildirim gününden özkaynak tamamlanıncaya kadar geçecek süre boyunca yerine getirilmez.

Yukarıda yer alan hükümlerden özkaynak tamamlama bildiriminin müşteriye bildirilmesine ilişkin teyit alınması hususu zaman zaman pratikte uygulanamamaktadır. Zira müşteriye verdiği iletişim bilgilerinden ulaşılamamaktadır. Bu durum çerçeve sözleşmelere hüküm ilave edilmek suretiyle çözülebilecektir. Taslak Tebliğ'de ise teyit alma hükmü çıkarılmış olup, gerekli özen ve dikkati gösterdiği halde müşteriye ulaşılamaması durumunda, özkaynak oranını yükseltmek için varlıkların satışına cevaz verilmiştir.

Sermaye piyasası araçlarının kredili alımı işlemlerinde özkaynak tamamlama bildirimine ilişkin hesaplama örneği aşağıda verilmektedir.

	I	II	III	IV	V
	Kredili İşleme Konu Kıymetlerin Cari Piyasa Değeri (TL) (I) = (II) + (III)	Özkaynak Olarak Yatırılan Nakit veya Sermaye Piyasası Aracının Cari Piyasa Değeri (TL) (II)	Kullanılan Kredi Karşılığında Satın Alınan Sermaye Piyasası Araçlarının Cari Piyasa Değeri (TL) (III)	Kredi Tutarı (TL) (IV)	Özkaynak Oranı (TL) V = (I-IV/I)
1. gün (Hesabın açıldığı gün)	10.000	5.000	5.000	5.000	% 50
2.gün	8.000	3.000	5.000	5.000	%37
3. gün (Bildirim Günü)	7.000	2.000	5.000	5.000	% 28
Bildirim Sonrası	10.000	5.000	5.000	5.000	% 50

2. gün: Özkaynak olarak getirilen kıymetin fiyatının 2.000 TL azalması durumunda özkaynak oranının (% 37) asgari özkaynak oranından (%35) daha yüksek olması sebebiyle özkaynak tamamlama bildirimine gerek bulunmamaktadır.

3. gün: Özkaynak olarak getirilen kıymetin fiyatının 3.000 TL azalması durumunda özkaynak oranının (%28), asgari özkaynak oranından (%35) daha düşük seviyede gerçekleşmesi sebebiyle aracı kurum tarafından özkaynak tamamlama bildirimi yapılması, müşteri tarafından da özkaynak oranını Tebliğde öngörülen başlangıç özkaynak oranına (% 50) artırılmasını teminen (3.000 TL değerinde) ek özkaynak getirilmesi gerekmektedir.

Müşteri, hesabındaki özkaynak tutarının, asgari özkaynak oranını sağlayan tutarın üzerine çıkması halinde, özkaynak fazlasını nakit olarak çekebileceği gibi, aracı kurum tarafından kabul edilmesi halinde yeni sermaye piyasası araçlarının kredili alımı işlemlerinde özkaynak olarak kullanabilir.

1.5.12.3. Sermaye Piyasası Araçlarının Sağladığı Hakların Kullanımı

Müşterinin kredili olarak satın aldığı ve/veya özkaynak olarak yatırdığı sermaye piyasası araçlarından doğan, faiz ve temettü gelirleri müşteriye aittir. Bu gelirler, sermaye

piyasası araçlarının kredili alımı işlemi çerçeve sözleşmesinde aksine hüküm bulunmaması halinde müşteri adına aracı kurum tarafından tahsil edilir.

Hisse senetlerinden doğan oy hakkı müşteriye aittir. Kredi karşılığı alınan ya da özkaynak olarak yatırılan hisse senetlerinin bedelsiz hisse senedi alma ve yeni pay alma hakları müşteri hesabına aracı kurum tarafından kullanılır.

1.5.12.4. Aracı Kurumların Müşterilerine Kullandırmak Amacı ile Kredi Alması

Tebliğin 21'inci maddesinde aracı kurumların sermaye piyasası aracı teminatı karşılığında müşterilerine kullandırmak üzere bankalar, Takasbank ve Kurul'un uygun gördüğü diğer kurum ve kuruluşlar ile organize ödünç piyasalarından kredi alabilecekleri düzenlenmiştir. Ancak bu durumda yatırımcının korunmasını teminen

- Müşteri bazında kredinin özkaynağı olarak kredi kuruluşu tarafından talep edilen miktardan daha fazla sermaye piyasası aracının teminat olarak verilemeyeceği,
- Teminat olarak verilen sermaye piyasası araçlarının sadece o müşteriye kullanılmak üzere alınan krediye teminat teşkil edeceği, dolayısıyla bir müşterinin kredisi için başka bir müşterinin teminatının kullanılamayacağı,

hususlarında düzenleme yapılmıştır. Maddenin bu kısmı yatırımcı varlıklarının diğer müşterileri ve aracı kurum lehine kullanılmasının önlenmesine yöneliktir.

Maddenin devamında ise aracı kurumların kredi kullandığı kurum ve kuruluşlar ile piyasaların, kredi karşılığında kendisine verilen sermaye piyasası araçlarını başka bir kişi veya kuruma satamayacağı, teminat gösteremeyeceği ve ödünç veremeyeceği belirtilmiştir.

Ayrıca, müşterilere bankalardan aracı kurum aracılığıyla kredi kullandırılması durumunda, müşteri varlıklarının kredi veren kuruma gönderileceğine ilişkin müşteriden çerçeve sözleşmede ya da başka bir belgede yetki alınmış olması gereğidir.

1.5.12.5. Kredinin Muacceliyeti

Kredi borcu aşağıdaki hallerde muaccel hale gelir.

- a) Aracı kurum tarafından yapılan özkaynak tamamlama bildirimine rağmen müşterinin süresi içerisinde özkaynağı tamamlamaması,
- b) Sermaye piyasası araçlarının kredili alımı işlemi çerçeve sözleşmesi ile belirlenen kredi süresinin sona ermesi,
- c) Kredili alımı işlemi yapılan sermaye piyasası araçlarının, ilgili listeden çıkarılması.

Muaccel hale gelen kredi karşılığında, sözleşmede hüküm bulunması kaydıyla, özkaynak olarak yatırılan kıymetler nakde dönüştürülmek suretiyle tasfiye edilebileceği gibi, aracı kurumun hesabına da geçirilebilir. Bu durumda söz konusu kıymetler Tebliğ’de yer alan değerlendirme hükümleri çerçevesinde değerlendirilir.

Kredi borcunun muaccel hale gelmesi durumunda Tebliğ’de hüküm bulunmayan hallerde sermaye piyasası araçlarının kredili alımı işlemi çerçeve sözleşmesi ve genel hukuk hükümleri uygulanır.

1.5.12.6. Kredili İşlemlere Konu Sermaye Piyasası Araçlarının Saklanması

Tebliğin 23’üncü maddesinde

“Kredili olarak alınan veya özkaynak olarak yatırılan sermaye piyasası araçları aracı kurum adına ve müşteriler itibarıyla,

Aracı kurumlar tarafından müşterilere bankalar aracılığıyla kredi kullanılması durumunda ise, teminata verilen sermaye piyasası araçları ilgili kredi veren kuruluş adına Takasbank’ta saklanır.

Ayrıca, bankalar tarafından Tebliğ kapsamında sermaye piyasası aracı alımı amacıyla müşterilere kredi kullandırılması durumunda, özkaynak olarak alınan sermaye piyasası araçları müşteriler bazında banka kayıtlarında izlenir.

Kredinin özkaynağını teşkil eden hisse senetlerinin rehni taraflar arasında kararlaştırılmış ise, rehin, genel hükümler çerçevesinde ve aracı kurum vasıtasıyla Takasbank nezdinde gerçekleştirilir.”

hükmü yer almaktadır.

Sermaye piyasası aracı bazında değişmekle birlikte saklama hizmeti MKK tarafından yerine getirildiği için Tebliğ’de geçen Takasbank ibaresinin ilgili takas ve saklama kuruluşu olarak algılanması gerekmektedir.

1.5.13. Sermaye Piyasasında Açığa Satış İşlemleri

Açığa satış işlemleri günümüzde çok geniş yelpazede yer alan yatırım hedeflerini gerçekleştirmek üzere kullanılmaktadır. Bu hedeflerin başlıcaları;

- ✓ Piyasada değerinden yüksek fiyatta işlem gördüğü düşünülen hisse senetlerinin ileride fiyatının düşeceği beklentisi ile kısa pozisyon alınması,
- ✓ Portföylerin uzun ve kısa pozisyonlar alınarak çeşitlendiği yatırım stratejileri uygulanması,

- ✓ Arbitraj imkânının ortaya çıktığı durumlarda piyasa anomalilerinden faydalanarak kar elde edilmesi,
- ✓ Türev sözleşmelere yönelik hedging işlemleri gerçekleştirilmesi şeklindedir.

Açığa satışın piyasa likiditesini artırma ile fiyatlamada etkinliği ve fiyat oluşumunu iyileştirme fonksiyonları bulunmaktadır. Örneğin anlık bir arz daralması durumunda piyasada açığa satış yapanların bulunması, fiyatların yapay olarak yükselmesini engelleyecektir. Fiyatların düşeceği beklentisiyle açığa satış yapılması da beklentilerin fiyatlara yansımaları ve fiyatlamada etkinliğin artmasını temin edecektir.

Ancak açığa satışın piyasadaki fiyatları aşağı yönlü etkileyebilme özelliği her zaman tartışmalı bir konu olmuştur, zira açığa satış manipülasyon amaçlı kullanıldığında piyasa etkinliğini bozabilmekte, aşağı yönlü fiyat hareketini hızlandırmaktadır.

2008 finansal krizi ile birlikte uzun süreli düşme trendinde yer alan piyasalarda açığa satış ve açığa satışa ilişkin düzenlemeler önemli kazanmıştır. Ulusal düzenleyici otoriteler açığa satışa ilişkin ek düzenlemeler ve sınırlamalar getirmiş, uluslararası kuruluşlar ise konuya ilişkin raporlar hazırlamışlardır.

IOSCO tarafından 2009 yılında yayınlanan “Regulation of Short Selling” başlıklı Raporda açığa satışa ilişkin aşağıda yer alan 4 ilke sayılmaktadır.

- i) Piyasanın etkin ve düzen içinde işlemlerini engelleyecek potansiyel risklere karşılık açığa satış işlemleri belirli kontrollere tabi olmalıdır.
- ii) Açığa satış işlemleri piyasaya ve düzenleyici otoriteye zamanında rapor edilmelidir.
- iii) Açığa satış işlemleri etkin bir uyum ve denetim sistemine tabi olmalıdır.
- iv) Açığa satış işlemlerinde piyasanın etkin işleyişini sağlamak için belirli işlemler için muafiyet tanınmalıdır.

Yukarıda yer alan prensipler ülkemizde de ilgili sermaye piyasası mevzuatı çerçevesinde uygulanmaktadır.

Açığa satış işlemlerine ilişkin olarak Tebliğ’de yer alan hususlar genel olarak aşağıda belirtilmiştir.

1. Tebliğin 24’üncü maddesinde açığa satış işlemi; sahip olunmayan sermaye piyasası araçlarının satılması, satışa ilişkin emrin verilmesi veya satışa ilişkin takas yükümlülüğünün ödünç alınan sermaye piyasası araçları ile yerine getirilmesi olarak tanımlanmıştır. Tebliğ’de, sahip olunmayan sermaye piyasası araçlarının ödünç alınmak suretiyle satılması olarak ifade

edebileceğimiz “örtülü açığa satışı” ve sahip olunmayan sermaye piyasası araçlarına ilişkin satış emri verilmesini kapsayan “çıplak açığa satışı” düzenleme altına almıştır.

Sermaye piyasası aracının satış emrinin verilmesi anından önce, satın alınmış veya sermaye piyasası aracının devri konusunda her iki tarafı da bağlayıcı sözleşme yapılmış olunmasına rağmen henüz teslimatın yapılmamış olması durumlarında satışı yapan kişinin söz konusu sermaye piyasası aracına sahip olduğu varsayılır.

2. Müşteri tarafından verilen satım emrinin açığa satış olduğunun emrin verilmesi esnasında aracı kuruma yazılı olarak bildirilmesi zorunludur. Müşterilerden Kurulun belge kayıt düzenlemeleri kapsamında sözlü emir niteliğinde açığa satış emri kabul edilmesi durumunda, müşteri tarafından verilen satım emrinin açığa satış olduğunun emrin verilmesi esnasında aracı kuruma bildirilmesi gerekmektedir. Aracı kurumlar, sözlü emir niteliğinde açığa satış emri kabulü halinde, emirlerin açığa satış olduğunun, emir iletiminde kullanılan iletişim aracının niteliğine uygun bir şekilde bildirilmesi ve bu bildirimlerin saklanması hususunda gerekli önlemleri alır.

3. Satıma konu olan sermaye piyasası araçlarının satım emrinin verildiği an itibarı ile müşterinin aracı kurum nezdindeki hesabında bulunmaması veya söz konusu yükümlülüğün ilgili sermaye piyasası aracının ödünç alınması sureti ile yerine getirilmesi durumunda herhangi bir ilave bildirim ihtiyacı duyulmaksızın müşteri tarafından verilen satım emrinin Tebliğ hükümleri ve açığa satış işlemlerine ilişkin borsa işlem kuralları açısından açığa satış olduğu kabul edilir. Ancak müşterinin satışı yapılan sermaye piyasası aracını tevdi edebilecek durumda olduğunu ve satışı konu sermaye piyasası aracının takas tarihine kadar aracı kuruma iletileceğini yazılı veya herhangi bir iletişim aracı ile (faks, telefon, elektronik ortam ve benzeri) beyan etmesi durumunda işlem açığa satış işlemi sayılmaz. Müşteri söz konusu beyanın doğruluğundan sorumludur. Aracı kurum müşteri tarafından yapılan söz konusu beyanın doğruluğunun araştırılmasından, gerekirse doğruluğunun teyit edilmesinden ve gerekli belgelerin temin edilerek saklanmasından sorumludur.

Yukarıdaki paragrafta yer alan Tebliğ hükmünde, satıma konu olan sermaye piyasası araçlarının satım emrinin verildiği an itibarı ile müşterinin aracı kurum nezdindeki hesabında bulunmaması halinde, yapılan işlemin açığa satış sayılmaması için yatırımcıların takas tarihine kadar açığa satışa konu sermaye piyasası aracını aracı kuruma tevdi edebileceklerine ilişkin beyanları esas alınmış, doğrulama yükümlülüğü ise aracı kurumlara yüklenmiştir.

4. Satışı yapılan sermaye piyasası aracının tamamının veya bir kısmının takas süresi içinde tevdi edilmemesi veya söz konusu sermaye piyasası araçlarının takas tarihi itibarıyla

müşterinin aracı kurum nezdindeki hesaplarında bulunmaması durumunda müşteriye temerrüt hükümleri uygulanarak en geç takas tarihini izleyen 2 iş günü içerisinde;

a) Daha önce imzalanan alım satım aracılığı çerçeve sözleşmesinde bu yönde hüküm bulunması ve satım emrinin yerine getirildiğinin müşteriye açıkça bildirilmiş olması şartı ile sermaye piyasası aracı yükümlülüğünü yerine getirmeyen müşteri namına satılan sermaye piyasası araçlarından elde edilen tutarın yükümlülüğe tekabül eden kısmı için piyasadan ilgili sermaye piyasası aracının satın alınması,

veya

b) İMKB Yönetmeliğinin gerçekleşen satım emirlerinin tasfiyesine ilişkin 38'inci maddesinin ya da genel hükümlerin uygulanması,

suretiyle söz konusu temerrüdün tasfiye edilmesi ya da tasfiyesi için gerekli işlemlere başlanması zorunludur. Ayrıca temerrüde düşen müşteri için Tebliğin 35'inci maddesi çerçevesinde Borsa'ya gerekli bildirim yapılır.

5. Hazine Müsteşarlığı tarafından DİBS'lere ilişkin olarak çift taraflı kotasyon vermek üzere yetkilendirilen DİBS piyasa yapımcılarının gerçekleştirmiş oldukları işlemler Tebliğ hükümleri çerçevesinde açığa satış olarak kabul edilmez. Borsa İstanbul tarafından çift taraflı kotasyon vermek üzere yetkilendirilen piyasa yapımcılarının, portföylerinde karşılığı bulunmayan miktardaki kotasyon satışını, kotasyon alışından önce gerçekleştirdiği işlemler Tebliğ hükümleri çerçevesinde açığa satış olarak kabul edilmez.

1.5.13.1. Açığa Satış İşlemlerinde Özkaynak ve Özkaynağın Korunması

Özkaynak işleme konu kıymetlerin Tebliğ'de belirlenen esaslar çerçevesinde hesaplanan cari değerleri toplamından açığa satıştan elde edilen hasılatın çıkarılması suretiyle hesaplanır.

Müşteri açığa satış işleminde başlangıçta asgari %50 oranında özkaynak yatırmak zorundadır. Başlangıçtaki özkaynak, açığa satılacak menkul kıymetlerin cari piyasa değeri kadar nakit veya menkul kıymetin peşin olarak yatırılmasını ifade eder ki, bu hüküm başlangıç özkaynak oranının %50 olarak belirlenmesinin bir başka ifadesidir.

11 Ağustos 2011 Tarihli SPK Kararı ile finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler ve ülkemize etkisi dikkate alınarak açığa satış işlemleri için başlangıçta bulundurulması gereken asgari özkaynak oranı %70'e çıkartılmıştır. SPK'nın ilgili kararı 31.07.2012'ye kadar geçerli kalmış, bu tarihte başlangıç teminatı tekrar eski seviyesi olan %50'ye çekilmiştir.

Açığa satış işlemlerinin devamı süresince özkaynak oranının %35 olması zorunludur.

Özkaynak oranının hesaplanmasında;

$$[(\text{İşleme konu kıymetlerin cari piyasa değeri} - \text{açığa satışa konu sermaye piyasası aracının piyasa değeri}) / \text{işleme konu kıymetlerin cari piyasa değeri}]$$

formülü kullanılır.

Açığa satılan veya özkaynak olarak verilen sermaye piyasası araçlarının değerlemesinde Tebliğ’de yer alan ilkelere uyulur.

Müşteri, zararını durdurmak amacıyla, aracı kurumla imzalanan açığa satış çerçeve sözleşmesinde yer alan ya da asgari özkaynak oranı olan %35 oranına ulaşmadan, daha yüksek bir özkaynak oranında sermaye piyasası araçlarının alışı sağlayan resen alış emrinin uygulanması konusunda açığa satış çerçeve sözleşmesine hüküm konmasını ve buna ilişkin esasların belirlenmesini isteyebilir.

Açığa satış işlemlerinde özkaynak oranının daha iyi anlaşılabilmesini teminen aşağıdaki örnekler incelenebilir.

Örnek 1: Aracı kurumda 1.000 TL. tutarında nakdi olan müşteri A, borsada Y hisse senedinin fiyatında aşağı yönlü bir trend beklemektedir. Bu kapsamda yapabileceği açığa satış tutarı nedir?

Cevap 1: Başlangıç özkaynak oranı %50 olduğu dikkate alındığında, 1.000 TL. özkaynağı olan müşteri A, Borsa’da Y hisse senedinden 1.000 TL. tutarında satış yapabilecektir.

$$0,50 = (1.000 + X - X) / 1000 + X$$

$$0,50 = 1000 / 1000 + X$$

$$X = 1000$$

Örnek 2: Açığa satışa konu Y hissesinin fiyatı beklenen aksine olumlu bir haberle artış göstermiş ve müşteri A’nın aldığı hisse senedinin toplam değeri 1.300 TL. olmuştur. Özkaynak oranını hesaplayınız.

Cevap 2: $X = 2.000 - 1.300 / 2.000$, $X = 700 / 2.000$, $X = 0,35$ ’dir. İşleme konu kıymetlerin değeri satıştan elde edilen 1.000 TL. hasılat ile 1.000 TL. tutarındaki teminattır. Açığa satışa konu sermaye piyasası aracının piyasa değeri ise 1.300 TL. olmuştur.

1.5.13.2. Açığa Satışta Özkaynak Tamamlama Bildirimi

Aracı kurumlar müşterilerinin açığa satış hesaplarındaki özkaynak tutarını her iş günü itibarıyla hesaplamak ve raporlamak zorundadır.

Açığa satış işlemi karşılığı yatırılan özkaynak tutarı, asgari özkaynak tutarı olan %35'in altına düştüğü takdirde, aracı kurumlar eksikliğin tespit edildiği gün itibarıyla, özkaynak oranını %50 olan başlangıç özkaynak oranına tamamlayacak şekilde nakit ve/veya sermaye piyasası aracı yatırmak üzere müşteriye en seri haberleşme aracı ile yazılı olarak özkaynak tamamlama bildiriminde bulunurlar.

Özkaynağın, tamamlama bildiriminin müşteriye yapıldığı andan itibaren iki iş gününü geçmemek üzere açığa satış işlemi çerçeve sözleşmesinde belirlenen süre içerisinde tamamlanmaması halinde, aracı kurum ayrıca bir ihbarname göndermesine gerek kalmaksızın, açığa satıştan elde edilen nakdi kullanarak veya özkaynak olarak verilen sermaye piyasası araçlarını satarak açığa satış işlemini sözleşmede belirlenen esaslar çerçevesinde kapatma yetkisine sahiptir.

Müşteri, hesabındaki özkaynak tutarının, asgari özkaynak tutarını sağlayacak oranın üzerine çıkması halinde, özkaynak fazlasını nakit olarak çekebileceği gibi, aracı kurum tarafından kabul edilmesi halinde yeni açığa satış işlemlerinde özkaynak olarak kullanabilir.

Açığa satış işlemlerinde özkaynak oranı hesaplamasına ilişkin tablo aşağıda verilmektedir.

	I	II	III	IV	V
	İşleme Konu Kıymetlerin Cari Piyasa Değeri (TL) (I) = (II) + (III)	Açığa Satıştan Elde Edilen Hasılat (TL) (II)	Özkaynak Olarak Yatırılan Nakit veya Sermaye Piyasası Aracının Cari Piyasa Değeri (TL) (III)	Açığa Satışa Konu Sermaye Piyasası Araçlarının Cari Piyasa Değeri (TL) (IV)	Özkaynak Oranı (TL) V= (I-IV/I)
1. gün (Hesabın açıldığı gün)	10,000,000	5,000,000	5,000,000	5,000,000	% 50
2. gün	10,000,000	5,000,000	5,000,000	6,000,000	% 40
3. gün (Bildirim Günü)	10,000,000	5,000,000	5,000,000	7,000,000	% 30
Bildirim Sonrası	14,000,000	5,000,000	9.000.000	7,000,000	% 50

2. gün: Açığa satışa konu sermaye piyasası araçlarının cari piyasa değerinin 1 milyon TL yükselmesi durumunda özkaynak oranının (% 40) asgari özkaynak oranından (% 35)

daha yüksek seviyede gerçekleşmesi sebebiyle özkaynak tamamlama bildirimine gerek bulunmamaktadır.

3. gün: Açığa satışa konu sermaye piyasası araçlarının cari piyasa değerinin 2 milyon TL yükselmesi durumunda özkaynak oranının (% 30) asgari özkaynak oranından (% 35) daha düşük seviyede gerçekleşmesi sebebiyle aracı kurum tarafından özkaynak tamamlama bildirimi yapılması, müşteri tarafından da özkaynak oranının Tebliğde öngörülen başlangıç özkaynak oranına (% 50) artırılmasını teminen (4 milyon TL değerinde) ek özkaynak getirilmesi gerekmektedir.

1.5.13.3. Açığa Satış Emrinin Bildirilmesi

Açığa satış emrinin bildirilmesi hususu piyasada etkin fiyat oluşmasını temin etmeye yönelik bir uygulamadır. Bu kapsamda müşteri tarafından açığa satış emri olduğu yazılı olarak bildirilen emirler, aracı kurum tarafından bir işlemin açığa satış olduğunun tespit edilmesi veya aracı kurumun kendi hesabına açığa satış işlemi gerçekleştirecek olması durumunda, aracı kurum emri Borsaya iletirken emrin açığa satış emri olduğunu açıkça belirtir.

Müşteri tarafından açığa satış emri olduğu aracı kuruma yazılı olarak bildirilen ancak aracı kurum tarafından Borsa'ya açığa satış emri olduğu bildirilmeyen ve/veya aracı kurum tarafından açığa satış niteliğinde olduğu tespit edilen, ancak aracı kurum tarafından Borsa'ya açığa satış olduğu bildirilmeyen emirlerden dolayı cezai sorumluluk aracı kuruma aittir.

Müşteri ve aracı kurum, yapmakla yükümlü oldukları her bir açığa satış bildiriminden dolayı ayrı ayrı olarak Tebliğ hükümlerine aykırılıktan sorumludurlar.

1.5.13.4. Açığa Satış İşlemlerinde Fiyat Sınırı

İlgili borsa, açığa satış işlemlerinde up-tick rule olarak ifade edilen açığa satışa konu olacak sermaye piyasası aracının ancak en son gerçekleşen işlem fiyatından daha yüksek bir fiyat üzerinden, en son gerçekleşen fiyatın bir önceki fiyattan daha yüksek olması durumunda ise en son gerçekleşen fiyat düzeyinden satılmasına karar vermeye ve buna ilişkin esasları belirlemeye yetkilidir. Borsa bu yetkisini aracı kurum, piyasa veya sermaye piyasası aracı bazında kullanabilir. İlgili borsa, bu yönde karar alınması halinde, durumu gerekçesi ile birlikte Kurula bildirir.

Kurul gerekli gördüğü durumlarda, aracı kurum, piyasa veya sermaye piyasası aracı bazında, resen açığa satışa konu olacak sermaye piyasası aracının ancak en son gerçekleşen

işlem fiyatından daha yüksek bir fiyat üzerinden, en son gerçekleşen fiyatın bir önceki fiyattan daha yüksek olması durumunda ise en son gerçekleşen fiyat düzeyinden satılması zorunluluğunu getirebilir veya mevcut zorunluluğu kaldırabilir.

1.5.13.5. Açığa Satış İşlemi Yapma Yasağı

Sermaye piyasası aracı ihraç eden şirketin yönetim kurulu üyeleri ile üst düzey personeli ve %10 veya daha fazla paya sahip ortakları ile bu kişilerle birlikte hareket ettiği tespit edilen kişiler ve bu kişilerin eş ve velayeti altında bulunanların söz konusu ihraççının sermaye piyasası aracında açığa satış işlemi yapmaları yasaktır.

1.5.14. Sermaye Piyasası Aracı Ödünç Alma ve Verme İşlemleri

Sermaye piyasası aracı ödünç işlemleri, takas yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde avantaj sağlaması ve açığa satış ve türev işlemleri işlemlerini kolaylaştırması nedeniyle sermaye piyasalarında önemli bir unsurdur. Öte yandan ödünç işlemlerinin organize bir piyasada gerçekleştirilmesi farklı yatırım stratejilerinin oluşturulabilmesine katkı sağlamaktadır.

Menkul kıymet ödünç işlemleri ayrıca, sermaye piyasasında hizmet çeşitliliğini artırıcı ve gelir yaratıcı bir özellik de taşımaktadır. Ödünç işlemlerinin bu özelliği, aracı kurumların gelir yapılarını sağlamlaştırmaları açısından da önem arz eder.

Tebliğ’de ödünç işlemine ilişkin olarak yer alan genel hususlar aşağıda yer almaktadır.

1. Sermaye piyasası aracı ödünç alma ve verme işlemi, ilgili çerçeve sözleşmede belirlenen esaslar dahilinde, ödünç veren tarafından ödünç alan tarafa, belirli bir dönem için sermaye piyasası araçlarının verilmesi ve aynı cins sermaye piyasası aracının mislen geri alınmasını ifade eder.

2. Aracı kurumlar, kendi nam ve hesaplarına tuttukları sermaye piyasası araçları ile müşteriler veya portföy bulunduran diğer kişi ve kurumlar tarafından yetki verilmiş olması şartıyla, müşterilerin veya portföy bulunduran diğer kişi ve kurumların hesaplarında bulunan sermaye piyasası araçlarını her ödünç verme işleminden önce müşterinin yazılı veya herhangi bir iletişim aracı ile (faks, telefon, elektronik ortam ve benzeri) talimatını alarak başka kişi ve kuruluşlara ödünç verebilirler.

1.5.14.1. Ödünç Alınan Sermaye Piyasası Araçlarından Doğan Hakların Kullanımı

Ödünç alınan sermaye piyasası araçlarının ödünç verene tesliminden önce, ihraççı ortaklık tarafından temettü veya faiz ödenmesi durumunda; söz konusu ödemeler sermaye piyasası araçları ödünç alma ve verme işlemi çerçeve sözleşmesi hükümlerine göre ödünç alan tarafından ödünç veren tarafa ödenmek zorundadır.

Ödünç alınan hisse senetlerinin ödünç verene tesliminden önce, ihraççı ortaklığın sermaye artırım sonucu yeni pay ve bedelsiz pay alma hakkı kullanımı söz konusu olduğunda, tarafların yükümlülükleri sermaye piyasası araçları ödünç alma ve verme işlemi çerçeve sözleşmesi hükümleri dahilinde serbestçe belirlenir.

Ödünç alan aracı kurum tarafından, verilen özkaynak tutarı ile ödünç alınan sermaye piyasası araçlarının cari değeri arasındaki fark ödünç alınan menkul kıymetler izleme formu ile izlenir.

1.5.14.2. Ödünç Alınan Sermaye Piyasası Araçları Karşılığında Özkaynak Verilmesi

Ödünç alan, ödünç aldığı sermaye piyasası araçları karşılığında, ödünç veren tarafa ödünç alınan sermaye piyasası araçlarının cari değerinin %100'ünden az olmamak kaydıyla, aralarında serbestçe belirlenecek tutarda özkaynak verir.

Verilecek özkaynağın, Tebliğ'de belirlenen özkaynak olarak kabul edilebilecek kıymetlerden oluşması gereklidir. Ancak, DİBS piyasa yapıcıları tarafından gerçekleştirilecek ödünç alma ve verme işlemlerinde, özkaynak olarak kabul edilecek kıymetler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığının görüşü alınarak ilgili Borsa tarafından belirlenir.

Özkaynak tutarı ile ödünç verilen sermaye piyasası araçlarının cari değeri arasındaki fark ödünç veren adına ilgili aracı kurum tarafından günlük olarak takip edilir. Özkaynak tutarı, sermaye piyasası araçlarının cari değerinin %100'ünün altına düştüğü takdirde, ödünç alan tarafa aynı gün içinde en seri haberleşme aracı ile yazılı olarak özkaynak tamamlama bildiriminde bulunulur. Ancak ödünç alan tarafın aracı kurum, ödünç veren tarafın ise aracı kurumun kendi müşterisi olması durumunda bildirim gerek olmaksızın aracı kurumun özkaynak tutarını başlangıç seviyesine tamamlaması gerekir.

Özkaynağın, bildirimin alındığı gün tamamlanması esastır. Özkaynağın bildirimin alındığı gün itibariyle tamamlanmaması durumunda, aracı kurum tarafından ayrıca bir ihbarname gönderilmesine gerek kalmaksızın özkaynak tutarı ve/veya müşterinin açığa satış

nedeniyle hesabında bulunan özkaynak kullanılarak yükümlülükler yerine getirilir ve varsa negatif fark müşteriden tazmin edilir.

Ödünç alınan veya özkaynak olarak verilen sermaye piyasası araçlarının değerlemesinde Tebliğ’de yer alan ilkelere uyulur. Şu kadar ki ödünç alma ve verme işleminin gerçekleştirildiği günde sadece sermaye piyasası aracının bir önceki seans ağırlıklı ortalama fiyatı dikkate alınır.

1.5.14.3. Ödünç Alma ve Verme İşleminin Muacceliyeti

Ödünç alma ve verme işleminden doğan borç aşağıdaki hallerde muaccel hale gelir.

a) Aracı kurum tarafından yapılan özkaynak tamamlama bildirimine rağmen müşterinin özkaynağı tamamlamaması,

b) Sermaye piyasası araçları ödünç alma ve verme işlemi çerçeve sözleşmesi ile belirlenen ödünç alma ve verme işlemi süresinin sona ermesi,

c) Açığa satışı yapılan sermaye piyasası araçlarının ilgili listeden çıkarılması.

Muaccel hale gelen borç karşılığında, sözleşmede hüküm bulunması kaydıyla, özkaynak olarak yatırılan kıymetler nakde dönüştürülmek sureti ile tasfiye edilebileceği gibi, aracı kurumun hesabına da geçirilebilir.

1.5.15. Takas Süresi İçinde Yapılan İşlemlerin Teminatlandırılması

Takas süresi içinde yapılan işlem, yeterli nakit olmaksızın bir nevi gün içi kredilendirme olarak da tabir edebileceğimiz gün içi alım ve satım yapmaktır. Bu alım ve sonrasında pozisyon kapatmak amacıyla yapılan satımlar piyasada işlem hacmini artıran ancak yatırımcı ve aracı kurum için risk içeren işlemlerdir.

Tebliğin 9’uncu maddesinde konuya ilişkin olarak yer alan hususlar aşağıda verilmektedir.

1) Bir müşterinin takası henüz gerçekleşmemiş hisse senedi alımı işlemleri sonucunda, belirli bir anda oluşabilecek açık takas pozisyonunun asgari % 20 si oranında net varlığının bulunması zorunludur. Aracı kurum daha yüksek bir teminat oranı belirleyebilir. Bu hüküm müşterinin 20 TL varlığı varken 100 TL. alım yapmasına imkan sağlamaktadır. Bu şekilde müşteri işlemlerin netleştirmesi gün sonunda yapılacağı için 80 TL.’lik fazladan işlem yapabilmektedir. Riskli gibi görünmekle birlikte bir hisse senedinde günlük kayıp azami %21 olarak gerçekleşeceği için gün sonunda alım olmasa dahi %20’lik özkaynak bir günlük kaybı karşılayacak düzeydedir.

2) 1'inci maddede belirtilen açık takas pozisyonu hesaplanırken öncelikle aynı hisse senedi için yapılan alım ve satım tutarları netleştirilerek müşterinin aracı kuruma karşı hisse senedi alım işlemlerinden doğan nakit yükümlülüğü hesaplanır.

3) Müşterinin net varlığı Tebliğin 12'nci maddesinde özkaynak olarak kabul edilebilecek kıymetlerden oluşur. Net varlığın hesaplanmasında müşterinin takas yükümlülüğünü yerine getirmediği kıymetler ile herhangi bir işlemin teminatı olan kıymetler dikkate alınmaz.

4) Birinci maddede yer alan teminat oranının herhangi bir nedenden dolayı sağlanamaması halinde, teminat oranını daha da düşürecek emirler kabul edilmez ve gün sonunda müşterinin teminat oranını sağlayamaması halinde, ertesi gün ilk seansın başlangıcında müşterinin belirtilen teminat oranını sağlayacak tutardaki kıymeti aracı kurum tarafından belirlenen teminat oranı sağlanıncaya kadar sözleşmedeki hükümler çerçevesinde resen satılır.

5) Aracı kurumlar tarafından bir müşteriye ilişkin olarak aşağıdaki hususların sağlanması kaydıyla takas süresini aşmamak üzere herhangi bir teminat almaksızın alım emri kabul edilebilir.

- Emri veren müşterinin nakit yükümlülüğünü yerine getirecek mali güce sahip olduğu hususunda gerekli araştırmaların yapılmış olması,

- Müşteriyi tanıma kuralı çerçevesinde müşterinin borcunu karşılar tutarda, likiditesini dikkate alarak malvarlığı ve ödeme gücü olduğuna dair tevsik edici belgelerle kredi komitesinin olumlu görüşünün alınmış olması,

- Yönetim kurulu kararı ile limit tanınmış olması.

6) Yukarıda yer alan hususlara, müşterilerin önceden bilgilendirilmesini teminen aracı kurum ile müşteriler arasında imzalanacak alım satım aracılığı çerçeve sözleşmesinde yer verilmesi gereklidir.

1.5.16. Müşterilerin Özkaynak Tamamlama ve/veya Takas Yükümlülüğünü Yerine Getirmemesine İlişkin Bildirim

Üç ay içerisinde iki defadan daha fazla nakit ve sermaye piyasası aracı takas yükümlülüğünü ve/veya özkaynak tamamlama yükümlülüğünü yerine getirmeyen müşteriler ilgili aracı kurum tarafından 2 iş günü içerisinde Borsaya bildirilir ve söz konusu müşterilerin kimlik bilgileri Borsa tarafından ilan edilir.

Ancak temerrüt tarihi itibariyle 2014 yılı için 20.300 TL ve altında kalan veya müşterinin net varlığının %5 ini geçmeyen tutarlar Borsaya bildirilmeyebilir.

İşlem gününde emre konu nakit veya menkul kıymet tutarlarının hesaplarında bulunmaması veya emrin verildiği anda peşinen tevdi edilmemesi durumunda bu müşterilerin alım veya satım emirleri hiçbir aracı kurum tarafından Borsada ilan edildiği tarihten itibaren altı ay süre ile kabul edilmez. Bu müşteriler bildirim tarihinden önce almış oldukları vekâletnameler hariç, kimlik bilgileri Borsada ilan edildiği tarihten itibaren bu maddede sayılan yükümlülükleri sona erinceye kadar vekâlet alarak müşteri hesaplarında işlem yapamazlar.

Bu kitabın tüm yayın hakları Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş'ye aittir. Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş'nin izni olmadan hiç bir amaçla çoğaltılamaz, kopya edilemez, dijital ortama (bilgisayar, CD, disket vb) aktarılamaz.

Ekim 2014